

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

แผนงานวิจัย

เรื่อง

กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม
Process of Development for Nakhon Phanom City of Happiness by
Community Participation

โดย

พระครูสิทธิเจตยานุกิจ, ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766097

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

แผนงานวิจัย

เรื่อง

กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม
Process of Development for Nakhon Phanom city of Happiness
by Community Participation

โดย

พระครูสิริเจตยานุกิจ, ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766097

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Progress Research Report

Process of Development for Nakhon Phanom city of Happiness
by Community Participation

By

Assist. Dr. Phrakhu Siriyetiyanut

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Nakhon Phanom Buddhist College

B.E. 2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766097

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีจากความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากหลายส่วนงานและหลายบุคคล ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทศว.) ที่สนับสนุนทุนวิจัย ขอขอบคุณผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่เมตตาให้ข้อเสนอเกี่ยวกับวิจัย ขอขอบคุณผู้ทรงวุฒิที่ให้ข้อชี้แนะเกี่ยวกับเนื้อหาวิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยทุกท่านที่ให้ข้อแนะนำขั้นตอนการวิจัยและการกรอกข้อมูลลงระบบด้วยความเอื้อเฟื้อ ขอขอบคุณหัวหน้าโครงการวิจัยย่อยทุกท่าน ดร.บุรกรณ์ บริบูรณ์ พระครูสุวรรณทัศนาร พระศักดิ์สกล ผลสนอง และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลภาคสนามทุกท่านที่เอื้อเฟื้อและตอบคำถามผู้วิจัยอย่างอดทน

พระครูสิริเจตยานุกิจ,ผศ.,ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อโครงการวิจัย:	กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม
ผู้วิจัย:	พระครูสิริเจตยานุกิจ,ผศ.,ดร.
ส่วนงาน:	วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๖
สถาบัน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์แผนงานวิจัยคือ ๑) เพื่อพัฒนาองค์ประกอบแห่งความสุข ๒) เพื่อนำองค์ประกอบแห่งความสุขสร้างความแบบมีส่วนร่วม และ ๓) ศึกษายุทธศาสตร์แห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม วิธีการศึกษาตามวัตถุประสงค์แรกหรือโครงการย่อยแรก คือ การสังเกต การพูดคุยและทำกิจกรรม วิธีการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่สองใช้แบบสอบถาม (เชิงปริมาณ) พูดคุย ร่วมกิจกรรม สัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพและวิธีการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อสามหรือโครงการย่อยที่สาม เน้นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ผลวิจัยพบว่า องค์ประกอบแห่งความสุขที่สร้างขึ้นโดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมี ๖ องค์ประกอบเมื่อนำไปศึกษาโครงการที่หนึ่งพบว่าทำให้ความสำคัญแต่ละองค์ประกอบสรุปได้ ๓ กลุ่ม กลุ่มที่มีความสำคัญมาก ๑) ได้แก่ (๑) เศรษฐกิจชุมชน/เศรษฐกิจตนเอง รายได้ โดยเฉพาะโครงสร้าง-เงื่อนไขสังคมเมือง ความพึงพากันน้อย ความมั่นคงของชีวิตจึงถือว่ารายได้มีความสำคัญ (๒) ครอบครัว ครอบครัวสายเลือดที่อยู่ด้วยกันโดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรมที่พักอยู่ในด้วยตลอดเพราะงานเกษตรกรรม ทำนา ปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชใช้ในครัวเรือน สมาชิกครอบครัวโดยเฉพาะหัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบสมาชิกในครอบครัวทุกเรื่อง (๓) สุขภาวะ ความหมายแคบที่สุดคือ สุขภาพทางกายและสุขภาพทางใจ เพราะเป็นสิ่งภายใน มิใช่สิ่งที่ภายนอกที่แสวงหาได้ สุขภาพแข็งแรงเป็นพื้นฐานการได้มาของความสุขภายนอกอื่นๆ (๒) ธรรมภิบาล คือ ความโปร่งใส โครงสร้างของสังคมชนบทและสังคมเมืองในจังหวัดนครพนม มีหน่วยงานที่เป็นทางการ หน่วยงานไม่เป็นทางการ และหน่วยธรรมชาติของชุมชน ทั้งสามหน่วยทางสังคมมีความเกี่ยวข้องกับสมาชิกชุมชนในฐานะผู้เสียและผู้ได้ประโยชน์ (๓) การจัดการบริหารชุมชน การจัดชุมชนเฉพาะชุมชน ธรรมชาติ การบริหารอย่างเป็นธรรมชาติ คือ ผู้อาวุโสของชุมชนเป็นหลักของการปฏิบัติและคตินิยมดำเนินชีวิต หลักนี้เป็นแนวทางการปฏิบัติต่อกันให้สมาชิกมีความสามัคคีและอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น ๓) สิ่งแวดล้อม ผู้ตอบคำถามให้ความสำคัญน้อยที่สุด โดยเฉพาะสังคมชนบท เพราะพื้นที่ยังอุดมสมบูรณ์ การตัดและการเผาไม่ถือว่าเป็นการทำลายแต่เป็นการดำรงชีวิต ผลการค้นพบในโครงการย่อยที่สองคล้ายกับโครงการแรกคือให้ความสำคัญแก่ครอบครัว นอกจากนั้นมีความสำคัญรองลงมาในโครงการที่สาม ผู้ตอบคำถามเน้นให้ความสำคัญแก่โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกซึ่ง

ส่งผลกระทบต่อทุกองค์ประกอบโดยเฉพาะภาครัฐ นอกจากนั้นยังให้ความสำคัญองค์ประกอบของ
ชุมชน ในฐานะชุมชน ทุกส่วนงานเป็นตัวขับเคลื่อนทุกองค์ประกอบให้บรรลุผลได้จริง

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความสุขเป็นเป้าหมายของสรรพสิ่งมีชีวิตปรารถนา จึงมีค่านิยมความสุขคืออะไร ผู้เป็นเป้าหมายของความสุขคือใคร วิธีการทำอะไรให้ถึงความถึงความสุข องค์ประกอบและเงื่อนไขใดทำให้เกิดความสุขและจะพัฒนาองค์ประกอบเหล่านั้นให้สอดคล้องภาววิสัย ในเชิงจิตวิทยาให้ความสำคัญกับอัตวิสัย ความสุขคือ “การตอบสนองสอดคล้องกับความปรารถนา” ในมิติเศรษฐกิจการเมืองให้ความสำคัญกับการบริโภค อุปโภคหรือการใช้ทรัพยากรและการจัดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจ วิลเบอร์อธิบายสรรพสิ่งลงในช่องตาราง 4 ช่อง (จตุรภาค) หนังสือวิลเบอร์ (Wilber,2001: 51) อธิบายไว้ดังนี้

I (เอกพจน์)Inner-individual เรื่องภายใน/ปัจเจกบุคคล (Subjective) ปรัชญา,จิตวิทยา,จิตใจ	(เอกพจน์)Outer-individual It เรื่องภายนอก/ปัจเจกบุคคล (Objective) วิทยาศาสตร์กายภาพ,ร่างกาย,วัตถุ เทคโนโลยี
(พหูพจน์)Inner-collective เรื่องภายใน ความเป็นกลุ่ม (Subjective) We วัฒนธรรมชุมชน สังคม	(พหูพจน์)Outer-collective เรื่องภายนอก (Objective) วิทยาศาสตร์สังคม/แบบแผน โครงสร้าง Its

ทั้งสี่ช่องมีความเชื่อมโยงหมุนเป็นเกลียว สิ่งทำให้โลกเปลี่ยนแปลงเร่งเป็นอัตราเร่งเป็นทวีคูณคือเทคโนโลยี หนังสือคลื่นลูกที่สามของทอเลอร้อธิบายพัฒนาการของโลกเป็นสามระยะยะหรือสามคลื่นโดยอธิบายผ่านแกนด้านเศรษฐกิจ คลื่นแรกจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมใช้เวลาบร้อยกว่าปี จากภาคอุตสาหกรรมไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ใช้เวลาบร้อยลงและปัจจุบันเป็นยุคเทคโนโลยีซึ่งเปลี่ยนแปลงสังคมได้เร็วอย่างมากขึ้นไปสู่สังคมเมือง เทคโนโลยีเกาะเกาะโครงการสังคม ค่านิยม ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หน่วยสังคมแยกย่อยมากขึ้นและกระจัดกระจายสู่การจัดกลุ่มหน่วยใหม่ทั่วโลก เกิดมีกลุ่มและค่านิยมใหม่ๆ ภาวะเช่นนี้เกิดช่องว่างของค่านิยม การจัดความสัมพันธ์ระหว่างกันของสังคมเปลี่ยนแปลงสู่ประปรายและมีความขัดแย้งมาก สังคมมีสลับซับซ้อนและการแก้ไขปัญหายากยิ่งขึ้น

สังคมไทยก็อยู่ในสภาพการณ์ดังกล่าว ภาวะของความเป็นเมือง ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมปรากฏทุกมิติ ด้านประชากรในปัจจุบันคนเกิดน้อยลง ผู้สูงอายุขยับตัวมากขึ้น วัยแรงงานแนวโน้มบร้อยลง การเคลื่อนย้ายคนได้ง่ายขึ้น ภาวะด้านภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมีความสำคัญน้อยลง การพึ่งพาระหว่างกันบร้อยลงขณะที่ความเชื่อมโยงกันมีมากขึ้น อัตลักษณ์เดิมค่อยๆหายไป อัตลักษณ์

ร่วมใหม่ๆเกิดขึ้นพ่นพรมแดนชาติพันธุ์และภูมิศาสตร์ ด้านหนึ่งก่อให้เกิดความสะดวกสบายและการติดต่อสื่อสารทั่วถึงและรวดเร็ว เป็นการสร้างโอกาสในการดำเนินชีวิตมากขึ้น อีกด้านหนึ่งคนมีความผูกมัดและความมั่นคงทางด้านจิตใจ ด้านครอบครัว ด้านชุมชนและการไม่สออตประสานค่านิยมมีมากขึ้น สังคมมีความเปราะบางและคนขาดความสุขมากขึ้น

จังหวัดนครพนม เป็นเมืองหนึ่งที่อยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผนวกกับการเผชิญสถานการณ์การระบาดของโควิดทั่วโลก ในช่วงปีพุทธราช ๒๕๕๕ การประเมินความสุขของคนในจังหวัดทั่วประเทศนครพนมพมเป็นเมืองแห่งความสุขในระดับต้นๆของประเทศ แต่ในปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ นครพนมเป็นเมืองแห่งความสุขในระดับรั้งท้ายของประเทศโดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่คนมีความสุขมากที่สุด และในปัจจุบันภาครัฐมีนโยบายพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart city) เมืองศิลปะ เป็นต้น โดยพัฒนาเมืองจากรากฐานภูมิวัฒนธรรม ศิลปะ เศรษฐกิจ ชุมชนสิ่งแวดล้อม จากการจัดลำดับเมืองแห่งความสุขจังหวัดนครพนมเริ่มมีความสุขถดถอยลงอย่างต่อเนื่องๆ ในปี ๒๕๕๕ นครพนมมีความสุขลำดับที่หนึ่งของประเทศ หนึ่งทศวรรษถัดมานครพนมถดถอยมาอยู่อันดับที่ ๕๓ ทั้งที่จังหวัดนครพนมมีรากฐานทางวัฒนธรรม มีชนเผ่าหลากหลาย ๘ เผ่า ประชากรยังยึดโยงอยู่กับวัฒนธรรมในระดับหนึ่งและมีวัฒนธรรมทางวัตถุคือโบราณสถานที่พัฒนามาเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม การแสวงบุญ รากฐานทางวัฒนธรรมดังกล่าวจะเป็นฐานการสร้างความสุขโดยบูรณาการกับมิติอื่นๆ เป็นการพัฒนาเมืองไปสู่ความสุขได้

แผนงานวิจัยประกอบด้วย ๓ โครงการย่อย ดังนี้

โครงการที่ ๑ ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้เมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

โครงการที่ ๒ การสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม

โครงการที่ ๓ การพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

การดำเนินการวิจัยเริ่มจากโครงการแรก เพราะประการแรก จำเป็นต้องพัฒนาตัวชี้วัดความสุขซึ่งนครพนมมีการสรุปปัจจัยแห่งความสุขอยู่บ้างแล้ว แต่ยังไม่มีการพัฒนาตัวชี้วัดอย่างจริงจังเป็นระบบเช่นเดียวกรมพัฒนาชุมชนและสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พัฒนาตัวชี้วัดความสุขของชุมชนไทย การพัฒนาชี้วัดเป็นโครงการวิจัยย่อยแรก นำไปสู่การวิจัยโครงการวิจัยย่อยที่สอง การนำตัวชี้วัดมาพัฒนาเมืองและชุมชนไปสู่ความสุขและ โครงการย่อยที่สามคือการสรุปบทเรียนการได้รูปแบบ กระบวนการการสร้างความสุขไปสู่ นโยบายและยุทธศาสตร์ของจังหวัดอย่างครบวงจร

๑.๒ ปัญหาการวิจัย

จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดที่เคยมีความสุขระดับต้นๆของประเทศเมื่อสองทศวรรษที่แล้ว ต่อมาเมื่อราวห้าปีต่อมานครพนมมีความสุขในระดับท้ายตารางของประเทศ เพราะฉะนั้นความสุข จังหวัดนครพนมมีอัตลักษณ์ร่วมและแตกต่างจากจังหวัด องค์ประกอบบางอย่างที่แสดงตัวชี้วัดน่าจะมีลักษณะเฉพาะ สามารถนำไปสู่การพัฒนาและสร้างนโยบายเฉพาะได้

๑.๓ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- ๑.๑ เพื่อวิเคราะห์และพัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้เมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม
- ๑.๒ เพื่อพัฒนาเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม
- ๑.๓ เพื่อสร้างนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

๑.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย

- ๑.๔.๑ ขอบเขตเชิงพื้นที่ อำเภอธาตุพนมและอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม
- ๑.๔.๒ ขอบเขตเชิงเนื้อหา ศึกษาการดำรงอยู่และการสืบสานอัตลักษณ์ ตัวชี้วัด ตัวบ่งชี้ความสุขของสหประชาชาติ ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และในที่สุดจังหวัดนครพนม
- ๑.๔.๓ ช่วงเวลาที่ศึกษา ตุลาคม ๒๕๖๕-กันยายน ๒๕๖๖

๑.๕ นิยามศัพท์

๑.๕.๑ **อัตลักษณ์** หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวอันเป็นคุณสมบัติของบุคคลที่ใช้ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น กลุ่มอื่น คุณสมบัติเป็นผลผลิตของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการบุคคลซึมซับ ตระหนักรู้รับมาเป็นตัวตนของตนเอง ซึ่งอัตลักษณ์มีความเปลี่ยนแปลงได้

๑.๕.๒ **ตัวบ่งชี้** หมายถึง สิ่งที่บอกสภาพ หรือสภาวะในเชิงปริมาณหรือเชิง คุณภาพ ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเพื่อบ่งบอกถึงสิ่งที่เราต้องการวัดตามที่กำหนดไว้ ของจังหวัดนครพนมคือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่แสดงความสุขของชาวนครพนมที่สามารถค้นพบและพัฒนาได้

๑.๕.๓ **นโยบาย** หมายถึง แบบแผนความคิดที่ใช้เป็นหลักยึดในการปฏิบัติ หรือการตัดสินใจ, มักใช้ในทางการเมือง เศรษฐกิจ และการบริหาร นโยบายการพัฒนาจังหวัดนครพนมคือการนำตัวบ่งชี้มาพัฒนาส่งเสริมให้เกิดความสุข.

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๑ ได้องค์ประกอบและตัวบ่งชี้เมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม
- ๑.๒ ได้พัฒนาเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม
- ๑.๓ ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัย กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม (Process of Development for Nakhon Phanom city of Happiness by Community Participation) มีแนวคิดหลักตามลำดับ ดังนี้

- ๑ แนวคิดความสุข
- ๒ แนวคิดการมีส่วนร่วม และ
- ๓ แนวคิดนโยบาย

๒.๑ แนวคิดความสุข

ความสุข หรือ **สุข** พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ นิยามว่า "น. ความสบายกายสบายใจ..."^๑ คือความรู้สึกหรืออารมณ์ประเภทหนึ่ง มีหลายระดับตั้งแต่ความสบายใจเล็กน้อยหรือความพอใจจนถึงความเพลิดเพลินหรือเต็มไปด้วยความสนุก มีการใช้แนวความคิดทางปรัชญา ศาสนา จิตวิทยา ชีววิทยาอธิบายความหมายของความสุข รวมถึงสิ่งที่ทำให้เกิดความสุข แนวความคิดทางปรัชญาและศาสนามักจะกำหนดนิยามของความสุขในความหมายของการดำรงชีวิตที่ดี หรือชีวิตที่มีความเจริญ โดยไม่จำกัดความหมายว่าเป็นเพียงอารมณ์ประเภทหนึ่ง และแนวคิดเรื่องความสุขหรือสภาวะทางพระพุทธศาสนามีรายละเอียด ดังนี้

ความหมายของความสุข

เพื่อความเข้าใจง่ายการอธิบายเรื่องความหมายของความสุข โดยจะมีคำว่า สภาวะ ซึ่งมาจากคำว่า “สุขะ” และ “ภาวะ” ความหมายถึง การมีความสุข ที่อาจจะเป็นความสุขเชิงอัตวิสัย (Subjective well-being) เฉพาะบุคคล กล่าวคือ ความสุขที่บุคคลมีการเผชิญสถานการณ์เดียวกัน บุคคลหนึ่งอาจจะมีมีความสุข อีกบุคคลหนึ่งอาจจะไม่มีความสุข และความสุขอาจจะเป็นความสุขเชิงภววิสัย (Objective well-being) เป็นความสุขที่สามารถสร้างและวัดค่าได้ และมีองค์ประกอบที่จะก่อให้เกิดความสุขและมีตัวชี้วัด ซึ่งจะอธิบายต่อไปตามลำดับ และ นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของความสุขไว้หลายความหมายดังนี้

อภิชัย มงคล และคนอื่น ๆ^๒ได้ให้คำจำกัดความของความสุขในที่นี้คือ สภาวะชีวิตที่เป็นสุข อันเป็นผลจากการมีความสุขในการจัดการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพจะพัฒนา

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๐๑.

^๒ อภิชัย มงคล และคนอื่น ๆ. รายงานวิจัยการศึกษาดัชนีชี้วัดความสุขของคนไทย. ขอนแก่น: โรงพิมพ์พระธรรมขันธ์. ๒๕๕๔ ข) หน้า ๑.

ตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจภายใต้สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^๓ ได้กล่าวถึงความสุขมี ๒ แบบ คือ เป็นความสุขจากภายใน หมายถึงมีความสุขสงบสุขในใจตนเองหรือมีความสุขจากการรู้เท่าทันเข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลายเป็นความสุขทางปัญญา เนื่องจากเห็นแจ้งความจริงเป็นความโปร่งโล่ง ไม่มีความติดขัดบีบคั้นใจเป็นความสุขภายในของบุคคล สำหรับความสุขอีกแบบเป็นความสุขที่ได้จากภายนอก นอกจากนี้ท่านพระธรรมปิฎก ยังได้แบ่งประโยชน์สุขออกเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

ประโยชน์สุขระดับที่ ๑ ด้านรูปธรรมที่ตามองเห็นหรือเห็นได้กับตา คือ การมีสุขภาพดี การมีทรัพย์สินเงินทอง การมีอาชีพการงานเป็นหลักเป็นฐาน การมียศ ฐานะ ตำแหน่ง การเป็นที่ยอมรับในสังคม การมีมิตรสหายบริวารและการมีชีวิตครอบครัวที่ดี

ประโยชน์สุขระดับที่ ๒ ด้านนามธรรมที่ลึกล้ำเลยจากตามองเห็นคือเรื่องของคุณงามความดี การมีสุขที่เกิดจากความมั่นใจในคุณค่าของชีวิต การได้บำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ความมีศรัทธาในสิ่งที่ดีงามที่เป็นหลักของจิตใจ และการมีปัญญาที่ทำให้รู้จักการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้ถูกต้องและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ชีวิตเป็นอยู่ด้วยดี

ประโยชน์สุขระดับที่ ๓ ด้านนามธรรมชั้นโลกุตตระที่อยู่เหนือกระแสความไหลเวียนของโลกธรรมคือความเป็นผู้มีจิตใจเป็นอิสระด้วยความรู้เท่าทันต่อสิ่งทั้งหลาย รู้โลกและชีวิตตามความเป็นจริง จนกระทั่งว่าโลกธรรมเกิดขึ้นมากระทบกระทั่งก็ไม่หวั่นไหว วางใจและปฏิบัติได้ถูกต้องตามเหตุปัจจัย ปล่อยให้กฎธรรมชาติทั้งหลาย ก็เป็นกฎธรรมชาติอยู่ตามธรรมชาติ ความทุกข์ที่มีอยู่ในธรรมชาติก็คงเป็นทุกข์ของธรรมชาติไป ไม่เข้ามากระทบกระทั่งบีบคั้นจิตใจของเราได้เป็นมีความสุขอยู่กับตนเองตลอดเวลา ชีวิตก็สมบูรณ์แล้ว

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)^๔ ได้กล่าวถึงความสุขว่า สภาพจิตที่เป็นปกติดีนั้นแหละเรียกว่าความสุข สุขก็เพราะว่าจิตปกติไม่ขุ่นไม่ลง ไม่เอียงขวา เอียงซ้าย ไม่มีอะไรมาผูกมัดจิตใจ เป็นอิสระเป็นไทแก่ตัว อย่างนี้เรียกว่า “ปกติ” ใจที่ปกติคือใจที่ไม่มีอะไร รู้ว่าอะไรเกิดขึ้น อะไรตั้งอยู่ อะไรดับไป แล้วควรจะแก้ไขสิ่งนั้นอย่างไร อย่างนี้จิตใจก็สบาย ไม่ค่อยมีปัญหา รวมความว่าชีวิตของเราต้องการทั้งความสุขทั้งกาย ทั้งใจ ทางอารมณ์ เราก็ต้องมีสติ มีปัญญา พยายามที่จะรักษาใจไว้ให้ปกติอยู่ตลอดเวลา รู้จักประมาณในการกิน การอยู่ การนุ่งห่ม ใช้สอย การปฏิบัติหน้าที่และการพักผ่อน สภาพร่างกาย จิตใจ ก็จะมีมีความสุขสมบูรณ์ สมปรารถนา

พุทธทาสภิกขุ^๕ ได้กล่าวถึง ความสุขมี ๓ ระดับ คือ สุข เพราะไม่เบียดเบียน เป็นความสุขค่อนข้างจะเป็นเรื่องสังคมหรือของหมู่คณะ ถ้าไม่เบียดเบียนกันก็จะเป็นสุขหรือไม่เห็นแก่ตัว

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๗), หน้า ๑๐๘๔-๑๐๘๕.

^๔ อ้างถึงใน อภิขัย มงคล และคนอื่นๆ รายงานวิจัยการศึกษาดัชนีชี้วัดความสุขของคนไทย. ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมขันธ์, ๒๕๔๔ ข) หน้า ๕๙.

^๕ อ้างถึงใน จงจิต เลิศวิบูลย์มงคล, ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลการได้รับการส่งเสริมพลังอำนาจในงานแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำการ, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖, หน้า ๒๒.

และ สุข เพราะอยู่เหนืออำนาจาม ซึ่งเป็นความสุขเพราะอยู่เหนือกิเลสที่จะมากระทบตัวเราเป็นความรัก หลงใหลในสิ่งต่าง ๆ หรือการกำหนดยินดีอารมณ์ที่เกิดขึ้นถือว่าเป็นกามอย่างหนึ่ง การที่หลงใหลทั้งบุคคล วัตถุก่อให้เกิดความทุกข์ได้ทั้งสิ้น

พุทธทาสภิกขุ^๖ กล่าวถึงความหมายของคำว่า สุข หมายถึง ความสบาย ความสำราญ มี ๒ อย่าง คือ กายสุข คือ สุขทางกาย เจตสิกสุข คือ สุขทางใจ ทั้งสองอย่างเป็นสุขทางธรรม ส่วนสุข หมายถึง ความสุข ความสะดวก ความสบาย ความสำราญ ความไม่เบียดเบียน เป็นความสุขทางโลก

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ และคณะ^๗ กล่าวว่าคนอีสานใช้คำว่า “ความสุข” แทนคำว่า “สุภาพจิต” ที่เป็นภาษาทางการโดยให้ความหมายของความสุขว่า เป็นเรื่องของหัวใจหัวใจ คนที่มีความสุขคือ คนที่มีภาวะจิตใจที่สงบ ไม่คิดมาก แสดงให้เห็นได้ด้วยการมีสีหน้ายิ้ม สดชื่น แจ่มใส สามารถกินข้าวได้ นอนหลับ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีสัมพันธภาพดีกับบุคคลรอบข้าง “คนที่ไม่มีความสุข” หรือ “สุภาพจิตไม่ดี” คือคนที่มีภาวะจิตใจไม่สงบ ฟุ้งซ่าน คิดมาก คิดหลายอย่าง ในเวลาเดียวกัน สังเกตได้จากการที่บุคคลนั้นมีอารมณ์ไม่ดี หงุดหงิดง่าย ขี้บ่น หน้าบูदनอนไม่หลับ กินข้าวไม่อร่อย นั่งเหม่อลอย จะเห็นได้ว่า คนอีสานให้ความสำคัญต่อการที่มีภาวะจิตใจที่สงบ ไม่คิดมาก เป็นองค์ประกอบหลักที่จะทำให้คนมีความสุข

พินิจ รัตนกุล^๘ ศาสนาพุทธแบ่งความสุขที่มนุษย์พึงมีออกเป็น ๓ ระดับตามกำเนิดหรือที่มา (ของความสุข) ในระดับแรกความสุขเป็นการควบคุมกิเลสตัณหาไม่ให้มีอำนาจเหนือตัวเราด้วยศีล (คุณธรรม) สมาธิ (เอาจิตตั้งไว้ในอารมณ์ที่เป็นกุศล) และปัญญา (การพิจารณาไตร่ตรอง) ในระดับนี้ความสุขยังเกี่ยวพันกับการมีวัตถุ (เช่นทรัพย์) และการสนองความต้องการของอินทรีย์ทั้งหก (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) อยู่ แต่เป็นการตอบสนองในขอบเขตของความพอดีและไม่ได้เกิดจากความโลภ ในระดับสูงขึ้น ความสุขเกิดจากการมีจิตใจสงบ (เพราะไม่อยู่ในอำนาจของกิเลสตัณหา) และมีลักษณะประณีตและลึกซึ้งกว่า เพราะไม่ได้เกี่ยวข้องกับวัตถุ แต่เป็นผลจากการขุดลึกลงไปในจิต จนพบความสงบนิ่งที่เป็นสภาพธรรมตาของจิต ศาสนาพุทธเรียกความสุขระดับนี้ว่า “สันติสุข” ส่วนความสุขระดับสุดท้ายเป็นการที่จิตมีอิสระสมบูรณ์ ใสสว่างปราศจากกิเลสตัณหาและอุปาทาน ศาสนาพุทธเรียกว่า “วิมุตติสุข” คือเป็นความสุขที่เกิดจากการหลุดพ้นจากอกุศลมูลทั้งสามอันได้แก่ โลภ โกรธ หลง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสุขในคำสอนของพุทธศาสนามีอยู่ ๒ ประเภทใหญ่ คือ ความสุขทางโลกที่เกิดจากการมีวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการเช่น มีทรัพย์ มีมิตรภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง และความสุขทางธรรม (ตรงข้ามกับทางโลก) ที่เกิดจากการมีจิตสงบอยู่ในสภาวะปกติ (สันติสุข) และการมีจิตเป็นอิสระจากกิเลสตัณหาและอุปาทาน (วิมุตติสุข) ด้วยแสงสว่างของปัญญา หรือวิชา ส่วนมนุษย์จะมีความสุขประเภทใดนั้น เป็นการเลือกของคนแต่ละคน และต้องใช้ความเพียรพยายามด้วยตนเอง เช่นถ้าหากเราต้องการมีความสุขทางโลกให้มากขึ้น เราต้องมีทั้งงานและศีลควบคู่กันไปกับการมีทรัพย์หรือฐานะตำแหน่ง และถ้าหากมีใจเป็นสมาธิคือตั้งใจที่จะ สงเคราะห์

^๖ พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

^๗ สมพร รุ่งเรืองกลกิจ และคณะ. **สุภาพจิตตามการรับรู้ของคนอีสาน**. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๖, หน้า ๒๓๙-๒๔๙.

^๘ พินิจ รัตนกุล. **สวตมนต์ สมาธิ วิปัสสนา รักษาโรคได้**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : เพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๔๗) หน้า ๓๐-๓๑.

ผู้อื่นให้มีความสุขตามกำลังที่ทำได้เราก็จะยิ่งมีความสุขเพิ่มขึ้นอีก ถ้าหากเราเลือกความสุขทางธรรม เราต้องใช้ความพยายามมากเป็นพิเศษ จึงจะทำให้จิตเป็นปกติได้เต็มที่คือหลุดพ้นจากอำนาจจาก ความโลภ ความโกรธและความหลง

อภิสิทธิ์ อารงวารานุกร^๔ กล่าวว่าความสุขของเรามี ๘ เรื่องใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสุขภาพจิต

๑) ความสุขจากการมีหลักประกันในชีวิต ซึ่งหมายถึง เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีผู้ดูแลไม่ เป็นไปตามบุญตามกรรมและการมีทรัพย์สินที่ดินทำกิน

๒) ความสุขจากการมีสุขภาพกายและทางใจดี

๓) ความสุขจากการที่มีครอบครัวอบอุ่น

๔) ความสุขจากการมีชุมชนที่เข้มแข็ง

๕) ความสุขจากการมีความภาคภูมิใจ การที่ลูกหลานได้ดีพึ่งตนเองได้ การมีภูมิปัญญาที่จะถ่ายทอดสู่ลูกหลานและผู้สนใจความมีอิสรภาพ การมีอิสระในการคิด การพูดและทำโดยไม่สร้าง ความเดือดร้อนต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการไม่มีหนี้

๖) ความสุขจากการบรรลุนิพพาน ซึ่งหมายถึง การมีปัญญาที่จะรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในตนเองและสิ่งแวดล้อม

๗) มีสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า ต้นไม้ใหญ่

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความสุขหมายถึงความสุขกายและใจ ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลสามารถ จัดการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ ดี สามารถอยู่ได้อย่างมีคุณค่าในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปความสุขมีขอบเขตการอธิบายด้านร่างกาย มีความเข้มแข็ง ไม่เจ็บป่วยทั้งด้านร่างกายและ ด้านอารมณ์ จิตใจ มีศักดิ์ศรี เคารพนับถือตน การเข้าถึงจุดสูงสุดทางศาสนา ความสุขยังบ่งบอกสังคม ที่ดี มีความผาสุก ครอบครัวอบอุ่น สภาพแวดล้อมและมีอิสรภาพด้านการแสดงความคิดเห็น สังคมมี ธรรมาธิปไตยด้วย

แนวคิดเรื่องความสุขในหลักพุทธธรรม

เพื่อความเข้าใจในเรื่องความสุขในหลักพุทธธรรม ซึ่งได้กล่าวถึงความสุขและแนวทางการสร้างความสุขอย่างน่าสนใจการศึกษา จากการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สละทางโลกออก บวชเพื่อค้นหาวิธีดับทุกข์ พระองค์ได้สังเกตธรรมชาติและทดลองจนทรงค้นพบหนทางดับทุกข์และทำ ให้เกิดความสุขที่แท้จริง จึงได้ทรงแสดงสั่งสอนให้คนปฏิบัติตามจนคนจำนวนมาก สามารถพบกับ ความสุขที่แท้จริงได้และสืบทอดรักษามาจนถึงปัจจุบัน

๑) ประเภทและระดับความสุขในพระพุทธศาสนา^๕

ความสุข หมายถึง ความสบาย ความ สำราญ ความน่าชังอื่นกายรื่นใจ พระพุทธเจ้าทรง แสดงความสุขไว้เป็นคู่ๆไว้หลายแบบ เช่น กายิกสุข (สุขทางกาย)และเจตสิกสุข (สุขทางใจ), สามิสสุข

^๔ อ้างถึงใน อภิชัย มงคล และคนอื่น ๆ รายงานวิจัยการพัฒนาและทดสอบดัชนีชี้วัดสุขภาพจิต ของคนไทยฉบับใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (ขอนแก่น : โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖.

^๕ พระครูธรรมธรครุฑคุณ, คุณวโร, การพัฒนาความสุขในพุทธธรรม, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๕๖, หน้า ๙๑-๙๙.

(สุขอิงอามิส คืออาศัยกามคุณ) และนิรามิสสุข (สุขไม่อิงอามิส คือ อิงเนกขัมมะหรือสุขที่เป็นอิสระไม่ขึ้นต่อวัตถุเป็นต้น ในการจัดแบ่งเป็นระดับอย่างละเอียด พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายแบบด้วยกัน แต่แบบที่เป็นลำดับชัดเจน คือแบ่งเป็น ๑๐ ชั้น คือความสุข ๑๐ ชั้นดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)^{๑๑} สรุปไว้ดังนี้

๑. กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม ได้แก่ ความสุข โสมนัสที่เกิดขึ้นด้วยอาศัยกามคุณ ๕
๒. ปฐมฌานสุข สุขเนื่องด้วยปฐมฌาน ซึ่งวัดจากกามและอกุศลกรรมทั้งหลาย ประกอบด้วยวิตก วิจารณ์ ปีติ สุขและเอกัคคตา
๓. ทุติยฌานสุข สุขเนื่องด้วยทุติยฌาน ซึ่ง ประกอบด้วยปีติสุขและเอกัคคตา
๔. คติยฌานสุข สุขเนื่องด้วยคติยฌานสุข ซึ่งประกอบด้วยสุขและเอกัคคตา
๕. จตุตถฌานสุข สุขเนื่องด้วยจตุตถฌาน ซึ่งประกอบด้วยอุเบกขาและเอกัคคตา
๖. อากาสกัญญาตนสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยอากาสกัญญาตนสมาบัติ ซึ่งล่วงพ้นรูปสัญญาได้โดยสิ้นเชิง ปฏิขสัญญาล่วงกลับไปหมดนึกถึงแต่อวกาศอันอนันต์เป็นอารมณ์
๗. วิญญาณัญญาตนสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยวิญญาณัญญาตนสมาบัติซึ่งคำนึงวิญญาณอันอนันต์เป็นอารมณ์
๘. อากิญจัญญาตนสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยอากิญจัญญาตนสมาบัติซึ่งคำนึงภาวะที่ไม่มีอะไรเลยเป็นอารมณ์
๙. เนวสัญญานาสัญญาตนสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยเนวสัญญานาสัญญาตนสมาบัติอันถึง ภาวะที่มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่
๑๐. สัญญาเวทิตนโรธสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติอันถึงภาวะที่ดับ สัญญาและเวทนาทั้งหมด

ถ้าจะจัดให้ย่อเข้าสู่สุข ๑๐ ชั้นนี้ก็รวมเข้าได้เป็น ๓ ระดับ คือ ระดับกามสุข สุขเนื่องด้วยกาม ระดับฌานสุขหรือ (อัญญ) สมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยฌานหรือสุขเนื่องด้วยสมาบัติ ๘ แยกเป็น ๒ ระดับย่อยคือสุขในรูปฌานสี่และสุขในอรุฌานสี่ และระดับนิโรธสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยนิโรธสมาบัติ

อนึ่ง ในคัมภีร์อภิธรรมได้อธิบายความสุขที่เป็นเวทนานี้ว่ามีลักษณะเฉพาะคือ “มีการรู้สึกอารมณ์เป็นลักษณะ มีการเสวยรสอารมณ์หรือมีความเสวยอารมณ์ที่ชอบเป็นกิจ (กิจ หมายถึง หน้าที่) มีความพอใจเป็นปัจจุภูฐาน (ปัจจุภูฐาน หมายถึง ผล) มีปัสสัทธิ (ความผ่อนคลาย) เป็นปทัฐาน (ปทัฐาน หมายถึง เหตุใกล้ที่ทำให้เกิด)” สุขที่เป็นเวทนาหรือสุขที่มีการเสวยอารมณ์^{๑๒} ความสุขในความหมายนี้จะมีความหมายครอบคลุมถึง ความสุขที่มนุษย์ปุถุชนทั่วไปรู้สึกและรวมถึงความสุข ของผู้บำเพ็ญสมาธิถึงขั้นฌาน คือ ฌานสุขด้วย

จากระดับความสุขตามนัยที่มากในพระไตรปิฎกพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้สรุปประมวลระดับความสุขที่สามารถนำไปใช้ได้ในเชิงประยุกต์ใหม่ ดังนี้ ความสุขนั้นท่านกล่าวไว้หลายระดับหลาย ประเภท ในที่นี้จะแสดงโดยสรุปโดยตั้งสามีสสุข-นิรามิสสุขเป็นหลักดังนี้

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต),ความสุขที่แท้จริง ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป เจริญจิตใจไปสู่วินิจฉัยที่ติงาม,กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ธรรมสภา,ปปพ.หน้า ๑๐ - ๑๖.

^{๑๒} หมายถึง อายตนะภายนอก ๖ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกายและสิ่งที่ใจนึกคิด

๑. สามิสสุข (บางทีเรียกง่าย ๆ ว่า อามิสสุขหรือกามสุข) คือ ความสุขจากวัตถุสิ่งเสพบริโภค หรือความสุขที่ต้องมีเหยื่อล่อ เรียกให้สั้นว่า สุขจากเสพหรือสุขชั้นต้นหาสามิสสุข เป็นความสุขที่พึ่งพา ขึ้นต่อสิ่งเสพภายนอก จึงเป็นความสุขที่ต้องหา ต้องได้ ต้องเอาและถ้าจัดการด้านวินัยให้อยู่ในศีล (หรือจะเรียกตามนิยามบัดนี้ว่า จริยธรรม) ก็จะเป็นความสุขแบบแก่งแย่งช่วงชิงกัน ทำให้เกิดการเบียดเบียน ตั้งแต่อย่างเบาจนถึงอย่างรุนแรงที่สุด เรียกว่าเป็นความสุขที่เจือด้วยภัยเวร นอกจากนั้น มัวประมาท ปล่อยปละละเลย ไม่ให้คนพัฒนาตนด้วยการศึกษาที่ตรงตามความหมาย ความสุขจากการเสพจะพ่วงเอาความสุขจากไม่ต้องทำมาด้วย ซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์สูญเสีย ความอยากทำหรือความใฝ่ทำการ (คือ ฉันทะ) แล้ว การจะทำก็กลายเป็นต้องทำ คือการกระทำกลายเป็นความทุกข์แต่มนุษย์ไม่อาจเป็นอยู่ได้โดยไม่ต้องทำ (งาน) อะไรเลย

ดังนั้น ในที่สุดชีวิตของเขาจึงเต็มไปด้วยความทุกข์ พร้อมกันนั่นเอง เมื่อมุ่งหน้าวิ่งเล่นไปในการหาความสุข โดยไม่รู้ตัวและมัวประมาทอีกทั้งจะต้อง แข่งขันแย่งชิงกันด้วย คนก็จะสุดโต่งไปข้างเดียวในแง่ ที่จะพัฒนาความสามารถในการหาสิ่งเสพให้เก่งที่สุด แต่ละเลยลืมนึกถึงการพัฒนาหรือแม้แต่การที่จะรักษา ความสามารถที่จะมีความสุข ยิ่งอยู่ในโลกนานไป มนุษย์ยิ่งกลายเป็นสัตว์ที่มีความสุขได้ยากขึ้นๆ แต่มี ความทุกข์ได้ง่ายขึ้นๆ พุดสั้นๆว่า เกิดภาวะทุกข์ง่าย สุขได้ยาก โดยนัยนี้ในโลกแห่งการแสวงหาความสุขที่ เก่งกาจแคล่วคล่องยิ่งขึ้นๆของมนุษย์ จึงกลับ กลายเป็นว่าผลสัมฤทธิ์แห่งความสุขเพิ่มไม่ทันการแผ่ ขยายของปัญหาแห่งความทุกข์ เพื่อแก้ปัญหาคความเดือดร้อนจากการเบียดเบียนกันในโลก และทำให้ตัวมนุษย์เองมีความสุขสมหวังมากขึ้น มนุษย์จะต้องพัฒนาตัวขึ้นสู่ความสุขในระดับที่สูงขึ้นไป เริ่มตั้งแต่มีความสุขที่ประณีตกว่ามาตุลมากขึ้น

๒. นีรามิสสุข คือความสุขที่ไม่ขึ้นต่อวัตถุสิ่งเสพบริโภคหรือความสุขที่ไม่ต้องมีเหยื่อล่อ เป็นความสุขภายในที่ไม่ต้องอาศัยวัตถุภายนอก ขอแบ่งออกเป็น ๒ ระดับย่อย คือ

๒.๑ สุขขั้นต่อนีรามิส หมายถึง ความสุขในระดับของการสนองความ ต้องการในทางดีงามสร้างสรรค์หรือความต้องการที่เป็นกุศลเรียกให้สั้นว่าสุขขั้นฉันทะ (ซึ่งอาจแสดงออกผ่านคุณธรรมอื่นๆ ได้หลายอย่าง) ขอรวบรวมโดย กล่าวแต่หัวข้อ

- สุขจากอยู่ใกล้ชิดชื่นชมธรรมชาติ
- สุขจากอยู่ร่วมสัมพันธ์ช่วยเหลือกันกับ เพื่อนมนุษย์ด้วยเมตตาการุณย์
- สุขจากการค้นคว้าหาความรู้แสดงความ จริงด้วยใจใฝ่รู้ใฝ่ธรรม
- สุขจากการทำงานหรือกิจกรรมสร้าง สร้างสรรค์ที่ใจรักใฝ่ทำใฝ่สร้างสรรค์
- สุขจากภาวะจิตกุศล เช่น มีศรัทธา มีปิตีในการทำบุญ บำเพ็ญประโยชน์ มีปัญญามองสิ่งทั้งหลายด้วยความรู้เข้าใจโปร่งโล่ง (ปัญญาส่งผลต่อจิต)

๒.๒ สุขขั้นเป็นนีรามิส หมายถึง ความสุขในระดับที่เป็นนีรามิสแท้จริงเป็นอิสระจากสิ่งภายนอกสิ้นเชิง กล่าวแต่หัวข้อใหญ่

- สุขจากสมาธิในฌาน (จิตสงบปลอดพ้นจากอกุศลและสิ่งรบกวน)
- สุขแห่งนิพพาน (ปัญญารู้แจ้งจริงถึงขั้นทำให้จิตหลุดพ้นเป็นอิสระสมบูรณ์มีวิชชาวิมุตติวิสุทธิสันติพร้อม)

จากความสุขดังกล่าวข้างต้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ยังได้สรุปความสุขในรูปแบบที่เกิดจากการตอบสนองออกเป็น ๓ แบบ ได้แก่

๑. สุขจากการตอบสนองตัณหา (กามสุข)

๒. สุขจากการตอบสนองฉันทะ หรือความ ต้องการอยากทำอยากสร้างสรรค์รวมถึงอยากทำสิ่ง ที่เป็นบุญกุศล (สุขขั้นต่อนิรามิสและสุขขั้นนิรามิสประเภทสุขจากสมาธิในฌาน)

๓. สุขที่ไม่ขึ้นต่อการตอบสนองความอยาก ใดๆ (สุขแห่งนิพพาน)

ความหมายความสุขในเชิงปฏิบัติการ

ความหมายของสุขภาวะในเชิงปฏิบัติของหน่วยงานราชการที่นำไปใช้ในการสร้างและวัดค่า และความหมายของสุขภาวะเชิงนโยบายของหน่วยงานหลัก ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น ได้นิยามความหมายของความสุขของปัจเจกบุคคลไม่แยกออกจากชุมชนหรือสังคม การอธิบายสุขภาวะจึงรวมชุมชนเข้าไปด้วย ในแง่ที่ชุมชนนอกจากจะอธิบายในด้านองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์การอยู่ร่วมกันและปริมาณประชาชนที่มีปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ชุมชนมักจะถูกเน้นการอธิบายการรวมกลุ่มภายใต้แกนทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีเป็นการฐานแห่งการสร้างชุมชน ขณะที่คำว่าสังคมเน้นการอธิบายในภาพกว้างบนฐาน สถานภาพ บทบาท ปทัสถานที่ใช้จัดความสัมพันธ์ของคนในสังคม

ความหมายของชุมชนในเชิงวิชาการจะมีความหมายเป็นพลวัต กล่าวคือในอดีตชุมชนจะได้รับการอธิบายว่าเป็นสังคมปฐมภูมิ มีความเรียบง่าย เป็นต้น ปัจจุบันความหมายของชุมชนมีความสลับซับซ้อน ไม่ตายตัวมากขึ้น จากงานศึกษาชุมชนของนักวิชาการที่โดดเด่น เช่น กาญจนา แก้วเทพ, ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ประเวศ วะลี เสน่ห์ จามริก ยศ สันตสมบัติ นิธิ เอียวศรีวงศ์ สารสำคัญนอกของจากการนิยามคำว่าชุมชนของท่านเหล่านี้คล้ายกับการนิยามของเสรี พงษ์พิศ ในแง่ที่ชุมชนสัมพันธ์กับบริบทประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และการพัฒนา ดังนี้

๑. ความหมายของเป็นสุข ความสุขเป็นพื้นฐานความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีผู้นิยามความสุขทั้งโดยตรงและทางอ้อมตั้งแต่ครั้งยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคปัจจุบัน งานทางวิชาการของนักปรัชญาชาวตะวันตกก่อนคริสตกาลประมาณ ๗ ศตวรรษ เช่น เพลโต^{๑๓} เป็นต้น ที่อธิบายแนวคิดสังคมในอุดมคติในเชิงการเมือง คือ อุดมรัฐ (Republic) ความสุขในคำนิยามของเพลโตเป็นความสุขของปัจเจกบุคคลและความสุขทางสังคม วางอยู่บนโครงสร้างการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมือง ทิศนะของเพลโตรูปแบบทางการปกครอง (ราชาประชาธิปไตย) เป็นรูปแบบการปกครองในอุดมคตินำมาซึ่งความสุขแก่ส่วนรวม นอกจากนี้ยังมีงานเขียน Utopia ที่เห็นว่าการจัดโครงสร้างการปกครองที่เหมาะสมจะนำมาสู่ความสุขของปัจเจกบุคคลได้

การให้ความหมายความสุขในทางตะวันออกจะมีความเกี่ยวข้องกับหลักศาสนา (พราหมณ์ ขงจื้อ เป็นต้น) ความสุขของมนุษย์ตามทัศนะของพุทธศาสนา แบ่งความสุขออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ๑) กามสุข หรือ ความสุขในรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส การสนองต่อความต้องการ เป็นความสมอยาก สมปรารถนา ย่อยออกเป็น ๓ ระดับ คือ (๑) กามสุข (๒) ความสุขทางสังคม และ (๓) ความสุขในการพัฒนาชีวิต อันเป็นการอธิบายความสุขว่ามีหลายระดับโดยที่กามสุขเป็นเรื่องของการตอบสนองความต้องการทางประสาทสัมผัสความสุขทางสังคม เป็นความสุขจากความเป็นมิตรและการอยู่ร่วมกันในครอบครัวชุมชน และสังคม และความสุขจากภายใน เกิดขึ้นพร้อม

^{๑๓} <http://www.aprendendoingles.com.br/ebooks/republic.pdf>

กันไปกับการพัฒนาของชีวิต ก่อให้เกิดปัญหาที่ทำให้จิตใจเป็นอิสระ และกล่าวด้วยว่า พุทธศาสนา มิได้ปฏิเสธความสุข แต่สอนให้รู้จักปฏิบัติอย่างถูกต้องเท่านั้น ๒). ฌานสุข หรือความสุขจากความสงบทางใจ และ ๓). นิพพานสุข หรือความสุขในนิพพาน ความหลุดพ้น

ความหมายของความสุขในแง่ของการยุทธศาสตร์การพัฒนา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐^{๑๔} ให้คำนิยามความสุขว่า “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

๒. ความหมายของความสุขของชุมชน ความสุขของชุมชนหมายถึง ความสุขของปัจเจกบุคคลที่มาจากปัจจัยเงื่อนไขจากชุมชน ความสุขของบุคคลที่ไม่สามารถแยกออกจากองค์ประกอบของชุมชนได้ สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดีเอื้อบุคคลเป็นสุข บุคคลที่เป็นสุขเป็นฐานการพัฒนาชุมชนให้มีความสุข จึงมีนักพัฒนา นักวิชาการ กรมพัฒนาชุมชน สถาบันการศึกษาและคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้คำจำกัดความ และสร้างดัชนีชี้วัดความสุขของคนไทย โดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดตัวชี้วัดระดับความสุขของคนในชุมชนจากระดับน้อยไปมาก ๕ ระดับ ดังนี้

ระดับแรก “อยู่ร้อน นอนทุกข์” ระดับคะแนน ๐-๒๐ คะแนน ระดับน้อยที่สุด เป็นความรู้สึกที่เกิดความเร้นแค้นในปัจจัยการดำเนินชีวิตไม่มีความสุข มีความกังวลอยู่ตลอดเวลา

ระดับที่สอง “อยู่ได้ คลายทุกข์” ระดับคะแนน ๒๑-๔๐ คะแนน ระดับน้อย เป็นความรู้สึกที่เกิดจากการที่สามารถปรับตัวใช้ปัจจัยการดำเนินชีวิต และการจัดการกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้บ้าง ยังมีความกังวลใจ ต้องการรับการช่วยเหลือจากภายนอก

ระดับที่สาม “อยู่อึด นอนอุ่น” ระดับคะแนน ๔๑-๖๐ คะแนน ระดับปานกลาง เป็นความรู้สึกที่มีความสามารถในการบริหารจัดการปัจจัยการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับชุมชน มีความพอใจ สบายใจ สะดวก ระดับเดียวกันหรือเท่ากับกับความกังวลเป็นห่วง ต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

ระดับที่สี่ “อยู่ดี มีสุข” ระดับคะแนน ๖๑-๘๐ คะแนน ระดับมาก (อยู่ดี มีสุข) เป็นความรู้สึกมั่นใจในความสามารถในการบริหารจัดการปัจจัยการดำเนินชีวิตให้มีความสุข แก้ไขปัญหาเพื่อลดความห่วงกังวลต่างๆ ได้มาก

ระดับที่ห้า “อยู่เย็น เป็นสุข” ระดับคะแนน ๘๑-๑๐๐ คะแนน ระดับมากที่สุด เป็นความรู้สึกเชื่อมั่นและมั่นใจในความสามารถในการบริหารจัดการปัจจัยการดำเนินชีวิต เพื่อตัดความกังวลต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้น ทำให้รู้สึกพึงใจพอใจ สบายใจมากที่สุดและคงอยู่ต่อเนื่อง^{๑๕}

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้คำนิยาม “ความอยู่เย็นเป็นสุข” หมายถึง “สภาวะที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งด้านจิต กาย ปัญญา

^{๑๔} แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ระหว่างปี ๒๕๕๐-๒๕๕๔: ม)

^{๑๕} <http://www.n.cdd.go.th/phanomphrai/GVH.pdf>

ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กันได้อย่างต้องตั้งถามนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”^{๑๖}

จากความหมาย “ความอยู่เย็น เป็นสุข” สามารถกำหนดองค์ประกอบที่เป็นพื้นฐานร่วมในการสร้าง ความสุขของมนุษย์ได้ ๖ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) การมีสุขภาพ ๒) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม ๓) ครอบครัวอบอุ่น ๔) การบริหารจัดการชุมชนดี ๕) การมีสภาพแวดล้อมดีมีระบบนิเวศที่สมดุล ๖) เป็นชุมชนประชาธิปไตยมีธรรมาภิบาล

๓. องค์ประกอบของความ สุข สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๑๗} ได้กำหนดตัวชี้วัดความสุขซึ่งได้นำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ การมีสุขภาพ หมายถึง การดำรงชีพของบุคคลอย่างมีความสุขกาย ดำเนินชีวิตโดยใช้ความรู้ในการรักษาร่างกายให้แข็งแรงไม่เจ็บป่วย มีอายุยืนยาว มีสุขภาพจิตใจที่ดี ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม “คิดเป็น ทำเป็น” มีความเป็นเหตุเป็นผล มีทักษะในการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ ตรงกับการพัฒนาภายในของปัจเจกบุคคล คือ I ซึ่งคุณสมบัติภายใน (Subjective) เป็นเรื่องคุณค่าด้านจิตใจ และตรงกับทุนปัญญา มิติทุนมนุษย์ (Human capital) อันได้แก่ ทักษะ ประสพการณ์ ความรู้ จริยธรรม คุณธรรม ความรับผิดชอบ อุดมคติ ความซื่อสัตย์

องค์ประกอบที่ ๒ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม หมายถึง การกระทำใดๆ อันก่อให้เกิด การผลิต การจำหน่ายและการบริโภค ให้เกิดรายได้ที่เพียงพอ เกิดจากการทำงานสุจริต มีความมั่นคงและความปลอดภัยในการทำงาน มีรายได้ที่เป็นธรรมต่อเนื่อง มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือ แบ่งปันกัน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ได้อย่างเป็นธรรมและเกิดความยั่งยืน ตรงกับ It หมายถึง วัตถุประสงค์ที่มนุษย์บริโภค อุปโภค สอดคล้องกับทุนทางปัญญา มิติทุนทางสังคม

องค์ประกอบที่ ๓ ครอบครัวอบอุ่น หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกมีความรัก ความผูกพันต่อกัน มุ่งมั่นที่จะการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย สามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม มีการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกวัยเยาว์ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพในวิถีชีวิตของความเป็นไทย เลี้ยงดูผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันเพื่อให้สามารถดำรงความเป็นครอบครัวได้อย่างมีคุณภาพที่ยั่งยืน ตรงกับ we เป็นเรื่องภายในของชุมชน (ซึ่งเป็นพหุพจน์) สอดคล้องกับทุนปัญญามิติทางสังคม

องค์ประกอบที่ ๔ ชุมชนมีการบริหารจัดการชุมชนดี หมายถึง ชุมชน แสดงความสามารถบริหารจัดการชุมชน จัดกระบวนการพัฒนาชุมชน มีกิจกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนได้ด้วยตนเองอย่างมีเหตุมีผลและมีการบริหารจัดการที่ดี ผู้นำ ประชาชนและองค์กรในชุมชนสามารถร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รวมทั้งมีภาคีการพัฒนาที่มีบทบาทเกื้อหนุนการทำงานภายในชุมชน มีการสื่อสาร และกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สามารถอนุรักษ์คุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนท้องถิ่นรวมถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทย

^{๑๖} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐), หน้า ข.

^{๑๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (๒๕๕๐) หน้า ๑.

การบริหารจัดการตรงกับ its ซึ่งการบริหารจัดการที่ดีต้องมีความเป็นธรรม โปร่งใสและเป็นภาววิสัย ไม่มีอคติ สอดคล้องกับทุนทางปัญญามิติทางโครงสร้าง หมายถึง ระบบการจัดการเป็นองค์ความรู้ที่จัดวางไว้นอกตัวมนุษย์ได้ และสามารถเก็บกักรักษา ถ่ายทอดกันได้ ซึ่งองค์ความรู้เช่นนี้จะยังคงดำรงอยู่ในโครงสร้างของสังคมนั้นๆ แม้บุคคลจะจากไปก็ตาม

องค์ประกอบที่ ๕ การมีสภาพแวดล้อมดีมีระบบนิเวศที่สมดุล หมายถึง บรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการใช้ชีวิตของคนในหมู่บ้าน สร้างความสะดวก สบาย ร่มรื่นปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ครอบครัวที่อยู่อาศัยที่มั่นคง การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านและการมีบริการสาธารณสุขที่พอเพียง มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มีคุณภาพ สมดุลในระบบนิเวศเพื่อใช้ยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน สภาพแวดล้อมเป็นวัตถุนอกมนุษย์ เป็น 1 เมื่อมนุษย์เข้าไปจัดการถือว่าเป็นทุนทางปัญญา มิติด้านสังคม

องค์ประกอบที่ ๖ เป็นชุมชนประชาธิปไตยมีธรรมาภิบาล หมายถึง ชุมชนเป็นสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล ประชาชน มีสิทธิเสรีภาพได้รับการยอมรับและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นคนที่เท่าเทียมกันตามระบอบประชาธิปไตย ประพฤติ ปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนเองและเคารพในสิทธิและหน้าที่ของคนอื่น มีระเบียบวินัย มีระบบการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาภิบาลเพื่อให้เกิดความโปร่งใส คุ่มค่า และกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรมนำไปสู่สังคมสมานฉันท์มีสันติสุขอย่างยั่งยืน

ชุมชนกับความสุข

ตัวชี้วัดความสุขของชุมชนประกอบด้วย

๑ การพัฒนาที่ยั่งยืน

สหประชาชาติ จากการประชุมสมัชชาโลก Commission on Environment and Development (๒๕๒๖) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง นั่นคือ เป็นการพัฒนาที่จะช่วยให้อนุชนในอนาคตลดความต้องการของตนเอง

ส่วนในหนังสือ Global Ecology Handbook (อ้างถึงใน พระธรรมนูญ, ๒๕๔๑: ๖๕-๖๖) ได้ให้ความหมายที่เข้าใจง่ายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือนโยบายที่สนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ต้องทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์ในการปรับปรุงด้านวิถีการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี พร้อมไปกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาให้คงอยู่ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอของประเทศไทยในการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ คณะอนุกรรมการกำกับการอนุวัติตามแผนปฏิบัติการ ๒๑ และการพัฒนาที่ยั่งยืน ร่วมกันสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้หาข้อยุติด้านคำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกๆ ด้านอย่างสมดุล บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทยด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างเท่าเทียมกัน”

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต, ๒๕๔๑) ได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

.๒ องค์ประกอบและลักษณะการพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีการจัดการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน UNDP (อ้างถึงใน ชัยอนันต์ สมุทวานิช, ๒๕๔๑: ๕๗-๖๓) ได้นำเสนอไว้ ๗ ประการ โดยกล่าวไว้ว่า องค์ประกอบทั้ง ๗ ประการต่อไปนี้ ควรถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาของประเทศโลกที่สาม ซึ่งได้แก่

(๑) ประชาชนจะต้องยอมรับในความชอบธรรมของรัฐบาล (Legitimacy) และรัฐบาลจะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนในกิจการที่ได้กระทำลงไป (Accountability)

(๒) ประชาชนจะต้องมีอิสระเสรีภาพในการรวมกลุ่ม และในการมีส่วนร่วม (Freedom of Association and Participation)

(๓) จะต้องมีการรณรงค์กฎหมายที่ชัดเจน และเป็นระบบที่ก่อให้เกิดสภาพที่มั่นคง เป็นหลักประกันต่อชีวิตและการทำงานของพลเมือง รวมทั้งเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อผู้ประกอบการ และเกษตรกร นอกจากนี้ กฎหมายจะต้องปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเสมอหน้ากัน ทั้งนี้โดยกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ จะต้องเปิดเผยเป็นที่รู้กันล่วงหน้า ต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มีวิธีการที่ประกันการบังคับใช้กฎหมาย การตัดสิน ข้อขัดแย้งต้องเป็นการตัดสินใจ โดยฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระและเชื่อถือได้ รวมถึงจะต้องมีกระบวนการ ในการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ได้เมื่อหมดประโยชน์ใช้สอย

(๔) ระบบราชการจะต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินกิจการต่างๆ (Bureaucratic Accountability) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการงบประมาณของรัฐซึ่งจะต้องมีการควบคุม ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งของรัฐและบุคลากร เพื่อป้องกันมิให้ใช้ทรัพยากรโดยมิชอบ ทั้งนี้จะต้องมีความโปร่งใส (Transparency) ในการปฏิบัติราชการทุกระดับ

(๕) จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่น่าเชื่อถือ โดยรัฐบาลจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เช่น ด้านรายได้ประชาชาติ ดุลการชำระเงิน สภาพการจ้างงานและดัชนี ค่าครองชีพ เป็นต้น

(๖) จะต้องมีการบริหารงานภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

(๗) จะต้องมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลกับองค์กรของประชาสังคม ซึ่งหมายถึง องค์กรประชาชน (People's Organization) และองค์กรอาสาสมัครเอกชน (NGOs)

องค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นเป็นมิติใหม่ของการจัดการพัฒนาโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวทางที่ทุกส่วนในโลกจะต้องผนึกกำลังให้เป็นกระแสหลัก โดยจะต้องมีการ

เปลี่ยนแปลงทางด้านโลกทัศน์ของผู้นำทุกระดับ (ทั้งภูมิภาค ชาติ ชุมชน) ไปเป็น แบบพหุนิยมองค์รวม (Holistic Pluralism) ด้วย มิใช่เอกนิยมองค์รวม

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาจะให้บรรลุเป้าประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น จากการสรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ได้เสนอทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน ดังนี้ (๒๕๔๙: ๗-๘)

(๑) การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่คำนึงถึงการเสริมสร้างความเท่าเทียมให้แก่คนในทุกภาค ส่วนของระบบเศรษฐกิจและสังคม และสร้างภูมิคุ้มกันให้ประเทศพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่าง รู้เท่าทัน และมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสามารถแข่งขันได้ ดังนี้

(๑.๑) จำเป็นต้องทบทวนกระบวนการพัฒนาในทิศทางที่สร้างความสมดุลในประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มคนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ การกำหนด “ยุทธศาสตร์ทางเลือก” ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น” เพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ควบคู่กับยุทธศาสตร์สำหรับ ภาคธุรกิจ เอกชน คือ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาระยะหลัก” ที่มุ่งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเชื่อมโยงสู่ โลกาภิวัตน์ โดยเป็นการยอมรับยุทธศาสตร์ทั้งสองให้ดำเนินการคู่ขนานกันไป เพื่อให้เกิดทางเลือกแก่ ทั้งสองภาคส่วนในสังคม

(๑.๒) จำเป็นต้องเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกัน ต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทัน และเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ โดยบริหารองค์ ความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมให้เข้มแข็ง ปฏิรูป การศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนให้มีปัญญาความรอบรู้ ควบคู่กับการสร้างสำนึกใน คุณธรรมจริยธรรม เคารพในสิทธิและหน้าที่ความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน

(๒) ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและสลับซับซ้อนมากขึ้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัวและหันกลับมาให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองและสร้างความ เข้มแข็งของโครงสร้างระบบต่างๆ ในประเทศให้เป็นภูมิคุ้มกันที่ดี พร้อมรับผลกระทบจากการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ดังนี้

(๒.๑) การบริหารจัดการทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนและใช้ประโยชน์จากทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้สามารถเป็น เสมือนเสาหลักของการพัฒนาประเทศในระยะต่อไปได้อย่างสมดุล

(๒.๒) การเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารจัดการประเทศสู่ความ ยั่งยืนเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งแกร่งของโครงสร้างธรรมาภิบาล และบูรณาการการมีส่วนร่วม เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และการเมืองของประเทศได้อย่างยั่งยืน

ในขณะเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ นำเสนอลักษณะการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า คือ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ และ ๙ ให้ความสำคัญต่อการ พัฒนาคอนให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และดุลยภาพ เป็นเงื่อนไขของความยั่งยืน ดังนี้

จุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่ทำให้เกิดดุลยภาพของ เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชนตลอดไป”

(๑) เศรษฐกิจทำให้ดุลยภาพของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคงมีขีดความสามารถในการแข่งขัน และสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแนวคิดหลัก

(๒) สังคม หมายความว่ารวมถึง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคมที่ทำให้มนุษย์ปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้รวมถึง ศาสนาธรรม ซึ่งเป็นระเบียบจิตใจของคนในสังคม ที่ทำให้สังคมอยู่ได้โดยสงบสุข

(๓) ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรของประเทศ ทั้งที่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ และที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้

(๔) สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ที่สามารถให้คุณและโทษต่อมนุษย์ได้ ขึ้นกับความสมดุลหรือไม่สมดุลของระบบนิเวศ

๒.๖.๓ ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการบอกทิศทางและตรวจสอบการเปลี่ยนแปลง หรือบ่งชี้ความสำเร็จหรือสะท้อนการพัฒนาประเทศว่าประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมุ่งก่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างน้อยเพียงใด เมื่อเทียบกับช่วงระยะตามเป้าหมายที่กำหนด ประกอบด้วย ตัวชี้วัดมิติสิ่งแวดล้อม มิติเศรษฐกิจ ๙ ตัวชี้วัด และมิติสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๖)

นอกจากนี้ จากความพยายามในการจัดทำตัวชี้วัดที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาที่ยั่งยืนกับความสมดุลทางเศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ได้แก่ ดัชนีความอยู่ดีมีสุข ดัชนีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และดัชนีชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ศูนย์วิจัยภูมิสารสนเทศเพื่อทรัพยากรธรรมชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๒๕๔๖) ได้กำหนดตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนเชิงพื้นที่ของประเทศไทย : จากฐานข้อมูล GIS ของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม (GIS Indicators And Sustainable Development for Thailand) ประกอบด้วย

(๑) ตัวชี้วัดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย อัตราการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ การกระจายรายได้หรือผลผลิตของระบบเศรษฐกิจไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ การลดความยากจน (สัดส่วนจำนวนคนจน ดัชนีวัดช่องว่างของคนจน และดัชนีความรุนแรงของปัญหาความยากจน) การลดปัญหาว่างงาน (ดัชนีอัตราการว่างงาน) ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ (วัดจาก GINI Coefficient)

(๒) ตัวชี้วัดการพัฒนาทางด้านสังคม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดระดับการพัฒนา ด้านสุขภาพ (ตัวชี้วัดอายุขัยเฉลี่ย) ตัวชี้วัดระดับการพัฒนาด้านการศึกษา (ตัวชี้วัดการอ่านออกเขียนได้) ตัวชี้วัดอาญาทั่วไป (ปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด) อัตราการฆ่าตัวตายของประชากร

(๓) ตัวชี้วัดการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของผืนดิน ตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของน้ำ ตัวชี้วัดคุณภาพของอากาศ ตัวชี้วัดความหลากหลายทางชีวภาพ ตัวชี้วัดการใช้ทรัพยากร

อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ (๒๕๔๖) กล่าวว่า เป้าหมายของการพัฒนา คือ ชุมชนมีศักยภาพในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐาน คือ

(๑) ความสามารถในการพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา เริ่ม ดำเนินการ และติดตามผลกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ได้โดยตนเองมากกว่าการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก หรืออาศัยความช่วยเหลือจากภายนอกน้อยกว่าช่วยเหลือตนเอง และจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

(๒) การรวมตัวขององค์กรประชาชน หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อจัดการหรือแก้ปัญหาที่ชุมชนเห็นพ้องกันว่า ควรแก้ไขหรือเพื่อจัดกิจกรรมที่ชุมชนเห็นว่าควรจัดขึ้นร่วมกัน องค์กรประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญของการมีชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองต่อไป

(๓) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ประชาชนทุกฝ่ายได้มีบทบาทในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอน ได้มารวมกันเป็นองค์กรประชาชน ทั้งการมีส่วนร่วมและองค์กรประชาชนเป็นหลักการที่มีความคาบเกี่ยวกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ต่อกระบวนการประชาธิปไตย จึงต้องอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

(๔) ความเป็นธรรมในสังคม แนวคิดนี้ เกิดจากสภาพวิกฤตของความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะ ทางเศรษฐกิจ และการเข้าถึงทรัพยากรของชนชั้นต่างๆ การนำมาเป็นแนวคิดเพื่อใช้คัดเลือกชุดตัวชี้วัด เพื่อแสดงให้เห็นเงื่อนไขที่สามารถสร้างความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น

การกำหนดตัวชี้วัดทางสังคมเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริงนั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของสังคมในมิติต่างๆ อย่างเป็นองค์รวมแล้วจำเป็นต้องพิจารณาในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นทั้งเจ้าของเป้าหมายการพัฒนาและในขณะเดียวกันก็ต้องเป็นผู้พัฒนาเพื่อการบรรลุเป้าหมายนั้นด้วย แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนนี้จึงพยายามให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพิงที่เหมาะสมกับบริบทตนเองได้ โดยเน้นความสามารถในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งท้ายสุดจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอกชุมชน

๒.๒ แนวคิดนโยบาย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในเชิงทฤษฎีการป้องกันอาชญากรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีความสำคัญในการป้องกันอาชญากรรม เพราะอาชญากรรมเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

ด้วยกันในสังคม ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้กระทำและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ได้รับผลจากการกระทำ การแก้ไข
 อาชญากรรมวิธีการหนึ่ง คือการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการป้องกัน ซึ่งก็คือการมีส่วนร่วมของคน
 ในชุมชนนั่นเอง การมีส่วนร่วมมีความหมาย พัฒนาการ กระบวนการ รูปแบบและขั้นตอน ซึ่งผู้วิจัย
 ลำดับการอธิบาย ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีผู้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมจำนวนมากและหลากหลาย การมีส่วนร่วม
 (participation) หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ (mental and emotional
 involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้อง
 ดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำ (contribution) ให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทั้งทำให้เกิด
 ความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว^{๑๘}

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนใน
 การจัดการ ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทาง
 เศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วม
 ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของ
 ตนเองเป็นตัวของตัวเอง^{๑๙}

การมีส่วนร่วมจึงหมายถึง การมีส่วนร่วมเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของส่วนรวมในฐานะตนเป็น
 สมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม/ชุมชนนั้น ตามความหมายข้างต้นการเข้าไปเกี่ยวข้องต้องเป็นการเข้าไป
 ทางด้านกายภาพด้วย กล่าวคือการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม โดยสมาชิกที่เข้าร่วมมีความสมัคร
 ใจมิได้มีการบังคับหรือจ่ายอม การเข้าไปร่วมกิจกรรมหนึ่งๆ ของชุมชนเป็นการเข้าร่วมโดยมีวัตถุประสงค์
 ที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ผู้ร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์อันเป็นเป้าหมายของกิจกรรมนั้น
 กิจกรรมนั้นก่อประโยชน์แก่สมาชิกของคนในชุมชน การเข้าร่วมเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงผลักดันให้
 กิจกรรมนั้นบรรลุผล กิจกรรมที่อาศัยการเข้าร่วมของสมาชิกในชุมชนมีทั้งกิจกรรมระดับครอบครัว
 ชุมชน จนถึงระดับประเทศ และระดับนานาชาติ

การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปเป็นกระบวนการ (process) ที่มนุษย์ได้จัดขึ้นเพื่อจะนำไปสู่
 ผลสัมฤทธิ์อันเป็นรูปธรรมของกิจกรรมบางประการ เช่น การมีส่วนร่วมต่อการป้องปรามการค้ายา
 เสพติดยาเสพติดเพื่อการป้องปรามยาเสพติดได้ผล ผู้ค้ายาเสพติดถูกจับกุมและถูกลงโทษ ผู้ค้า
 เสพติดน้อยลงหรือไม่มีผู้ค้าเสพติดอีกต่อไป การมีส่วนร่วมของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ จึงไม่มี
 ความหมายในตนเองแต่มีความหมายของมรรควิธีไปสู่ความสำเร็จนั้น อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วม
 โดยธรรมชาติมีเป้าหมายในตนเอง เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม พิธีกรรมและ
 ชีวิตประจำวัน

^{๑๘} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
 มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๒

^{๑๙} ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์
 , ๒๕๒๗), หน้า ๒

การมีส่วนร่วมในความหมายของการวิจัยชิ้นนี้ หมายถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จากการจัดโครงการหรือกิจกรรมหนึ่งๆ ให้บรรลุผล การมีส่วนร่วมจะถูกกล่าวถึงในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ เป็นต้น ในมิติด้านการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจชุมชน ด้าน การศึกษาและด้านการเมือง ในแต่ละมิติ ความหมายและรูปแบบของการมีส่วนร่วมจะมีส่วนที่ต่าง และส่วนที่เหมือน ตลอดจนความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน บางกิจกรรมการมีส่วนร่วม ของผู้มีส่วนได้เสีย เช่น การเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย การมีผู้สมัครเพื่อรับการเลือกตั้งและมีผู้ ไปใช้สิทธิ์ลงคะแนน ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญให้การเลือกตั้งสัมฤทธิ์ผล อานันท์ ปันยารชุน ได้ให้ ความเห็นความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มตั้งแต่การ เลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนโยบาย เช่น การมีประชาพิจารณ์ ประชาติ การเข้าชื่อกัน เสนอร่างกฎหมายในหมวดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ การเข้าชื่อกันเพื่อ ดำเนินการให้มีการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เนื่องจากมีพฤติกรรมร้ายรอยผิดปกติ หรือส่อ ไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ใช้อำนาจฝ่าฝืนต่อรัฐธรรมนูญและต่อกฎหมายอื่นๆ หรือแม้แต่การชุมนุม เดินขบวน เป็นต้น ทั้งหมดที่กล่าวมานี้คือ การประกันว่าผู้อยู่ในตำแหน่งบริหารรวมทั้งข้าราชการ จะ ไม่ทำการละเมิดต่อการปกครองแบบธรรมรัฐ”^{๒๐} การมีส่วนร่วมทางการศึกษาหมายถึงการดำเนิน กิจกรรมทางการศึกษาของสถาบันการศึกษา ผู้มีส่วนได้เสีย เช่น ผู้ปกครองควรเข้าไปมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจของการดำเนินการศึกษา แต่อย่างไรก็ตาม ถึงผู้ปกครองไม่ได้มีส่วนร่วมกิจกรรมทางการ ศึกษา ก็ยังดำเนินต่อไปได้ เพราะฉะนั้น ขั้นตอน รูปแบบและความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมของแต่ละ กิจกรรมจึงมีความแตกต่างกันด้วย ขึ้นอยู่กับธรรมชาติขององค์ประกอบของกิจกรรมหรือโครงการ นั้นๆ

ความหมายของการมีส่วนร่วมในเชิงการพัฒนา หมายถึง การที่ประชาชนพัฒนาขีด ความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มี อยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคม การมีส่วนร่วมใน ความหมายนี้ จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้สติปัญญา และความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิต ด้วยตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (mean) และเป้าหมาย (ends) ใน เวลาเดียวกัน^{๒๑} ซึ่งในกระบวนการพัฒนาต้องมีการรวมพลังของภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนา เอกชน นักวิชาการ และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ถือได้ว่าเป็น กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

ในแง่ของการพัฒนาโครงการที่ต้องการระยะเวลาในการประเมินผล การมีส่วนร่วมจะ หมายถึงขั้นตอน

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท
๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

^{๒๐} อานันท์ ปันยารชุน, มุมมองของนายอานันท์, (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๗.

^{๒๑} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, ๒๕๔๘: ๑๕๕)

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล^{๒๒}

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมมีความหมายทั้งในความหมายเชิงหลักการทั่วไป และความหมายเฉพาะเมื่อนำไปใช้กับกิจกรรมเฉพาะอย่าง เช่น กิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมทางด้านสังคม กิจกรรมทางด้านการพัฒนาในมิติต่างๆ การมีส่วนร่วมจึงมีความหมายกว้างครอบคลุมกิจกรรมเฉพาะ และความหมายแคบเฉพาะกิจกรรมนั้น อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วม มีบริบทและความสำคัญเชื่อมโยงกับพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของการให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมซึ่งมีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต

การมีส่วนร่วมมีหลายมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนา และด้านกิจกรรมอื่นๆ เป็นต้น แต่ละมิติมีความหมายคล้ายกันและความหมายเฉพาะ นอกจากนี้ ความหมายของการมีส่วนร่วมยังสามารถอธิบายในแง่ตัวบุคคล องค์กร หน่วยของการมีส่วนร่วม และยังอธิบายเชิงกระบวนการ ขั้นตอน หลักการ ประเภทการมีส่วนร่วม และยังอธิบายในเชิงจิตวิทยา สังคมวิทยา และในเชิงปรัชญาอีกด้วย ขึ้นอยู่กับกำหนดสิ่งใดเป็นตัวตั้งในการอธิบาย ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายในหัวข้อถัดไป

๒.๑.๒ พัฒนาการของการมีส่วนร่วม

การให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นเมื่อราวสี่ทศวรรษที่ผ่านมา การพัฒนาการด้านสังคมที่หน่วยทางสังคมถูกลดทอนแยกย่อยมากขึ้น เป็นผลมาจากการพัฒนาด้านสหวิทยาการ โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ก่อให้เกิดความก้าวหน้าด้านวิทยาการ หรือเป็นยุครู้แจ้ง (Enlightenment) หรือยุคทันสมัย (Modern) หรือยุคอุตสาหกรรม (Industrialization) หรือยุคบริโภคนิยม (Consumerism) เป็นยุคที่คนแบ่งงานกันทำ เป็นระบบแข่งขันกันสูงเพื่อประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต คนที่ประสบความสำเร็จคือคนที่มีความมั่งคั่งด้านวัตถุ แต่ละคนมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หน่วยสังคมแยกย่อยตามอาชีพและความเชี่ยวชาญเฉพาะ ความแยกย่อยของหน่วยสังคมตามอาชีพของตนทำให้เกิดช่องว่างทางด้านค่านิยม วิธีการดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตมีความเป็นปัจเจกนิยมสูง ความผูกมัดระหว่างกลุ่มมีน้อยลง สังคมสมัยใหม่เป็นสังคมหลากหลายวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตและค่านิยม สังคมที่มีการแข่งขันกันสูงอย่างเช่นสังคมอเมริกา ตะวันตก ญี่ปุ่น และสิงคโปร์ เป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ การปฏิสัมพันธ์มีน้อย การแต่งงานน้อยลง ปัจจุบันเป็นสังคมผู้สูงอายุมากขึ้น รัฐบาลพยายามจะให้หนุ่มสาวแต่งงานกันโดยมีแรงจูงใจคือการให้สวัสดิการ แต่ไม่ค่อยได้ผลเพราะสภาพสังคมที่มีการแข่งขันกันสูง และความสำเร็จวัดได้จากการประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและความมั่งคั่ง ลักษณะเช่นนี้ส่งผลเชิงบวกและเชิงลบ ด้านบวกปัจเจกบุคคลมีอิสระในการดำเนินชีวิต แต่ละคนมีชีวิตส่วนตัวสูง ในเชิงลบความเป็นปัจเจกนิยมความผูกมัดระหว่างกันมีน้อย ทอพลอร์อธิบายคนในสังคมสมัยใหม่ซึ่งอยู่ในคลื่นลูกที่สามมีปัจเจกนิยมสูง แยกตัวออกจากสังคม

^{๒๒} เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๒-๒๗๓.

ประสบกับโรคชนิดใหม่คือความโดดเดี่ยว ซิมเซร่า^{๒๓} เช่นเดียวกับพหุทนต์อธิบายการดำเนินชีวิตของคนสมัยใหม่ต่างคนต่างอยู่ แต่ละคนจะมีความโดดเดี่ยว กิจกรรมที่ทำกันเป็นกลุ่มจะทำคนเดียว เช่นเดียวกับการโยนโบว์ลิ่งซึ่งจะเล่นคนเดียวเพียงลำพัง^{๒๔} งานของเดอริคม์ เรื่องฆ่าตัวตายศึกษาชาวตะวันตกสองกลุ่ม กลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์และนิกายโรมันคาทอลิก นิกายโปรเตสแตนต์เชื่อว่าการกระทำผิดไม่สามารถจะล้างบาปได้ ส่วนนิกายโรมันคาทอลิกเชื่อว่าการกระทำผิดสามารถล้างบาปได้ ความผูกมัดระหว่างศาสนิกนิกายโรมันคาทอลิกมีสูง ส่วนโปรเตสแตนต์จะมีจริยธรรมที่มุ่งความสำเร็จในชีวิตปัจจุบัน คนจะเคร่งเครียดและจริงจัง อัตราการฆ่าตัวตายจะสูงกว่าอีกนิกาย^{๒๕}

พัฒนาการทางสังคมในโลกปัจจุบันโดยเฉพาะยุคโลกาภิวัตน์ และโลกสมัยใหม่เป็นยุคของปัจเจกนิยมและบุคคลยึดถือค่านิยมแตกต่างกัน มาจากรากฐานกระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์ที่ฐานการอธิบายสรรพสิ่งแบบแยกย่อยเป็นหน่วยๆ เช่นการเข้าใจมนุษย์คืออะไร การเข้าใจมนุษย์ก็เป็นการแยกย่อยมนุษย์ให้เล็กที่สุดจนแยกไม่ได้ เดิมเห็นว่าอะตอมเป็นหน่วยย่อยที่สุด ปัจจุบันคือนิวเคลียส การแยกสิ่งต่างๆ ออกเป็นหน่วยย่อยแต่ขาดการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยที่เล็กที่สุดนั้น มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นกระบวนการ (Process) ขณะที่สังคมมนุษย์โดยธรรมชาติเดิมมีความพึ่งพิงและอยู่เป็นกลุ่ม มีการให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ความหลากหลายของค่านิยมและความเป็นปัจเจกนิยม ในแง่หนึ่งคนมีอิสระในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ อีกด้านหนึ่งสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่อยู่รวมกลุ่มกัน ความเป็นปัจเจกนิยมก่อให้เกิดช่องว่างของค่านิยม แต่ละคนยึดเป้าหมายชีวิตเฉพาะตน ขาดความร่วมมือกัน ในขณะที่กิจกรรมทางสังคม องค์กร ชมรมขับเคลื่อนด้วยกลุ่มและสมาชิกของคนในกลุ่ม ความแตกต่างระหว่างค่านิยมและการดำเนินชีวิตเป็นช่องว่างของการหลีกเลี่ยงค่านิยมร่วม เป็นที่มาของการละเมิดกติกาทางสังคม ปัญหาอาชญากรรมมีอัตราการเกิดมากขึ้นตามลำดับ

ปัจจุบันมีแนวคิดการเชื่อมโยงของคนเป็นเครือข่ายเช่นเดียวกันระบบนิเวศน์ ระบบนิเวศน์ดำรงอยู่ได้อย่างสมดุลเพราะสิ่งต่างๆ ดำรงอยู่เป็นเครือข่าย และกระทำต่อกันและกันอย่างเกื้อกูล ระบบนิเวศน์จึงมิได้มีการอธิบายแต่ละอย่าง เช่น พืช ต้นไม้ แมลงชนิดต่างๆ กระทำต่อกันอย่างเชื่อมโยงและดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งทำหน้าที่ จะส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่นๆ ด้วย คือขาดความสมดุลนั่นเอง^{๒๖}

การอยู่กันเป็นชุมชนของคนในสมัยก่อนมีการผูกมัดกันสูงเพราะเป็นสังคมปฐมภูมิมีความผูกมัดภายใต้แกนวัฒนธรรมประเพณีเป็นตัวร้อยรัด ปัจจุบันสภาพสังคมสมัยใหม่ความหลากหลาย

^{๒๓} ทอฟเลอร์, อลวิน. เขียน สุภัญญา ตีระวนิช แปล .**คลื่นลูกที่สาม**, (พิมพ์ลักษณ์ กรุงเทพฯ นานมีบุ๊คส์, ๒๕๓๓)

^{๒๔} Putnam, R. D. Bowling Alone: America's Declining Social Capital', The Journal of Democracy, 6:1, (1995) pages 65-78.

^{๒๕} Emile Durkheim. **Suicide: A Study in Sociology**. Trans. John A. Spaulding & George Simpson. New York: Macmillan, 1979.

^{๒๖} Capra, F. **The Web of Life**. (New York: Anchor Book, 1996)

และความแยกย่อยของหน่วยสังคมมีมากขึ้น ความร่วมมือระหว่างกันน้อยลง จึงมีแนวคิดของการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การมีส่วนร่วมจึงมีความจำเป็นโดยเฉพาะกิจกรรมที่ก่อประโยชน์ต่อชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชน การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นด้วยความร่วมมือของชุมชนเพราะวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้จากการกระทำที่มีแบบแผนของชุมชน ไม่ใช่ของผู้หนึ่งผู้ใด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเพราะการเมืองส่งผลกระทบต่อทุกคน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งช่วงสมัยการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทย ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วม แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก การพัฒนาเศรษฐกิจมาจากแผนยุทธศาสตร์ของชาติ ผู้พัฒนาแผนมาจากโครงสร้างระดับบน ชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติเป็นแนวตั้งจากบนสู่ล่าง ผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจก่อให้เกิดปัญหาวิกฤติในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เน้นฐานของชุมชนตามลักษณะบริบทของแต่ละแห่งโดยให้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนา

การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมเป็นแนวคิดหนึ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชุมชนของตน ทั้งนี้เพราะอาชญากรรมเกิดจากการกระทำของมนุษย์ส่งผลต่อมนุษย์ในชุมชนโดยตรง การป้องกันและปราบปรามมีหลายแนวคิด ทฤษฎี ทฤษฎีสำคัญทฤษฎีหนึ่งคือทำให้ชุมชนเป็นฐานการป้องกันคือมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ร่วมกับตำรวจซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมเป็นทั้งการป้องกันที่ดี ความผูกมัดของคนในชุมชนจะปิดโอกาสหรือช่องว่างที่จะให้สมาชิกในชุมชนละเมิดกติกาส่วนรวม ทำให้การละเมิดกติกาทำได้ยากขึ้น ก่อนที่ผู้วิจัยจะลงลึกอธิบายการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม ผู้วิจัยอธิบายความหมาย พัฒนาการ กระบวนการ รูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วมตามที่มีผู้นิยามไว้แล้วตามลำดับ

๒.๑.๓ กระบวนการมีส่วนร่วม

ลักษณะของกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วมหมายถึงการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ตามลำดับของโครงการหรือกิจกรรมหนึ่ง ตั้งแต่ตั้งต้นจนจบ ซึ่งมักได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้

๓. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

๕. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที^{๒๗}

กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นการมีส่วนร่วมเชิงกายภาพ และการมีส่วนร่วมโดยตรง หมายถึง สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมแสดงความคิดเห็นด้วยตนเอง ลักษณะกิจกรรมหรือโครงการที่ชุมชนหรือสมาชิกของชุมชนที่เข้ามาเข้าร่วมตลอดทั้งโครงการ โครงการหรือกิจกรรมนั้นส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งเชิงบวกและเชิงลบ อย่างไรก็ตาม ในเชิงปฏิบัติของการมีส่วนร่วมสมาชิกของชุมชนอาจจะไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมตลอดทั้งกระบวนการหรือทั้งระบบ ยกเว้นโครงการหรือกิจกรรมนั้นชุมชนเป็นเจ้าของ เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการ ประเมินผลและใช้งบประมาณของตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง กิจกรรมหรือโครงการนั้นสอดคล้องหรือเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น กิจกรรมประเพณีของชุมชน เป็นต้น ซึ่งกระบวนการที่เป็นวิถีชีวิตเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมนอกจากจะเข้าไปมีส่วนร่วมขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอน การมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์คือการเข้าไปมีส่วนร่วมทุกระบวนการในฐานะตนเป็นสมาชิกและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในชุมชนหรือองค์กรนั้น อย่างไรก็ตาม ข้อพิจารณาอีกประการหนึ่ง คือนอกจากกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ แล้ว ความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เช่น การมีความตั้งใจและอุทิศตนเองในการวางแผน การอภิปรายและการติดตามผล ความเข้มข้นและกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งระบบอาจจะไปด้วยกันได้หรือไม่ได้ เช่น นาย ก. เข้าร่วมทุกระบวนการของการมีส่วนร่วม แต่เป็นการร่วมอย่างเป็นพิธีในฐานะตนเองเป็นสมาชิก แต่นาย ข. อาจจะไม่ได้เข้าร่วมทั้งกระบวนการทั้งระบบ แต่อุทิศตนเองในการทำงาน ในการวางแผนติดตามผล ระดมทุนเพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ แต่อาจจะไม่ได้ร่วมประเมินผลหรือเข้าร่วมตลอดทุกระบวนการ ความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญมากกว่า กระบวนการของการเข้าร่วมที่ทำให้กิจกรรมหรือโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตาม คนที่มีความเข้มข้นของการเข้าร่วมมักเข้าร่วมในทุกกระบวนการของการมีส่วนร่วม แต่การเข้าร่วมทุกระบวนการอาจจะไม่ได้ประกันความเข้มข้นของการเข้าร่วมได้ ในเชิงอุดมคติการเข้าร่วมที่ดีคือสมาชิกมีความเข้มข้นทุกระบวนการเข้าร่วม

๒.๒ รูปแบบการมีส่วนร่วม

รูปแบบของการเข้าร่วมมีผู้จำแนกไว้ ๓ ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังนี้

๑. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (direct participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (inclusive organization) เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่างๆ

๒. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (indirect participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนประชาชน (representative organization) เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการกลุ่มเลี้ยงไหม กรรมการหมู่บ้าน

^{๒๗} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๕

๓. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (open participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (non-representative organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อใดก็ได้ตลอดเวลา^{๒๘}

การเข้าร่วมโดยตรงมักจะเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ไม่ใหญ่โตนัก และผู้เข้าร่วมมักจะเป็นผู้มีบทบาทในฐานะเป็นสมาชิกขององค์กรหรือชุมชนโดยตรง เช่น เป็นประธาน กรรมการ เลขานุการ หรือมีส่วนได้เสียอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้รับผลประโยชน์ในโครงการหรือกิจกรรมนั้น หรือผู้เข้าร่วมเป็นผู้จัดตั้งกิจกรรมหรือโครงการนั้นๆ การมีส่วนร่วมทางอ้อมคือผู้มีส่วนได้เสียในฐานะสมาชิก ส่วนผู้มีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ เป็นประชาชนที่สนใจหรือได้รับการเชิญให้แสดงความเห็น ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากองค์กรอื่นๆ ดำเนินโครงการหรือกิจกรรมหนึ่ง หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นเพื่อให้เห็น

รูปแบบการมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้น เฉพาะในรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine participation) เท่านั้น ที่ประชาชนจะต้องเป็นเจ้าของ เป็นผู้ตัดสินใจเป็นผู้วางแผน เป็นผู้ลงมือกระทำ และเป็นผู้ประเมินผลองค์กรการวิจัย หรือโครงการพัฒนาชุมชนของพวกเขาเอง โดยสามารถควบคุมทุกอย่างก้าวของกระบวนการเลยทีเดียว และเมื่อนำรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ว่าข้างต้นนี้มาจับกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) เพื่อให้ได้ความหมายในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงแล้ว ประชาชนก็จะน่าเป็นผู้วิจัยเสียเอง^{๒๙} ตัวอย่างเช่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ดังนี้ ด้านการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชุมชน ด้านการชมตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ด้านการแสดงวัฒนธรรมชนเผ่า และด้านการจัดการที่พักเพื่อสัมผัสชีวิตชนบท (home stay) ด้านการจัดจำหน่ายของที่ระลึก มีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าของที่ระลึก โดยการจัดตั้งร้านค้า การรวมกลุ่ม การรับรู้วางแผนตัดสินใจ และติดตามประเมินผล การออกแบบสินค้ามีการผลิตแบบดั้งเดิม และการมีส่วนร่วมในการผลิตสินค้า การจัดการฝึกอบรม การให้ความรู้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำลวดลายผ้า ขนาดของสินค้า การรับรู้ปัญหา วางแผน และตัดสินใจ^{๓๐}

รูปแบบของการมีส่วนร่วม จะปรากฏให้เห็น ๓ ด้าน ได้แก่

^{๒๘} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๘.

^{๒๙} ระพันธ์ นันทรัตนพันธ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านผานกกก ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดแมริม จังหวัดเชียงใหม่. (เชียงใหม่. ปัญหาพิเศษปริญญาโท ศิลปกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา. คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๘) หน้า ๒๕-๒๖

^{๓๐} ระพันธ์ นันทรัตนพันธ์. อ่างแล้ว

๑. การมีส่วนร่วมจะต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่า จะทำกิจกรรมนั้นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรจะเข้าร่วมหรือไม่

๒. การมีส่วนร่วมจะต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจะต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตัดสินใจได้ว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่

๓. การเข้าร่วมจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การที่จะให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายด้วย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปบุคคลกลุ่มเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน^{๑๑}

รูปแบบและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กร มีดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการประชุม
๒. การมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา
๓. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร
๔. การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา
๕. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในกิจกรรมต่างๆ
๖. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์^{๑๒}

ในด้านของการมีส่วนร่วมของบุคคล มีรูปแบบของการมีส่วนร่วม ๒ ลักษณะ ดังนี้ คือ

๑. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน จนกว่าการดำเนินงานจะบรรลุผลเสร็จสมบูรณ์

๒. การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะหนึ่งลักษณะใด หรือ ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง เท่านั้นโดยแท้จริงแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมไม่อาจสามารถกระทำได้ในทุกประเด็น แต่การมีส่วนร่วมของบุคคลจะมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นการพิจารณาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานการมีส่วนร่วมว่า จะต้องมีโอกาส มีความเสมอภาค และมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้การมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓}

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือหลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ ความหมายของการมีส่วนร่วม เป็นการกระทำร่วมกันของ

^{๑๑} มงคล จันทร์ส่อง. ระดับความรู้และการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔)

^{๑๒} ศิริชัย กาญจนวาสี. ทฤษฎีการประเมิน, (พิมพ์ครั้งที่ ๔; กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗)

^{๑๓} วรณา วงษ์วานิช. รูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคล. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙)

บุคคลในกระบวนการพัฒนามี ๒ ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการ (Participation as a mean) เป็นการนำเอาทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่วางไว้ก่อนแล้ว และการมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมาย (Participation as an end) คือการมุ่งให้ประชาชนได้มีกิจกรรมร่วมกันเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความสามัคคีจนทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยยึดหลักการ ๖ ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผล ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยอาศัยเครื่องมือที่ช่วยในการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม รวมถึงยุทธวิธี ยุทธศาสตร์ที่ทำให้เกิดพลังของการมีส่วนร่วมและกิจกรรมด้านประชาสังคมในระดับท้องถิ่น กระบวนการการมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญสำหรับการพัฒนาที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม อาศัยหลักการทำงานที่ยึดสมาชิกของกลุ่มเป็นศูนย์กลาง โดยสมาชิกเป็นผู้สร้างผลงานจากประสบการณ์เดิม เพื่อทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ๆ ซึ่งต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเองและระหว่างวิทยากรกับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความคิด โดยอาศัยการพูด/การเขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนวิเคราะห์และสังเคราะห์ความคิด การที่จะทำ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติการในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ช่วยให้ประชาชนมีพลังการต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ในสังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการช่วยเหลือตนเองซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด^{๓๔}

โดยสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วม คือการมีส่วนร่วมทางตรง ทางอ้อม และการได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วม ในแง่ของบุคคลผู้เข้าร่วมมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์การเข้าร่วมชัดเจนตั้งแต่เริ่มกระบวนการจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ

การมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมมีอำนาจในการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ อำนาจในระดับสูงคืออำนาจที่จัดการได้ และมีความเข้าใจหลักการ วัตถุประสงค์ วิธีการและดำเนินการ อำนาจในการมีส่วนร่วมน้อยคือไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

ผู้จัดการในการมีส่วนร่วมมีความสำคัญในกิจกรรมหรือโครงการหนึ่ง เช่น การจัดการ ส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการร่วม (Participants in co-management) ประกอบด้วย (๑) ภาครัฐ ตำรวจ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. (๒) ชาวบ้านในชุมชน (๓) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนทั้งหมด ได้แก่ ผู้ประกอบการ วัด องค์กรเอกชน เป็นต้น

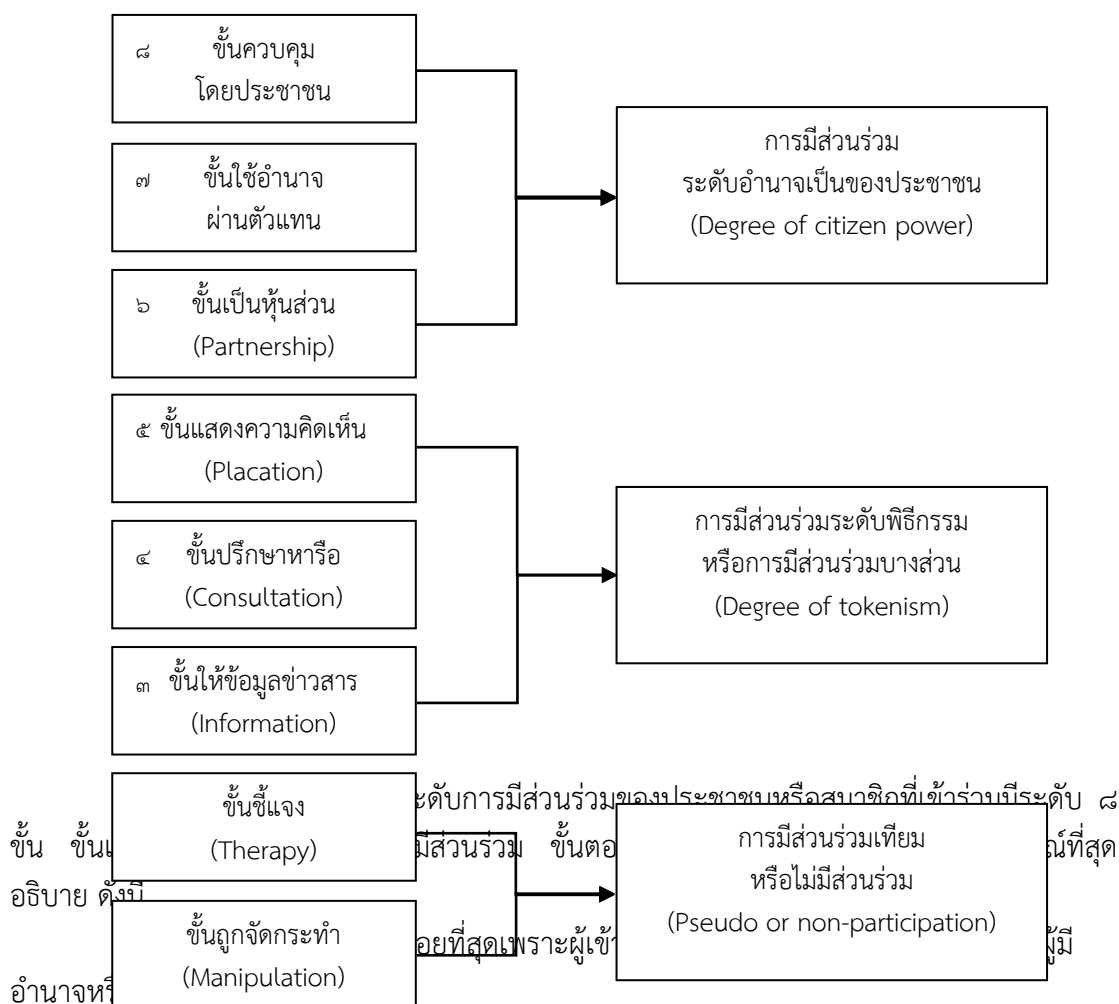
โดยมีขั้นตอนของผู้มีส่วนได้เสีย มีลำดับขั้นดังนี้

แผนภาพที่ ๒ แสดงขั้นตอนการมีส่วนร่วม^{๓๕}

^{๓๔} วรรณภา วงษ์วานิช. รูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคล. หน้า ๑๗๕-๑๗๖

^{๓๕} วีระพงษ์ แก้วทวงษ์. ๒๕๔๓. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: ประชาคม ประชาสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ ๖; ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา, ๒๕๔๓) หน้า ๑๕๔

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือสมาชิกที่เข้าร่วมมีระดับ ๘
 การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม (Pseudo or non-participation)
 อธิบาย ดังนี้

- ขั้นที่สอง การมีส่วนร่วมจากการชี้แจง หรือโน้มน้าวให้มีส่วนร่วมโดยผู้จัดการให้มีโครงการหรือกิจกรรมชี้แจงเพื่อให้ประชาชนหรือสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมสองประเภทนี้ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมน้อย
- ขั้นที่สาม การให้ข้อมูลข่าวสารโดยการตัดสินใจร่วมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของประชาชนหรือสมาชิก
- ขั้นที่สี่ ขั้นปรึกษาหารือโดยประชาชนหรือสมาชิกถูกร้องขอให้เข้าร่วม ซึ่งผู้เข้าร่วมจะมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วม แต่เข้าร่วมเพื่อให้ความเห็นแทนคนอื่น
- ขั้นที่ห้า การเข้าร่วมเพื่อให้คำปรึกษา การให้คำแนะนำ แต่คำแนะนำอาจจะได้รับการปฏิบัติหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในการดำเนินการ
- ขั้นที่หก การเป็นหุ้นส่วน หมายถึงผู้เข้าร่วมมีส่วนได้เสียในกิจกรรมหรือโครงการ จึงมีความรับผิดชอบในกิจกรรมหรือโครงการนั้น และรู้สึกมีความเป็นเจ้าของในกิจกรรมนั้นๆ
- ขั้นที่เจ็ด และขั้นที่แปด ใช้อำนาจผ่านตัวแทนและการควบคุม ผู้มีส่วนร่วมมีอำนาจการตัดสินใจและมีอำนาจในการกำหนดทิศทางของกิจกรรมหรือโครงการนั้นๆ ได้ ถือว่าเป็นการเข้าร่วมอย่างสมบูรณ์

๒.๑.๖ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ

ตามทฤษฎีอาชญาวิทยา การป้องกันอาชญากรรมมีหลายทฤษฎี ทฤษฎีสำคัญทฤษฎีหนึ่งที่ใช้กันในปัจจุบันร่วมกับทฤษฎีอื่นๆ คือ อาชญากรรมมาจากการกระทำของมนุษย์ที่เบี่ยงเบนจากพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของสังคม โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันเป็นสังคมบริโภคนิยมที่คนมุ่งแสวงหาวัตถุอย่างฟุ้งเฟ้อ ประกอบกับสังคมยุคข่าวสาร ยุคคมนาคมมีความสะดวกเอื้อต่อการประกอบอาชญากรรม การขนยาเสพติด ผลกระทบจากการค้ายาเสพติดไม่เพียงแต่ผู้เสพเท่านั้นแต่เป็นผลกระทบต่อสังคมทั้งหมดในแง่ที่ก่อความไม่สงบสุข ผู้เสพยาเสพติดไม่มีเงินซื้อจะไปประกอบอาชญากรรม การลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ของบุคคลอื่น เป็นต้น

แนวคิดของการป้องกันนอกจากการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการป้องกัน การให้การศึกษา การลงโทษให้รุนแรงขึ้นแล้ว แนวคิดการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันมีความสำคัญต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม การที่บุคคลหนึ่งจะประกอบอาชญากรรมได้แสดงถึงบุคคลนั้นไม่ได้ผู้ก่อกวนและแยกตัวออกจากสังคม สังคมไม่มีความเข้มแข็งในการขัดเสกและการลงโทษ การมีส่วนร่วมจึงเป็นการให้ทุกภาคส่วนทั้งชุมชน ตำรวจ และหน่วยงานอื่น เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

๑. การให้คำปรึกษา (Consultative) แก่สมาชิกในชุมชน

๒. การร่วมตัดสินใจ การร่วมมือ (Cooperative) ปัจจุบันนำไปสู่การร่วมมือของประชาชน งานวิจัยของพลตำรวจโท ดร.ณรงค์ กุลนิเทศ^{๓๖} ๑) บุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมหรือไม่ เช่น การรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน สามารถให้ประชาชนอยู่ได้อย่างปกติสุข ประชาชนก็จะให้ความร่วมมือ ๒) ความตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น หมู่บ้านโตะแดงในหมู่บ้านนี้เกิดอาชญากรรมน้อยมาก เพราะในหมู่บ้านประกอบอาชีพในการทำสวนยาง ไม่มีโจรไปลักขโมยบ้านเขา คือ เขาจะช่วยกันในทุกๆ กิจกรรมจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

๓. การประสานงานของเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน ความรักความสามัคคีในชุมชน ประชาชนรู้ว่าเขาได้รับประโยชน์ หรือเสียประโยชน์ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากน้อยเพียงใด

งานวิจัยดังกล่าวอธิบายปัจจัยที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ เนื้อหาค่อนข้างละเอียด ผู้วิจัยสรุปมาทั้งหมด ดังนี้

๑. รัฐต้องส่งเสริมประชาชนด้านการศึกษาอาชีพให้ความรู้ เลี้ยงดูตนเองได้อย่างสุจริต จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนมากขึ้น และมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

๒. ต้องเน้นในเรื่องความมั่นคงปลอดภัย เพื่อให้ประชาชนมีความกล้า ไม่หวาดกลัวในการให้ความร่วมมือในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

^{๓๖} พลตำรวจโท ดร.ณรงค์ กุลนิเทศ และคณะ. การจัดการความรู้ทางด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในเขตพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้, (สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖) หน้า ๗

๓. ให้มีการบูรณาการทุกหน่วยงาน ทั้งทหาร ตำรวจ ฝ่ายปกครองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การทำงานโดยให้ความร่วมมือทุกฝ่าย และประสานงานกันอย่างดี เพื่อเกิดประสิทธิภาพสูงสุด และเกิดความมั่นคงในความเป็นสุขอย่างยั่งยืน ทำให้ประชาชนมีความศรัทธา แล้วให้ความร่วมมืออย่างดี

๔. วางแผนให้ประชาชนทุกฝ่ายให้มีความรัก ความสามัคคีกันไม่มีการแตกแยกกัน และเคารพซึ่งกันและกัน และยอมรับเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้ก่อความไม่สงบไม่กล้า ก่อเหตุร้าย

๕. รัฐต้องให้ความช่วยเหลือประชาชน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้ประชาชนอยู่รอด เพียงพอมีความเป็นอยู่ดีขึ้น และได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการป้องกันและปราบปราม อาชญากรรม

๖. รูปแบบที่ดีของการมีส่วนร่วม การทำงานของมวลชนอย่างจริงจัง ต้องมีความจริงจัง และมีความเข้มแข็งในการทำงานมวลชนอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ผลัดเปลี่ยนกำลังบ่อยๆ ทำให้เข้าถึง ประชาชนได้อย่างดี และมีมวลชนแจ้งข้อมูลให้ตลอด

๗. บทบาทของตำรวจตระเวนชายแดนต้องเข้าถึงจิตใจของประชาชนจะต้องทำงานอย่างจริงจังและจริงใจ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น และศรัทธาของประชาชนและชนะจิตใจของชาวบ้านได้

๘. สถาบันการศึกษาใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องพยายามขับเคลื่อนการมีส่วนร่วม เพื่อไม่ให้เกิดการแตกแยกของชาวพุทธและชาวมุสลิม

๙. อย่าไปสร้างความหวาดระแวง หรือแหล่งข่าวในหมู่บ้าน ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้อง สร้างองค์กรที่มีความชัดเจน และไว้วางใจ ปลอ่ยให้คนในหมู่บ้านบริหารกันเอง แล้วคอยช่วยเหลือ เขาก็จะเป็นแนวทางที่ดีในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน

๑๐. การป้องกันและปราบปรามของเจ้าหน้าที่รัฐให้ยึดถือรูปแบบสันติวิธี การเอาชนะที่ แท้จริงต้องเอาชนะประชาชน โดยสร้างความเชื่อถือ ลดเงื่อนไข ปรับทัศนคติและพฤติกรรม และไม่ทำ การปราบปรามที่รุนแรงเกินไป

๑๑. ฝ่ายปกครอง ตำรวจ ทหาร ต้องใช้มวลชนสัมพันธ์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องให้ความร่วมมืออย่างดี โดยใช้ชีวิตความเป็นอยู่ในหมู่บ้าน ชุมชน จะทำให้การก่อความไม่สงบลด น้อยลง และได้รับการสะท้อนตอบรับและความร่วมมืออย่างดีจากชุมชน

๑๒. รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ต้องสนับสนุนชุมชนอย่างจริงจัง เช่น งบประมาณและ โครงการต่างๆ ที่รัฐบาลแจก ถ้าไม่ผ่านเทศบาล ส่วนมากจะไม่ถือประชาชนเพื่อไม่ทำให้ประชาชน เดือดร้อน

๑๓. ควรมีการร่วมมือระหว่างภาครัฐเป็นสิ่งที่ดี หากมีอุปสรรคจะมาร่วมกันช่วยคิดและ แก้ไขปัญหา การร่วมมือกับประชาชนก็ดี สามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาได้อย่างดี

๑๔. ผู้นำประชาชนกลุ่มต่างๆ ควรเข้าเวรยามรักษาตลอด ๒๔ ชั่วโมง เพื่อทำให้ผู้ก่อความ ไม่สงบลดน้อยลงในพื้นที่

๑๕. การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม พื้นที่ประชาชนกลัวฝ่ายทหาร ตำรวจ ดังนั้น ทั้งทหาร ตำรวจต้องบำบัดทุกข์บำรุงสุข เป็นที่พึ่งของประชาชน เพื่อทำให้ประชาชนไม่กลัว แล้วให้ ความร่วมมืออย่างดี

๑๖. ในการมีส่วนร่วมควรให้ประชาชนได้มีโอกาสในการวางแผนร่วมเป็นธรรมชาติต้องเข้าใจและเข้าถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านทุกหน่วยงานของภาคประชาชนยอมรับ จึงจะได้ความจริงใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

๑๗. เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องควรรักษาความลับและปลอดภัยของประชาชน ผู้ให้ความร่วมมือแจ้งเบาะแสของคนร้ายที่ประกอบอาชญากรรม รวมทั้งดูแลความปลอดภัยของคนในครอบครัวที่แจ้งเบาะแส เพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น

๑๘. เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร และเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องรักษาความลับและความปลอดภัยที่ไม่แจ้งชื่อผู้ให้ข้อมูลแก่สื่อมวลชน และดูแลความปลอดภัยในชีวิตแก่ผู้ให้ข้อมูลและคนในครอบครัว เนื่องจากส่วนใหญ่ประชาชนไม่กล้าให้ข้อมูล เนื่องจากกลัวและไม่ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น^{๓๗}

ในกรณีที่ประชาชนได้รับคำปรึกษาและสามารถดำเนินการเองได้ หน่วยชุมชน เช่น วัด (เจ้าอาวาส) ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกในหมู่บ้านการร่วมดำเนินการ กิจกรรมที่สามารถทำได้ เช่น

ช่วยกันตรวจตรา

ดูแลบ้านเรือน

กิจกรรมดูแลคนแปลกหน้า

กิจกรรมเดินประชาสัมพันธ์ด้านยาเสพติด

กิจกรรมเยาวชนเข้าวัด

กิจกรรมจัดหน่วยลาดตระเวน

กิจกรรมพบปะผู้นำชุมชน

กิจกรรมประชาชนรักบ้าน

กิจกรรมมวลชนเข้มแข็ง

กิจกรรมที่เสนอองค์การบริหารส่วนตำบล

กิจกรรมสร้างหอกระจายข่าว

กิจกรรมกิจกรรมจัดหาแผ่นป้าย แผ่นพับ ใบปลิว

กิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดให้แก่เด็ก

กิจกรรมแข่งขันกีฬาประจำหมู่บ้าน

กิจกรรมฝึกยุทธวิธี

กิจกรรมร่วมหาหรือคุณปู่ คุณตา

กิจกรรมชุมชนปลอดภัยกระท่อม

กิจกรรมโคมไฟปลอดภัยอาชญากรรม

กิจกรรมที่เสนอหน่วยงานอื่นไม่มี ส่วนโครงการที่ชาวบ้านสามารถทำเองได้คือ

โครงการเพิ่มความมั่นคงในหมู่บ้าน

โครงการลานกีฬาต่อต้านยาเสพติด

^{๓๗} พลตำรวจโท ดร.ณรงค์ กุลนิเทศ และคณะ อ้างแล้ว หน้า ๗-๑๐

โครงการประชุมไกล่เกลี่ยร่วมกับผู้นำชุมชน
 โครงการชุดรักษาความปลอดภัยเตือนภัยในหมู่บ้าน
 โครงการคุ้มพลังสามัคคี
 โครงการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง
 โครงการฝึกอบรมชุดรักษาตำรวจบ้าน
 โครงการป้องกันยาเสพติด^{๓๘}

จะเห็นว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยที่ประชาชนจัดการตนเอง อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่กลุ่มผู้ใช้ มีการออกกฎระเบียบด้วยตนเอง (Self-regulation) เป็นการจัดการแบบกระจายอำนาจอย่างเต็มที่

กลไกการจัดการร่วม เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐ กับชุมชน จำเป็นต้องมีกลไกในการจัดการร่วม อยู่ในรูปของคณะกรรมการชาวบ้านซึ่งมีผู้ที่ชาวบ้านให้ความนับถือเป็นผู้ร่วมจัดการป้องปรามการค้ายาเสพติดของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำโขงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในแง่ของบทบาท

บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในที่นี้จะกล่าวถึงบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก ๒ ประเด็น คือ ๑) บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการชุมชนป้องปรามการค้ายาเสพติด ๒) บทบาทของภาครัฐส่วนกลางในการจัดการได้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังนี้

บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการอภิปราย ประชุม และสนทนา การสื่อสารถึงความต้องการจำเป็นและปัญหา การให้ข้อมูลในการกำหนดข้อตกลงเริ่มแรก

บทบาทของภาครัฐ ได้แก่ การให้ข้อมูล การให้ความช่วยเหลือการแนะนำ การจัดการการประชุม การจัดการกับข้อตกลง การมีส่วนร่วมในการประชุม การสนับสนุนชุมชน การพัฒนาการเชื่อมต่อหรือเครือข่ายภายในชุมชนและระหว่างชุมชนเพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร การแจ้งข่าว

บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระยะดำเนินการ ในประเด็นต่างๆ ดังนี้ การเข้ามาของชุมชนและการบูรณาการ การกำหนดวัตถุประสงค์ แผนงาน และกลยุทธ์ และการนำแผนและกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ดังนี้ (๑) การเข้ามาของชุมชนและการบูรณาการบทบาทของชุมชนกับหน่วยภายนอก ได้แก่ ภาครัฐ โดยเฉพาะตำรวจ ได้แก่ เข้าร่วมการประชุมและสรุป การจัดเตรียมแผนงาน บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ดูแลการประชุมและสรุป การให้การสนับสนุน บทบาทของภาครัฐ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการประชุมและอภิปราย การช่วยจัดการประชุมชุมชน การช่วยจำแนกขอบเขตชุมชน การช่วยจัดเตรียมแผนงาน

การจัดระบบในการทำงานของชุมชน บทบาทของชาวบ้านที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมในการประชุม สนับสนุนการจัดตั้งองค์กร ชมรม โครงการ การพัฒนาโครงสร้างองค์กร สนับสนุนและมีส่วนร่วมในองค์กร ผู้นำบทบาทของผู้นำ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการประชุม ประเมินสถานการณ์ ตัดสินใจในพันธกิจขององค์กร การดูแลชุมชนเพื่อการสนับสนุน สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วม การสนับสนุนโครงสร้าง

^{๓๘} กิตติพงษ์ ไพเมือง. การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้กระบวนการ AIC ๒๕๕๒

บทบาทของภาครัฐ ได้แก่ สนับสนุนการจัดการ ให้การสนับสนุนกฎหมาย การสนับสนุนกลุ่มหลักในการขับเคลื่อน การสร้างพันธมิตรและเครือข่าย การหาทุนสำหรับการจัดการ แผนการจัดการร่วมและข้อตกลง การมีส่วนร่วมในการต่อรองและวางแผน การให้ปัจจัย นำเข้าในการสร้างเป้าหมายและวัตถุประสงค์ การให้ข้อมูลและผลป้อนกลับในการวางแผน การ กำหนดพันธกิจและวิสัยทัศน์ การดำเนินการอภิปรายกลุ่มย่อย การมีส่วนร่วมในองค์กรการจัดการ ร่วม การสร้างมติธรรมของชุมชน

ต่อมาการนำแผนและกลยุทธ์ไปปฏิบัติ บทบาทของชาวบ้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการ นำไปปฏิบัติ การปฏิบัติตามกฎระเบียบ การมีส่วนร่วมในการติดตามผล ให้ความสนใจใน การศึกษาและการฝึกอบรม การให้ข้อมูลและผลป้อนกลับในการวางแผน

บทบาทของภาครัฐ ได้แก่ สนับสนุนการนำแผนไปปฏิบัติ สนับสนุนโปรแกรมสถาบัน จัดทำโครงสร้างการนำไปปฏิบัติในการจัดการร่วม ร่างและรับรองคำสั่ง ช่วยในจัดเก็บรายได้และ สนับสนุน ไม่เพียงหน่วยงานของรัฐ คือเจ้าหน้าที่ตำรวจเท่านั้นหน่วยงานรัฐส่วนอื่นเช่นทหาร หน่วย ปกครอง เป็นต้น เข้ามามีบทบาทร่วม บทบาทของภาครัฐส่วนกลางในการจัดการจะสามารถดำเนิน ไปอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานรัฐ จำเป็นต้องกำหนดเป็นนโยบาย อีกทั้งต้องมีกฎหมายรองรับให้ ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตนเองในระดับมหภาคและระดับจุลภาค รวมถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติภายใต้กรอบของกฎหมายและมิ่งบประมาณสนับสนุน

หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนและระหว่างชุมชน มีความเชื่อมโยงกัน ๔ องค์ประกอบ ๔ องค์ประกอบ คือ (๑) การจัดการทรัพยากรหรืองบประมาณร่วมกัน มีกิจกรรม ร่วมกันภายในและภายนอกชุมชน กล่าวคือระหว่างชุมชนและระหว่างรัฐ เช่น กิจกรรมชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนปราบยาเสพติด ชุมชนกีฬา เป็นต้น เพื่อความยั่งยืนควรวางกฎระเบียบ การดำเนินการในนาม คณะกรรมการอย่างเป็นทางการ (๒) การทำงานอย่างจริงจังหน่วยงานภาครัฐอื่นควรเข้ามาสนับสนุน กิจกรรมความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วย เช่น ชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนที่มีการจัดการตนเองได้ จะส่งผลต่อการจัดการอื่นๆด้วย ทั้งนี้เพราะการรวมกลุ่มหรือการมีส่วน ร่วมจะเกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาทุกเรื่องผ่านการมีส่วน ร่วมปรึกษาหารือกัน การป้องกันยาเสพติดจะถูกป้องปรามได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมหนึ่งไม่เพียงจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นแล้วสิ้นสุดแต่สามารถบูรณาการโยง ไปสู่กิจกรรมอื่นๆได้ด้วย ทรัพยากรคนจึงมีความสำคัญเป็นกลไกของการแก้ปัญหาทั้งหมด เพราะ พื้นฐานของปัญหาของการค้าเสพติดมาจากชุมชนแยกย่อยอย่างทีกล่าวแล้ว ขาดการทำหน้าที่อย่างที เคยทำในอดีต การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยโครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็โครงการที่วางอยู่บนพื้น ฐานเศรษฐกิจหรือบันเทิงก็ตาม โครงการดังกล่าวเป็นฐานการผูกมัดชุมชนให้เข้มแข็งเข้มเป็นฐานใน การแก้ไขปัญหาทุกเรื่องด้วย

การประเมินปัญหา การประเมินปัญหา ความต้องการจำเป็น และโอกาส องค์กรชุมชน กิจกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหัวใจของการจัดการร่วม แผนการจัดการร่วมและข้อตกลง การจัดการความขัดแย้งหรือปัญหาหากพึงมี การนำแผนและกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ระยะหลังการ ดำเนินการ (Turnover or post-implementation) ระยะหลังการดำเนินการไม่ได้หมายถึงการ ดำเนินการโปรแกรมการจัดการร่วมเสร็จสิ้นแล้ว ซึ่งระยะหลังการดำเนินการ ประกอบด้วย การ

หมุนเวียนและการค่อยๆ สิ้นสุด (Turnover and phrase-out) การประเมินผลภายหลัง การเพิ่มระดับ การทำซ้ำและการขยาย ความยั่งยืน สรุปลงกระบวนการในการจัดการร่วมแบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ (๑) ระยะก่อนการดำเนินการ ได้แก่ การรับรู้ถึงปัญหา ชุมชนแสวงหาความช่วยเหลือ โครงการ แผน และกลยุทธ์เบื้องต้น การพัฒนาการเชื่อมโยงกับสถาบัน (๒) ระยะดำเนินการ ได้แก่ การเข้ามาของชุมชนและการบูรณาการ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม การประเมินปัญหาความต้องการจำเป็นและโอกาสองค์กรชุมชน วัตถุประสงค์ แผนและกลยุทธ์ในการจัดการร่วมการจัดการความขัดแย้ง การนำแผนและกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (๓) ระยะหลังการดำเนินการ ได้แก่ การประเมินผล

การมีส่วนร่วมทางพระพุทธศาสนา

๒.๒.๑ ความหมาย

คำว่า “มีส่วนร่วม” ทางพระพุทธศาสนาอาจจะไม่ปรากฏคำนี้โดยตรง แต่มีความหมายในเชิงกิจกรรมและความหมายของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ คำที่ใกล้เคียงที่สุด คือ “สังคหะ” หมายถึงการรวมกัน การสงเคราะห์ซึ่งกันและกันทำให้คนร่วมมือร่วมใจกัน หลักธรรมจำนวนมากกล่าวถึงการมีส่วนร่วมและหลักปฏิบัติของพระสงฆ์ ล้วนสื่อความหมายของการมีส่วนร่วม ตลอดจนพุทธศาสนิกชนที่ปฏิบัติตามหลักธรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา แสดงออกถึงการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยลำดับการอธิบายหลักการมีส่วนร่วมทางพระพุทธศาสนา ๓ ระดับ ดังนี้

๑. **หลักธรรมแสดงพื้นฐานของการมีส่วนร่วม** คือหลักอภิปัจจยตาหรือหลักปฏิจจนสมุปบาทที่ว่า “...เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี และชรามรณะเป็นปัจจัยอวิชาจึงมี...”^{๓๙}

อย่างที่ท่านธัช นัท ฮันท์ อธิบายเพิ่มเติมว่า ความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งต่างๆ หลักการสำคัญของแนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม มีสารัตถสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ สรรพสิ่งมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สาระหลักของแนวคิดนี้อยู่ที่การมองทุกอย่างเชื่อมโยงอย่างที่ ท่านธัช นัท ฮันท์ อธิบายแนวคิดของท่านในหนังสือ inter-being อยู่บนการตระหนักว่า สรรพสิ่งมีพื้นฐานแห่งธรรมชาติของการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน (the order of inter-being) ดังนั้น แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมจึงวางอยู่บนพื้นฐานของสองคำ คือ Tiep หมายถึง “การโยงโย” (being in touch with) อย่างต่อเนื่อง (continuing) และอีกคำคือ Hien หมายถึง “การรู้ตามความเป็นจริง” (realizing) โดยลงมือทำที่นี่และขณะนี้^{๔๐} (making it here and now)

ท่านได้ขยายความหมายของคำสองคำว่า การโยงโย (being in touch with) หมายถึง การเชื่อมโยงระหว่างโลกภายนอกกับโลกภายนอก ได้แก่ บุคคลกับบุคคล บุคคลกับสังคม หน่วยสังคมกับหน่วยสังคม ความเชื่อมโยงระหว่างภายใน ได้แก่ การพัฒนาคุณธรรมภายในข้อหนึ่งๆ จะ

^{๓๙} (ส.น. (ไทย) ๑๖/๖๔,๑๔๔/๓๓,๗๘)

^{๔๐} Thich Nhat Hanh. *Interbeing: Fourteen Guidelines for Engaged Buddhism*.

เป็นฐานการเชื่อมต่อการพัฒนาคุณธรรมข้ออื่นๆ การเชื่อมโยงระหว่างโลกภายในและโลกภายนอก “ถ้าเราเข้าใจภายในตนเอง จะเข้าใจโลกภายนอก และถ้าเข้าใจโลกภายนอกจะทำให้เข้าใจภายใน” เพราะโลกภายในและโลกภายนอกเป็นหนึ่งเดียวกัน ความต่อเนื่อง (continuing) หมายถึง การกล่อมเกลாதนเองจากคนธรรมดาไปสู่ภาวะความเป็นพระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ การรู้ตามความเป็นจริง (realizing) หมายถึงการรู้กับการเป็น (experience) มิได้แยกออกจากกัน เช่น การรู้และเข้าใจความหมายสันติภาพ (peace) ต้องเป็นผู้มีสันติภาพภายในด้วย ท่านอธิบายต่อไปว่าการรู้ตามความเป็นจริงนี้จะทำให้มีการเปลี่ยนผ่านตนเอง (continuing) ที่นี่และเดี๋ยวนี้ (here and now) เวลาในปัจจุบันเท่านั้นที่มนุษย์สัมผัสได้ ท่านกล่าวว่าพระพุทธศาสนาไม่สนใจสาเหตุและผล สาเหตุและผล รวมอยู่ในมรรควิธี (การขับเคลื่อน-การกระทำ สำคัญกว่าเหตุและผล เพราะการกระทำก่อให้เกิดเหตุและผลตามมา) ทั้งหมดเป็นสิ่งเดียวกันคืออยู่ในตัวมนุษย์^{๔๑}

“ถ้าเรามองกระดาษอย่างลึกซึ้งเราจะเห็นแสงอาทิตย์ ถ้าไม่มีแสงอาทิตย์ ต้นไม้ไม่เจริญเติบโต เราจึงรู้ว่าต้นไม้และแสงอาทิตย์ กระดาษและแสงอาทิตย์ดำรงอยู่เป็นสิ่งเดียวกัน (inter-are) ถ้าเรามองย้อนผ่านระยะเวลาเราจะเห็นคนตัดต้นไม้ นำต้นไม้เข้าสู่โรงงานเพื่อทำกระดาษ เห็นขนมปังที่คนตัดไม้รับประทานเพื่อยังชีพ เห็นครอบครัวคนตัดต้นไม้ สิ่งทั้งหมดเกี่ยวข้องกับกระดาษแผ่นเดียว”^{๔๒}

หลักการนี้เป็นฐานของโลกทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่เห็นว่าทุกสรรพสิ่งต่างมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทุกอย่างมีเหตุผลและผลตามหลักนิยาม ๕ กล่าวคือ ๑. อุตุนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ โดยเฉพาะดินน้ำอากาศ และฤดูกาล อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับ ๒. พีชนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ มีพันธุกรรมเป็นต้น ๓. จิตตนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต ๔. กรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ และ ๕. ธรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย^{๔๓}

หลักการนี้แสดงว่าทุกสรรพสิ่งเกิดขึ้นล้วนมีสาเหตุและเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ในเชิงปรากฏการณ์ของมนุษย์พื้นฐานการร่วมมือกันเป็นปัจจัยสำคัญของการทำให้กิจกรรมหรือโครงการนำไปสู่จุดหมายร่วมกันได้

ในแง่พระพุทธศาสนามีทัศนะการมองสรรพสิ่งมิได้เฉพาะเป็นสิ่งที่แยกองค์ประกอบเท่านั้นตามลักษณะของขั้น ๕ แต่องค์ประกอบเหล่านั้นทำปฏิกิริยาเชื่อมโยงซึ่งกันและกันตามเหตุผล และผลตามหลักปฏิจจสมุปบาท

๒. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างสำคัญคือ

^{๔๑} Thich Nhat Hanh. *Interbeing*: (California:Parallax Press,1993) p. 4-7.

^{๔๒} Thich Nhat Hanh. *The heart of understanding: Commentaries on the Prajnaparamita Heart Sutra*. (Press California: Parallax Press, 1988) p. 1.

^{๔๓} ที.อ. ๒/๓๔

๑) หลักสังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเพื่อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่

(๑) ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเพื่อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจริงยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

(๒) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างมาก เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้น จะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพื่อเจ้า

(๓) อตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

(๔) สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย^{๔๔}

การมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ประการคือหลักการเกื้อกูลแต่ละคนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งเสมือนเครือญาติ การมีส่วนร่วมด้วยการเกื้อกูลของพระพุทธศาสนาจะแตกต่างหลักการมีส่วนร่วมก่อนหน้าตรงที่หลักการมีส่วนร่วมก่อนหน้านามวลสมาชิกเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ของตนและของชุมชนเป็นหลักและมีอำนาจในการเข้าไปตัดสินใจ กำหนดนโยบายสาธารณะ หลักการเกื้อกูลตามหลักธรรมสังคหวัตถุเป็นการเข้าไปเกื้อกูลผู้อื่นเป็นหลัก เสียสละส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่ได้เห็นประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์กลุ่มตน การมีส่วนร่วมจึงมุ่งเน้นจิตวิญญาณของการเข้าร่วมประกอบด้วยหลักคุณธรรม ซึ่งได้แก่

๒) พรหมวิหาร ๔ ประการ คือ

(๑) เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ เช่น ความสุขเกิดจากการมีทรัพย์ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภค ความสุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้ และความสุขเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เป็นต้น

(๒) กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ และเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี ๒ กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้ ทุกข์โดยสภาวะ หรือเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของร่างกาย เช่น การเกิด การเจ็บไข้ ความแก่และความตายสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งรวมเรียกว่า กายิกทุกข์ ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกตัวเรา เช่น เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็น

^{๔๔} ที.ปา. ๑๑/๑๔๐/๑๖๗

ทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ รวมเรียกว่า เจตสิกทุกข์

(๓) มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึง การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ไม่มีจิตใจริษยา ความริษยา คือ ความไม่สบายใจ ความโกรธ ความฟุ้งซ่านซึ่งมักเกิดขึ้นเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีกว่าตน เช่น เห็นเพื่อนแต่งตัวเรียบร้อยแล้วครุชมเขยก็เกิดความริษยาจึงแกล้งเอาเศษชอล์ก โคลน หรือหมึกไปป้ายตามเสื้อกางเกงของเพื่อนนักเรียนคนนั้นให้สกปรกเลอะเทอะ เราต้องหมั่นฝึกหัดตนให้เป็นคนที่มีมุทิตา เพราะจะสร้างไมตรีและผูกมิตรกับผู้อื่นได้ง่ายและลึกซึ้ง

(๔) อุเบกขา การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดียอมได้ดี ใครทำชั่วยอมได้ชั่ว ตามกฎแห่งกรรม คือ ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกรรมในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม^{๔๕}

การมีส่วนร่วมในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญด้านจิตใจเป็นหลัก ตามหลักการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปมีขั้นตอนตั้งแต่การมีส่วนร่วมวางแผน การเข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจกรรมหรือโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมในการการดำเนินการ มีส่วนร่วมในการได้ส่วนเสีย และมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมนั้นเพื่อจะไปปรับปรุงและพัฒนาในคราวดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการในคราวหน้า จะเห็นว่าทุกคนที่มีส่วนร่วมจะรักษาสีทธิและผลประโยชน์ของตนเอง ของกลุ่มตนเอง แต่ตามมโนทัศน์ทางพระพุทธศาสนาไม่มีคำว่าสีทธิของตนเอง ไม่เรียกร้องสีทธิของตน มีแต่ความเมตตารักษาสีทธิของผู้อื่น เช่นหลักพรหมวิหารสี่ข้างต้น การมีส่วนร่วมทางพระพุทธศาสนาจึงไม่ได้เน้นการมีส่วนร่วมทางกายภาพ การมีส่วนร่วมการในการรักษาสีทธิที่ฝ่ายหนึ่ง (อาจจะหน่วยราชการ) ผู้ถือสีทธิ ประชาชนเป็นผู้รักษาสีทธิ ทัศนะพระพุทธศาสนานอกจากการมีส่วนร่วมด้านกายภาพและด้านความเห็นแล้ว การมีหลักคุณธรรมละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมจึงมีความสำคัญ แต่ละฝ่ายจึงหลอมเป็นหนึ่งเดียวกันโดยไม่ได้มีคู่ตรงข้ามแต่อย่างใด กล่าวอีกนัยหนึ่ง การมีส่วนร่วมทางพระพุทธศาสนาเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ทุกมิติ

๓) หลักศีล หมายถึง การกระทำเสมอต้นเสมอปลายอย่างสม่ำเสมอ ศีลมีหลายระดับ ศีล ๕ และศีล ๘ สำหรับฆราวาสผู้ครองเรือน ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร ศีล ๒๒๗ สำหรับพระภิกษุ และศีล ๓๑๑ สำหรับภิกษุณี

เจตนารมณ์พื้นฐานของศีลเพื่อจัดความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นปกติ เกื้อกูลกัน ไม่มีความขัดแย้ง แดกแยก และเพื่อเกิดความสามัคคี เจตนารมณ์ของศีลปรากฏในเวรัชกัณฑ์ พระสูตรแรกของพระไตรปิฎก กล่าวถึงความสำคัญของการมีพระวินัยว่า การจัดความสัมพันธ์ของพระสงฆ์จึงสะท้อนหลักพระธรรมวินัยที่เป็นรูปธรรมได้อย่างดี

“สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงยัง

^{๔๕} อ.ปญจก ๒๒/๑๙๒/๒๕๒

พระศาสนานั้นให้อันตรธานโดยฉับพลัน ดุกรสารีบุตร ดอกไม้ต่างพรรณที่เขากองไว้บนพื้น กระดาน ยังไม่ไรร้อยด้วยด้าย ลมย่อมกระจาย ขจัด กำจัด ซึ่งดอกไม้เหล่านั้นได้ ซ้อนั้น เพราะเหตุอะไร เพราะเขาไม่ไรร้อยด้วยด้าย ฉันทใด เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น”^{๔๖}

เจตนารมณ์ของศีลสำหรับพระภิกษุเพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ให้มีวัตรปฏิบัติเป็นหนึ่งเดียวกันอันเป็นพื้นฐานก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางด้านกายภาพและด้านสังคม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพระสงฆ์ที่อยู่เป็นหมู่คณะเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมสูงขึ้นไปคือสมาธิปลละปัญญา ความสัมพันธ์กับชาวบ้านเป็นความสัมพันธ์ที่คาดหวังได้ เช่น หลักพระวินัยพระจะฉันอาหารก่อนเที่ยงวัน ฆราวาสที่ถวายอาหารจะรู้เวลาใดจะถวายอาหาร โดยไม่ต้องถามพระรูปใดรูปหนึ่งเป็นรายๆไป แต่รับรู้จากกฎระเบียบนั้น ระเบียบ วัตรปฏิบัติบอกบทบาทของบุคคลในสังคม เช่น ตำรวจมีหน้าที่จับผู้กระทำความผิด แพทย์-พยาบาลมีหน้าที่ในการรักษาผู้ป่วย ครู-อาจารย์มีหน้าที่ถ่ายทอดหลักวิชาและจริยธรรมแก่เด็กนักเรียน เป็นหน้าที่ บทบาทนี้เป็นบทบาทของกลุ่มโดยที่ผู้ปฏิบัติสัมพันธ์ไม่จำเป็นต้องรู้พยาบาลชื่อ ก.ไก่ หรือ ข.ไข่ แต่จะรู้ว่าเมื่อป่วยเข้าโรงพยาบาล จะได้รับการศึกษา ศีลจึงเป็นระเบียบปฏิบัติของคนในกลุ่ม

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการหนึ่งๆสมาชิกในกลุ่มประกอบด้วยศีล ปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์การขับเคลื่อนเป็นไปตามกติกาจนบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ การมีศีลคือการเข้าไปมีส่วนร่วมทุกกระบวนการตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม การขาดการมีส่วนร่วมถือว่าศีลมีความบกพร่อง

เจตนาของศีลธรรมอธิบายในการกรอบของการมีส่วนร่วมคือการพร้อมเพรียงการประชุม การพร้อมเพรียงกันเสนอแนะ พร้อมเพรียงกันขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ พร้อมเพรียงได้ประโยชน์ส่วนร่วมคือความผาสุกของสังคม ชุมชนและประเมินโครงการหรือกิจกรรมตามหลักการพิจารณาเพื่อปรับปรุงในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในอนาคต

๓. หลักการปฏิบัติของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วม

หลักการปฏิบัติของพระสงฆ์วางอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทั้งระบบ คำว่า “สงฆ์” หมายถึง หมู่ คณะ ความเป็นสงฆ์คือความเป็นส่วนร่วม

บุรกรรม์ บริบูรณ์^{๔๗} อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ผ่านพระธรรมและพระวินัยว่า

๑) **พระวินัย** กระบวนการเกิดขึ้นของพระธรรมวินัย กระบวนการใช้จัดความสัมพันธ์ระหว่างกันและจุดมุ่งหมายของพระธรรมวินัยนั้นวางอยู่บนฐานของสังคมสงฆ์ การนำไปใช้ของสังคมสงฆ์และเพื่อประโยชน์ของสังคมสงฆ์ตลอดจนสังคมทั้งมวล

^{๔๖} วินย. (ไทย), ๑/๗/๘.

^{๔๗} บุรกรรม์ บริบูรณ์. รายงานวิจัยรูปแบบการนำตนเข้าไปผูกพันกับชุมชนของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาลังคม. (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔) หน้า ๓๓-๓๔

ก. กระบวนการเกิดขึ้นของพระวินัยในแต่ละข้อมาจากการประทำผิดของพระรูปใดรูปหนึ่งหรือคณะใดคณะหนึ่งกระทำบางอย่างที่สังคมเห็นว่าไม่เหมาะสม แล้วมีผู้กล่าวโทษต่อพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงประชุมสงฆ์และทรงไต่สวนท่ามกลางสงฆ์ทุกครั้งที่มีการกระทำผิดเกิดขึ้น

ข. กระบวนการใช้บังคับพระวินัยเป็นกระบวนการของสงฆ์ หากมีการละเมิดพระวินัยข้อใดหนึ่งใน ๒๒๗ ข้อ ซึ่งมีระดับสูงสุด ปานกลางและระดับเบาตามลำดับ ในทุกระดับจะไม่ลงโทษด้วยการประทุษร้ายทางร่างกาย วาจาหรือจิตใจต่อพระภิกษุที่กระทำผิด แต่จะใช้กระบวนการทางสังคม

ค. ในด้านกิจกรรมของสงฆ์ เช่น การบวช การรับภริยา ฯลฯ กระทำในนามคณะบุคคลที่สงฆ์เห็นชอบ แม้กระทำเพียงรูปเดียว บุคคลนั้นก็มาจากการคัดเลือกจากสงฆ์ เช่น ผู้ทำหน้าที่แจกจีวรที่มีผู้ถวายให้แก่สงฆ์และภิกษุรูปนั้นทำหน้าที่แจกจีวรแก่พระภิกษุรูปอื่นๆ กระทำในนามคณะสงฆ์ และแจกต่อหน้าคณะสงฆ์

๒) พระธรรม นอกจากการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกันของพระสงฆ์เพื่อความผาสุกและความดีงามแห่งหมู่คณะและเพื่อเป็นฐานการพัฒนาศรัทธาของตนสูงสุดเท่าที่จะพึงทำได้ หลักการพระพุทธศาสนาจะย้ำพระภิกษุ “สันโดษและไม่คลุกคลีกับหมู่คณะ” การดำเนินชีวิตประจำวันในการปฏิบัติธรรมจะแยกตนเองออกจากกลุ่มเพื่อให้ “จิตใจ” มีอิสระ อุดมคติทางพุทธศาสนาจึงมุ่งเน้นให้พระภิกษุอยู่ในที่สงัดปราศการคลุกกับหมู่คณะ ขณะเดียวกัน “ระเบียบ กฎเกณฑ์ กติกา” ที่จะเป็นสาระที่จะเกิดสามัคคีธรรม เช่น “กำหนดประชุมกันในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ สวดปาฏิโมกข์” เพื่อตรวจตราการกระทำของตนเองในรอบทุกกึ่งเดือน ขณะที่อยู่ด้วยกันช่วงเช้าพรรษา

กระบวนการของการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์จึงเป็นพื้นฐานหลักของพระสงฆ์นั่นเอง ในหลักธรรมอีกประการหนึ่งก็คือหลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการ ซึ่งใช้ได้ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส

๔. หลักการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์กับฆราวาส

หลักการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์กับฆราวาส หลักการทำหน้าที่ต่อกันระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาส พระพุทธเจ้าทรงวางหลักให้พระสงฆ์มีหน้าที่สั่งสอนธรรมแก่ฆราวาสตามหลักทศ ๖ ได้แก่

๑. ปุริตถิมทิส (ทิศเบื้องหน้า) ได้แก่ บิดา มารดา
๒. ทักขิมทิส (ทิศเบื้องขวา) ได้แก่ ครูอาจารย์
๓. ปัจฉิมทิส (ทิศเบื้องหลัง) ได้แก่ สามเณรภรรยา
๔. อุตตรทิส (ทิศเบื้องซ้าย) ได้แก่ มิตรสหาย
๕. อุปริมทิส (ทิศเบื้องบน) ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์
๖. เหนฎฐิมทิส (ทิศเบื้องล่าง) ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง

หน้าที่ของพระสงฆ์ คือ ก.ห้ามปรามจากความชั่ว ข.ให้ตั้งอยู่ในความดี ค.อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ง.ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง จ.ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง ฉ.บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสุขความเจริญ

หน้าที่ของฆราวาส ต่อพระสงฆ์ ดังนี้ ก.จะทำความดีที่ทำด้วยเมตตา ข.จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา ค.จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา ง.ต้อนรับด้วยความเต็มใจ การมีส่วนร่วมของทาง

พระพุทธศาสนาครอบคลุมทั้งหน่วยทางสังคม คือระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ พระสงฆ์กับฆราวาส และฆราวาสกับฆราวาส

ฆราวาสเป็นผู้อุปถัมภ์พระสงฆ์ พระสงฆ์จะไม่ยังชีพด้วยการประกอบอาชีพแต่อยู่ด้วยหลักการบิณฑบาต เมื่อบวชเข้ามาจะสมาทานนิสัย ๔ ได้แก่ นิสัย ๔ ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต มี ๔ อย่าง คือ

๑. เที่ยวบิณฑบาต
๒. นุ่งห่มผ้าบังสุกุล
๓. อยู่โคนไม้
๔. ฉันทายตงด้วยน้ำมูตรเน่า

โดยเฉพาะการบิณฑบาตถือว่าฆราวาสมีส่วนควบคุมจริยวัตรของพระสงฆ์ พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจะได้รับการอุปถัมภ์จากฆราวาสในด้านปัจจัย ๔ ตรงกันข้ามพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามกรอบพระวินัยก็จะไม่ได้รับการอุปถัมภ์จากฆราวาส ส่วนฆราวาสที่ประพฤติไม่เหมาะสมกับพระสงฆ์ เช่น ขวานขวายให้พระสงฆ์แตกแยกกัน พระสงฆ์ประกาศคว่ำบาตรฆราวาสเป็นการลงโทษซึ่งกันและกัน แสดงถึงทั้งสังคมสงฆ์และสังคมฆราวาสมีส่วนร่วมในการควบคุมความประพฤติของแต่ละฝ่ายให้อยู่ในกรอบจริยธรรมของสังคม

๕. หลักการมีส่วนร่วมของฆราวาสตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

หลักการปกครองแบบมีส่วนร่วมทางการปกครองในประเทศอินเดียครั้งสมัยพุทธกาลมีระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชโดยพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจในการปกครองเพียงพระองค์เดียวและรูปแบบการปกครองมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขมีสภาอำมาตย์เป็นที่ปรึกษาแคว้นที่ใช้รูปแบบการปกครองแบบสภาอำมาตย์เป็นที่ปรึกษาในขณะนั้นคือแคว้นวัชชี ซึ่งเป็นแคว้นที่มีความเข้มแข็ง ยากแก่แคว้นต่างๆที่จะเอาชนะได้ หลักการบริหารที่สำคัญที่ทำให้แคว้นวัชชีคือ หลักการมีส่วนร่วมของนักปราชญ์ในการปรึกษาหารือเพื่อถวายเป็นความเห็นในการบริหารบ้านเมืองแก่พระมหากษัตริย์ ทำให้การปกครองมีความมั่นคง ทั้งผู้ปกครองและประชาราษฎร์มีความรักใคร่สามัคคี เพราะหลักการปกครองวางอยู่บนข้อตกลงที่ผ่านการปรึกษาหารือของสภา รูปแบบของสภาดังกล่าวเรียกว่า อปรีหานิยธรรม

อปรีหานิยธรรม ๗ คือ ธรรม ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว องค์ประกอบของ อปรีหานิยธรรม มี ๗ อย่าง คือ

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
๒. เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกและพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้วสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้
๔. ภิษุผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์ เป็นที่ซึ่งเคารพนับถือ ภิษุเหล่านั้นเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน
๕. ไม่ลู่อำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น

๖. ยินดีในเสนาสนะปา

๗. ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาส ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุข ธรรม ๗ อย่างนี้ ตั้งอยู่ในผู้ใด ผู้นั้นไม่มีความเสื่อมเลย มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว^{๔๘}

๒.๒.๒ ลักษณะการมีส่วนร่วมในทางพระพุทธศาสนา

นอกจากพระภิกษุจะมีความปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันบนพื้นฐานของหลักธรรมวินัยแล้ว หลักธรรมวินัยนี้ยังเป็นแกนจัดความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคมภายนอกด้วย บนหลักการแม่บทโลกทัศน์หลักที่ว่าสรรพสิ่งมีความเชื่อมโยงในฐานะเป็นเหตุและเป็นผลต่อกัน

บนหลักการนี้ สังคมสงฆ์จึงมิได้มีอิสระกับสังคมภายนอกได้ รากฐานความหมาย “ภิกษุ” มีหลายความหมาย และความหมายหนึ่งตามรูปศัพท์ในหลายความหมายนั้น แปลว่า “ผู้ขอ” การสัมพันธ์กับสังคมภายนอกสามารถแยกย่อยออกได้ ๔ ด้าน ได้แก่

ก. สัมพันธในแง่การดำเนินชีวิต การแยกสังคมสงฆ์ออกจากสังคมด้านหนึ่งในเชิงองค์กร แต่การแยกออกมาจะถูกถ่วงดุลจากสังคมภายนอก การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์จะขึ้นอยู่กับชาวบ้าน ในฐานะ “ผู้ขอ” ผู้ขอในความหมายนี้ หมายถึง การดำเนินชีวิตมาจากการให้ของสังคมด้านวัตถุ ซึ่งมีได้มาจากพระภิกษุเอ่ยวาจาขอกับบุคคลมิใช่ญาติจะมีความผิด เคยมีพระภิกษุขอจีวร บางรูปขอบาตร และถูกปรับอาบัติปาจิตตีย์ หลักการของพระพุทธศาสนา พระภิกษุอาศัยผู้อื่นจึงต้อง “เป็นคนเลี้ยงง่าย ความเป็นคน บำรุงง่าย ความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความก้ำกั้ว อากาที่นำ เลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร” ขณะเดียวกัน นอกจากห้ามขอแล้วยังจะไม่ปฏิเสธหรือ รังเกียจสิ่งที่ผู้อื่นให้ หลักการนี้วางอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมที่พระภิกษุขัดเกลาให้ตนเองสู่ความเป็นภาวีสัยพ้นจากความปรารถนาหรือไม่ปรารถนาจะได้วัตถุยังชีพจากสังคมภายนอก

สังคมให้วัตถุยังชีพแก่พระภิกษุแล้ว หากมีความสงสัยยังสามารถตรวจสอบสิ่งที่ให้ไปแล้ว นั้นได้ เคยมีตัวอย่างพระมหะสีของพระเจ้าอุเทนถวายจีวรแก่พระอานนท์ ๕๐๐ ผืน พระเจ้าอุเทนทรง สงสัยว่าพระอานนท์รูปเดียวนำจีวรไปใช้เพื่อการใด จึงได้ทรงเข้าสอบถาม พระอานนท์ตอบว่านำไป แจกแก่ภิกษุที่มีจีวรคร่ำคร่า เมื่อคร่ำคร่าเกินกว่าจะนุ่งห่มได้ก็จะทำผ้าแพดาน เมื่อคร่ำคร่าเกินกว่าจะ ทำผ้าแพดานก็ทำเป็นผ้ายัดใส่ฟูก เมื่อคร่ำคร่าเกินกว่าจะเป็นผ้ายัดใส่ฟูกก็จะทำผ้าเช็ดเท้า เมื่อคร่ำ คร่าเกินกว่าจะทำผ้าเช็ดเท้าก็ทำเป็นผ้าเช็ดฝุ่น เมื่อคร่ำคร่ากว่าผ้าเช็ดฝุ่นก็จะขยำกับโคลนฉาบฝา ผ่นัง เมื่อพระเจ้าอุเทนได้ฟังก็ดำริว่าพระอานนท์ใช้ผ้าเป็นประโยชน์อย่างสูงสุดและถวายผ้าเพิ่มอีก ๕๐๐ ผืน สารัตถะการเชื่อมโยงในการพึ่งพิงปัจจัยสี่กับสังคมภายนอกเป็นไปเพื่อให้สังคมภายนอก ควบคุมวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์

ข. สัมพันธในแง่ด้านความเชื่อ พระวินัยเป็นระเบียบในการจัดความสัมพันธ์ระหว่าง พระสงฆ์แล้ว พระวินัยนั้นยังเชื่อมโยงกับสังคมภายนอกในแง่ ความเชื่อถือของสังคมหากเป็นกลไก การจัดความสัมพันธ์ของสังคมให้เกิดความสงบสุขและเป็นกลไกการควบคุมพระสงฆ์ให้เกิดความ เรียบร้อยแล้ว พระพุทธองค์จะยอมรับความเชื่อและระเบียบของสังคมนั้นมาเป็นพื้นฐานการจัด ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคมอีกชั้นหนึ่ง จะเห็นว่าข้อวินัยส่วนใหญ่ (ที่มีโทษเบา) เป็น

^{๔๘} ที.ม. ๑๐/๗๐/๑๒๓

ข้อกำหนดครอบคลุมพฤติกรรมของพระสงฆ์วางอยู่บนฐานทัศนคติของสังคมในขณะนั้น เช่น ห้าม พระภิกษุตัดต้นไม้ หรือใช้คนอื่นตัดเพราะสังคมเห็นว่าต้นไม้มีเทวดาสงสถิตย์อยู่ ฯลฯ

วัตถุประสงค์ที่เป็นสาระของพระวินัยในหลายข้อนั้นมี ๑๐ ประการ ข้อหนึ่งใน ๑๐ ประการนั้นก็คือ “เพื่อเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของสังคม” เมื่อสังคมศรัทธาเป็นฐานเบื้องต้นแล้ว นำไปสู่ การแก้ศรัทธาบางประการที่เห็นว่าไม่ถูกต้องในภายหลัง ในแง่นี้ก็คือ ใช้ความศรัทธาด้านวินัยนำไปสู่ การเข้าใจหลักธรรมนั่นเอง เช่น เทวดานอกจากสงสถิตในต้นไม้แล้ว เทวดายังหมายถึงความเป็น เทวดาในร่างมนุษย์ที่พัฒนาตนเองไปสู่ความดีด้วยศีล และสมมติเทวดา กล่าวคือพระมหากษัตริย์อีก ด้วย^{๔๙}

ความสัมพันธ์ในแง่ของประเพณี ประเพณีและพิธีกรรมเป็นแหล่งของรวมกลุ่มของคนใน ชุมชน วัฒนธรรมความหมายที่กว้าง หมายถึง กิจกรรมทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ วัฒนธรรม (culture) มีความหมายตรงข้ามกับคำว่า ธรรมชาติ (nature) ความแตกต่างระหว่างธรรมชาติ (nature) กับวัฒนธรรม (culture) เช่น ต้นไม้ ถือว่าเป็นธรรมชาติ (nature) ๑) ในกรณีแรก มนุษย์ เข้าไปเกี่ยวข้องกับต้นไม้โดยคิดว่าต้นไม้มีรุกขเทวดา ก่อให้เกิดกิจกรรมบวงสรวง การนำผ้าไปผูกกับ ต้นไม้ การให้ความเคารพยำเกรงต้นไม้ ความเคารพยำเกรงต้นไม้ การนำผ้าไปผูกต้นไม้และการ บวงสรวงต้นไม้ถือว่าเป็น “วัฒนธรรม” (culture) ๒) ในกรณีที่สอง ต้นไม้ถือว่าเป็นธรรม มนุษย์เข้าไป เกี่ยวข้องโดยการตัด เลื่อย แผลงสภาพต้นไม้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ เช่น เป็นเฟอร์นิเจอร์ บ้าน สิ่งของเครื่องใช้ เป็นต้น ผลผลิตที่มนุษย์แปรสภาพจากต้นไม้ที่ถือว่าเป็นธรรมชาตินั้นเป็น วัฒนธรรม (culture)^{๕๐}

หน้าที่ของพิธีกรรมและประเพณีเป็นการรวมกลุ่มของคนในสังคม พิธีกรรมโดยส่วนใหญ่ จะกระทำร่วมกันของคนในชุมชน พิธีกรรมเป็นตัวกลางสานจัดความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทัศนะ ของเดอริ์ไคม์^{๕๑} (Durkhiem) อธิบายในหนังสือ The Elementary of Religious Life ว่าการทำ พิธีกรรมของคน (คนดั้งเดิมและคนยุคใหม่) เพื่อรวมกลุ่มโดยมีสัญลักษณ์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กลุ่มยึดถือ เป็นตัวยึดในการรวมกลุ่ม สังคมมีความสำคัญต่อคนในสังคม เมื่อมีการรวมกลุ่มกันขึ้นจะมีการกระทำ พิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเชื่อมต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เชื่อ เช่น เทวดาหรือสิ่งศักดิ์ทั้งหลาย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นตัวแทนของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือตัวเขาเอง ที่สะท้อนออกมาเมื่อได้ทำ พิธีกรรม สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะอยู่เป็นสิ่งที่เขาร่วมกันสร้างขึ้น เมื่อสร้างขึ้นแล้วสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นก็จะมาควบคุม พวกเขา (อาจจะเทียบได้กับกฎหมายในสังคมสมัยใหม่ ที่คนในสังคมร่วมกันสร้างขึ้น เมื่อสร้างเสร็จ กฎหมายก็มีอำนาจแยกออกจากตัวผู้สร้างและกลับมาควบคุมผู้สร้าง) พิธีกรรมเกิดขึ้นตอบสนองการ รวมกลุ่มของคนในสังคมเพื่อสร้างกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน สิ่งศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรมก็คือตัวเขาเอง นั่นเอง

หน้าที่ของพิธีกรรมและ ทำหน้าที่รวมกลุ่มของคนในชุมชน พิธีกรรมในฐานะเป็น พิธีกรรมในการฉลองรื่นเริง พิธีกรรมตามปฏิทิน และพิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านชีวิตของบุคคลหนึ่ง

^{๔๙} บุรกรณ บัรบุรณ อ่างแล้ว หน้า ๓๖

^{๕๐} พระมหาวรรณชัย ชยวณโณและคณะ. รายงานวิจัยการสืบสานเครือข่ายของพระสงฆ์ในการสืบทอด ประเพณีท้องถิ่นและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘

^{๕๑} Durkhiem. The Elementary of Religious Life, (New York: Free Press, 1965).

ในทางสังคม เช่น การบวชในการทางพระพุทธศาสนา การสถาปนาผู้นำของชุมชนและผู้นำของรัฐ พิธีกรรมเปลี่ยนผ่านคนตายจากอีกภพหนึ่งไปสู่อีกภพหนึ่ง เป็นต้น พิธีกรรมจะเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนในสังคมยึดถือ การยึดถือสูงสุดเดียวกันจะเป็นตัวโยงให้คนในชุมชนเข้ามาด้วยกันในการทำกิจกรรม พิธีกรรมเปลี่ยนผ่านสถานภาพเป็นพิธีกรรมหน้าที่รองรับด้านจิตใจทำให้ผู้เปลี่ยนผ่านรับสถานภาพใหม่ของตนอย่างเชื่อมั่น ยึดมั่นสถานภาพใหม่เพื่อปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมอย่างมั่นใจ และพิธีกรรมทำหน้าที่สร้างสังคมรับรองสถานภาพใหม่ของคนหนึ่งโดยปราศจากความคลางแคลง พิธีกรรมสร้างตัวเชื่อมการเปลี่ยนสถานภาพของบุคคลให้ราบรื่นและเสริมสร้างสถานภาพให้มีความเข้มแข็งและทำให้เกิดความชอบธรรมมากขึ้น

๒.๒.๓ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางพุทธศาสนา

๑) พระวินัย ลักษณะพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพระวินัย จะเป็นพิธีกรรมการลงโทษและพิธีกรรมส่งเสริมยกย่องตามคุณลักษณะพระวินัย พระวินัยเป็นข้อห้ามและขออนุญาตให้พระภิกษุทำและเว้นจากการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่เอื้อและขัดแย้งกับความสามัคคี พระวินัยเป็นหลักเบื้องต้นในการฝึกตนเองให้สอดคล้องกับหลักธรรมและฝึกตนเองให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมในขณะนั้น การรักษาพระวินัยคือการทำให้พระวินัยมีชีวิตอยู่ในตัวบุคคลเช่นเดียวกันสิ่งมีชีวิตทั่วไป การให้พระวินัยมีชีวิตด้วยการให้ความสำคัญและมีกิจกรรมการเคลื่อนไหว ถูกนำไปใช้อย่างสม่ำเสมอ การนำไปใช้คือการมีพิธีกรรมกำกับนั่นเอง จะเห็นว่าการละเมิดพระวินัยจะถูกลงโทษโดยกระบวนการทางสงฆ์ เช่น การละเมิดอาบัติปาราชิกจะขาดจากหมู่สงฆ์ตลอดกาล การละเมิดอาบัติสังฆาทิเสส จะถูกขับออกจากสงฆ์ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง ด้วยการทำให้พิธีกรรมให้พระสงฆ์ที่ละเมิดแยกออกจากสงฆ์ไปอยู่ปริวาสกรรม การละเมิดสิกขาบทต่ำกว่าสังฆาทิเสส พระสงฆ์รูปนั้นจะสาราภาพสิ่งที่ตนทำผิดต่อพระสงฆ์รูปอื่น กิจกรรมเกี่ยวข้องกับพระวินัยคือพิธีกรรมทำให้พระวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์และมีผลบังคับตลอดไป พิธีกรรมจึงทำหน้าที่รักษาพระวินัยให้มีสภาพบังคับอยู่ตลอดไปเช่นกัน

๒) รักษาธรรมหรือสังฆธรรม พระวินัยเกื้อกูลต่อการรักษาสังฆธรรมในแง่พระวินัยเป็นการกล่อมเกล่าขั้นพื้นฐานของพระสงฆ์เชิงปัจเจกบุคคล ได้แก่ กายกรรม วิจิตรกรรมเป็นหลักและมนบางด้วย การฝึกฝนขั้นพื้นฐานได้จะนำไปสู่การฝึกฝนขั้นทางจิตระดับสูงได้ง่าย พระวินัยเป็นพื้นฐานการจัดความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ให้ไปในทิศทางเดียวกัน พระสงฆ์ที่ปฏิบัติในทางเดียวกัน ฝึกฝนในทางเดียวกัน จะเข้าใจหลักธรรมในทิศทางเดียวกัน การฝึกฝนในทางเดียวกันจะได้ “รูปแบบ” การเข้าใจหลักธรรมจะได้ “เนื้อหา” เนื้อหาคือหลักจะดำรงอยู่ในตัวมนุษย์ได้ยาวนาน พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้รักษาจะมีความเข้าใจและปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน การเผยแผ่หลักธรรมก็จะไปในทิศทางเดียวกัน พระธรรมก็จะดำรงอยู่ในตัวมนุษย์ เพราะฉะนั้นพิธีกรรมจะรักษาพระวินัย และพระวินัยจะรักษาพระธรรม พระธรรมจะรักษาสงฆ์ สงฆ์จะรักษาพิธีกรรม พิธีกรรมจะรักษาพระวินัย เกื้อหนุนกันเป็นวงกลมอย่างไม่สิ้นสุด

๓) รักษาสังคม ชุมชน การรวมกลุ่มทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการร่วมกันที่มีรากฐานจากพระวินัยจะเป็นแกนจัดความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับเป้าหมายสูงสุด เป็นแกนจัดความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับพระสงฆ์ เป็นแกนจัดความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์

กับชุมชนและเป็นแกนจัดความสัมพันธ์ของชุมชนกับชุมชน จะเห็นได้ว่าจุดกำหนดของพระวินัย โดยเฉพาะพระวินัยระดับปาจิตตีย์ลงมา พระพุทธเจ้าวางหลักการประพฤติกกรรมของพระสงฆ์ให้ สอดคล้องกับค่านิยมและความเชื่อของสังคมในขณะนั้น ค่านิยมและความเชื่อของคนในสมัยนั้นที่ไม่ ก่อให้เกิดโทษ แต่ก่อประโยชน์ในแง่เป็นการจัดความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้เกื้อกูลกัน เอื้อต่อการ ฝึกฝนพฤติกรรมของพระสงฆ์ให้เหมาะสม เช่น ห้ามฉันเสียงจ๊ับๆ ห้ามฉันกัดคำข้าว เป็นต้น เอื้อต่อ การรักษาศรัทธา เช่น ห้ามตัดต้นไม้ เพราะคนสมัยนั้นเชื่อว่าต้นไม้มีรุกขเทวดาสงสถิตย์อยู่ การไม่ตัดยัง สื่อถึงหลักธรรมคือความเมตตาหากคิดว่ามีบางสิ่งที่มีชีวิตอาศัยอยู่ในต้นไม้ (แม้ว่าจะมีอยู่จริงเป็นภาว วิสัยหรือไม่) พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การอุปสมบท กฐิน ผ้าป่า เป็นการสร้างจุดศูนย์รวมให้ คนในชุมชนมาร่วมกันทำกิจกรรมภายใต้สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา การรวมกันภายในหลักพระ วินัยจะทำให้สังคมกลมกลืนตนเองไปด้วย ซึ่งจะเชื่อมโยงสังคมดำรงอยู่ในกติกาสังคมวางไว้จะเอื้อ ต่อการสร้างสังคมให้เข้มแข็งต่อมา สังคมที่มีความผูกมัดทางจริยธรรมสูงจะเอื้อให้ปัจเจกบุคคลพัฒนา สติปัญญา พัฒนาจริยธรรมได้ง่าย พระสงฆ์ที่อยู่ในสังคมที่มีการเกื้อกูลและสงบสุขจะปฏิบัติธรรมได้ ง่ายเช่นกัน การเข้าถึงธรรมแล้วนำธรรมนั้นมาเผยแผ่ก็จะเกิดประโยชน์ต่อสังคมเป็นวัฏจักร

๔) หลอมรวมกายและจิตเป็นหนึ่งเดียว การรวมกลุ่มกันโดยเฉพาะการ สวดมนต์ผู้ที่ประกอบและเข้าร่วมพิธีกรรมเป็นผู้มีศรัทธาต่อสิ่งที่ตนเคารพยึดเหนี่ยวขณะที่ทำพิธีกรรม การศรัทธาจะสูงที่สุดที่เป็นหลักยึดในการทำพิธีกรรมจะทำให้ผู้เข้าร่วมและผู้ทำพิธีกรรมในจิตเป็น หนึ่งเดียวรวมกับกายและบุคคลอื่นที่เข้าร่วมพิธีกรรม ผลจากการสวดมนต์หรือกิจกรรมพิธีกรรมจะให้ จิตเพ่งต่อกิจกรรมที่ทำเป็นปัจจุบันกาล จิตจะเป็นสมาธิ ผู้ทำพิธีกรรมและผู้ร่วมกิจกรรมจะดำดิ่งสู่ สมาธิชั่วขณะหนึ่ง ซึ่งจะเป็นขั้นกรรณฐานโดยอาศัยนิมิตหรือวัตถุเครื่องยึดเหนี่ยวคือเสียง เช่นเดียวกับการทำสมาธิทั่วไป การรวมกลุ่มกันจึงเหมาะสำหรับผู้เริ่มต้นในการทำสมาธิ

๒.๒.๔ การมีส่วนทางพระพุทธศาสนาในการป้องปรามยาเสพติด

นอกจากคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของการมีส่วนร่วม ในแง่ของการมีส่วนร่วมจะ แตกต่างจากการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์เล็กน้อยโดยเฉพาะในสองข้อสุดท้ายของหลักธรรม ซึ่งเป็น ธรรมสำหรับผู้ปกครองในระบอบประชาธิปไตยคือ อปรีหานิยธรรม^{๕๒} หมายถึง ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้ง แห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง ได้แก่ หมั่น ประชุมกันเนื่องนิตย์ ๑ พร้อมเพรียงกันประชุม ๑ ไม่บัญญัติ สิ่งที่ได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการ เดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้ เดิม ๑ ทานเหล่าใดเป็น ผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็น สิ่งอันควรรับฟัง ๑ บรรดากุลสตรีกุลกุมารี ทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่ำขื่นใจ ๑ เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถาน และ ปูชนียวัตถุ ตลอดจนอนุสาวรีย์ต่างๆ) การมีส่วนร่วมใน ตัวเองมันเองเป็นกระบวนการ ส่วนเป้าหมายของการมีส่วนร่วมเกิดกิจกรรมหรือโครงการ ในแง่ของ

^{๕๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๔/๗๘-๘๐.

การมีส่วนร่วมในการป้องกันยาเสพติดโดยเฉพาะการค้ายาเสพติด ผู้วิจัยเริ่มอธิบายที่คณะทางพระพุทธศาสนาต่อยาเสพติด การมีส่วนร่วมและการปกปรามในที่สุด ดังนี้

๑. ยาเสพติดถือว่าเป็นข้อห้าม ศีล ๕ ในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

- ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
- ห้ามขโมยทรัพย์ผู้อื่น
- ห้ามผิดประเวณี
- ห้ามพูดปดและ
- ห้ามเสพสิ่งยาเสพติด

๒. ยาเสพติดถือว่าเป็นสิ่งต้องห้ามในข้อที่ ๓ โทษของการติดยาเสพติดต่อก่อให้เกิดการมีนเมาและนำไปสู่การละเมิดศีล ๔ ข้อที่เหลือด้วย

๓. ยาเสพติดนำไปสู่อบายภูมิ

อบายภูมิ หมายถึง ภูมิหรือดินแดนที่เกิดปราศจากความเจริญ เป็นภูมิที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน เป็นที่เกิดของผู้ที่ทำบาปกรรมไว้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ผลแห่งบาปกรรมนั้นจะส่งเขาไปเกิดในอบายภูมิหลังจากเขาตายแล้ว อบายภูมิ มี ๔ ตามระดับบาปกรรมของคน คือ นรก เป็นที่เกิดของคนที่มีมากด้วยโทษะชอบฆ่าฟัน ชอบทำร้ายผู้อื่น เปรต เป็นที่เกิดของคนที่มีมากด้วยโลภะ ชอบฉ้อโกง ลักขโมย เบียดบังทรัพย์ อสุรกาย เป็นที่เกิดของคนที่มีมากด้วยโลภะดิรัจฉาน เป็นที่เกิดของคนที่มีมากด้วยโมหะ หลงมกมาย ออกตัญญู เห็นผิด

๒.๒.๕ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการป้องกันยาเสพติด

ปัญหา ยาเสพติดถือว่าเป็นปัญหาทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมทั้งหมด อย่างไรก็ตามกล่าวสังคมเป็นการเชื่อมโยงกันตามหลักอิทัปปัจจยตาข้างต้น การเบี่ยงเบนพฤติกรรมของบุคคลหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสมดุลของสังคมทั้งระบบ กิจกรรมของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่ทั้งป้องกันและแก้ไขการเสพยาและการค้าขายยาเสพติด มีงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำนวนมาก

พระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียต่อการพัฒนาชุมชนอีกทั้งเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของได้ร่วมกับชุมชนสังคมได้จัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดเพื่อให้ยาเสพติดลดลง^{๕๓} สรุปได้ดังนี้

- ๑) การเทศนาหรือการแสดงธรรม การอบรมคุณธรรม จริยธรรม
- ๒) เข้าร่วมกับหน่วยงานภาครัฐเพื่ออบรมเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด
- ๓) ร่วมกับทางจังหวัดจัดกิจกรรม “งดเหล้า เข้าพรรษา” “เทเหล้า เผาบุหรี” โดยเอื้อเพื่อสถานที่ภายในวัดเป็นที่จัดกิจกรรม
- ๔) จัดนิทรรศการรณรงค์ให้เห็นโทษภัยของยาเสพติด โดยทำบอร์ด ประชาสัมพันธ์ในศาลาวัดมุมใดมุมหนึ่งภายในวัดที่มีประชาชนผ่านไปมาสามารถมองเห็นได้ชัดเจน
- ๕) การป้องกันยาเสพติดภายในวัด วัดใดที่มีสามเณรเป็นจำนวนมากเจ้าอาวาสก็ดำเนินการโดยให้สามเณรรุ่นพี่ดูแลรุ่นน้องคอยให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

^{๕๓} สุรพล พรหมกุล. การป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑ ใน http://www.mcukk.com/e-book/files/9_2_4surapol.pdf

๖) จัดอบรมพระสังฆาธิการและผู้บริหารโรงเรียน สถานศึกษาให้กำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

๗) ขอความเมตตาเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ ห้ามมิให้มียาเสพติดเข้าไปในวัดโดยเด็ดขาด

๘) มีอุปสรรคเกี่ยวกับการเทศนาเรื่องยาเสพติด บางแห่งคนไม่ชอบให้พูดถึงถือว่าเป็นการดูถูกไม่ให้เกียรติ เช่น ในเรือนจำ เพราะโดยส่วนใหญ่คนที่ติดคุมนั้นมีคดีเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นจำนวนมาก

๙) พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งที่ได้มีส่วนร่วมเข้าร่วมการแก้ไขปัญหายาเสพติด การมีส่วนร่วมดังกล่าวได้อาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน สามารถทำได้ในระดับหนึ่ง

๑๐) เข้าร่วมกิจกรรมของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาลโดยส่งวัดเข้าประกวดวัดส่งเสริมสุขภาพ ลานวัด ลานกีฬา ต้านยาเสพติด ในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ตามลำดับ นอกจากนั้นได้ทำป่าปิดประกาศหน้าวัดโดยใช้ข้อความว่า วัดส่งเสริมสุขภาพ การเริ่มต้นพัฒนาวัดให้เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพนั้น เจ้าอาวาสต้องเปิดใจกว้างเพราะต้องใช้งบประมาณในการลงทุนสร้างสนามกีฬาด้วยงบประมาณของวัดก่อน จากนั้นจึงของบประมาณสนับสนุนจากประชาชนรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาล

ด้านวิธีคิดและวิธีการที่ใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด วิธีคิดและวิธีการที่ใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สรุปได้ดังนี้

๑) พระสงฆ์ต้องร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ จัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนถึงโทษภัยของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง เพราะพระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำท้องถิ่น เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ดังนั้นจึงต้องพัฒนาชุมชนให้หลีกเลี่ยงไกลจากยาเสพติด

๒) พระสงฆ์ควรตระหนักอยู่เสมอว่าถือเป็นบทบาทและหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องธรรมาภิบาลให้สังคมปลอดจากยาเสพติด

๓) การปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดี เพราะพระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม คือต้องหลีกเลี่ยงไกลจากยาเสพติดให้ได้

๔) การสร้างองค์ความรู้ พระสงฆ์ได้ใช้วิธีการเพื่อให้ตนเองเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเสียก่อนโดยการเข้ารับการอบรมจากภาครัฐ ทำการศึกษาจากเอกสาร หนังสือที่ได้รับ จากนั้นจึงขยายผลองค์ความรู้นั้นไปสู่ประชาชน

๕) การเปลี่ยนทัศนคติ คือพระสงฆ์พยายามเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนให้เห็นถึงโทษภัยของยาเสพติด

๖) พระสงฆ์จะต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนแล้วค่อยไปอบรมสั่งสอนประชาชนเกี่ยวกับยาเสพติด

๗) รัฐจะต้องมีมาตรการที่ชัดเจน นั่นคือควรแก้ไขกฎหมายด้วยการเพิ่มโทษให้หนักขึ้นและนำไปปฏิบัติให้ได้จริงๆ กับผู้กระทำความผิดตลอดถึงผู้ค้ารายใหญ่และรายย่อย

๘) ต้องให้วัดเป็นแบบอย่างในการปลอดยาเสพติดอย่างถาวร การที่มียาเสพติดเข้าไประบาดในวัดถือเป็นเรื่องใหญ่ พระสงฆ์ต้องสอดส่องดูแลห้ามมิให้มียาเสพติดเข้าไปจำหน่ายภายในวัดถึงแม้จะมีการจัดงานบุญประจำปีหรืองานบุญอื่น ๆ ก็ตาม

๙) แนะนำให้รู้จักการหาเวลาว่างด้วยการประกอบอาชีพ มีงานทำ มีรายได้ ให้อยู่ดีกินดี ไม่ให้เข้าไปข้องเกี่ยวกับยาเสพติด รู้จักบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเป็นการแก้ไขหลังจากนำผู้ติดยาเสพติดไปบำบัดแล้ว ถือเป็นการสร้างชีวิตใหม่เพื่อส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๑๐) สร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก เยาวชน จัดโครงการต่อต้านยาเสพติดในโรงเรียนให้เห็นโทษภัยของยาเสพติดว่าร้ายแรงเพียงใด

ด้านแนวทางการดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
แนวทางการดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้น สรุปได้ดังนี้

๑) พระสงฆ์ต้องมีการสร้างเครือข่ายกลไกการขับเคลื่อน การป้องกันและแก้ไข การรณรงค์และป้องกัน เป็นการทำงานร่วมกันขององค์กรภาคีและเครือข่ายภาคประชาชน

๒) การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดพระสงฆ์ต้องมีการบูรณาการ กระบวนการและรูปแบบการจัดกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาอันแท้จริงที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเหมาะสม

๓) พระสงฆ์ต้องมีการใช้วิปัสสนากรรมฐานในการฟื้นฟูสมรรถภาพของประชาชนที่ติดสารเสพติด

๔) พระสงฆ์ต้องมีการใช้ยาสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติดในการถอนพิษยา

๕) พระสงฆ์ต้องรู้จักระดมคนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาของชุมชน ให้แต่ละทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นต้น

จะเห็นว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์รวมของการมีส่วนร่วมของกิจกรรมชุมชน บทบาทหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์เป็นสถานที่ของการมีส่วนร่วมโดยประเพณีอยู่แล้ว จะเห็นได้จาก

๑. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือ ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ หลักฐานโบราณ ได้แก่ โบราณสถานที่เป็นศาสนสถาน โบราณวัตถุ เช่น พระธรรมจักร ใบเสมา พระพุทธรูป ศิลาคาริก เป็นต้น แสดงว่าผู้คนในดินแดนไทยรับนับถือพระพุทธศาสนา (ทั้งนิกายเถรวาทและมหายาน) มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย มาช้านานแล้ว

๒. พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย เนื่องจากชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนา มาช้านาน จนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมซึมซับลงในวิถีไทย กลายเป็นรากฐานวิถีชีวิตของคนไทยในทุกด้าน ทั้งด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศีลธรรม ดังนี้

๓. วิถีชีวิตของคนไทย คนไทยมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ การแสดงความเคารพ การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวที การไม่อาฆาตหรือมุ่งร้ายต่อผู้อื่น ความอดทน และการเป็นผู้มีอารมณ์แจ่มใส รื่นเริง เป็นต้น ล้วนเป็นอิทธิพลจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ซึ่งได้หล่อหลอมให้คนไทยมีลักษณะเฉพาะตัว เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่นานาชาติยกย่องชื่นชม

๔. ภาษาและวรรณกรรมไทย ภาษาทางพระพุทธศาสนา เช่น ภาษาบาลีมีอยู่ในภาษาไทยจำนวนมาก วรรณกรรมไทยหลายเรื่องมีที่มาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิภคา ในสมัยสุโขทัย กาพย์มหาชาติ นันทโศภนันทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์ ในสมัยอยุธยา เป็นต้น

๕. ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ประเพณีไทยที่มาจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามีอยู่มากมาย เช่น การอุปสมบท ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีชักพระ เป็นต้น กล่าวได้ว่าขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามีความผูกพันกับคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย

๖. ศิลปกรรมไทย พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดของศิลปะแขนงต่างๆ วัดเป็นแหล่งรวมศิลปกรรมไทย ทางด้านสถาปัตยกรรม เช่น รูปแบบการสร้างเจดีย์ พระปราสาท วิหาร ทิ้งตงามมาก เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) กรุงเทพมหานคร ประติมากรรม ได้แก่ งานปั้นและหล่อพระพุทธรูป เช่น พระพุทธรูปในสมัยสุโขทัย พระพุทธรูปชินราช วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก จิตรกรรม ได้แก่ ภาพวาดฝาผนังและเพดานวัดต่างๆ เช่น จิตรกรรมฝาผนัง วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร

๗. พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของสังคมไทย พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์กลางของความเคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ให้คนไทยประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงามนอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมของชุมชน สร้างความสามัคคีในชุมชน

๘. พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาในการพัฒนาชาติไทย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ใช้คุณธรรมและสติปัญญาในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม และพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้พระสงฆ์หลายท่านยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำชุมชนพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา ได้ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนดี เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติไทย

๙. พระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในสามสถาบันหลักของชาติไทย สถาบันหลักของชาติไทยที่คนไทยทุกคนให้ความเคารพนับถือ ประกอบด้วยชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญไทยได้กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ หมายถึง พระประมุขของชาติไทยที่ทรงนับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศและยังเป็นอัครศาสนูปถัมภก คือ ทรงให้ความอุปถัมภ์ศาสนาทุกศาสนาในประเทศไทย^{๕๔}

พระสงฆ์บางรูปเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติดโดยตรงเช่น วัดถ้ากระบอก รักษาผู้ติดยาเสพติดทุกระดับพร้อมกับให้ธรรมะไปด้วย ที่วัดโสภณธรรมารามมีการรักษาผู้ติดยาเสพติดกันให้ยาสมุนไพรไปทานที่บ้าน ในกระบวนการรักษามีเงื่อนไขผู้รับการรักษาจะขอสัตย์ในการรักษา คือ ๕ ให้ครบและทานยาสมุนไพรจนครบตามกำหนด ผู้รักษาการรักษาจะหายขาดได้

^{๕๔}ธรรมรัตน์ แววศรี ใน <http://thammarat5263.blogspot.com/>

ทัศนคติต่อผู้เสียหายเสพติดสังคมมองว่าเป็นเหยื่อของการค้ายาหรือเป็นผู้หลงผิด ส่วนผู้ค้าถือว่าเป็นอาชญากรรมของชาติ แนวทางการป้องกันการป้องปรามจึงมีหลายวิธีการวิธีการสำคัญคือให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมโดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๓ แนวคิดการบริหารจัดการและนโยบาย

การบริหารจัดการของสมาชิกในภาคประชาชนและการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับภาคประชาชนมีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมการป้องปรามยาเสพติด แนวคิดนี้รองรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๓ คือการประยุกต์หลักพุทธธรรมต่อการมีส่วนร่วม การประยุกต์หลักธรรมให้มีประสิทธิผลต่อภาคประชาชนในการการมีส่วนร่วม นั่นก็คือการบริหารจัดการที่ตนเอง

แนวคิดและทฤษฎีบริหารจัดการในขอบข่ายรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์กว้างและลึก อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญของแนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการแคบและกระชับลงภายใต้กรอบแนวคิด “การมีส่วนร่วม” เพื่อเป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามต่อไป

๒.๓.๑ ความหมายของการบริหารจัดการ

ความหมายของการบริหารจัดการคือกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมให้บรรลุผลตามเป้าหมายหมายที่ไว้วางโดยทั่วไปมักจะหมายถึงการขับเคลื่อนองค์กร อาจจะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร เช่น องค์กรราชการ เป็นต้น หรือองค์กรที่แสวงหากำไร เช่น องค์กรธุรกิจ เป็นต้น การดำเนินการให้กิจกรรมบางอย่างบรรลุผลนั้นจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ เงื่อนไข ลำดับขั้นตอนของธรรมชาติขององค์กรนั้นๆ การดำเนินการ คือ การมีเป้าหมาย การวางแผนการจัดการในมิติต่างๆ เช่น คน งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น การสั่งการ การควบคุม เพื่อขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายนั้น

องค์ประกอบขององค์กร ได้แก่ ๑ คน ซึ่งมีระดับหน้าที่ ภาระงานแตกต่างกันตามสถานภาพของตำแหน่งงานองค์กรนั้น โดยทุกคนมีภาระงานแตกต่างกัน ต่างคนต่างทำแต่มีความสอดคล้องกันในแง่ที่ขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คนมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนแนวคิดที่อธิบายเพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของคน แล้วจะกระตุ้นคนให้ทำงานบรรลุเป้าหมาย ก่อให้เกิดทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ เช่น ทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎี x และ y เป็นต้น ในส่วนคนที่ป็นหัวหน้าในองค์กร จะมีทฤษฎีความเป็นผู้นำที่จะเกี่ยวข้องกับคนอื่นอย่างไรเพื่อนำคนให้เต็มใจตามได้ ๒ เทคนิคของผู้นำ การมีประสบการณ์ การจัดการปัญหาเฉพาะหน้าและระยะยาว การตัดสินใจ ความเฉลียวฉลาด การปรับประยุกต์การตัดสินใจสอดคล้องกับสถานการณ์ ๓ ข้อมูลข่าวสาร ในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร ข่าวสารจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จของการบริหารงาน การรับรู้ข่าวสารที่รวดเร็วแม่นยำ ทำให้ทราบสถานการณ์ปัจจุบันและคาดการณ์สถานการณ์ในอนาคต ช่วยให้การตัดสินใจได้ถูกต้องแม่นยำ โดยเฉพาะองค์กรธุรกิจการรับรู้ข่าวสารที่รวดเร็ว แม่นยำช่วยต่อการตัดสินใจและชนะคู่แข่งทางธุรกิจได้ ๔ โครงสร้างองค์กร คือ การจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในองค์กร การสร้างภาระงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายและสอดคล้องประสานกัน กำหนดหน้าที่ที่ชัดเจน กะทัดรัด สอดคล้องกับสถานการณ์ โครงสร้างองค์กรมีความสำคัญเพราะเป็นสิ่งที่กำหนดเป้าหมาย

กำหนดภารกิจของคนในองค์กรนั้น ๕ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร มีความชัดเจน องค์กรธุรกิจมีเป้าหมายเดียวกันคือ กำไรสูงสุด องค์กรทางการศึกษาเช่น มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยผลิตบัณฑิตมีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ เป็นต้น

๒.๓.๒ พัฒนาการของการบริหารจัดการ

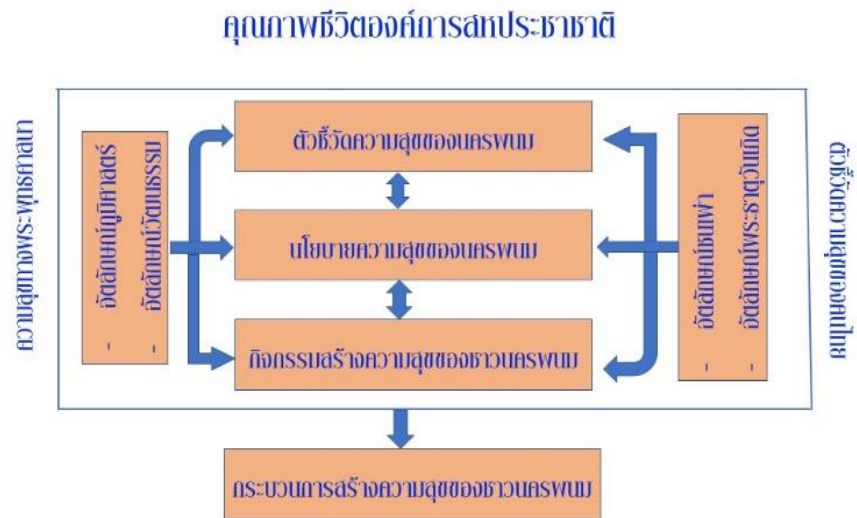
การบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอาจจะกล่าวได้ว่ามีมาตั้งแต่มนุษย์เกิดขึ้นและมีการรวมกลุ่มกัน เป้าหมายของกลุ่มคือการให้ชุมชนมีความสุข การบริหารให้ชุมชนมีความสุขมวลสมาชิกแบ่งงานกันทำและ กฎ ระเบียบในการดำเนินชีวิตร่วมกัน อย่างไรก็ตามใน ความหมายของการบริหารจัดการยึดถือว่าการบริหารจัดการมีรูปธรรมเมื่อมีองค์กรเกิดขึ้น พัฒนาการของแนวคิดการบริหารจัดการแม้จะมีการอธิบายแตกต่างกัน โดยสาระสำคัญมีการอธิบาย ๓ แนวคิด ตามพัฒนาการของแต่ละยุคตามสภาพแวดล้อมทางสังคม สังคมเป็นตัวกำหนดแนวคิดและแนวคิดทั้งสะท้อนและกำหนดสภาพทางสังคมกลับมาเช่นกัน การอธิบายแนวคิดจึงผันตามสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ ยุคแรก การบริหารแบบดั้งเดิม เป็นการจัดการแบบใช้อำนาจ การลงโทษเป็นหลัก ยุคสอง การบริหารแบบวิทยาศาสตร์ ลักษณะทางวิทยาศาสตร์ก็คือ มีระบบ กฎเกณฑ์ในการปฏิบัติที่ชัดเจน ลงตัวแบบกลไก หลักการทำงานคือ แบ่งงานกันทำ ทุกคนมีหน้าที่ มีวินัย มีเอกภาพ รวบอำนาจ มีความมั่นคงในการทำงาน สรุปก็คือ องค์กรทางราชการนั่นเอง ยุคแนวคิดการบริหารจัดการแบบมนุษยสัมพันธ์ แนวคิดนี้มองมนุษย์และองค์กรตามหลักการพฤติกรรมศาสตร์ (จิตวิทยา) ซึ่งต่อยอดจากหลักการวิทยาศาสตร์ทางกายภาพ (วิทยาศาสตร์แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรก คือวิทยาศาสตร์กายภาพ กลุ่มที่สองวิทยาศาสตร์ทางสังคม วิธีการทางวิทยาศาสตร์กายภาพเกิดขึ้นก่อนต่อมาวิธีการดังกล่าวมาศึกษาคนจึงเกิดวิทยาศาสตร์สังคม)

แนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ (ซึ่งมีหลายสาขาย่อย) อย่างไรก็ตาม เมื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการ แนวคิดทางจิตวิทยาศาสตร์ที่ถูกใช้อธิบายคนในองค์กรคือ หลักแรงจูงใจและหลักความต้องการของมนุษย์ตามทัศนะของมาสโลว์ว่ามนุษย์มีความต้องการเป็นไปตามลำดับขั้นจากความ ต้องการพื้นฐานไปสู่ความต้องการทางด้านจิตใจ (ความต้องการด้านกายภาพ ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการได้รับการยอมรับ ความต้องการทางด้านจิตใจ) และในปัจจุบันแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ ในโลกสังคมสมัยใหม่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น องค์กรสมัยใหม่ปรับตัว เข้าใจกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้จะต้องเข้าใจสภาพสังคมได้ดี

หลักการคือการคิดเป็นระบบ ซึ่งเป็นแนวคิดสมัยใหม่ผสมผสานแนวคิดวิทยาศาสตร์แนวคิดอื่นๆ ในแง่ทางพระพุทธศาสนาคือแนวคิดองค์รวม อย่างไรก็ตามแนวคิดทั้งหมดมีความแตกต่างกันบ้างแต่มีได้แยกออกจากกันเด็ดขาด แต่ละแนวคิดมีความเชื่อมโยงกัน เมื่อนำมาปรับใช้กับการมีส่วนร่วมจึงมิได้คัดแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งออกได้

๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตามแผนงานวิจัย ผู้วิจัยมีกรอบวิจัยดังนี้

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย แยกตามโครงการย่อย ๓ โครงการ ดังนี้

โครงการย่อยที่ ๑

ลำดับการศึกษา ดังนี้

การเลือกพื้นที่ในการศึกษาวิจัย

การศึกษาชิ้นเป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างตัวบ่งชี้กระบวนการพัฒนาความสุขและในที่สุดได้นโยบายความสุข จึงเลือกพื้นที่ในจังหวัดนครพนมซึ่งมีแหล่งวิจัยและทำกิจกรรม ดังนี้

พื้นที่พัฒนาตัวบ่งชี้ เลือกอำเภอธาตุพนมและอำเภอเรณูนคร เพราะเป็นพื้นที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมของจังหวัดนครพนม มีพระธาตุพนมเป็นแหล่งศูนย์รวมทุกด้านและเป็นที่มาของกิจกรรมด้านต่างๆ ตลอดจนประชากรมีหลากหลายด้านอาชีพ ด้านอัตลักษณ์เหมาะต่อการสร้างกิจกรรมพัฒนาตัวบ่งชี้ อำเภอนาแกเป็นพื้นที่ดำเนินกิจกรรมสร้างความสุข เพราะเป็นที่ประชากรอยู่รวมกลุ่มที่มีกิจกรรมตลอดปีและมีส่วนร่วมในกิจกรรมหลากหลายและให้ความร่วมมือที่ดีในการดำเนินกิจกรรม สำคัญที่สุดคือเป็นกลุ่มที่น่าจะมีความสุขไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น

ขั้นตอนการศึกษา

งานวิจัยชิ้นเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพหรือการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (phenomenon) เน้นการตีความเป็นหลัก แนวคิดและทฤษฎีในบทที่สองมีความสำคัญที่เป็นกรอบในการตีความข้อมูลภาคสนาม ขั้นตอนในการศึกษามีดังนี้

๑ สังเคราะห์กรอบแนวคิดที่จะใช้เป็นฐานในการเข้าใจและตีความข้อมูลภาคสนาม ขั้นตอนในการสร้างมโนทัศน์ (Concepts) ที่จะเป็กรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะตอบโจทย์ของงานวิจัยชิ้นนี้

๒ ศึกษาภาคสนามโดยเฉพาะโครงการแรก (การพัฒนาตัวบ่งชี้) ระยะศึกษา ๖ ระยะ ๖ phrase)

๑). ระยะแรกใช้แนวคิดเป็นกรอบในการศึกษา ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วม แนวคิดตัวบ่งชี้แนวคิดความสุขและแนวคิดนโยบายมาเป็นกรอบการสร้างเครื่อง

๒) ระยะที่สอง แบบสอบถาม ในโครงการ การสร้างตัวบ่งชี้องค์ประกอบของความสุข เพื่อจะได้มาซึ่งคำตอบที่ชัดเจนและครอบคลุม ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เริ่มจากการใช้แบบสอบถาม

๓). ระยะที่สาม แบบสัมภาษณ์หลังจากนำข้อมูลแบบสอบถามมาวิเคราะห์ จะได้คำตอบ อาจจะมีบางคำตอบที่ยังไม่ชัดเจน ครอบคลุมและลึกพอ จะนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์ต่อมา

๔) ระยะที่สี่ สันทนาการ การศึกษามาทดสอบและนำมาศึกษาแบบกลุ่ม (focus group) ได้แก่ การพูดคุย สันทนาการแบบกลุ่ม โดยสันทนาการกลุ่มย่อย จำนวน ๓ กลุ่มละประมาณ ๕ คน

๕) ระยะที่ห้า ทำกิจกรรมร่วมทำตัวชี้วัด กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุด ผู้วิจัยทำผลของแบบสอบถาม สัมภาษณ์ สันทนาการมาร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย เริ่มจากทำความเข้าใจกับกลุ่ม การให้กลุ่มแสดงความคิดเห็น ให้เอาสารที่แสดงองค์ประกอบตัวชี้วัดอย่างละเอียดมาให้กลุ่ม เลือกว่าใช่และไม่ใช่ ตัวชี้วัดใดมีน้ำหนักมากหรือน้อย โดยกาจากประสบการณ์จริงของผู้ร่วมกลุ่มซึ่งจะสะท้อนตัวชี้วัดได้จริง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นหน่วยในการศึกษาเพื่อตอบโจทก์งานชิ้นนี้ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง ๔ กลุ่มหลัก ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

๒.๑ สำหรับแบบสัมภาษณ์

ประชาชน ต่างอาชีพ ครอบครัว รายได้ จำนวน ๒๕ คน

๒.๒ สันทนาการ พื้นที่อำเภอธาตุพนมและเรณูนคร จำนวน ๓ กลุ่มๆ ละ ๕ คน

๒.๓ พื้นที่ทำกิจกรรมสร้างตัวชี้ จำนวน ๓๐ คนในพื้นที่อำเภอธาตุพนม โดยทำกิจกรรมที่วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ระยะเวลา ๑ วัน

เกณฑ์การเลือก

ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ สันทนาการและทำกิจกรรม เลือกแบบเจาะจง เพราะเลือกตัวแทนที่ดีและผู้รู้ดีที่สุดเป็นแทนคนจังหวัดนครพนมทั้งหมด

ประเด็นหรือขอบข่ายที่ศึกษา

ขอบข่ายที่ศึกษาแยกออกเป็น ๒ ขอบข่าย ขอบข่ายแรก คือ โครงการแรกการสร้างตัวชี้วัด ข่ายการศึกษาสำคัญที่สุดคือทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่ผ่านมาโดยเฉพาะการสร้างตัวชี้

กระบวนการได้มาซึ่งตัวชี้วัดและตัวชี้วัดของกรมพัฒนาชุมชนซึ่งเคยสร้างตัวชี้วัดของคนไทยมาก่อน เป็นแบบการศึกษาของโครงการวิจัยนี้ ลักษณะพิเศษของโครงการวิจัยคือมีทฤษฎีตัวชี้วัดกำกับ โครงการที่สอง เป็นการนำตัวชี้วัดไปทำกิจกรรมสร้างความสุข สิ่งที่ได้คือ กิจกรรมจากการนำตัวชี้วัด ไปสร้างกิจกรรมชุมชนจะสะท้อนตัวชี้วัดกลับมา ซึ่งเป็นการเสริมการสัมฤทธิ์และมีรูปแบบที่จะ นำเสนอเชิงนโยบายถัดไป

เครื่องมือในการศึกษา

เครื่องมือในการศึกษาและแนวคำถามปรับตามสภาพของหน่วย/บุคคลที่ถูกรับศึกษา มีดังนี้

๑ แนวทางในการสังเกต (Observational guide) งานศึกษาชิ้นนี้เป็นงานศึกษาเชิงคุณภาพหรือเชิงมานุษยวิทยา ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยในการศึกษา แนวทางในการสังเกตโดยยึดกรอบแนวคิดนำมาศึกษา ประเด็นที่สังเกตให้เห็นได้ เช่น ๑ การมีความสุข การเล่าเรื่อง โลกทัศน์ ความภาคภูมิใจ บุคลิกภาพ ท่าทีต่างๆที่แสดงความสุข ๒ บริบททางวัฒนธรรมและสภาพทางภูมิศาสตร์ อัตลักษณ์ ข้อมูลทุกประเด็นจะถูกนำมาประมวลในการวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดที่จะศึกษา

๒ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน (Participation) การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจะ ในการสร้างตัวบ่งชี้ โดยที่ผู้วิจัยให้ทำตัวบ่งชี้ความสุขคร่าวๆจากสอบถาม สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม แล้ววิจัยประเด็นมาให้ผู้ร่วมกิจกรรมเลือก กิจกรรมที่สองเป็นกิจกรรมในพื้นที่อีกพื้นที่หนึ่ง (อำเภอเนาแก) ในการนำตัวชี้วัดที่ได้ทำโครงการและสังเกต สอบถามว่าก่อให้เกิดความสุขอย่างไร ด้านใด ขาด หรือเสริมด้านใด เป็นต้น

แนวทางการสร้างเครื่องมือ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ความตรงตามเนื้อหา (content validity) คือ แบบสัมภาษณ์ วิทยุบุคคลหรือรายกลุ่ม ตัวอย่างครอบคลุมตอบวัตถุประสงค์วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๑-๒ ได้ คำถามเชิงอัตนัยครอบคลุมที่จะตอบโจทย์หรือวัตถุประสงค์การวิจัยได้ มีเกณฑ์การสร้างดังนี้ ๑) ยึดวัตถุประสงค์ข้อการวิจัยเป็นแนวทาง ๒ กำหนดตัวบ่งชี้วัตถุประสงค์ ซึ่งแบบสอบถามมีตัวบ่งชี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ๓ ตัวบ่งชี้ ๓) นิยามศัพท์ตัวบ่งชี้ ๔) และชุดข้อคำถาม

ความตรงกับเนื้อหาอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยยึดเป็นเกณฑ์ในการสร้างแบบสอบถามคือ ข้อคำถามสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัยชิ้นนี้ใช้แนวคิดอัตลักษณ์ (Identity) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism เป็นแนวทางในการสร้างคำถาม ซึ่งคำถามจะสะท้อนและอยู่ในกรอบของ ๒ แนวคิดข้างต้น

ความตรงตามเกณฑ์ (Criterion-related Validity) หมายถึง ความสามารถของแบบวัดที่สามารถวัดได้ตรงตามสภาพความเป็นจริง แบ่งออกได้เป็นความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์และความเที่ยงตรงตามสภาพ

ความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) หมายถึง แบบสัมภาษณ์ที่สามารถวัดได้ตรงตามโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยตรวจสอบเครื่องมือสัมภาษณ์ ตรงตามโครงสร้าง โดยใช้หลักความสมเหตุสมผลในการตรวจสอบแบบสอบถาม

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนการศึกษาและการรวบรวมเพื่อจะได้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

๑ แนะนำตนเอง เริ่มต้นที่ผู้วิจัยเข้าไปในชุมชน แนะนำตนเองต่อผู้นำชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา เพื่อกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๔ เข้าใจเข้าใจในประเด็นที่ศึกษาเพื่อตัดสินใจจะให้ความร่วมมือหรือไม่ให้ความร่วมมือในการตอบคำถาม

๒ สํารวจ/เก็บข้อมูลข้อมูลทางด้านกายภาพ และข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ตัดประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยออก

๓ ดำเนินการเก็บข้อมูลตามลักษณะของเครื่องมือ (การสังเกต พูดคุย สนทนา) เมื่อมีโอกาสอันควรหรือเหมาะสมตามสภาพบริบทของชุมชน ของกลุ่มตัวอย่าง เพราะการพูดคุยจะเป็นไปตามธรรมชาติ เครื่องมือจะไม่ถูกสร้างเป็นทางการ

๔ นัดสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (เพราะการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเป็นการสัมภาษณ์ค่อนข้างเป็นทางการ)

๕ ดำเนินการสัมภาษณ์

๖ การดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต พูดคุย สนทนาจะไม่มีการบินที่ขณะที่เก็บข้อมูล จะบันทึกหลังจากการเก็บข้อมูลแล้ว ส่วนเครื่องมือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจะบันทึกทั้งการจดและใช้เครื่องอัดเทบบันทึกขณะสัมภาษณ์ และจะถอดเทปในเวลาต่อมา

๗ นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุป รวบรวมเพื่อการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล แยกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑ **ข้อมูลภาคเอกสาร** การวิเคราะห์ข้อมูลจากที่ได้มาทั้งหมดจากการศึกษาภาคเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารมีขั้นตอนตามทฤษฎี ดังนี้

การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) โดยการเลือกข้อมูลเอกสาร จับสาระสำคัญนำมาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการตอบคำถามการวิจัย

จัดระเบียบข้อมูล (Data Display) โดยการจัดกระทำข้อมูลที่วิเคราะห์ ลดทอนแล้วมาจากข้อ ๑ มาลำดับเนื้อหาก่อน-หลัง รวมลำดับขั้นตอนการวิจัยตามหัวข้อให้มีความต่อเนื่องเป็นลำดับ และต่อและหัวข้อมีความเชื่อมโยงกัน และ

สรุปความ (conclusion drawing) โดยการให้ความหมายหรือตีความข้อมูล หรือวิธีการ ให้เหตุผลจากข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากเอกสาร แล้วนำมาสรุปและอภิปรายผลของการวิจัยตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง ๒ ข้อ

๒ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

วิเคราะห์จากแบบสอบถามตัวชี้วัด

๓ ข้อมูลภาคสนาม (ส่วนเชิงคุณภาพ)

ประกอบด้วยสองส่วน คือ วิเคราะห์เป็นงานศึกษาเพื่อต้องการทราบคือตัวชี้วัด และ วิเคราะห์รูปแบบผลสัมฤทธิ์จากการนำตัวชี้วัดไปทำกิจกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม (เชิงปริมาณ ซึ่งงานชิ้นนี้ไม่ได้มุ่งศึกษาเชิงปริมาณ แต่ อาจจะมีข้อมูลทางสถิติเชิงปริมาณบางส่วนที่สนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพก็อาจจะนำมาใช้) การ วิเคราะห์ภาคเอกสารโยงสู่การวิเคราะห์กับข้อมูลที่เก็บและรวบรวมจากการสัมภาษณ์ ผลของการ วิเคราะห์คือการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสองข้อได้

โครงการย่อยที่ ๒

การวิจัย เรื่อง กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม เป็นงานวิจัยและพัฒนา (R&D) ซึ่งผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนา โดยผู้วิจัยกำหนด วัตถุประสงค์ไว้เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม และเพื่อนำ ตัวชี้วัดความสุขสู่การพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนมนำไปสู่ความสุขแบบยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการ ศึกษา ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่วิจัย
- ๓.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการวิจัย

การวิจัย เรื่อง กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม เป็นงานวิจัยและพัฒนา (R&D) ซึ่งผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนา โดยมีกระบวนการ ดำเนินงาน ดังนี้

๓.๑.๑ การสำรวจ วิเคราะห์ สภาพปัญหาและความต้องการของแนวทางการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม (R1) โดยการแจกแบบสอบถาม จำนวน ๑๐๐ ชุด และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชน รวม ๓๐ คน

๓.๑.๒ ออกแบบและพัฒนาตัวชี้วัดกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม (D1) โดยสนทนากลุ่ม พื้นที่อำเภอนาแก จำนวน ๓ กลุ่มๆ ละ ๕ คน

๓.๑.๓ ประเมินหาความเชื่อมั่นของตัวชี้วัดกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม (R2) โดยผู้ทรง จำนวน ๓ ท่าน

๓.๑.๔ นำผลการประเมินความเชื่อมั่นมาปรับปรุงตัวชี้วัดกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม (D2)

๓.๑.๕ ทดลองใช้ตัวชี้วัดกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนมในกลุ่มตัวอย่างที่มี (R3) จำนวน ๓๐ คน

๓.๑.๖ สรุปผลการศึกษาวิจัย และให้ข้อเสนอแนะ

พื้นที่วิจัย

โดยพื้นที่พัฒนาตัวบ่งชี้ เลือกอำเภอนาแก เพราะเป็นพื้นที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานใกล้กับพระธาตุพนม และเป็นที่มาของกิจกรรมด้านต่างๆ ตลอดจนประชากรมีหลากหลายด้านอาชีพ ด้านอัตลักษณ์เหมาะต่อการสร้างกิจกรรมพัฒนาตัวบ่งชี้ อำเภอนาแกเป็นพื้นที่ดำเนินกิจกรรมสร้างความสุข เพราะเป็นที่ประชากรอยู่รวมกลุ่มที่มีกิจกรรมตลอดปีและมีส่วนร่วมในกิจกรรมหลากหลาย และให้ความร่วมมือที่ดีในการดำเนินกิจกรรม สำคัญที่สุดคือเป็นกลุ่มที่น่าจะมีความสุขไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๑ การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม จำนวน ๗,๓๓๐ คน แบ่งเป็นชาย จำนวน ๓,๖๐๘ คน และ หญิง จำนวน ๓,๗๒๒ คน (อ้างอิง:สภาพและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์)^๑

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม จำนวน ๗,๓๓๐ คน โดยการใช้การสุ่มอย่างง่าย (Sample Sampling) และผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของ

^๑ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์, **สภาพและข้อมูลพื้นฐาน**, (ออนไลน์),แหล่งที่มา : https://nongsung.go.th /data_3939, สืบค้นเมื่อ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๖.

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Taro Yamane^๑ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๓๘๐ คน เพื่อให้ผลการทดสอบคุณภาพของประเด็นข้อคำถามมีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

๓.๓.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

๑. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่รัฐ พัฒนาชุมชน จำนวน ๕ คน และชาวบ้านชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จำนวน ๒๕ คน รวม ๓๐ คน
๒. สันทนากรุ่ม พื้นที่อำเภอนาแก จำนวน ๓ กลุ่มๆ ละ ๕ คน
๓. พื้นที่ทำกิจกรรมสร้างตัวชี้ จำนวน ๓๐ คนในพื้นที่อำเภอนาแก โดยทำกิจกรรมที่วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ระยะเวลา ๑ วัน

เครื่องมือการวิจัย

๓.๔.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

๑. แบบสัมภาษณ์การวิจัย จำนวน ๘ ข้อ
๒. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย แบ่งออก ๓ ตอน ได้แก่
  - ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๗ ข้อ
  - ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม ในแต่ละด้านประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล จำนวน ๒๘ ข้อ
  - ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ จำนวน ๔ ข้อ

---

^๑ Yamane, Taro, *Statistics, An Introductory Analysis*, 2nd Ed., (New York : Harper and Row, 1967), PP 888.

๓.๔.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ก. แบบสัมภาษณ์การวิจัย

๑. ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม และแนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (structured interview) และไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview)

๒. ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) คือ แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้รับบริการมีความครอบคลุมต่อบัณฑิตผู้ประสงค์การวิจัยข้อที่ ๑-๒ ได้ คำถามเชิงอัตนัย จำนวน ๔ ข้อ มีเกณฑ์การสร้างดังนี้ ๑) ยึดวัตถุประสงค์ข้อการวิจัยเป็นแนวทาง ๒) กำหนดตัวบ่งชี้วัตถุประสงค์ ซึ่งแบบสอบถามมีตัวบ่งชี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ๒ ตัวบ่งชี้ ๓) นิยามศัพท์ตัวบ่งชี้ ๔) ข้อคำถาม ๘ ข้อคำถาม

๓. ตรวจสอบความตรงกับเนื้อหาอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยยึดเป็นเกณฑ์ในการสร้างแบบสัมภาษณ์คือข้อคำถามสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัยขั้นนี้ใช้แนวคิดกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม

๔. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะ จัดทำฉบับสมบูรณ์ และดำเนินการจัดเก็บข้อมูลต่อไป

ข. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

๑) ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม และวิธีการสร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัย โดยกำหนดเป็นลักษณะมาตราวัดประมาณค่า ๕ ระดับ ได้แก่ ๕, ๔, ๓, ๒ และ ๑ ซึ่งแต่ละระดับ หมายถึง การมีส่วนร่วมระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด ตามลำดับ

๒) สร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัยของประชากรที่อาศัยในพื้นที่เป้าหมาย โดยสร้างข้อคำถาม จำนวน ๒๐ ข้อ

๓) นำแบบสอบถามเพื่อการวิจัยที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

๔) จัดพิมพ์แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้จริงต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงานของแผนงานวิจัย

๑) ผู้วิจัยวางแผนประชุม และภาคีที่เกี่ยวข้องของแต่ละพื้นที่เป้าหมาย

๒) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของแผนวิจัย และขอความร่วมมือจากภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นที่เป้าหมาย

๓) ผู้วิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องต้องศึกษาบริบทของชุมชนเป้าหมายโดยการจัดเวทีชาวบ้าน สันทนาการกลุ่ม สัมภาษณ์แต่ละกลุ่ม สังเกตการณ์เข้าร่วมของชุมชน ตลอดจนจนถึงเก็บหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนการศึกษาและการรวบรวมเพื่อจะได้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

๑. แนะนำตนเอง เริ่มต้นที่ผู้วิจัยเข้าไปในชุมชน แนะนำตนเองต่อผู้นำชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา เพื่อกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๔ เข้าใจ ในประเด็นที่ศึกษาเพื่อตัดสินใจจะให้ความร่วมมือหรือไม่ให้ความร่วมมือในการตอบคำถาม

๒. สำรวจ/เก็บข้อมูลข้อมูลทางด้านกายภาพ และข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ตัดประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยออก

๓. ดำเนินการเก็บข้อมูลตามลักษณะของเครื่องมือ (การสังเกต พูดคุย สันทนาการ) เมื่อมีโอกาสอันควรหรือเหมาะสมตามสภาพบริบทของชุมชน ของกลุ่มตัวอย่าง เพราะการพูดคุยจะเป็นไปตามธรรมชาติ เครื่องมือจะไม่ถูกสร้างเป็นทางการ

๔. นัดสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (เพราะการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเป็นการสัมภาษณ์ค่อนข้างเป็นทางการ)

๕. ดำเนินการสัมภาษณ์

๖. การดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต พูดคุย สันทนาการจะไม่มีการบินที่ขณะที่เก็บข้อมูล จะบันทึกหลังจากการเก็บข้อมูลแล้ว ส่วนเครื่องมือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจะบันทึกทั้งการจดและใช้เครื่องอัดเทปบันทึกขณะสัมภาษณ์ และจะถอดเทปในเวลาต่อมา

๗. นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุป รวบรวมเพื่อการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล แยกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑ **ข้อมูลภาคเอกสาร** การวิเคราะห์ข้อมูลจากที่ได้มาทั้งหมดจากการศึกษาภาคเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารมีขั้นตอนตามทฤษฎี ดังนี้

การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) โดยการเลือกข้อมูลเอกสาร จับสาระสำคัญนำมาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการตอบคำถามการวิจัย

จัดระเบียบข้อมูล (Data Display) โดยการจัดกระทำข้อมูลที่วิเคราะห์ ลดทอนแล้วมาจากข้อ ๑ มาลำดับเนื้อหา ก่อน-หลัง รวมลำดับขั้นตอนการวิจัยตามหัวข้อให้มีความต่อเนื่องเป็นลำดับ และต่อและหัวข้อมีความเชื่อมโยงกัน และ

สรุปความ (conclusion drawing) โดยการให้ความหมายหรือตีความข้อมูล หรือวิธีการ ให้เหตุผลจากข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากเอกสาร แล้วนำมาสรุปและอภิปรายผลของการวิจัยตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง ๒ ข้อ

๒ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

วิเคราะห์จากแบบสอบถามตัวชี้วัด

๓ ข้อมูลภาคสนาม (ส่วนเชิงคุณภาพ)

ประกอบด้วยสองส่วน คือ วิเคราะห์เป็นงานศึกษาเพื่อต้องการทราบคือตัวชี้วัด และ วิเคราะห์รูปแบบผลสัมฤทธิ์จากการนำตัวชี้วัดไปทำกิจกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม (เชิงปริมาณ ซึ่งงานชิ้นนี้ไม่ได้มุ่งศึกษาเชิงปริมาณ แต่อาจจะมี ข้อมูลทางสถิติเชิงปริมาณบางส่วนที่สนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพก็อาจนำมาใช้) การวิเคราะห์ภาค เอกสารโยงสู่การวิเคราะห์กับข้อมูลที่เก็บและรวบรวมจากการสัมภาษณ์ ผลของการวิเคราะห์คือการ ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสามข้อได้

โครงการย่อยที่ ๓

การเลือกพื้นที่ในการศึกษาวิจัย

การศึกษาชิ้นเป็นการศึกษาการส่งเสริมนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่ง ความสุขของจังหวัดนครพนมจึงเลือกพื้นที่ในจังหวัดนครพนมซึ่งมีแหล่งวิจัยและทำกิจกรรม ดังนี้

๑ พื้นที่พัฒนาการศึกษายุทธศาสตร์ เลือกอำเภอนาแก เพราะเป็นพื้นที่มีประวัติศาสตร์ เพราะเป็นพื้นที่เชื่อมต่อการงานศึกษาการนำตัวชี้วัดไปพัฒนาเมืองแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการ ที่สอง อำเภอนาแกเป็นพื้นที่ดำเนินกิจกรรมสร้างความสุข กลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลคือส่วนหนึ่งเป็นกลุ่ม บุคคลที่ร่วมกิจกรรมพัฒนาความสุขและอีกส่วนหนึ่งคือหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้ผู้วิจัยเลือกอำเภอ ที่ผู้เขียนยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง เช่น แผนพัฒนาจังหวัดตั้งอยู่ในอำเภอเมือง

ขั้นตอนการศึกษา

งานวิจัยชิ้นเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพหรือหรือการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (phenomenon) เน้นการตีความเป็นหลัก แนวคิดและทฤษฎีในบทที่สองมีความสำคัญที่เป็นกรอบใน การตีความข้อมูลภาคสนาม ขั้นตอนในการศึกษามีดังนี้

๑ สังเคราะห์กรอบแนวคิดที่จะใช้เป็นฐานในการเข้าใจและตีความข้อมูลภาคสนาม ขั้นตอนในการสร้างมโนทัศน์ (Concepts) ที่จะเป็กรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะตอบโจทย์ของ งานวิจัยชิ้นนี้

- ๑) ระยะแรกใช้แนวคิดเป็นกรอบในการศึกษา ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วม แนวคิดตัวบ่งชี้แนวคิดความสุขและแนวคิดนโยบายมาเป็นกรอบการสร้างเครื่อง
- ๒). ระยะที่สอง แบบสัมภาษณ์หลังจากนำข้อมูลแบบสอบถามมาวิเคราะห์ จะได้คำตอบ อาจจะมีบางคำตอบที่ยังไม่ชัดเจน ครอบคลุมและลึกพอ จะนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์ต่อมา
- ๓) สัมภาษณ์ผู้ร่วมโครงการที่สอง จำนวน ๒๐ คน
- ๔) สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน รายละเอียด ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์ พัฒนาชุมชนอำเภอนาแก เจ้าหน้าที่ทำแผนพัฒนาจังหวัด เจ้าหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาเทศบาล ส่วนงานเทศบาลอำเภอเมืองและอำเภอนาแก

กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นหน่วยในการศึกษาเพื่อตอบโจทย์งานชิ้นนี้ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง ๔ กลุ่มหลัก ดังนี้

๑ ผู้ให้ข้อมูลภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสุข คือ ผู้ใหญ่บ้าน นายกอบต.พัฒนาชุมชน พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ดูแลแผนเทศบาลนาแก เทศบาลจังหวัดจันทบุรี

๒ กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

๒.๑ สำหรับแบบสัมภาษณ์

๑) เจ้าหน้าที่รัฐ ในข้อ ๑

๒) ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการที่สอง จำนวน ๒๐ คน

๒.๓ สนทนากลุ่ม พื้นที่อำเภอเมือง จำนวน ๓ กลุ่มๆ ละ ๕ คน

เกณฑ์การเลือก

๑ ผู้ให้ข้อมูลภาครัฐ เลือกแบบเจาะจง

๒ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มและทำกิจกรรม เลือกแบบเจาะจง เพราะเลือกตัวแทนที่ดีและผู้รู้ดีที่สุดเป็นแทนคนตำบลหนองสังข์ อำเภอเมือง จันทบุรีนครพนม ทั้งหมด

ประเด็นหรือข้อบ่งชี้ที่ศึกษา

ข้อบ่งชี้ที่ศึกษาแยกออกเป็น ๒ ข้อบ่งชี้ ข้อบ่งชี้แรก คือ สำหรับประชาชนกรอบการสัมภาษณ์คือประสบการณ์เข้าร่วมโครงการ ผลที่ได้รับ/ประโยชน์ แนวทางที่ควรพัฒนา สภาพปัญหาของชุมชนและโครงการ/ตัวชี้วัดที่ควรตอบโจทย์ของชุมชน ข้อบ่งชี้ที่สอง ศึกษาเจ้าหน้าที่รัฐ รัฐใช้กรอบใดในการพัฒนาจังหวัด การผ่านที่ผ่านมาใช้ตัวชี้วัด ผลกาประเมินโครงการที่ผ่านมาและยุทธศาสตร์ที่ควรจะเป็นในอนาคต

เครื่องมือในการศึกษา

เครื่องมือในการศึกษาและแนวคำถามปรับตามสภาพของหน่วย/บุคคลที่ถูกศึกษา มีดังนี้
แนวทางในการสังเกต (Observational guide) งานศึกษาชิ้นนี้เป็นงานศึกษาเชิงคุณภาพหรือเชิง
มานุษยวิทยา ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยในการศึกษา แนวทางในการสังเกตโดยยึดกรอบแนวคิดนำมา

แนวทางการสร้างเครื่องมือ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ความตรงตามเนื้อหา (content validity) คือ แบบสัมภาษณ์ รายบุคคลหรือรายกลุ่ม
ตัวอย่างครอบคลุมตอบวัตถุประสงค์วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๑-๒ ได้ คำถามเชิงอัตนัยครอบคลุมที่
จะตอบโจทย์หรือวัตถุประสงค์การวิจัยได้ มีเกณฑ์การสร้างดังนี้ ๑) ยึดวัตถุประสงค์ข้อการวิจัยเป็น
แนวทาง ๒) กำหนดตัวบ่งชี้วัตถุประสงค์ ซึ่งแบบสอบถามมีตัวบ่งชี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ๓) ตัว
บ่งชี้ ๓) นิยามศัพท์ตัวบ่งชี้ ๔) และชุดข้อคำถาม

ความตรงกับเนื้อหาอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยยึดเป็นเกณฑ์ในการสร้าง
แบบสอบถามคือ ข้อคำถามสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัยชิ้นนี้ใช้แนวคิดอัตลักษณ์
(Identity) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism เป็นแนวทางในการสร้าง
คำถาม ซึ่งคำถามจะสะท้อนและอยู่ในกรอบของ ๒ แนวคิดข้างต้น

ความตรงตามเกณฑ์ (Criterion-related Validity) หมายถึง ความสามารถของแบบ
วัดที่สามารถวัดได้ตรงตามสภาพความเป็นจริง แบ่งออกได้เป็นความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์และ
ความเที่ยงตรงตามสภาพ

ความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) หมายถึง แบบสัมภาษณ์ที่สามารถวัด
ได้ตรงตามโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยตรวจสอบเครื่องมือสัมภาษณ์ ตรงตามโครงสร้าง
โดยใช้หลักความสมเหตุสมผลในการตรวจสอบแบบสอบถาม

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนการศึกษาและการรวบรวมเพื่อจะได้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

๑. แนะนำตนเอง เริ่มต้นที่ผู้วิจัยเข้าไปในชุมชน แนะนำตนเองต่อผู้นำชุมชน กลุ่ม
ตัวอย่างที่ศึกษา เพื่อกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๔ เข้าใจ ในประเด็นที่ศึกษาเพื่อตัดสินใจจะให้ความร่วมมือหรือ
ไม่ให้ความร่วมมือในการตอบคำถาม

๒. สสำรวจ/เก็บข้อมูลข้อมูลทางด้านกายภาพ และข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องที่จะเป็น
ประโยชน์ต่อการวิจัย ตัดประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยออก

๓. ดำเนินการเก็บข้อมูลตามลักษณะของเครื่องมือ (การสังเกต พุดคุย สนทนา) เมื่อมี
โอกาสอันควรหรือเหมาะสมตามสภาพบริบทของชุมชน ของกลุ่มตัวอย่าง เพราะการพุดคุยจะเป็นไป
ตามธรรมชาติ เครื่องมือจะไม่ถูกสร้างเป็นทางการ

๔. นัดสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (เพราะการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเป็นการสัมภาษณ์ค่อนข้างเป็นทางการ)

๕. ดำเนินการสัมภาษณ์

๖. การดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต พูดคุย สนทนาจะไม่มีการบันทึกขณะที่เก็บข้อมูล จะบันทึกหลังจากการเก็บข้อมูลแล้ว ส่วนเครื่องมือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจะบันทึกทั้งการจดและใช้เครื่องอัดเทปบันทึกขณะที่สัมภาษณ์ และจะถอดเทปในเวลาต่อมา

๗ นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุป รวบรวมเพื่อการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล แยกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑ ข้อมูลภาคเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลจากที่ได้มาทั้งหมดจากการศึกษาภาคเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารมีขั้นตอนตามทฤษฎี ดังนี้

การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) โดยการเลือกข้อมูลเอกสาร จับสาระสำคัญนำมาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการตอบคำถามการวิจัย

จัดระเบียบข้อมูล (Data Display) โดยการจัดกระทำข้อมูลที่วิเคราะห์ ลดทอนแล้วมาจากข้อ ๑ มาลำดับเนื้อหาก่อน-หลัง รวมลำดับขั้นตอนการวิจัยตามหัวข้อให้มีความต่อเนื่องเป็นลำดับ และต่อและหัวข้อมีความเชื่อมโยงกัน และ

สรุปความ (conclusion drawing) โดยการให้ความหมายหรือตีความข้อมูล หรือวิธีการให้เหตุผลจากข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากเอกสาร แล้วนำมาสรุปและอภิปรายผลของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง ๒ ข้อ

๒ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

วิเคราะห์จากแบบสอบถามตัวชี้วัด

๓ ข้อมูลภาคสนาม (ส่วนเชิงคุณภาพ)

ประกอบด้วยสองส่วน คือ วิเคราะห์เป็นงานศึกษาเพื่อต้องการทราบคือตัวชี้วัด และวิเคราะห์รูปแบบผลสัมฤทธิ์จากการนำตัวชี้วัดไปทำกิจกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม (เชิงปริมาณ ซึ่งงานชิ้นนี้ได้มุ่งศึกษาเชิงปริมาณ แต่อาจจะมีข้อมูลทางสถิติเชิงปริมาณบางส่วนที่สนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพที่อาจจะนำมาใช้) การวิเคราะห์ภาคเอกสารโยงสู่การวิเคราะห์กับข้อมูลที่เก็บและรวบรวมจากการสัมภาษณ์ ผลของการวิเคราะห์คือการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสองข้อได้

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

แผนงานวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อวิเคราะห์และพัฒนางานองค์ประกอบและตัวบ่งชี้เมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม ๒) เพื่อพัฒนาเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม ๓) เพื่อสร้างนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม ซึ่งมีผลวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์วิจัยของโครงการย่อยที่ ๑ มีวัตถุประสงค์ย่อย ๒ ข้อ คือ ๑) ศึกษาโครงสร้าง เงื่อนไขประชากรทำให้เกิดความสุข ๒) วิเคราะห์องค์ประกอบความสุขจากองค์ประกอบ

ผลการศึกษาพบว่า ตัวชี้วัดความสุขในงานชิ้นนี้ ผู้วิจัยยึดตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งสร้างขึ้นมาอย่างเป็นระบบและเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยเป็นตัวชี้วัดความสุขของคนไทย ซึ่งประกอบด้วย ๑) สุขภาวะ ๒) เศรษฐกิจชุมชน ๓) ครอบครัว ๔) การบริหารจัดการชุมชน ๕) สภาพแวดล้อม และ ๖) ธรรมาภิบาล ผู้วิจัยใช้ฐานองค์ประกอบความสุขนี้เป็นกรอบในการศึกษาโดยอยู่ร่วมกับคนในชุมชนในระยะเวลาที่ยาวนาน สังเกตการณ์เป็นหลักซึ่งจะได้ข้อมูลที่แท้จริง ส่วนเครื่องสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือรอง ผลการศึกษาชี้ให้เห็น ๑) ความเชื่อมโยงของแต่ละองค์ประกอบ บางองค์ประกอบมีความสำคัญ บางองค์ประกอบไม่มีความสำคัญสำหรับชาวนครพนม ๒) ความสุข (ปราศจากทุกข์ หมายถึง วิธีชีวิตปกติเราอธิบายว่ามีความสุข หากผิดปกติคือความทุกข์ การไม่มีความสุขจึงหมายถึงความสุขนั่นเอง ซึ่งผู้วิจัยอธิบายเชื่อมโยงระหว่างความสุขและความทุกข์) มีทั้งความสุขระยะยาวและระยะสั้น ความสุข/ทุกข์มีความของชาวนครพนมเชื่อมโยงกับบริบทสังคมไทยและสังคมโลก โดยเฉพาะมิติด้านเศรษฐกิจชุมชน ๓) ความสุขและความทุกข์มีพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมโดยเฉพาะสังคมชนบท ผู้วิจัยอธิบายเริ่มจากองค์ประกอบภาพใหญ่สู่องค์ประกอบภาพเล็กได้แก่ ธรรมาภิบาล เศรษฐกิจชุมชน จนถึงครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยเล็กที่สุด โดยอธิบายจากสภาพที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน

ธรรมาภิบาล ความเป็นธรรมาภิบาลแยกเป็นสังคมเมือง (เขตเทศบาล) และสังคมชนบท (นอกเขตเทศบาล) มีความเกี่ยวข้องกับความสุขและความทุกข์ของคนในสังคมในระดับโครงสร้าง หมายถึง มีสิ่งที่เรียกว่ากลไกทางสังคมที่สังคมร่วมกันสร้างขึ้นในระดับมหภาคและสิ่งเหล่านี้มากำหนดค่านิยม การจัดความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้มีทำที่ต่อกันในรูปแบบอีกแบบหนึ่ง

ก่อนหน้าสังคมชนบทเป็นหน่วยสังคมขนาดเล็ก สถานภาพ บทบาทของสมาชิกไม่แตกต่างกันมากนัก การจัดการความสัมพันธ์ของคนในสังคมอยู่บนพื้นฐานประเพณี

การมีหน่วยงานต่างภาครัฐและภาคราชการเพิ่มเข้ามาในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลประจำตำบล หน่วยงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน การจัดการความสัมพันธ์กับชุมชนระดับเชิงประจักษ์คือ ความสัมพันธ์เชิงบวก ปกติชาวบ้านมักไม่คุ้นเคยกับหน่วยงานราชการ ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กับบุคลากรเหล่านี้ เนื่องจากทัศนคติ สถานภาพแตกต่างกัน การมีหน่วยงานเกิดขึ้นในตำบลหมู่บ้าน เป็นการอำนวยความสะดวกให้คนในชุมชน เช่น การจ่ายเบี้ยผู้สูงอายุ การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การทำโครงการกิจกรรมช่วยเหลือสังคมของหน่วยงานเหล่านี้ ชาวบ้านเข้าหาง่ายเพราะเป็นลูกหลานหรือเป็นคนในหมู่บ้าน การขอคำปรึกษาเรื่องต่างๆ แต่ผลสะท้อนอีกด้านซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรม กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ระบบคิดของข้าราชการแตกต่างจากชาวบ้าน ความคิดแบบราชการคือตายตัวยืดหยุ่นน้อยและมีความเป็นปัจเจกสูง เมื่อคนเหล่านี้ซื้อสวนป่าจะทำไร่และเขียนว่า “สถานที่ส่วนบุคคลห้ามบุกรุกละเมิดจะดำเนินคดี” ตามกฎหมาย สวนป่าดังกล่าวก่อนหน้าเป็นของชาวบ้าน ตามวัฒนธรรมของชาวบ้านทุกคนสามารถเข้าไปเก็บเห็ด หาของป่าได้ ตามท้องถิ่นทุกคนสามารถขุดปูและผักที่ขึ้นตามธรรมชาติได้ชาวบ้านพึ่งพากัน เมื่อระบบคิดของอีกกลุ่มที่เป็นเจ้าของใหม่เปลี่ยนไปทำให้สร้างขมอยขึ้นมาโดยที่ผู้ขมอยเป็นคนปกติตามที่ก่อนหน้านี้เคยเป็นหรือเคยปฏิบัติ ระบบความคิดและแบบแผนการทำเนิชีวิตที่ต่างกันได้สร้างขมอยขึ้น ความสัมพันธ์ของคนที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นการลดความสุขของคนในชุมชนลง

ความเป็นธรรมาภิบาลของคนในชุมชนที่ครอบคลุมสมาชิกทุกคน คือ ๒) กิจกรรมการปรึกษาหารือ (๑) งานกฐิน (๒) ผ้าป่า (๓) งานเข้าพรรษา ออกพรรษา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญดังกล่าวเป็นฐานให้เกิดการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนรวมกันปรึกษาหารือ บุคคลที่เป็นนำทำกิจกรรม การเตรียมงาน การจัดสถานที่ ดูแลความเรียบร้อยลำดับขั้นตอนพิธีกรรม นิมนต์พระสงฆ์ทำพิธีกรรม เป็นต้น ไม่มีบุคคลที่เป็นตัวนำชัดเจน ทุกคนทำงานตามที่ตนเองถนัด งานผ้าป่าผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้นำทำกิจกรรม งานออกพรรษาผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้นำทำกิจกรรม

ในสังคมเมือง เช่น อำเภอเมืองนครพนมและอำเภอธาตุพนม กิจกรรมตามประเพณี เช่น กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รูปแบบการมีส่วนร่วมแตกต่างออกไปจากสังคมชนบท การมีส่วนร่วมของคนชนบทมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่การประชุมเตรียมงาน การจัดสถานที่ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามความถนัด การรับแขก ร่วมพิธีกรรมและเก็บสถานที่เป็นอันสิ้นสุดงาน ส่วนการมีส่วนร่วมของสังคมเมืองเฉพาะร่วมพิธีกรรมเท่านั้น การเตรียมงานสถานที่ พิธีกรรมและการเก็บงานเป็นหน้าที่ของวัด การเข้ามามีส่วนร่วมของสังคมชนบทเป็นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนและติดตามงาน

ต่อเนื่อง เช่น งานทอดผ้าป่า กฐิน คนในชุมชนจะทราบจำนวนเงินที่ได้รับ การหักค่าใช้จ่ายและ การนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ถือว่าเป็นชุมชนธรรมาภิบาลโดยธรรมชาติ

โครงสร้างทางสังคมชนบทที่เป็นแหล่งศึกษาในอำเภอเรณูนคร และโครงสร้างทางสังคม เมืองอำเภอธาตุพนม อำเภอเมืองนครพนมพบว่า สังคมชนบทมีหน่วยทางสังคมหลักหน่วยเดียวคือ ชุมชนเครือญาติมีอิทธิพลครอบคลุมหน่วยครอบครัวและหน่วยสังคมเล็กๆอื่น ส่วนสังคมเมืองหน่วยมี หน่วยที่ชัดเจนหลายหน่วยนอกจากครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐาน เช่น อาชีพราชการ อาชีพพ่อค้า นักการเมืองท้องถิ่น ชมรมต่างๆ อาชีพเกี่ยวสถานบันการศึกษา สาธารณสุข วัด (วัดในเมืองและวัดใน ชนบทก็มีความแตกต่างกันในแง่การเข้าถึงของชาวบ้านยากและง่ายจากความคุ้นเคยที่แตกต่างกันซึ่ง มาจากรากฐานหน่วยก่อนหน้า ซึ่งหมายความว่าพระสงฆ์ก็มีจากฐานะ อาชีพ การศึกษาที่แตกต่างกัน ดังกล่าวด้วย) ความแตกต่างทำให้ทัศนคติต่อการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมแตกต่างกันด้วย ความแตกต่างในเชิงบวกเอื้อต่อการเรียนรู้ระหว่างกัน เช่น วิทยาลัยสงฆ์นครพนมทำกิจกรรมสุจริตถึง ธรรมสุขถึงใจ กลุ่มที่มีร่วมกิจกรรมเป็นกลุ่มเฉพาะคือผู้สูงอายุในกลุ่มที่ภายในกลุ่มคุ้นเคยกัน รวมตัว ภายในกลุ่มอยู่แล้ว

โครงสร้างของหน่วยทางสังคมเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ในจังหวัดนครพนมมี หน่วยทางสังคมลักษณะชมรม ได้แก่ ชมรมศิษย์วัดพระธาตุพนม คนที่เคยเป็นพระสงฆ์วัดธาตุพนม เป็นหลัก นายลิขสิทธิ์ สิงห์ฮ้อยเป็นหัวหน้าชมรม ชมรมไทเก๊ก (ผู้สูงอายุสถานะทางสังคม คือ กลุ่ม สตรีที่เกษียณอายุราชการและคหบดี) ชมรมช่างภาพ ชมรมผู้สูงอายุ นอกจากนี้ การรวมกลุ่มในการ ประกอบอาชีพ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มผู้เลี้ยงปลา ชมรมปั่นจักรยาน เป็นต้น โครงสร้างของหน่วย สังคมมีความสัมพันธ์กับความสุขของคนจังหวัดนครพนม ซึ่งอธิบายถัดไปในวัตถุประสงค์วิจัยข้อที่สอง

เศรษฐกิจชุมชน สถิติในระดับมหภาคของจังหวัดปี ๒๕๖๔ มาสู่การศึกษาภาคจุลภาค งานวิจัยนี้จะเจาะลึกลงในงานภาคการเกษตรเพื่อแสดงวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ของคนกับคน ความสัมพันธ์ ของคนกับการเกษตร (ทำนาเป็นหลัก) และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนผ่านอาชีพการเกษตร สะท้อนวัฒนธรรมและความคิด ซึ่งประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนผ่านอาชีพมีความสำคัญ สะท้อนวัฒนธรรมนี้มีความสำคัญเป็นตัวแสดงความสุขร่วมของคนในชุมชน

อาชีพของชาวนครพนมมีหลากหลายอย่างที่เกริ่นแล้ว เช่น เลี้ยงปลากระชัง (ปรากฏ ทุกอำเภอ) ปลูกพืชเศรษฐกิจในช่วงหลักเก็บเกี่ยวข้าวที่บริษัทลงทุนให้และประกันราคา เช่น ยาสูบ มะเขือเทศ (กิโละละ ๓.๕๐ บาท) ปลูกพืชเศรษฐกิจที่เจ้าของลงทุนเอง เช่น ปลูกมันแกว ปลูกดอก ดาวเรืองเพื่อมาขายให้วัดช่วงงานเทศกาลงานนมัสการพระธาตุพนม นอกจากนี้ยังปลูกพืชสวนครัวอื่น เพื่อบริโภคและจำหน่าย เลี้ยงโคขุน เป็นต้น ลักษณะอาชีพเกษตรข้างต้น เป็นอาชีพที่ไม่ได้ปฏิสัมพันธ์ กับคนรอบข้างเหมือนการปลูกข้าวและเลี้ยงโคกระบือ งานวิจัยนี้จึงเน้นการศึกษาการปลูกข้าวและ การเลี้ยงโคกระบือซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมและเป็นอาชีพที่มีปฏิสัมพันธ์และพึ่งพาระหว่างกันสูงแสดงถึง

ความคลี่คลายและสะท้อนความสุขความทุกข์ของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน ในท้องนาปัจจุบันเมื่อมี รั้วกั้นการลุกล้มมีการปรับไหม หากมีโคกระบือรูกล้มที่นาหรือสวนของคนที่ลวดกั้นหรือมีรั้วกั้นจะถูก ปรับสินไหมราวหนึ่งพันห้าร้อยบาท แม้ในสวนที่กั้นจะไม่พืชที่ปลูกก็ตาม

โครงการสร้างทางสังคม สถานะของคนในชุมชนที่แตกต่างกันระหว่างเกษตรกรอาชีพ และคนที่ประกอบอาชีพอื่น (อดีตข้าราชการ นักการเมืองท้องถิ่น) ซึ่งมีฐานะดีกว่าเกษตรกรทั่วไป เข้า มาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อพักผ่อนหรือเป็นอาชีพเสริม ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง เกษตรกรใหม่ (อดีตข้าราชการ นักการเมืองท้องถิ่น) เปลี่ยนจากเดิมคือ มีความระมัดระวังในการท ดูแลโคกระบือล่งล้มที่ของคนดังกล่าว และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรด้วยกันที่เคยมีการยึดหยุน เป็นการปฏิสัมพันธ์ที่มีกฎเกณฑ์บังคับ ความสัมพันธ์ผ่านใจและความไว้วางใจ ความยึดหยุน ความไม่ ถือโกรธ ปลอ่ยวางเป็นความสัมพันธ์ที่มีกฎเกณฑ์ที่ชาวบ้านปรับตัวใหม่ ความตึงและความเครียด ความสุขอาจจะลดลง

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนชนบทโดยทั่วไปมักอธิบายว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง กันอย่างใกล้ชิดและเป็นสังคมที่เรียบง่าย แต่จากการศึกษาลงลึก สังคมชนบทเป็นสังคมที่มีความ สลับซับซ้อน ไม่ตรงไปตรงมา ความรู้สึกที่แท้จริงกับสิ่งที่แสดงออกและการพูดมักไม่ตรงกัน ภาษาการ สื่อสารไม่ได้ตรงไปตรงมา แต่ต้องผ่านรหัสการตีความ ซึ่งรหัสการตีความก็เป็นลักษณะเฉพาะกลุ่ม เล็กๆ ไม่ได้มีแบบแผนแน่นอนพอที่จะทำความเข้าใจได้ในระยะเวลาอันสั้น คนนอกชุมชนหรือแม้แต่ ในชุมชนก็ไม่อาจจะเข้าใจได้สิ้นนัก กรณีการทำความขัดแย้งระหว่างกันภายในชุมชน คู่ขัดแย้งไม่ แสดงออกถึงการมีปัญหาระหว่างกัน บางโอกาสยังคุยกันปกติ คนภายในออกจึงไม่ทราบถึงความ ผิดปกติได้ หรือบางกรณีคนบ้านหรือกระต๊อบทุ่งนาที่อยู่ติดกัน ตอนกลางวันคุยปกติ แต่เมื่อตกตึกอีก ฝ่ายจะไปทอดแหที่สระอีกฝ่าย ความขัดแย้งกันระหว่างคนในชุมชนไม่แสดงออกจึงไม่นำไปสู่ข้อพิพาท ระหว่างกัน การนำไปสู่ข้อพิพาทระหว่างกันไปสู่การร้องเรียนผู้ใหญ่บ้านไม่มีปรากฏ

การสื่อสารบางประโยคเช่น “คุณเก่งจัง” มีความหมายไม่ตรงตัว ขึ้นกับสถานะระหว่างคู่ สนทนา เวลาสนทนา ท่าทางสีหน้าของคนสนทนา อาจจะมี ความหมายเชิงบวกหรือเชิงลบก็ได้

เศรษฐกิจในชุมชนชนบทอยู่บนอาชีพเกษตรแม้ต่างคนต่างทำแต่พื้นที่โดยเฉพาะการทำ นา เลี้ยงโคกระบือมีความเชื่อมโยงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างกันเปราะบางและยึด หยุน จึงเป็นได้ทั้งเชิงบวกและลบ โดยทั่วไปมีความสัมพันธ์เชิงบวก แต่เมื่อมีความสัมพันธ์เชิงลบ คน ชุมชนจะซึมซับปัญหาไม่ให้เกิดการขยายหรือแสดงว่ามีปัญหาตามที่กล่าวแล้ว แต่ในชุมชนเมือง ความสัมพันธ์หรือการดำเนินชีวิตทางด้านเศรษฐกิจไม่มีการพึ่งพาเชื่อมโยงระหว่างกัน สัมพันธ์แบบ “ภาววิสัย” หรือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว เช่น การซื้อขายแสดงหลักฐาน “บิล” ส่วนสังคมชนบทสัมพันธ์ ระหว่างกันเป็น “อัตวิสัย” ผ่านใจ อาจจะไม่ต้องใช้หลักฐานบิล เป็นต้น

ครอบครัว หน่วยครอบครัวเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคมและสมาชิกมีความสัมพันธ์ระหว่างกันแน่นแฟ้นที่สุดมากกว่าหน่วยสังคมอื่นๆทั้งหมด ผู้ตอบคำถามให้ความสำคัญแก่ครอบครัวมาอันดับหนึ่งและน้อยสุดคือสิ่งแวดล้อม

ครอบครัวที่เป็นกลุ่มศึกษาแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ครอบครัวที่มีคนเดียว (ไม่แต่งงาน) ครอบครัวมี ๒-๔ คน ครอบครัวที่ประกอบเป็นครัวเรือน ๕-๖ คน (มีญาติอาศัยอยู่ด้วย ที่มีใช้สายเลือดพี่แม่และลูก) พฤติกรรมความสัมพันธ์ทางครอบครัวมีหลากหลายทั้งอาชีพและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว อิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในครอบครัว บางครอบครัวกลมเกลียวและลูกรับผิดชอบ บางครอบครัว (ส่วนใหญ่) มีหน้าที่การงานที่ดีแต่ลูกมีปัญหาเชิงพฤติกรรมไม่ฟังประสงค์ซึ่งปัจจัยสาเหตุมีหลากหลาย เช่น สภาพสังคม ค่านิยมกลุ่ม อย่างไรก็ดี สิ่งหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวอบอุ่นพอสรุปได้หนึ่งประเด็นค่อนข้างชัดคือการเลี้ยงของคนในครอบครัวหรือการปลูกฝังความรับผิดชอบและไม่ตามโลกวัตถุนิยมตั้งแต่เด็ก พ่อแม่ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเด็กมักฟังพาพ่อแม่ทั้งด้านจิตใจและการเงิน แม้กระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่ยังฟังพาพ่อแม่ และอีกประเด็นหนึ่ง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนในครอบครัว พอสรุปได้ว่า พ่อแม่ที่มีอำนาจเหนือเด็กและใช้อำนาจประกอบด้วยจริยธรรม ครอบครัวมักไม่ค่อยมีปัญหา บางครอบครัวความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ลูกมีอำนาจเท่ากับพ่อแม่ ความอบอุ่นของครอบครัวค่อนข้างมีปัญหา อย่างไรก็ตาม การศึกษาดังกล่าวไม่มีผลสรุปในเชิงทฤษฎี เป็นเพียงผลจากการสังเกต

ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเกี่ยวข้องกับมิติทางด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์กับชุมชน กล่าวคือ สมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว (อยู่บ้านหลังเดียวกัน) มีฐานะทางการเงินมักจะเป็นที่ฟังพาของสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจไม่ต้องตรงไปตรงมาเหมือนกับสังคมเมือง กล่าวคือรายได้จากการทำงานของสังคมเมืองเป็นรายได้เฉพาะบุคคล สังคมชนบทเหมือนเป็นรายได้ถ้วนเฉลี่ย เพราะฉะนั้น ความสัมพันธ์ทางครอบครัวที่มั่นคงและอบอุ่นเป็นการรับประกันความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจด้วย

สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมเป็นตัวชี้วัดที่ผู้ให้คำตอบให้ความสำคัญน้อยที่สุดในบรรดาตัวชี้วัดที่สำคัญน้อยที่สุดโดยเฉพาะผู้ที่อยู่อาศัยในชนบท ยกเว้นพื้นที่เสี่ยงต่ออันตรายจากสารพิษ (ซึ่งมีน้อย เช่น คนที่เลี้ยงปลาในกระชัง คุณภาพของน้ำมีผลต่อการมีชีวิตอยู่ของปลาและส่งผลกระทบต่อคน) ส่วนผู้ตอบคำถามที่อยู่ในตัวเมืองให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าสังคมชนบท โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมค่อนข้างน้อย ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นด้วย คือ พื้นที่ดิน สวนและไร่นา เพราะฉะนั้นมโนทัศน์เรื่องมลภาวะของคนชนบทจึงมองมลภาวะความเป็นมลพิษแตกต่างจากสังคมเมือง

สุขภาพ สุขภาพมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างประชากร โครงสร้างประชากรจังหวัดนครพนมแยกตัวเพศและอายุแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ๑) กลุ่มแรก ประชากรวัยเด็ก ระหว่างแรกเกิด- ๑๔ ปี

๒) วัยแรงงาน ระหว่าง ๑๔-๕๙ ปี ๓) ผู้สูงอายุ ตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป ซึ่งการแบ่งกลุ่มโครงสร้างประชากรตามกรอบของเศรษฐศาสตร์ ทั้งสองแผนภาพ สรุปสาระสำคัญ คือ ช่วงระยะทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันประชากรเด็กเริ่มลดน้อยลง ขณะเดียวกัน ประชากรผู้สูงอายุมีฐานปริมาตรกว้างขึ้นอย่างต่อเนื่อง หมายความว่าโครงสร้างประชากรจังหวัดนครพนมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ ในปี ๒๕๖๔ มีประชากรเกิด ๔,๖๘๘ คน ตาย จำนวน ๕,๓๕๔ คน แสดงว่าประชากรผู้สูงอายุมากขึ้นและเด็กเกิดน้อยลง ซึ่งมีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ครอบครัว สาธารณสุขและด้านอื่นๆ ทั้งเชิงบวกและลบ ในเชิงบวก ชีวิตยืนยาวขึ้น ในวัฒนธรรมไทยผู้สูงอายุมีทุนทางสังคมสูง เป็นผู้สืบสานวัฒนธรรม ตามหลักเศรษฐศาสตร์หมายถึงเป็นวัยพึ่งพิงซึ่งมีความหมายเชิงลบ การพึ่งพิงด้านเศรษฐกิจและการได้รับการดูแลด้านสุขภาพอนามัย การสูญเสียรายจ่ายกับการดูแลสุขภาพและรัฐบาลเพิ่มงบสาธารณสุขมากขึ้นเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในสังคมไทย ตัวชี้วัดสุขภาวะสัมพันธ์กับตัวชี้วัดครอบครัวและมิติทางวัฒนธรรมชัดเจนที่สุด

สุขภาวะตามโครงการประชากร แยกเป็นผู้สูงอายุและกลุ่มวัยแรงงาน สุขภาวะตามทฤษฎีบูรณาการของวิลเบอร์ (Wilber) อธิบายไว้ ๔ ด้านเรียกว่าจตุรทัศน์ ๑) ร่างกาย จิตใจ (ภายใน เอกภพจน์) ๒) ปัจจัยสี่หรือวัตถุ รายได้ เป็นต้น (ภายนอก พหุพจน์) ๓) สังคม ชุมชน วัฒนธรรม กลุ่มภายใน) และ ๔) ธรรมชาติ กติกาที่เป็นธรรม

ในหมวดตัวชี้วัดสุขภาวะนี้เน้นศึกษาสุขภาพด้านร่างกายและจิตใจเป็นหลัก ส่วนสุขภาพที่เหลืออธิบายแล้วในตัวชี้วัดอื่นๆ จากข้อมูลแผนพัฒนาจังหวัดนครพนมพบว่า ผู้สูงอายุ (๖๐ ปีขึ้นไป) ตามแผนภาพสองแผนภาพข้างต้นจำนวนมาก ในปี ๒๕๖๕ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๔๙ กล่าวมีจำนวน ๑๑๘,๑๘๓ คน ในจำนวนนั้นมีผู้สูงอายุมากกว่า ๘๐ ปีจำนวน ๑๔,๑๒๘ คน

ตามสถิติประชากรของจังหวัดนครพนม ปี ๒๕๖๕ มีทั้งหมด ๗๑๖,๖๕๒ คน มีจำนวนครัวเรือน ๒๓๙,๓๔๐ คน เฉลี่ยครัวเรือน ๒.๙๙ คน หรือเป็นตัวเลขกลมๆ ๓ คนต่อครัวเรือน ซึ่งถือว่ามีน้อยมาก แสดงว่าถ้านับเป็นครอบครัวๆหนึ่งจะมีสมาชิก ๒ คน (สามี-ภรรยาหรือพ่อ/แม่-ลูก) และรวมญาติหรือคนที่อยู่อาศัยด้วยอีก ๑ คน รวมครัวเรือนละ ๓ คน คิดผู้สูงอายุต่อครัวเรือนเท่ากับ (๒๓๙,๓๔๐ ครัวเรือน ผู้สูงอายุ ๑๑๘,๑๘๓ คน) พบว่าทุก ๒ ครัวเรือนจะมีผู้สูงอายุ ๑ คน) คิดว่าประชากรนครพนม ๖ คนดูแลผู้สูงอายุ ๑ คน ซึ่งหมายถึงตัวเลขเชิงมหภาคการดูแลสุขภาพการเงิน เป็นต้น

สุขภาวะทางร่างกายผู้ตอบคำถามเห็นว่ามีผลสำคัญรองจากครอบครัวและเศรษฐกิจ เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่อยู่ภายใน ส่วนตัวชี้วัดอื่นอยู่นอกตัวมนุษย์ ไม่ตายก็หาได้ จึงเห็นว่าสุขภาวะคือร่างกายแข็งแรงไม่มีโรคมีความสำคัญ ตามสถิติอัตราการตายของประชากรชาวนครพนม ในระยะ ๓ ปี คือ ปี ๒๕๖๓-๒๕๖๕ สามอันดับแรกที่คร่าชีวิตประชากร คือ มะเร็งตับและท่อน้ำดี ติดเชื้อในกระแสเลือดและไตวาย แสดงถึงสุขภาวะทางร่างกายเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้ชีวิต เช่น การ

รับประทานถูกสุขลักษณะ การไม่ดื่มสุรา สูบบุหรี่ (และยาบ้า) ตามการจัดลำดับพฤติกรรมที่ส่งผลต่อสุขภาพ คือ การติดบุหรี่ การดื่มสุรา การตรวจโรคประจำปี การรับประทานถูกสุขลักษณะ (ไม่รับประทานสุกๆดิบๆ) ความสะอาดของที่พักอาศัย ปรากฏว่าพฤติกรรมที่ไม่ผ่านคือ พฤติกรรมการดื่มสุรา

สุขภาวะด้านจิตใจ ตัวชีวัดนี้ มีสองระดับ ระดับแรกสัมพันธ์กับตัวชีวัดอื่นได้แก่ วัฒนธรรมชุมชน/สังคม เศรษฐกิจ ครอบครัว ธรรมาภิบาล ความสุขระดับที่สอง อิสระทางความผูกพันกับตัวชีวัดอื่น ได้แก่ การสวดมนต์ ทำบุญ ปฏิบัติธรรม ตามแนวคิดมาสโลว์^๑ ความต้องการของคนมี ๕ ระดับ ได้แก่ ความต้องการด้านกายภาพ การดำรงชีวิต ความต้องการได้รับทางสังคม ความต้องการด้านความรัก ความต้องการได้รับการยอมรับและเคารพและความต้องการด้านการบรรลุภายในด้านจิตใจ สุขทางด้านจิตใจเชื่อมโยงกับเงื่อนไขทางสังคม สำหรับผู้สูงอายุได้รับการยอมรับและการดูแลจากครอบครัว ได้สนทนากับเพื่อนบ้านและได้ทำบุญในโอกาสต่างๆ ในสังคมชนบทวิถีชีวิตของผู้สูงอายุของผู้ให้ข้อมูล คือขึ้นมาแล้วลูกหลายหาข่าวให้เพื่อใส่บาตร

การบริหารจัดการชุมชน ในวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ ๑ นี้เน้นการศึกษาโครงสร้างและหน่วยทางสังคม การจัดการชุมชนให้เกิดความสุข ประเด็นในการศึกษา คือ ๑) จัดการคืออะไร ๒) จัดการใคร ๓) ใครเป็นผู้จัดการ ๔) จัดการเพื่ออะไร

ชุมชนที่ก่อตัวขึ้นเป็นชุมชนหนึ่งไม่ได้มีเพียงสมาชิกคนในชุมชนแต่ประกอบด้วยสิ่งที่มีนามธรรม เช่น วัฒนธรรม ปทัณฐาน (norm) ที่สังคมยึดถือ ผู้รักษาปทัณฐานที่เป็นรูปธรรมมีหลายหน่วยทางสังคม หน่วยที่ชัดเจนคือวัด โดยพระสงฆ์เป็นผู้ยึดถือและเดินตามรูปแบบค่านิยมนั้นและเป็นตัวจัดความสัมพันธ์ของคนในสังคม

ผู้ที่จัดการ ข้อ ๓ และเป็นหน่วยที่จัดการ ข้อ ๒ หมายถึง การจัดการตนเอง คนจัดการและผู้ถูกจัดการคนหรือกลุ่มคนเดียวกัน ชัดเจนที่สุดคือหน่วยหนึ่งคือวัด โดยพระสงฆ์เป็นตัวแทนของหน่วยวัด

ทุกหน่วยเป็นผู้ขับเคลื่อนหรือฟันเฟืองของระบบ ตัวระบบที่ดำรงอยู่อย่างเป็นภาววิสัยคือ วัฒนธรรม ค่านิยม ประเพณี ที่มนุษย์สร้างขึ้นและดำรงอยู่นอกเหนือมนุษย์อย่างเป็นภาววิสัยและมากำหนดวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ หน่วยสังคมเป็นผู้จัดการ ขณะเดียวกันตัวระบบก็เป็นจัดการมนุษย์ให้มนุษย์จัดการให้เป็นตามระบบ ให้เกิดความดุลยภาพ ชุมชนจึงมีพลังมากกว่าปริมาณของคนในชุมชน มีความหน่วยชุมชน แต่เป็นคุณค่าบางอย่างที่อยู่ในจิตใจปัจเจกและเป็นคุณร่วม สะท้อนออกมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสัญลักษณ์อื่นที่ชุมชนเคารพ

^๑ Maslow. The dynamics of psychological security-insecurity. *Character & Pers.*, 1942,

สิ่งที่เป็นเครื่องมือในการจัดการคือที่ปรากฏชัดเจนคือ ประเพณี เทศกาลและพิธีกรรม ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งที่สร้างความสุขให้แก่คนในสังคมและชุมชน ซึ่งผู้วิจัยอธิบายในวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่สอง

จากองค์ประกอบความสุขของคนในชุมชน ผู้ตอบคำถามให้ความสำคัญขององค์ประกอบจัดได้ ๓ กลุ่ม ดังนี้ ๑) กลุ่มองค์ประกอบที่ผู้ให้ข้อความให้ความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ ๑) รายได้ (เศรษฐกิจชุมชน) เงินสามารถซื้อได้เกือบทุกอย่าง ความร่ำรวยเป็นหลักประกันความมั่นคงทางสังคมทางจิตใจและมีความสุข ไม่ต้องพึ่งพิงคนอื่น ๒) ครอบครัว สมาชิกครอบครัวสายเลือดเป็นสิ่งที่หึงกันไม่ได้ สายสัมพันธ์คล้ายคนเดียวกันคนหนึ่งมีความสุขหรือทุกข์กระทบสมาชิกคนอื่นอย่างตรงไปตรงมา ๓) สุขภาวะ ความหมายแคบคือ สุขภาพอนามัยโดยเฉพาะทางกาย การไม่มีโรคและร่างกายแข็งแรงทำให้ดำเนินชีวิตประจำวันดำเนินไปอย่างปกติสุขและมีความสุข ๒) กลุ่มองค์ประกอบสำคัญรองลงมา ได้แก่ ๑) ธรรมาภิบาล ๒) การบริหารจัดการชุมชน สององค์ประกอบนี้ทัศนะของผู้ให้ข้อมูลเห็นว่ามีความสำคัญไม่มาก เพราะอยู่ไกลตัว ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อตรงเหมือนกลุ่มแรก และองค์ประกอบสุดท้าย มีความสำคัญน้อยที่สุด ได้แก่ สิ่งแวดล้อม ไม่ส่งผลกระทบต่อตรงไปตรงมา การที่ต้นไม้ลดลง ไม่ส่งผลกระทบต่ออากาศร้อน

ความสุขมีทั้งความสุขระยะยาวและระยะสั้น ความสุขระยะยาวหรือยั่งยืนวัดองค์ประกอบของความสุขของชาวจังหวัดนครพนมทั้ง ๖ ด้านได้ ความสุขระยะสั้น เช่น การเสพความบันเทิง การพักผ่อนหย่อนใจชั่วครั้งชั่วคราว บางกรณีความสุขระยะสั้นส่งผลให้เกิดความสุขระยะยาวได้ การพักผ่อน การเสพความบันเทิงอาจจะสร้างพลังหรือแรงบันดาลใจขับเคลื่อนชีวิตให้เกิดความก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน ในด้านเศรษฐกิจได้ อย่างไรก็ดี งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาเฉพาะความสุขระยะยาวตามองค์ประกอบข้อต้น

องค์ประกอบของความสุขมีความเชื่อมโยงระหว่างกันระหว่างหน่วยทางสังคมและระหว่างสมาชิกของสังคม สิ่งที่เชื่อมโยงคือ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และประเพณี ธรรมเนียมบางประการซึ่งร้อยรัดองค์ประกอบดังกล่าวให้เกิดวิถีชีวิตคือมนุษย์แห่งความสุข

วัฒนธรรม วิถีชีวิตของแต่ละชนเผ่าของจังหวัดนครพนมมีความแตกต่างและมีลักษณะร่วมกัน ความแตกต่างที่เป็นอัตลักษณ์ในปัจจุบันคลี่คลายเจือลงอย่างมาก เช่น ความเชื่อผีปู่ตา ความเชื่อเรื่องการกระผัดผี่ของชนเผ่าลาว ความเชื่อหมอเยา (พิธีกรรมรักษาผู้ป่วย) เผ่าบรู ความเชื่อเรื่องพ่อสื่อแม่สื่อของชาวผู้ไทซึ่งอดีตมีความสำคัญมาก พ่อสื่อแม่สื่อเปรียบเสมือนพ่อแม่คนที่สองของคู่ชีวิตใหม่มีผลต่อการความสัมพันธ์ของสังคมใหม่ (มีหน่วยสังคมใหม่) และเป็นผู้อธิพลต่อการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตคู่ที่พ่อสื่อแม่สื่อเป็นผู้สื่อให้ นั่น ปัจจุบันความเชื่อคลี่คลายไปหมดแล้ว

วัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมที่คนชุมชนยึดถือคือ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นพิธีกรรมที่ให้สมาชิกในสังคมเข้าร่วม ประเพณีที่สำคัญในชุมชน คือเข้าพรรษา

ออกพรรษา ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน บุญข้าวสาก ลอยกระทง งานไหลเรือไฟ งานบุญประจำปีของแต่ละชุมชนคือ บุญบั้งไฟและบุญพระเวส (สันดร) และประเพณีของจังหวัดคือไหลเรือไฟ

ตามโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อความสุขความทุกข์ในองค์ประกอบเศรษฐกิจชุมชน ที่สภาพของชุมชนและพื้นที่การทำมาหากินเชื่อมต่อกัน ทำให้เกิดการพึ่งพากัน การพึ่งพาเพราะสภาพธรรมชาติของที่นาสวนบังคับ ส่งผลต่อการปรับพฤติกรรมของคนในสังคมให้มีความอ่อนน้อมระหว่างกันเพราะต้องพากันตลอดชีวิต การปฏิสัมพันธ์เชิงบวกเป็นฐานการมีมิตรภาพระหว่างกันและขยายไปสู่สมาชิกคนอื่นๆในชุมชน หากมีปัญหาระหว่างกันจะยอมกัน จะมีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ยอมรับ ของที่ถูกขโมยในชุมชน คือ ปลาในสระ ผลไม้ (มะม่วง) ขโมยไม้ (ไม้ที่ตัดและไว้ใช้ประโยชน์ ทำเสาไฟ เสากระต๊อบ) เครื่องสูบน้ำ คนที่ถูกขโมยจะทราบว่าใครเป็นผู้ขโมยเพราะคนในชุมชนจะรู้พฤติกรรมของคนในชุมชนแต่ละคนอย่างดี แต่ทุกกรณีไม่มีการแจ้งตำรวจ แต่จะบอกว่า ดูสภาพคนขโมยแล้วก็ไม่มี ความเจริญ คนแบบนี้ไม่เจริญ แล้วก็กรรมจะตามสนองมันเอง

ประเพณีที่คนสมาชิกของชุมชนเข้าร่วมมากที่สุดและมีระยะเวลาของกิจกรรมนานหลายวัน คือ ประเพณีบุญประจำปีคือบุญบั้งไฟ บุญพระเวสสันดร บุญกองข้าวและบุญงานกฐินที่ชุมชนใช้เวลาจัดเตรียมกิจกรรมจนถึงวันงานมากกว่าหนึ่งสัปดาห์ งานประเพณี ซึมซับ ฟองน้ำ) ถักใยอยู่

วัตถุประสงค์การวิจัยของโครงการย่อยที่ ๒

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม” เป็นวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ซึ่งผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาที่ศึกษาข้อมูลบริบทองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุข และการมีส่วนร่วมของจังหวัด โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม จำนวน ๗,๓๓๐ คน แบ่งเป็นชาย จำนวน ๓,๖๐๘ คน และ หญิง จำนวน ๓,๗๒๒ คน (อ้างอิง:สภาพและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์)^๑

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม จำนวน ๗,๓๓๐ คน โดยการใช้การสุ่มอย่างง่าย (Sample Sampling) และผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของ

^๑ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์, สภาพและข้อมูลพื้นฐาน, (ออนไลน์),แหล่งที่มา : https://nongsung.go.th /data_๓๙๓๙, สืบค้นเมื่อ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๖.

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Taro Yamane^๑ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๓๘๐ คน เพื่อให้ผลการทดสอบคุณภาพของประเด็นข้อคำถามมีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด ซึ่งอธิบายข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลได้ดังนี้

๑) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๔ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
๑) ชาย	๑๒๗	๓๓.๔๒
๒) หญิง	๒๕๓	๖๖.๕๘
รวม	๓๘๐	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
๑) ๒๑ - ๓๐	๓๕	๙.๒๑
๒) ๓๑ - ๔๐	๕๘	๑๕.๒๖
๓) ๔๑ - ๕๐	๑๐๕	๒๗.๖๓
๔) ๕๑ - ๖๐	๑๓๐	๓๔.๒๑
๕) ๖๑ ปีขึ้นไป	๕๒	๑๓.๖๘
รวม	๓๘๐	๑๐๐.๐๐
๓. สถานภาพการสมรส		
๑) โสด	๑๐๐	๒๖.๓๒
๒) สมรส	๒๒๓	๕๘.๖๘
๓) หย่าร้าง	๕๗	๑๕.๐๐
รวม	๓๘๐	๑๐๐.๐๐
๔. ระดับการศึกษา		
๑) ประถมศึกษา	๑๒๕	๓๒.๘๙
๒) มัธยมศึกษา	๑๑๓	๒๙.๗๔
๓) อนุปริญญา	๘๕	๒๒.๓๗
๔)ปริญญาตรี	๒๕	๖.๕๘

^๑ Yamane, Taro, *Statistics, An Introductory Analysis*, ๒nd Ed., (New York : Harper andRow, ๑๙๖๗), PP ๘๘๘.

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๕) สูงกว่าปริญญาตรี	๓๒	๘.๔๒
รวม	๓๘๐	๑๐๐.๐๐
๕. อาชีพหลัก		
๑) รับจ้างทั่วไป	๘๕	๒๒.๓๗
๒) เกษตรกร	๘๕	๒๒.๓๗
๓) พนักงานเอกชน	๔๐	๑๐.๕๓
๔) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างของรัฐ	๕๗	๑๕.๐๐
๕) ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	๑๑๓	๒๙.๗๔
รวม	๓๘๐	๑๐๐.๐๐
๖. ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่		
๑) ๕ - ๑๐ ปี	๘๕	๒๒.๓๗
๒) ๑๑ - ๑๕ ปี	๑๓๕	๓๕.๕๓
๓) ๑๖ - ๒๐ ปี	๕๔	๑๔.๒๑
๔) ๒๑ ปี ขึ้นไป	๑๐๖	๒๗.๘๙
รวม	๓๘๐	๑๐๐.๐๐
๗. ตำแหน่งในพื้นที่		
๑) ประธานชุมชน	๘๕	๒๒.๓๗
๒) คณะกรรมการชุมชน	๑๓๕	๓๕.๕๓
๓) สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ	๕๔	๑๔.๒๑
๔) ประชาชนทั่วไป	๑๐๖	๒๗.๘๙
รวม	๓๘๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ จำแนกตามเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๕๘ รองลงมา เพศชาย จำนวน ๑๒๗ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๔๒

จำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อายุ ๕๑ - ๖๐ ปี จำนวน ๑๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒๑ รองลงมา อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๑๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๖๓ อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒๖ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไป ๕๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖๘ และ อายุ ๒๑ - ๓๐ ปี จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๒๑

จำแนกตามสถานภาพการสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ สมรส จำนวน ๒๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๖๘ รองลงมาอยู่ในสถานะโสด จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓๒ และน้อยที่สุด อยู่ในสถานะ หย่าร้าง ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐

จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๘๙ รองลงมา มัธยมศึกษา จำนวน ๑๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๗๔ อนุปริญญา จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๓๗ สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๔๒ และน้อยที่สุด คือ ปริญญาตรี จำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๘

จำแนกตามอาชีพหลัก พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๑๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๗๔ รองลงมา เกษตรกร และ รับจ้างทั่วไป จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๓๗ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างของรัฐ ๕๗ คน ๑๕.๐๐ และน้อยที่สุด คือ พนักงานเอกชน จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕๓

จำแนกตามระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อยู่ ๑๑ - ๑๕ ปี จำนวน ๑๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕๓ รองลงมา ๒๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๑๐๖ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘๙ อยู่ ๕ - ๑๐ ปี จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๓๗ และน้อยที่สุด คือ ๑๖ - ๒๐ ปี จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๖๑

จำแนกตามตำแหน่งในพื้นที่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นคณะกรรมการชุมชน จำนวน ๑๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕๓ รองลงมาเป็น ประชาชนทั่วไป จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘๙ ประธานชุมชน จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๓๗ และน้อยที่สุด คือ ประธานชุมชน จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๖๑

๒) ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ ๔.๕ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม รายด้าน

ที่	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
ก	ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	๓.๑๑	๐.๙๕	ปานกลาง
ข	ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	๓.๒๘	๐.๘๙	ปานกลาง
ค	ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	๓.๖๘	๐.๗๗	มาก
ง	ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล	๓.๓๙	๐.๗๗	ปานกลาง
	รวม	๓.๓๖	๐.๘๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๓.๓๖ อยู่ในระดับปานกลาง

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๘ อยู่ในระดับ มาก

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง และ

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนด้าน ที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๑ อยู่ในระดับ ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๖ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๒.๙๒	๐.๙๙	ปานกลาง
๒	ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๒.๙๘	๑.๐๒	ปานกลาง
๓	ท่านมีส่วนร่วมในการประชุม ปรีกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๕๘	๐.๔๙	ปานกลาง
๔	ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน ในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๐๙	๑.๐๗	ปานกลาง
๕	ท่านมีส่วนร่วมกำหนดการใช้ทรัพยากรในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๔๕	๑.๒๙	ปานกลาง
๖	ท่านมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๐๔	๑.๑๑	ปานกลาง
๗	ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการณ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๒.๖๙	๐.๖๖	ปานกลาง
	รวม	๓.๑๑	๐.๙๕	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๖ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๓.๑๑ อยู่ในระดับปานกลาง

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านมีส่วนร่วมในการประชุม ปรีกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ อยู่ในระดับ มาก

๒. ท่านมีส่วนร่วมกำหนดการใช้ทรัพยากรในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๓. ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงานในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการณ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๗ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๔๐	๐.๖๘	ปานกลาง
๒	ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรเงินทองเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมต่อกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๔๐	๐.๖๘	ปานกลาง
๓	ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๔.๑๘	๐.๓๘	มาก
๔	ท่านมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๐๔	๑.๑๑	ปานกลาง
๕	ท่านมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๑๕	๑.๒๔	ปานกลาง
๖	ท่านมีส่วนร่วมรายงานผลการกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๒.๙๘	๑.๒๔	ปานกลาง
๗	ท่านมีส่วนร่วมประชุมและวางแผนการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๒.๘๐	๐.๙๑	ปานกลาง
	รวม	๓.๒๘	๐.๘๙	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๗ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๓.๒๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ อยู่ในระดับ มาก

๒. ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม และ ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรเงินทองเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมต่อกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๐ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๓. ท่านมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๕ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ท่านมีส่วนร่วมประชุมและวางแผนการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๐ อยู่ในระดับ ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๘ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม **ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์** รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว	๓.๖๔	๐.๗๗	มาก
๒	ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพตนเองจากการเข้าร่วมการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๘๗	๐.๘๓	มาก
๓	ท่านมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๒.๙๘	๐.๙๑	ปานกลาง
๔	ท่านรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๔.๒๒	๐.๗๓	มาก
๕	ท่านได้รับการเคารพและการยอมรับในชุมชน	๔.๐๖	๐.๕๔	มาก
๖	ท่านมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก	๒.๙๘	๑.๐๒	ปานกลาง
๗	ชุมชนท่านได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ที่เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน	๔.๐๐	๐.๖๐	มาก
	รวม	๓.๖๘	๐.๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน **ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์** รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๓.๖๘ อยู่ในระดับ มาก

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ อยู่ในระดับ มาก

๒. ท่านได้รับการเคารพและการยอมรับในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ อยู่ในระดับ มาก

๓. ชุมชนท่านได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ อยู่ในระดับ มาก ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม และ ท่านมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๙ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงาน ภายนอกที่เข้ามาดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุข แบบมีส่วนร่วม	๓.๒๒	๑.๑๗	ปานกลาง
๒	ท่านมีส่วนในการติดตามผลการดำเนินงานกระบวนการสร้าง เมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ	๓.๖๔	๐.๗๖	มาก
๓	ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนใน ชุมชนต่อการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุข แบบมีส่วนร่วม	๒.๘๗	๐.๘๓	ปานกลาง
๔	ท่านมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณใน กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๕๘	๐.๖๘	มาก
๕	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตาม ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๓๖	๐.๔๘	ปานกลาง
๖	ท่านร่วมเสวนาความสำเร็จของความเป็นไปได้ในกระบวนการ สร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๓๖	๐.๔๘	ปานกลาง
๗	ท่านร่วมประชุมผลการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่ง ความสุขแบบมีส่วนร่วม	๓.๗๑	๐.๙๖	มาก
	รวม	๓.๓๙	๐.๗๗	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๙ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการมีส่วนร่วม
ในการรับผลประโยชน์ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๓.๓๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านร่วมประชุมผลการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ย
เท่ากับ ๓.๗๑ อยู่ในระดับ มาก

๒. ท่านมีส่วนในการติดตามผลการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม
อย่างสม่ำเสมอ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ อยู่ในระดับ มาก

๓. ท่านมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุข
แบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ อยู่ในระดับ มาก ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมใน

การประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนต่อการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๗ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๔.๒.๒ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ลงภาคสนามเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ “กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม” ในพื้นที่ชาวบ้านชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ตามวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาตัวชี้วัด และนำตัวชี้วัดความสุขสู่การพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนมนำไปสู่ความสุขแบบยั่งยืน โดยผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ผลของการลงพื้นที่ ดังนี้

บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในรัศมี ๕๐ กิโลเมตรของวัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จึงได้รับอิทธิพล ด้านวัฒนธรรม และศาสนาจากบริเวณใกล้เคียง และเมื่อพิจารณาจากผลสำรวจ ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เกี่ยวกับจังหวัดที่ประชาชน มีความสุข พบว่า ชาวจังหวัดนครพนมมีความสุขอันดับ ๑ ของประเทศติดกัน ๒ ปี ซ้อน โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ร่วมกับกรมสุขภาพจิต และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล^๑ เผยว่า **จังหวัดนครพนม** ได้รับการสำรวจพบว่าประชากรมีความสุขเป็นอันดับ ๑ ของประเทศไทยติดกัน ๒ ปีซ้อน แม้ว่าปัจจุบันการสำรวจทางสถิติดังกล่าวจะถูกยกเลิกไปแล้ว แต่ทั้งสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ รวมถึงหน่วยงานที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตที่พร้อม ก็ดูเหมือนจะทำให้พื้นที่นี้ยังคงรักษาอันดับความสุขไว้ได้

ความสุข เป็นความสุขกายและใจ ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลสามารถจัดการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถอยู่ได้อย่างมีคุณค่าในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปความสุขมีขอบเขตการอธิบายด้านร่างกาย มีความเข้มแข็ง ไม่เจ็บป่วยทั้งด้านร่างกายและด้านอารมณ์ จิตใจ มีศักดิ์ศรี เคารพนับถือตน การเข้าถึงจุดสูงสุดทางศาสนา ความสุขยังบ่งบอกสังคมที่ดี มีความผาสุก ครอบครัวยุติธรรม แต่การมีความพึงพอใจในชีวิตในระดับหนึ่ง มีอาชีพที่รัก ครอบครัวยุติธรรม เพื่อนบ้านดี และสิ่งที่สำคัญที่สุดของชีวิต คือ **ครอบครัว**^๒ เพราะคือ รากฐานของชีวิต และเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหมาย

รายได้จัดเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญทำให้เกิดความสุขเพราะสรรพสิ่งของการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องใช้เงินในการจัดหาบริโภค และตอบสนองความต้องการของชีวิตช่วยให้สามารถจัดหาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และบริการด้านสุขภาพยกระดับคุณภาพชีวิต รายได้ที่เพียงพอจะช่วยให้บุคคลสามารถเข้าถึงสินค้าและบริการที่มีคุณภาพได้ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนมเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม^๓ ประชาชนส่วน

^๑ <https://www.posttoday.com/pr-news/๖๑๓๑๖๙>

^๒ นายประสิทธิ์ ดุจดีแก้ว ชาวบ้านตำบลหนองสังข์ ...

^๓ นายประสิทธิ์ ดุจดีแก้ว ชาวบ้านตำบลหนองสังข์ ...

ใหญ่รายได้ต่ำแต่สามารถบริหารจัดการได้อย่างเพียงพอแก่การดำเนินชีวิต ด้วยความเกื้อกูลและสามัคคีของคนในครอบครัวทำให้สามารถแก้ปัญหาด้านการเงินได้ไม่มีปัญหา แต่หากครอบครัวไม่ได้ประกอบอาชีพเป็นชาวนา ก็จะประกอบอาชีพอย่างอื่น เป็นต้นว่า อาชีพพ่อค้าแม่ค้าที่หาของจากต่างถิ่นหรือสินค้าทางการเกษตรมาขายในชุมชนตำบลหนองสังข์ ที่มีตลาดสดสำหรับนำสินค้ามาจำหน่าย^๑ รวมถึงการเปิดร้านขายของชำโดยหวังให้ชุมชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สุขภาพ เป็นสิ่งสำคัญอีกประการที่จะทำให้ได้อยู่กับครอบครัว ทหารายได้มากขึ้น และได้เลี้ยงลูกหลาน ด้วยชุมชนเริ่มเข้าสังคมคนสูงวัย สุขภาพร่างกายย่อมมีโรคประจำตัว เช่น โรคความดันโลหิตสูง อาการปวดเมื่อยตามร่างกาย โรคเบาหวาน เป็นต้น^๒ และในชุมชนมีความเชื่อด้านการดูแลรักษาแบบอศัยผีที่เรียกว่า พิธีเหยา (รักษาคนป่วยแบบโบราณ) โดย เหยา หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจกับผู้ป่วยเป็นหลัก เมื่อผู้ป่วยอยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิตหรือผู้ป่วยหายจากโรคและอาการเจ็บป่วยก็จะทำพิธีการเหยา ผู้ที่ทำพิธีการเหยาเรียกว่า **หมอเหยา**เป็นผู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยปู่ย่า ตายาย แม่ เป็นหมอเหยามาก่อนลูกก็จะสืบทอดการเป็นหมอเหยา ทั้งนี้ การเหยาเป็นการติดต่อสื่อสารของมนุษย์และวิญญาณ ซึ่งการติดต่อสื่อสารจะใช้ท่วงทำนองของคนตรีหรือที่ชาวผู้ไทยเรียกว่า กลอนลำ (หมอลำ) มีเครื่องดนตรีประเภทแคนประกอบการให้จังหวะ วิธีการติดต่อสื่อสารกลอนลำและทำนอง เรียกว่า การเหยา

กำลังใจ หรือจิตใจผ่องใส นับว่าเป็นการรักษาตนจากโรคร้ายต่าง ๆ อีกประการหนึ่งโดยอศัยแนวความคิดที่ว่า เมื่อสุขภาพจิตดี สุขภาพการก็ปราศจากโรคร้ายอันตราย เพราะจิตใจที่ดีทำให้การดำรงชีวิตดีขึ้นตามมาด้วย และโรคที่เป็นผลพวงมาจากสุขภาพจิตไม่ดี ได้แก่ โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคภูมิแพ้ โรคระบบทางเดินอาหาร โรคระบบสืบพันธุ์ โรคระบบประสาท แม้แต่โรคร้ายแรงดังโรคมะเร็ง ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านในชุมชนตำบลหนองสังข์จึงให้ความสำคัญกับการรักษาจิตใจตามวิธีการที่ตนคุ้นเคย คือ การเข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัด ประเพณีบุญ ๑๒ เดือน หรือ ฮีต ๑๒ ประกอบด้วย ฮีตเข้ากรรม ฮีตคุณลาน ฮีตข้าวจี่ ฮีตพระเวส ฮีตสงกรานต์ ฮีตบั้งไฟ ฮีตชาฮะ ฮีตเข้าพรรษา ฮีตข้าวประดับดิน ฮีตข้าวสาก ฮีตออกพรรษา และ ฮีตกฐิน ที่ชาวบ้านได้ยึดถือปฏิบัติกันสืบมาตั้งแต่แม้ว่าบางประเพณีไม่ได้ทำแล้วแต่ก็ได้ ถ่ายทอดให้รุ่นหลังได้รับรู้ มีประเพณีดีงามเป็นของตนเอง และยังเป็นกุศโลบายให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคีกันจากการทำกิจกรรมร่วมกัน^๓ เมื่อมีงานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ทุกชุมชนนอกจากจะมีความสุข ก็ยังมีปัญหาเป็นของคู่กัน ปัญหาอาชญากรรมในชุมชน ปัญหาผู้ติดยาในชุมชนมีแต่เล็กน้อยเพราะคนในชุมชนร่วมกันป้องกันไม่ให้เกิดการกระจายเป็นวง

^๑ นางบัณฑิต เชื้อบริบูรณ์

^๒ นายประสิทธิ์ ดุจดีแก้ว นางบัณฑิต เชื้อบริบูรณ์ นางอุตร เพชรดีคาย

^๓ ๔.นางละคร เพชรดีคาย ๕.นางจันได บุตรดี ๖.นางคำใบ จันทะวงค์ ๗.นายบุญเลิศ เพชรดีคาย ๘.นางฮวย แสนสามารถ

กว้าง ซึ่งวิธีแก้ไขของคนในชุมชนตำบลหนองสังข์นั้นคนในหมู่บ้านมักจะช่วยกันสอดส่องดูแล และช่วยกันป้องกันไม่ให้เยาวชนเสพยาเสพติด หากมีคนในหมู่บ้านติดยาเสพติด ทางหมู่บ้านก็จะร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ สาธารณสุข และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อแก้ไขปัญหา^๑

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน จำนวน ๓๐ คน ผู้ให้สัมภาษณ์และลำดับความสำคัญของตัวชี้วัด ดังตารางที่ ๔.๑๐

ลำดับ	รายการ	ลำดับความสำคัญ (ไล่เลข ๑ จนถึง ๗)
๑	ครอบครัว	๑
๒	เงิน รายได้	๒
๓	มีศีลธรรม จิตใจผ่องใส	๔
๔	สุขภาพแข็งแรง	๓
๕	มีเพื่อนบ้านที่ดี ชุมชนดี	๗
๖	สังคมสงบสุข	๖
๗	มีประเพณีดั้งเดิมเป็นของตนเอง	๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ การลำดับความสำคัญของผู้สัมภาษณ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) ครอบครัว ๒) เงิน รายได้ ๓) สุขภาพแข็งแรง ๔) มีศีลธรรม จิตใจผ่องใส ๕) มีประเพณีดั้งเดิมเป็นของตนเอง ๖) สังคมสงบสุข และ ๗) มีเพื่อนบ้านที่ดี ชุมชนดี

หลังจากนี้ผู้วิจัยได้นำการลำดับความสำคัญของผู้สัมภาษณ์ ได้สร้างตัวชี้วัดความสุข และนำไปทำกิจกรรมสร้างความสุขให้ชุมชน โดยใช้พื้นที่วิทยาลัยสงฆ์นครพนมในการทำกิจกรรม และโครงการนั้นมุ่งเน้นในการทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกันแบบครอบครัวด้วยการทำบุญตามกำลังทรัพย์ที่เหมาะสมการสถานภาพ

ผลการวิเคราะห์การนำตัวชี้วัดความสุขสู่การพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนมนำไปสู่ความสุขแบบยั่งยืน

ผู้วิจัยได้นำ “ตัวชี้วัดความสุขสู่การพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนมนำไปสู่ความสุขแบบยั่งยืน” ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เรื่อง กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม โดยชาวบ้านได้สละเวลาเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมประจำปีของวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

^๑ ๑๑.นายสวาท หงษาชุม ๑๒.นางอรัญญา ศรีแสน ๑๓.นางสีไทย แสนแพน ๑๔.นางกอง หนึ่งคำ

ด้วยการทำบุญตักบาตร และสละสิ่งของตามกำลังทรัพย์เพื่อให้จิตใจได้เรียนรู้จักการสละสิ่งของ เกิดบุญนำส่งให้ไม่ยึดติดกับสิ่งที่หามาได้

หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการ ณ วิทยาลัยสงฆ์นครพนม โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ลำดับที่ ๑ ข้อ มีศีลธรรม จิตใจผ่องใส ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ อยู่ในระดับ มาก

ลำดับที่ ๒ ข้อ มีประเพณีดีงามเป็นของตนเอง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ อยู่ในระดับ มาก

ลำดับที่ ๓ ข้อ ครอบครัวยุคใหม่ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ อยู่ในระดับ มาก

ลำดับที่ ๔ ข้อ เงินรายได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ อยู่ในระดับ มาก

ลำดับที่ ๕ ข้อ สุขภาพแข็งแรง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ อยู่ในระดับ มาก

ลำดับที่ ๖ ข้อ สังคมสงบสุข ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ อยู่ในระดับ มาก

ลำดับที่ ๗ ข้อ มีเพื่อนบ้านที่ดี ชุมชนดี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ อยู่ในระดับ มาก

ผลการศึกษาโครงการย่อยที่ ๓

๔.๑.๑ ด้านกายภาพ (ความสุขทางกาย)

องค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมด้านกายภาพหรือความสุขทางกายเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้น ซึ่งอธิบายได้ตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาครัฐ ๔ ท่านให้ความเห็นสรุปได้ว่า นครพนมมีพร้อมด้านกายภาพ สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โรงพยาบาล ตลาดสด ห้างสรรพสินค้า อยู่สะดวกสบาย ถนนในนครพนมก็สวย อากาศก็บริสุทธิ์ตลอดและมีที่ออกกำลังกายเยอะ”๑ สอดคล้องกับท่านต่อมาที่เห็นว่า “การมีสภาพแวดล้อมของเมืองนครพนมที่ดี รูปลักษณ์รูปทรงอาคารที่ mixed use ระหว่างอาคารเก่าและอาคารใหม่ และมีการออกแบบเมืองที่ดีรองรับการอยู่อาศัยของผู้คนและนักท่องเที่ยวที่มาเยือน”๒

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

ภาคเอกชนท่านแรกตระหนักและให้ความสำคัญเรื่องความสุขทางกายในบริบทปัจจัย ๔ เรื่องยารักษาโรคและการมีสุขภาพกายที่ดี โดยให้ความเห็นว่า “เรื่องทางกายส่วนมากเป็นเรื่องโรคภัย

๑ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ใช้เจ็บ มาขอให้ปู่ช่วย ช่วยให้หายจากโรคร้ายใช้เจ็บ”^๑ ขณะที่ท่านต่อมาเน้นเรื่องของเครื่องนุ่งห่ม แทรกในองค์ประกอบอื่นว่า “บริบทพื้นที่ก็ทำอะไรทำนาหาเช่ากินค่า แล้วก็สืบทอดการทอผ้าจากปู่ย่า ตายาย”^๒ ส่วนอีกท่านให้ความเห็นว่า “ผู้สูงอายุในศูนย์ก็มีการออกกำลังกายเพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรง การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมอาชีพ ส่วนใหญ่ก็จะมาทำงานเป็นจิตอาสาทำให้มีความสุข หน่วยงานต่างๆ ก็เข้ามาส่งเสริมอาชีพ เช่น การประดิษฐ์ประดอย”^๓ สอดคล้องกับท่านที่เห็นว่า “ความสุขทางกายคือ สุขภาพร่างกายแข็งแรงและโรคร้ายใช้เจ็บไม่มี”^๔ หรืออีกท่านที่แสดงความคิดเห็นหลายด้านว่า “สภาพแวดล้อมบ้านเมืองที่อยู่อาศัยสะอาดและปลอดภัย อาหารเพียงพอต่อสังคม ส่งเสริมให้มีการ ท่องเที่ยวแบบวิถีคาร์บอนต่ำพร้อมกับขับเคลื่อนชุมชนต้นแบบแห่งความเกื้อกูลและอนุรักษ์มรดก วัฒนธรรมโบราณ”^๕ สุขภาพทางกายในกลุ่มนี้นอกจากจะเกี่ยวข้องกับปัจจัย ๔ แล้วยังมีเรื่องของ อาชีพเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีอาชีพเพื่อสร้างรายได้ และพัฒนา อาชีพที่มีในชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นการขับเคลื่อนชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและ วัฒนธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักที่จะทำให้เกิดความสุขกับคนในพื้นที่จังหวัดนครพนม

กลุ่มประชาชนในชุมชน ๖ ท่าน สำหรับกลุ่มประชาชนจากหลากหลายอาชีพก็แสดง ทักษะไปในทิศทางเดียวกัน คือ ความสุขจากปัจจัย ๔ โดยท่านแรกกล่าวว่า “นครพนมได้ชื่อว่าเป็น เมืองน่าอยู่ก็ต้องสุขภาพและสุขใจ”^๖ ท่านต่อมาขยายความไปถึงความสุขจากบริบทของพื้นที่ว่า “นครพนมอยู่ติดแม่น้ำโขง แม่น้ำสายเลือด แม่น้ำอันยิ่งใหญ่ อำเภอที่ติดน้ำโขงก็มีความสุข เอน้ำมา ใช้ในการเกษตรกรรมการอยู่การกิน อาหารก็หาอยู่หากินหาปูหาปลาทำประมงทำเกษตรกรรมทำสวน ยาปลูกมะเขือเทศ มีแม่น้ำสงครามที่ท่าอุเทนด้วย ท่าอุเทนก็มีความสุขจากน้ำ ที่อำเภอเมืองก็มีที่ออก

๑ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โภทรัตน์, เจ้าจ้ศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ปลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบล เรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวนิษฐา ไชชนะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้าน หนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นายวธนฤติ ล่องสีรส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัด นครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัด นครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายพิชญ์ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตัวบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮ้อย, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยและประธานหลักสูตรสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านพระกลางใต้ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุ พนม จังหวัดนครพนม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

กำลังกาย ที่ท้องเที่ยว มั่นแวมั่นเพาก็มี”^๑ เช่นเดียวกับท่านที่เห็นว่า “นครพนมเด่นเรื่องการกินกับการท่องเที่ยว อาหารการกินร้านดังมีเยอะ สถานที่ท่องเที่ยวก็เยอะ มีแลนด์มาร์กและมีวิวสวยๆให้ดู”^๒ ขณะที่บางท่านมองเรื่องความปลอดภัยด้วย โดยกล่าวว่า “ฉันเชื่อว่าความปลอดภัยคือความสุขฉันจบอาชีพของฉันแล้ว ฉันเพิ่งเกษียณและมาเมืองไทย”^๓ นอกจากนี้ยังมีท่านที่เห็นว่า “นครพนมเรื่องปัจจัยสี่ถือว่าดีมาก ผู้ใหญ่ บ้านกำนัน พระสงฆ์ก็มีความ

๔.๑.๒ ด้านจิตภาพ (ความสุขทางใจ)

ด้านจิตภาพหรือความสุขทางใจก็เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ และส่งผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมเช่นเดียวกันกับความสุขทางกาย ซึ่งจะอธิบายไปตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาคีรัฐ ๔ ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลท่านแรกกล่าวถึงความสุขทางใจภายใต้อิทธิพลของศาสนาและความเชื่อในพื้นที่ว่า “นครพนมมีวัดเกือบ ๗๐๐ วัด กระจายอยู่ทุกอำเภอ มีพระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีพระธาตุ ๗ พระธาตุ มีสถานที่ปฏิบัติธรรมทำให้จิตใจมีความสุขได้ ศาสนาอื่นก็มีคริสต์มีจีน นครพนมจึงมีความสุขด้านจิตใจผ่านศาสนา”^๔ ท่านต่อมาเพิ่มเติมในประเด็นของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจว่า “ที่นี่มี landmark ตามจุดต่างๆของเมือง การมี landscape ที่เน้นความเป็น park ในตัวเมืองเพื่อให้ทุกคนมีพื้นที่พักผ่อน นอกจากนี้การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนก็สามารถสร้างความสุขได้ทั้งทางกายและทางใจควบคู่กัน”^๕ และมีท่านกล่าวถึงความสุขทางใจที่สัมพันธ์กับปัจจัยอื่นว่า “ความสุขทางใจจะมีได้ต้องมีความสุขทางกายและจะต้องมีเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งองค์ประกอบแต่ละด้าน

๑ สัมภาษณ์ นายหมง อภัยโส, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลักษณ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวเสาวณี หลวงพล, นิสิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านธาตุพนมใต้ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ Mr. Todd Moon, เจ้าของบริษัท Patriot CBD-ช่างเครื่อง Colorado, USA, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

มีความสัมพันธ์กัน”^๑ ส่วนอีกท่านกล่าวถึงความสุขทางใจในมิติของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นความเชื่อหลักของชุมชน ดังคำกล่าวที่ว่า “จังหวัดนครพนมมีพระธาตุพนมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ สามารถเอาธรรมะมาประพฤติปฏิบัติได้”^๒ ความสุขทางใจจึงผูกพันอยู่กับศาสนาและความเชื่อในท้องถิ่น โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นความเชื่อหลักและมีองค์พระธาตุพนมเป็นสัญลักษณ์แสดงความจริงรู้งเรื่องของพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีอิทธิพลของศาสนาและความเชื่ออื่นด้วย นอกจากนี้ความสุขทางใจยังเกิดจากการได้อยู่ในสถานที่ที่อุดมด้วยจุดพักผ่อนหย่อนใจ การได้อยู่ในบ้านเมืองที่สัมพันธ์กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งความสุขทางใจกับทางกายนั้นสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น และทั้งสองอย่างยังยึดโยงกับเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในสังคมด้วย

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

ท่านแรกแสดงทัศนะโดยอิงอยู่กับความเชื่อในการนับถือผีบรรพชนในชุมชนว่า “เขามากราบไหว้เพื่อขอสิ่งที่ต้องการ มาให้ปู่ช่วย มากราบไหว้มาขอ ไปทำงานไปธุระก็จะมาขอ เป็นความสุขทางใจ”^๓ ท่านต่อมากล่าวถึงความสุขทางใจที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนในชุมชน ดังความเห็นที่ว่า “เรามีกุ้มนักมารวมกลุ่ม ได้คุยกันสนุกสนาน มีความสุขในการทอผ้าแต่ละลาย ได้คิดค้นลายใหม่ๆขึ้นมากที่สุดใจที่ได้ทำ”^๔ สอดคล้องกับท่านที่เห็นว่า “เขามีความสุขที่ได้มาทำโดยไม่หวังอะไร มาด้วยใจจริงๆ กลุ่มผู้สูงอายุก็ ๑๗๐ คนในเขตเทศบาล เขามาแล้วก็สุขใจ”^๕ ขณะที่อีกท่านเห็นว่า “ทางใจก็คือตามงานในสิ่งที่ตนเองรักแล้วจะมีความสุข”^๖ ส่วนท่านสุดท้ายแสดงทัศนะเกี่ยวกับกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขทางใจว่า “ล่องเรือในแม่น้ำโขง ขึ้นชมภูมิทัศน์ ชิมชั๊ปปิ้งบรรยากาศที่งดงามผ่อนคลาย กราบไหว้สักการะพระธาตุต่างๆ ขอพรให้ประสบแต่ความสุขและ

๑ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนม เขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โกพลรัตน์, เจ้าจำศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ปลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นางสาวณิชฐา ไชชนะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นายวธนฤติ ล่องสิริส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นายพิชญ์ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตัวบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ความสำเร็จ”^๑ เห็นได้ว่า ภาคเอกชนกล่าวถึงความสุขทางใจในบริบทของศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมอื่นเช่นเดียวกัน ในส่วนที่เพิ่มเติมคือความสุขทางใจที่เกิดจากการได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในสังคม รวมถึงการใช้ชีวิตที่อิงอยู่กับมรดกทางธรรมชาติของจังหวัดพื้นที่นครพนม

กลุ่มภาครัฐ ๔ ท่าน

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านแรกแสดงความคิดเห็นไว้ว่า “อยู่แบบพอเพียง ทุกคนมีอาชีพแต่ก็ไม่มี การแข่งขันเยอะ คนที่นี้ใช้ชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป”^๒ ท่านต่อมาเสริมว่า “มีการส่งเสริมให้ ประชาชนในพื้นที่มีรายได้ตลอดทั้งปี”^๓ บางท่านให้ทัศนะว่า “เมื่อมีความสุขทางกายคือร่างกาย แข็งแรงก็จะเกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิต การทำงานต่างๆก็ได้ผลงานที่ออกมาดี ผลผลิตก็จะ ออกมาดี”^๔ และอีกท่านแสดงความคิดเห็นไว้ว่า “หาอาชีพที่มีความยั่งยืน การประกอบอาชีพที่ไม่ เป็นที่เป็นภัยต่อสังคม อาชีพที่ว่าก็คือการรู้จักพอ เอาหลักการนี้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ใช้กรอบ ศิลสำหรับการประกอบอาชีพ”^๕ กลุ่มนี้เห็นว่าความมั่นคงในการดำรงชีวิตหรือความสุขทางอาชีพของ คนในจังหวัดนครพนมเป็นแบบพอเพียง ประกอบอาชีพตามบทบาทที่เหมาะสมกับตนทำให้โดยรวม แล้วประชาชนมีรายได้ตลอดปี ความสุขทางอาชีพยังเกี่ยวข้องกับการมีสุขภาพกายที่ดีซึ่งจะส่งผลให้ ประกอบอาชีพหรือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านยังให้หลักคิดประกอบว่า อาชีพที่ดีต้องเป็นอาชีพสุจริตและถูกต้องตามกรอบทางศีลธรรม

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

กลุ่มต่อมาท่านแรกให้ข้อมูลว่า “พวกข้าราชการจะมาขอให้สอยได้ ให้ได้เลื่อนขั้น นักเรียนที่จะไปเรียนต่อก็มา เพื่อความสบายใจ”^๖ ขณะที่อีกท่านแสดงความคิดเห็นว่า “สร้างรายได้ให้

๑ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางสาวจิริพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและ วัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนม เขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โภภรัตน์, เจ้าจำศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ปลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบล เรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ครอบครัว เกิดอาชีพทอผ้าด้วยวัสดุธรรมชาติในชุมชน มีการปลูกฝ้ายทอผ้าย้อมครามและย้อมไม้ มงคลด้วย”^๑ เช่นเดียวกับท่านที่กล่าวว่า “เขามาแล้วได้อาชีพได้มีผลงาน ได้รับรางวัลหลายอย่างทั้ง จากชมรมผู้สูงอายุและรางวัลระดับประเทศ รางวัลแม่ดีเด่นและอาสาสมัครดีเด่นก็มี ที่นี้มีผลงาน ชัดเจน”^๒ บางท่านก็สะท้อนว่า “มีความสุขดี ภูมิใจและรักในงานที่ตัวเองทำ”^๓ และท่านที่เห็นว่า “คนนครพนมประกอบอาชีพสุจริต อาชญากรรมน้อยทำให้มีความปลอดภัยในชีวิตและปราศจากความ กลัว”^๔ ความสุขทางอาชีพเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหน้าที่การงานของตนเอง อาชีพที่เหมาะสมคือ ผูกพันกับธรรมชาติในชุมชน การรวมกลุ่มทำให้เกิดการสร้างอาชีพ เกิดความภูมิใจและรักในงานที่ทำ ซึ่งจังหวัดนครพนมผู้คนส่วนมากประกอบอาชีพที่สุจริตส่งผลให้อาชญากรรมน้อย ประชาชนจึง ประกอบอาชีพด้วยความสุขเนื่องจากมีความปลอดภัยในชีวิต

กลุ่มประชาชนในชุมชน ๖ ท่าน

ท่านแรกแสดงความคิดเห็นว่า “นครพนมมีอาชีพหลากหลาย ส่วนมากเป็นเกษตรกรรม ทำไร่นาสวน สวนยาง เป็นอาชีพสุจริตและทำกันมาตั้งแต่โบราณ เกษตรกรรมตามลำน้ำโขง นอกจากนี้ก็มีการหาปลาตามน้ำโขงสร้างความมั่นคงในการดำรงชีพ”^๕ สอดคล้องกับท่านต่อมาที่ กล่าวว่า “มีเกษตรกรรมอุตสาหกรรมครบ รัฐมีโควต้ามาให้โดยการให้ปลูกและรับซื้อ เช่น ยาสูบ มะเขือเทศ เป็นต้น”^๖ และท่านที่เห็นว่า “นครพนมมีอาชีพที่หลากหลาย เช่น การค้าขาย ซึ่ง นครพนมมีสินค้าโอท็อปหลายอย่างทำให้ชาวบ้านที่ทำสินค้าต่างๆมีรายได้ไว้เลี้ยงชีพ”^๗ ในขณะที่บาง

๑ สัมภาษณ์ นางสาวนิษฐา ไชชนะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นายวธนฤติ ล่องสีรส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัด นครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัด นครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นายพิษณุ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตัวบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮ้อย, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยและประธานหลักสูตรสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านพระกลางใต้ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นายหมง อภัยโส, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ นครพนม-บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๗ สัมภาษณ์ นางสาวเสาวณี หลวงพล, นิสิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านธาตุพนมใต้ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ท่านนั้นกล่าวว่า “ย้อนกลับไปในอเมริกา ฉันมีความสัมพันธ์กับความสุขในอาชีพและครอบครัว ฉันรู้จักคนนั้นเป็นอย่างดีและฉันมีครอบครัวที่ไม่มีความสุขมาก”^๑ ท่านต่อมาแสดงทัศนะว่า “ก็มีชาวนาเป็นอาชีพหลัก คนเผ่ากะเลิงแต่โบราณทำไร่ทำนาก็มีความสุขดี ไม่ได้ไปขอข้าวใครกิน ความสุขทางอาชีพถือว่าดี”^๒ ส่วนอีกท่านสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่า “อาชีพยังไม่ค่อยมั่นคงเท่าไร ค่าขายยาก อยากให้จัดที่จัดทางให้ขายของแบบมีระเบียบเรียบร้อย ขายสินค้าอย่าให้มั่ว อย่าให้มีแต่พวกมีอำนาจมาเก็บเงิน เดียวนี้ก็ยังมิเก็บแต่ไม่ได้ใจแจ้ง”^๓ นครพนมมีอาชีพหลากหลายส่วนมากเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและการทำมาหากินตามลำนํ้าธรรมชาติ โดยเฉพาะแม่น้ำโขงซึ่งเป็นมรดกทางธรรมชาติที่ทำให้จังหวัดนครพนมอุดมไปด้วยพืชผักทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้นครพนมยังมีสินค้าโอท็อปฝีมือชาวบ้านที่ผลิตควบคู่ไปกับการทำไร่ทำนาซึ่งเป็นอาชีพโบราณที่มีความสำคัญ ขณะที่บางท่านกล่าวถึงปัญหาของอาชีพค้าขายที่ตนได้รับผลกระทบพร้อมทั้งต้องการให้ปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไข

๔.๑.๔ ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว (ความสุขทางครอบครัว)

องค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวหรือความสุขทางครอบครัวอธิบายได้ตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาครัฐ ๔ ท่าน

ข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ท่านแรกเห็นว่า “เมื่อกายภาพกับจิตใจดีแล้วก็ส่งผลดีต่อครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความสุข ลูกไม่ติดยาเสพติด พ่อไม่ดื่มเหล้า คดีฆาตกรรมในจังหวัดก็ไม่ถึงกับบ่อย”^๔ อีกท่านกล่าวว่า “ต้องมีการแบ่งเวลาที่เหมาะสมของผู้คนในครอบครัวให้มีเวลามาพบปะสังสรรค์มากขึ้น”^๕ ซึ่งบางท่านก็กล่าวว่า “ด้านความสุขทางครอบครัวต้องเริ่มจากพ่อแม่ที่จะต้องอบรมเลี้ยงดูคนในครอบครัวให้รู้จักการรักกันและดูแลกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันจึงจะเกิด

๑ สัมภาษณ์ Mr. Todd Moon, เจ้าของบริษัท Patriot CBD-ช่างเครื่อง Colorado, USA, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ พระบรรพต สีด้า, นิสิตชั้นปีที่ ๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-วัดไตรรัตนาราม บ้านดอนแดง ตำบลคำเตย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางนาง บุญน้อม, แม้ค้าขายข้าวจีและเครื่องดื่ม บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ความสุขในครอบครัว”^๑ เช่นเดียวกับอีกท่านที่เห็นว่า “มีความรักความซื่อสัตย์ซื่อตรงต่อกัน ให้การช่วยเหลือครอบครัว ไม่มีนอกมีใน ให้ความเมตตาและความสุขกับครอบครัวก่อน รักและใส่ใจ เห็นอกเห็นใจช่วยเหลือเกื้อกูลจริงใจต่อกัน”^๒ ความสุขของครอบครัวสืบเนื่องมาจากความสุขทางกายและทางใจ ความสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัวที่ดีส่งผลให้เกิดความสุขในชีวิต ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต้องมีเวลาให้กันและต้องเริ่มสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจากพ่อแม่ผู้ปกครองก่อน โดยปลูกฝังให้คนในครอบครัวมีความรักความซื่อสัตย์และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

ท่านแรกแสดงทัศนะว่า “ปู่ถลาเป็นความเชื่อสำคัญของคนในพื้นที่ ทำให้ครอบครัวของผู้ศรัทธาสงบร่มเย็น”^๓ ท่านต่อมากล่าวว่า “ครอบครัวก็ให้ความร่วมมือกันดี เราออกไปทอผ้าอยู่วัดเขาก็ไปทำงานหาเงิน เราก็หาเขาก็หา ทอผ้าได้ก็แบ่งใช้ในครอบครัว ให้ลูกไปโรงเรียน ไม่มีปัญหาอะไรช่วยกันตลอดมา”^๔ อีกท่านแสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ส่วนมากก็เป็นแม่ๆที่ออกมา บางทีพ่อก็มารับส่ง เขาก็มาดูมีสินค้ามีผลิตภัณฑ์ไว้โชว์ ข้าราชการบ้านาญก็มาเยอะ ครอบครัวเขาก็โอเค ไม่มีปัญหาอะไรตอนนี้แม่ค้าก็มา ๕๕ ปีขึ้นมาได้หมด”^๕ ขณะที่บางท่านมองว่า “ครอบครัวที่ดีคืออยู่อย่างพอเพียงและโรคร้ายไข้เจ็บไม่มี”^๖ ส่วนท่านสุดท้ายกล่าวว่า “ต้องส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ความสุขในครอบครัวด้วยตนเอง”^๗ กลุ่มนี้เห็นตรงกันว่าความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัวมีความสำคัญและทำให้มนุษย์เกิดความสุข โดยมีแนวทางการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัวคือแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและช่วยกันดูแล

๑ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนมเขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โกพลรัตน์, เจ้าจ้ศาลเจ้าปู่ถลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ถลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นางสาวชนิษฐา ไชชนะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นายวธนฤติ ล่องสีรส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นายพิษณุ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตัวบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๗ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ครอบครัว อีกทั้งยังต้องส่งเสริมให้ลูกหลานเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความสุขในครอบครัวด้วยตนเอง

กลุ่มประชาชนในชุมชน ๖ ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลท่านแรกเห็นว่า “เมื่อมีความสุขจากการอยู่ดีกินดี ครอบครัวก็มีความสุขไปด้วย ชุมชนก็เข้มแข็ง”^๑ ท่านต่อมา กล่าวว่า “ในครอบครัวความสุขจะมีเมื่อถึงเทศกาลงานบุญต่างๆ ผู้คนก็จะกลับมาเยี่ยมบ้านและพบปะสังสรรค์กัน”^๒ สอดคล้องกับท่านที่มองว่า “ช่วงวันหยุดหรือเทศกาลต่างๆ ทำให้หลายครอบครัวพากันไปเที่ยว จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดที่คนในครอบครัวพากันมาเที่ยวเยอะ ช่วงเทศกาลลูกหลานก็ได้กลับมาหาพ่อแม่ที่บ้านเกิด ทุกคนได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตา”^๓ ส่วนอีกท่านกล่าวว่า “ครอบครัวของฉันในประเทศไทยดีมาก”^๔ เช่นเดียวกับท่านที่แสดงความเห็นว่า “ในครอบครัวก็มีความสุขมาก ญาติพี่น้องก็สามัคคีและไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน”^๕ และท่านที่กล่าวว่า “ด้านครอบครัวดีหมด ครอบครัวมีความสุขดี ผัวก็ไปบวชหลายปีแล้ว ก็อยู่คนเดียว ลูกก็ไปทำงาน ไม่กังวลอะไร หาเงินใช้เอง ไม่ต้องขอลูกขอผ้า ไม่ต้องคิดมากกว่าเขาจะค่าเวลาขอเงิน เพราะเราก็หาเองได้”^๖ ความสุขที่เกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว เกี่ยวข้องกับการกินอยู่ดีและการมีปฏิสัมพันธ์กันในแต่ละโอกาส การมีความเข้าใจเห็นอกเห็นใจและสามัคคีกัน บางท่านสะท้อนว่าความสุขทางครอบครัวของตนคือการอยู่คนเดียวแล้วรับผิดชอบชีวิตตนเองได้ โดยที่ไม่ต้องรบกวนสมาชิกครอบครัวท่านอื่นที่ทำงานหรือทำหน้าที่อยู่ต่างสถานที่กัน

๔.๑.๕ ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน (ความสุขทางสังคม)

๑ สัมภาษณ์ ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮ้อย, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยและประธานหลักสูตรสาขาวิชาสังคมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านพระกลางใต้ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นายหมง อภัยโส, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางสาวเสาวณี หลวงพล, นิสิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านธาตุพนมใต้ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ Mr. Todd Moon, เจ้าของบริษัท Patriot CBD-ช่างเครื่อง Colorado, USA, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ พระบรรพต สีดำ, นิสิตชั้นปีที่ ๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-วัดไตรรัตนาราม บ้านดอนแดง ตำบลคำเตย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นางนาง บุญน้อม, แม่ค้าขายข้าวจี๊และเครื่องต้ม บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ประเด็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือความสุขทางสังคมมีพื้นฐานที่สืบเนื่องมาจากความสุขทางครอบครัว โดยจะกล่าวถึงตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาครัฐ ๔ ท่าน

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านแรกแสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ครอบครัวมีความสุขชุมชนก็สุข ในชุมชนก็จะมีวัดเป็นศูนย์กลางของจิตใจ”^๑ ท่านต่อมากล่าวว่า “นครพนมมีการเปิดพื้นที่สาธารณะของเมืองให้เป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมของผู้คนในชุมชน”^๒ ขณะที่บางท่านเห็นว่า “การสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มีจิตสำนึกรักชุมชนและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนจะทำให้เกิดความสุขทางสังคมได้”^๓ เช่นเดียวกับท่านที่กล่าวว่า “การจริงจังต่อกันและกันสร้างความสามัคคีภายใต้เมตตากรุณาที่มีถึงกัน เมื่อเกิดสามัคคีก็เกิดพลัง”^๔ กลุ่มแรกเห็นว่าความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนหรือความสุขทางสังคมเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย เช่น การมีวัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ การมีพื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมร่วมของชุมชน ตลอดจนการปลูกจิตสำนึกให้รักชุมชนและให้คนในชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภายใต้ความรักความเมตตาและความสามัคคีเพื่อให้สังคมเกิดสันติสุขและเจริญรุ่งเรืองต่อไป

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

ท่านแรกกล่าวว่า “เขามากราบไหว้ก็เสนอแนะให้เขา เป็นเจ้าจำพูดแทน เจ้าจำจะสื่อสารกับปู่ เขาก็อุ่นใจสบายใจ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนที่ศรัทธา ทำให้สังคมมีความสุข อุ่นใจ มีกำลังใจ”^๕ ท่านต่อมาแสดงความคิดเห็นว่า “เวลามีกิจกรรมเขาก็จะเชิญแต่ละกลุ่มมาร่วมแสดง เวลามีนักท่องเที่ยวมาอะไรอย่างนี้ก็จะมีการแสดง เช่น กลุ่มทอผ้าหมวกซึ่งมีลายที่เป็นเอกลักษณ์คือลายจกหีแหหรือจกแห ซึ่งเป็นลายผ้าเก่าแก่หนึ่งเดียวในประเทศไทยและเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด กลุ่มจักสาน กลุ่มดนตรีพื้นบ้านบ้านกลองตุ้ม กลุ่มโคขุน กลุ่มหมอลำย้อยยุค พื้นที่นี้เน้นการสืบทอดภูมิ

๑ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนม เขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โภพลรัตน์, เจ้าจำศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ปลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ปัญญา ความสัมพันธ์ในชุมชนก็ตีมาตลอด มีความสุขในชุมชนดี คนก็สามัคคีและช่วยกันรักษาวัฒนธรรม”^๑ เช่นเดียวกับท่านที่เห็นว่า “กับชุมชนแม่ว่าก็ไปทำกิจกรรม มีงานต่างๆก็ไปด้วยจิตอาสา เช่น รำหน้าศพ เวลาสมาชิกเสียชีวิตก็รวมตัวกันไปช่วย”^๒ ขณะที่บางท่านกล่าวว่า “ในชุมชนก็อยู่อย่างมีความสุขและใช้จ่ายอย่างพอเพียง”^๓ และอีกท่านที่เห็นว่า “ประชาชนในสังคมต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันและร่วมมือกันในการสร้างชุมชนให้มีความมั่นคง”^๔ ความสุขทางสังคมเกี่ยวข้องกับความเป็นหนึ่งเดียว การร่วมแรงร่วมใจและสามัคคีกันในสังคม รวมถึงการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ พัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองได้ สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลและร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชนในแต่ละด้าน

กลุ่มประชาชนในชุมชน ๖ ท่าน กลุ่มนี้ท่านแรกแสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เมื่อครอบครัวโอเค ชุมชนก็เข้มแข็งไปด้วย”^๕ ท่านต่อมากล่าวว่า “รัฐให้ความสำคัญโดยให้ออม. ดูแลเชื่อมโยงปัญหา จังหวัดนครพนมมีแปดชนเผ่าสองเชื้อชาติ มีไหลเรือไฟ มีงานนมัสการพระธาตุพนม ประเพณีแต่ละเผ่าก็กลมเกลียวกันดี เผ่าอื่นก็ไปดูของกัน”^๖ อีกท่านเห็นว่า “คนในชุมชนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหลายด้าน เช่น การหาอยู่หากิน การแบ่งปันอาหารและเสื้อผ้า”^๗ เช่นเดียวกับท่านที่ว่า “ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนสำคัญมาก เพราะความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็ง”^๘ ซึ่งสอดคล้องกับอีกท่านที่ว่า “ความสุขทางสังคมก็ดี เผ่ากะเลิงมีความกระตือรือร้นในการสานสัมพันธ์

๑ สัมภาษณ์ นางสาวนิษฐา ไชชนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระตำ วัตศรีเจริญสุข บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นายวธนภฤติ ล่องสิริส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นายพิษณุ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตัวบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮ้อย, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยและประธานหลักสูตรสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านพระกลางใต้ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นายหมง อภัยโส, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๗ สัมภาษณ์ นางสาวเสาวณี หลวงพล, นิสิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านธาตุพนมใต้ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๘ สัมภาษณ์ Mr. Todd Moon, เจ้าของบริษัท Patriot CBD-ช่างเครื่อง Colorado, USA, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ไม่เชิงดีชิงเด่นและมีมนุษยสัมพันธ์ดี ตามประวัติก็สืบมาแต่ลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง”^๑ กับท่านที่กล่าวว่า “ในชุมชนก็ดี มีเพื่อนฝูงเยอะผูกพันกันดี ไม่มีทะเลาะเบาะแว้ง เจอกันก็คุยทักทายปกติ”^๒ ประชาชนในพื้นที่จังหวัดนครพนมมีความสุขทางสังคมที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์อันดีในชุมชนและต่างชุมชน โดยที่ทุกคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลและรู้จักการแบ่งปัน ขณะเดียวกันรัฐก็ดูแลในการประสานความร่วมมือไปยังแต่ละชุมชนเมื่อมีกิจกรรมร่วมของจังหวัด

๔.๑.๖ ด้านความมีอิสระ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและประเพณี (ความสุขทางบทบาท)

องค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมด้านความมีอิสระ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและประเพณีซึ่งเป็นความสุขตามบทบาทหน้าที่ที่อธิบายได้ตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาครัฐ ๔ ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลท่านแรกแสดงความเห็นว่า “มีอิสระแสดงออกทางการเมืองแต่ก็ต้องมีขอบเขต ศาสนาต่างๆก็มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นความสุขที่อิงกับประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ”^๓ อีกท่านกล่าวว่า “ที่นี้การส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณีดั้งเดิม ๑๒ เดือน”^๔ ส่วนบางท่านมองว่า “คนเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในด้านความมีอิสระ ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและประเพณี ในการมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นด้านการแสดงความคิดเห็น เห็นต่างได้แต่ต้องได้ข้อยุติจึงจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข”^๕ ลักษณะเดียวกับท่านที่ว่า “เอาความถูกต้องมาก่อน ความถูกต้อง มีระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิต การเข้าหาสังคมและการเข้าร่วมประเพณีกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเต็มใจอย่างเต็มความสามารถ”^๖ ความสุขตามบทบาทหน้าที่นี้สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมใน

๑ สัมภาษณ์ พระบรรพต สีดำ, นิสิตชั้นปีที่ ๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-วัดไตรรัตนาราม บ้านดอนแดง ตำบลคำเตย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางนาง บุญน้อม, แมค้าขายข้าวจีและเครื่องดื่ม บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนม เขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

การสืบสานประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อในชุมชน ทุกคนมีอิสระในการที่จะเลือกเข้าร่วมกิจกรรม และแสดงความคิดเห็นแต่ต้องมีข้อยุติโดยเอาความสำคัญของสังคมเป็นที่ตั้ง อีกทั้งต้องร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรม การมีอิสระทางความคิดและการแสดงออกทาง การเมือง

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

กลุ่มต่อมาท่านแรกให้ทัศนะไว้ว่า “สมาคมนี้ไม่ได้มีแต่เจ้าจ้า มีหลายฝ่ายโดยมีเจ้าจ้าเป็นตัวแทน มีประเพณีเดือนหก การทำเรือแพส่งไปตามลำน้ำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ส่วนเดือนสิบสองก็มีการบวงสรวงอีก คนที่เคยได้รับการช่วยจากปู่ก็มาช่วย ทุกคนที่มาช่วยก็อยากให้บ้านเมืองดี”^๑ ท่านต่อมากล่าวว่า “มีการรณรงค์ในงานต่างๆ มีอิสระในการใช้ชีวิต มีอาชีพเลือกหลากหลาย เมื่อมีประเพณีต่างๆคนในชุมชนก็จะเข้าร่วม”^๒ ในขณะที่บางท่านให้ข้อมูลว่า “นโยบายที่นี้คือไม่ให้เอาการเมืองเข้ามายึดติด ไม่ให้ผู้สูงอายุหมกมุ่นเท่าไร แต่ก็ใช้สิทธิ์ทางการเมืองปกติเวลาที่มีการเลือกตั้งแต่จะไม่มีการเมืองมาหาเสียง”^๓ ส่วนอีกท่านก็กล่าวว่า “สนุกสนานกับประเพณีเมืองนครพนม”^๔ และท่านสุดท้ายที่สะท้อนว่า “ประชาชนมีส่วนร่วมในสังคมเป็นจำนวนมาก ทำให้บทบาทและหน้าที่ของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป ทั้งการส่งเสริมการพัฒนาและการรักษาสังคมให้น่าอยู่มากยิ่งขึ้น”^๕ นครพนมมีประเพณีและวัฒนธรรมหลากหลาย การจัดงานแต่ละครั้งได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยที่ทุกคนต่างมีเป้าหมายคือต้องการให้สังคมเจริญขึ้น ขณะเดียวกันจังหวัดนครพนมก็มีอิสระในการใช้ชีวิตและมีหลากหลายอาชีพทั้งที่ทำงานส่วนตัวและส่วนรวม บางกลุ่มอาชีพไม่สนับสนุนให้ฝึกฝนทางการเมืองแต่ก็ให้ความสำคัญกับการไปใช้สิทธิ์ทางการเมือง ความสุขด้านนี้จึงอิงอยู่กับการมีส่วนร่วมของคนในสังคม เพื่อช่วยกันรักษาและพัฒนาประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป

กลุ่มประชาชนในชุมชน ๖ ท่าน

๑ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โกพลรัตน์, เจ้าจ้าศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ปลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวนิษฐา ไชชนะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นายวธนฤติ ล่องสีรส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายพิชญ์ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตัวบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านแรกกล่าวว่า “อันนี้เป็นจุดแข็ง โดยเฉพาะประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ เมื่อมีการรวมตัวกันชาวนครพนมจะพร้อมเพียงกันมาก เช่น งานนมัสการพระธาตุพนมหรืองานบวงสรวงพญานาค บทบาทพวกนี้สำคัญมาก”^๑ ส่วนท่านต่อมาเห็นว่า “อิสระก็มี แต่มีอิทธิพลในตัวบุคคลอยู่ คนบางกลุ่มอาจเข้าไม่ถึงความจริง เช่น ดูจากการเลือกตั้ง อิสระส่วนหนึ่ง ทำตามคำชักชวนในบางส่วนหนึ่ง ผู้นำยังมีอิทธิพล”^๒ อีกท่านแสดงทัศนะว่า “ชาวบ้านในชุมชนมีบทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้ง ทางด้านประเพณี ชุมชนหมู่บ้านก็จะพากันเข้าร่วม ทำให้ชาวบ้านต่างมาช่วยกัน”^๓ ขณะที่บางท่านกล่าวถึงประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า “ฉันแสดง رأไทยกับผู้หญิง ๓๐๐ คนที่บ้านแพงและฉันชอบมันมาก”^๔ ส่วนท่านต่อมากล่าวไว้ว่า “เขาก็มีการเลือกตั้ง ไม่ได้ปิดกัน และมีประเพณีดั้งเดิมสืบทอดกันมาหลายอย่าง”^๕ คล้ายคลึงกับอีกท่านที่เห็นว่า “มีอิสระในการทำมาหากิน แต่พื้นที่ยังไม่แน่นอน ประเพณีก็เข้าร่วมปกติ มีงานมีกิจกรรมในชุมชนเราก็ช่วยหมด”^๖ กลุ่มนี้เห็นว่าความสุขทางบทบาทหน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้องข้องกับการมีอิสระ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและประเพณีในพื้นที่จังหวัดนครพนมมีความชัดเจน โดยมีเทศกาลประเพณีสำคัญระดับจังหวัดเป็นตัวเชื่อม ขณะที่สถานการณ์ทางการเมืองของจังหวัดนครพนมนั้นแม้จะมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นแต่ก็ยังไม่ได้รับอิทธิพลจากการยึดถือตัวบุคคล โดยเฉพาะในช่วงของการเลือกตั้ง ความสุขด้านนี้จึงเชื่อมโยงกับการให้ความร่วมมือของคนในชุมชนตามบทบาทหน้าที่ของตน

๔.๑.๗ ด้านธรรมชาติและนิเวศวิทยาของพื้นที่จังหวัด (ความสุขทางภูมิศาสตร์)

-
- ๑ สัมภาษณ์ ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮ้อย, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยและประธานหลักสูตรสาขาวิชาสังคมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านพระกลางใต้ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.
- ๒ สัมภาษณ์ นายหมง อภัยโส, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.
- ๓ สัมภาษณ์ นางสาวเสาวณี หลวงพล, นิสิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านธาตุพนมใต้ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.
- ๔ สัมภาษณ์ Mr. Todd Moon, เจ้าของบริษัท Patriot CBD-ช่างเครื่อง Colorado, USA, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.
- ๕ สัมภาษณ์ พระบรรพต สีดำ, นิสิตชั้นปีที่ ๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-วัดไตรรัตนาราม บ้านดอนแดง ตำบลคำเตย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.
- ๖ สัมภาษณ์ นางนาง บุญน้อม, แม่ค้าขายข้าวจีและเครื่องดื่ม บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ประเด็นต่อมาคือองค์ประกอบด้านธรรมชาติและนิเวศวิทยาของพื้นที่จังหวัดหรือ ความสุขทางภูมิศาสตร์ ซึ่งมีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม โดยกล่าวถึง ตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาคีรัฐ ๔ ท่าน

ท่านแรกให้ข้อมูลว่า “นครพนมติดน้ำโขงเกือบ ๑๕๐ กิโลเมตร มีการจัดภูมิทัศน์ริมโขง ให้สวยงาม มีภูมิลักษณ์น้ำตกและป่าไม้ ในชุมชนก็มีป่า เขาจึงพูดว่ามานครพนมหนึ่งวันอายุยืนหนึ่งปี เพราะอากาศดี”^๑ ท่านต่อมากล่าวว่า “นครพนมมีการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อม การส่งเสริม การปลูกพืชพื้นถิ่นพืชผักสวนครัว”^๒ เช่นเดียวกับท่านที่เห็นว่า “คนในชุมชนจะต้องรักษาธรรมชาติและระบบนิเวศของพื้นที่ให้คงอยู่ไว้ให้นานหรือจะต้องเพิ่มเติมหากมีปริมาณลดลง คนในชุมชน จะต้องมีความรู้ในทางการบริหารจัดการด้านธรรมชาติและจะต้องให้ความสำคัญ”^๓ และอีกท่านที่ แสดงทัศนคติว่า “สอนให้เขารักษาธรรมชาติ รู้จักดูแลสิ่งแวดล้อม ทำอย่างไรสิ่งแวดล้อมถึงจะดีต้องบอกเขา ให้เขาอนุรักษ์รักษาธรรมชาติ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่สร้างมลพิษด้วยการเผา ไม่สร้างอากาศเสีย ไม่ ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้รู้จักโทษของการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”^๔ จังหวัดนครพนมมี ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งมีทัศนียภาพที่สวยงามไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ภูเขา น้ำตก และทรัพยากรธรรมชาติอื่น นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีการบริหารจัดการเรื่องการดูแลรักษาธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมให้อยู่คู่กับคนในพื้นที่อย่างยั่งยืน เบื้องต้นต้องมีความรู้ในเรื่องการดูแลรักษาธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนปลูกฝังให้คนในสังคมเกิดความรักและหวงแหนในมรดกทางธรรมชาติของพื้นที่

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

กลุ่มต่อมาท่านแรกกล่าวไว้ว่า “ศาลแรกเริ่มมีเพียงเสาสี่ต้น แถวนี้เดิมเป็นป่าดงหวาย มี ห้วยดงหวายสายบ่อแกไหลผ่าน เมื่อแรกที่มาตั้งเมืองเรณูนครก็เรียกบ้านดงหวายสายบ่อแก ปัจจุบัน

๑ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัด นครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและ วัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนม เขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

สิ่งแวดล้อมก็เปลี่ยนไปตามความเจริญ”๑ ท่านต่อมากล่าวว่า “ชุมชนเรามีป่าไม้ มีเกาะกลางน้ำคืออ่างเก็บน้ำหนองสังข์หรือดอนตาทอง ธรรมชาติยังอุดมสมบูรณ์อยู่ มีอาหารตามฤดูกาลตลอด”๒ อีกท่านเห็นว่า “นครพนมมีธรรมชาติสวยงาม เมื่อมีโครงการต่างๆที่เป็นการบำรุงรักษาธรรมชาติและระบบนิเวศสมาชิกก็จะไปช่วยเสมอ”๓ สอดคล้องกับท่านที่มองว่า “นครพนมอากาศสดชื่นอยู่แล้วมีความสุข”๔ และท่านสุดท้ายก็ให้ข้อมูลในทิศทางเดียวกันว่า “เทศบาลมีการส่งเสริมและอนุรักษ์ระบบนิเวศให้น่าอยู่ อีกทั้งปรับแต่งภูมิทัศน์ให้สวยงามตลอดปี”๕ กลุ่มนี้กล่าวถึงธรรมชาติและนิเวศวิทยาของพื้นที่ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนแต่ยังคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ พื้นที่จังหวัดนครพนมมีโครงการบำรุงรักษาธรรมชาติซึ่งได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยดีเสมอมา การได้อยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงามและห่างไกลจากมลพิษจึงเป็นความสุขของคนในพื้นที่ โดยอาศัยความร่วมมือจากเทศบาลและประชาชนทั่วไปจึงส่งผลให้ธรรมชาติและระบบนิเวศรวมถึงภูมิทัศน์ของจังหวัดสวยงามตลอดปี

กลุ่มประชาชนในชุมชน ๖ ท่าน

ท่านแรกกล่าวว่า “นครพนมบรรยากาศดี อุณหภูมิก็พอดี ธรรมชาติสวยงามและติดริมน้ำโขง เป็นเมืองที่น่าอยู่”๖ ท่านต่อมาเห็นตรงกันว่า “เรามีภูเขาที่มีลำธาร ส่วนของใหม่คือสวนยางมีภูถ้ำกามีถ้ำราคาถ้ำนาคิมี่น้ำตก มีทุกอย่างสมบูรณ์ ยาสุนัขไปจากภูถ้ำก่าเป็นจำนวนมากและมีแม่น้ำใหญ่แม่น้ำสำคัญ”๗ เช่นเดียวกับท่านที่กล่าวว่า “ด้านภูมิศาสตร์จังหวัดนครพนมอยู่ติดฝั่ง

๑ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โกพลรัตน์, เจ้าจ้ำศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ปลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวนิษฐา ไชชนะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นายวธนภฤติ ล่องสีรส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายพิษณุ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตัวบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์งอย, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยและประธานหลักสูตรสาขาวิชาสังคมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านพระกลางใต้ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๗ สัมภาษณ์ นายหอม อภัยโส, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ลาวและแม่น้ำโขงจึงทำให้มีวิวสวยๆ”^๑ ขณะที่บางท่านแสดงทัศนะเพิ่มเติมว่า “ธรรมชาติและนิเวศวิทยาดีมาก เพราะเหตุนี้ฉันจึงมาที่นี่พร้อมกับกลุ่มคนต่างชาติ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ เราต้องการให้ผู้คนเลิกเผาพลาสติกและพยายามทำความสะอาดสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย”^๒ นอกจากนี้ยังมีท่านที่สะท้อนถึงปัญหาเรื่องน้ำในการทำเกษตรกรรมไว้ว่า “ธรรมชาติสวยงามและยังมีความสมบูรณ์ในด้านเกษตรกรรม แต่บางทีก็แห้งแล้งบางพื้นที่ เช่น ในส่วนที่ระบบชลประทานเข้าไม่ค่อยถึง”^๓ ส่วนอีกท่านก็แสดงความเห็นว่า “ที่นครพนมและธาตุพนมน้ำอากาศดีติดน้ำโขง บ้านเมืองก็สวยงาม”^๔ ความสุขด้านธรรมชาติและนิเวศวิทยาของพื้นที่จังหวัดหรือความสุขทางภูมิศาสตร์นี้นครพนมถือว่ามีความได้เปรียบ เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ทั้งภูเขาแม่น้ำและทรัพยากรอื่น มีอากาศและอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิต ในขณะที่บางท่านกล่าวถึงการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับนิเวศวิทยาของพื้นที่จังหวัด โดยดำเนินการไปพร้อมกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ส่วนปัญหาที่มีในประเด็นนี้คือเรื่องการขาดแคลนน้ำบางช่วงของบางพื้นที่ในส่วนของระบบชลประทานยังไม่ถึง

๔.๑.๘ ด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด (ความสุขทางศิลปวัฒนธรรม)

ต่อมาเป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดหรือความสุขทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาครัฐ ๔ ท่าน

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านแรกมองว่า “เรามีอัตลักษณ์ พระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมศิลปวัฒนธรรมทั้งหลาย ตอนนั้นนครพนมก็มี ๗ ชาติพันธุ์ ๒ เชื้อชาติคือ ย้อ ลาว กะเลิง โขหรือข่า ภูไท แสกและชนเผ่าล่าสุดคือเผ่าตาด นอกจากนี้ยังมีชนชาติจีนและเวียดนามด้วย”^๕ ท่านต่อมาเห็นว่า

๑ สัมภาษณ์ นางสาวเสาวณี หลวงพล, นิสิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านธาตุพนมใต้ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ Mr. Todd Moon, เจ้าของบริษัท Patriot CBD-ช่างเครื่อง Colorado, USA, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ พระบรรพต สีดำ, นิสิตชั้นปีที่ ๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-วัดไตรรัตนาราม บ้านดอนแดง ตำบลคำเตย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นางนาง บุญน้อม, แม่ค้าขายข้าวจีและเครื่องดื่ม บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม

อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม

อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

“นครพนมยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางสถาปัตยกรรมของ
ผู้คนดั้งเดิมในพื้นที่” ๑ เช่นเดียวกับท่านที่ว่า “การรักษาวัฒนธรรมคือการรักษาชาติ เพราะฉะนั้นคน
ในจังหวัดจะต้องรักษาวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด ไม่ว่าจะเป็ประเพณีไหลเรือไฟ ชนเผ่าที่
มีในจังหวัดทั้ง ๙ ชนเผ่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่ประเพณีของชาวอีสาน” ๒ และอีกท่านที่ให้ทัศนะไว้ว่า
“ต้องอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมสิ่งดีงามที่บรรพชนสืบทอดมาจนถึงรุ่นเราและต่อไป เช่น ประเพณี
๑๒ เดือนหรือที่เรียกว่าฮีตสิบสองคองสิบสี่ ในเดือนสามนอกจากบุญข้าวจีแล้วที่นี้ก็มีงานนมัสการ
พระธาตุพนม ผู้คนก็มาขอพรแล้วก็อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไม่ให้สูญหายไป” ๓ สำหรับความสุขด้าน
ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดหรือความสุขทางศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่นครพนมมี
หลากหลาย โดยมีพระธาตุพนมเป็นศูนย์กลางและมีศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ในพื้นที่
จังหวัด ซึ่งนครพนมยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นเหล่านี้ไว้ เช่น ประเพณีไหล
เรือไฟและฮีตสิบสองคองสิบสี่ นอกจากนี้ก็มีงานนมัสการพระธาตุพนมในเดือนสามของทุกปีด้วย

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

ท่านแรกกล่าวว่า “ที่นี่มีศิลปวัฒนธรรมหลายอย่าง มีการละเล่นดนตรีพื้นบ้าน การฟ้อน
รำที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ในงานเทศกาลก็จะมีหมอลำ มีมวย โดยมีทุกส่วนงานมาร่วม มีการรำภู
ไทซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น นอกจากนั้นก็ยังมีงานนมัสการพระธาตุเรณูในเดือนสี่” ๔ ท่านต่อมาก็ให้
ข้อมูลว่า “มีการแข่งขันเรือยาวประเภทชายหญิงประจำปี มีศิลปวัฒนธรรมของชนเผ่ากะเลิง การ
ฟ้อนรำพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ การเหยาหรือฟ้อนผีหมอและศิลปะอื่น รวมถึงบ้านเรือนของ
ชนเผ่าในสมัยโบราณ” ๕ ส่วนอีกท่านกล่าวไว้ว่า “มีการบวงสรวงในงานต่างๆก็จะไปร่วม เทศกาล

๑ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง
จังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
นครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและ
วัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนม
เขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โกพลรัตน์, เจ้าจำศาลเจ้าปู่ถลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ถลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบล
เรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางสาวชนิษฐา ไชชนะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้าน
หนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

เข้าพรรษาก็มีโครงการสวดมนต์ทำวัตรเย็น การเดินสายทำบุญและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา”^๑ ในขณะที่ท่านต่อมาให้ความเห็นว่า “ที่โดดเด่นและประทับใจที่สุดก็คือประเพณีไหลเรือไฟของจังหวัดนครพนม”^๒ และอีกท่านก็กล่าวว่า “สืบสานการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ ให้คงอยู่สู่คนรุ่นใหม่ การแสดงรำลึกการระบอบพระธาตุต่างๆ เช่น พระธาตุพนม พระธาตุท่าอุเทน เป็นต้น”^๓ จังหวัดนครพนมมีศิลปวัฒนธรรมหลายอย่างทั้งดนตรี การละเล่น ศิลปะการแสดงและศิลปะการต่อสู้ มีพระธาตุสำคัญหลายแห่งทุกแห่งก็จะมีงานนมัสการในแต่ละช่วง เช่น งานนมัสการพระธาตุเรณู เดือนสี่ต่อจากงานนมัสการพระธาตุพนมในเดือนสาม นอกจากนั้นนครพนมยังมีการแข่งเรือ การพ้อนรำพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ตลอดถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการพ้อนผีและศิลปะอื่น โดยแสดงออกมาเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม องค์ประกอบด้านนี้จึงมีรายละเอียดมากขึ้นอยู่กับแนวคิดและการให้ความสำคัญในแต่ละกิจกรรมทั้งที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธและความเชื่ออื่น

กลุ่มประชาชนในชุมชน ๖ ท่าน

กลุ่มนี้ท่านแรกแสดงความเห็นไว้ว่า “เป็นเอกลักษณ์โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านวัฒนธรรมนครพนมมีเจ็ดชนเผ่า แต่ละชนเผ่าก็จัดแสดง มีพระธาตุประจำวันเกิด มานครพนมได้ครบทุกอัน”^๔ ท่านต่อมา กล่าวว่า “มีการพ้อนรำ รำศรีโคตรบูรณ์เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด ลำภูไทก็อยู่เขตเรณู รำเซ็งก็เผ่าย้อเผ่าลาว มีการแสดงแสดต้นสากและลาวกระทบไม้ มีดนตรีพื้นเมืองบ้านท่าเรือ”^๕ เช่นเดียวกับท่านที่ว่า “จังหวัดนครพนมมีประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ เช่น งานนมัสการพระธาตุพนม งานประเพณีไหลเรือไฟ ด้านศิลปะนครพนมมีแหล่งผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

๑ สัมภาษณ์ นายวธนภฤติ ล่องสีรส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นายพิษณุ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตั๋วบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮ้อย, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยและประธานหลักสูตรสาขาวิชาสังคมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านพระกลางใต้ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นายหมง อภัยโส, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ลาวอีสาน การจักสานและการวาดรูปตามกำแพงหรือผนังวัด”^๑ และท่านที่กล่าวว่า “ที่นี่มีศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดนครพนม”^๒ ขณะที่อีกท่านให้ข้อมูลว่า “มีการฟ้อนรำ การบายศรีสู่ขวัญ การบวงสรวงต่างๆก็ยังมีอยู่ แต่บุญเดือนสามของเผ่ากะเลิงที่มีการเลี้ยงผีและผูกข้อต่อแขนให้กันนั้นในหมู่บ้านไม่มีแล้ว”^๓ ส่วนท่านสุดท้ายกล่าวไว้ว่า “ที่นี่ก็มีการแสดงมีอะไรให้ดูตลอด เรื่องวัฒนธรรมคนก็มาราบไหวดี”^๔ กลุ่มนี้กล่าวถึงศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชนเผ่า รวมไปถึงคติพระธาตุประจำวันเกิดซึ่งเป็นแนวคิดที่สร้างขึ้นใหม่ในยุคที่พุทธพาณิชย์และการท่องเที่ยวเชิงพุทธขยายอิทธิพลครอบคลุมพื้นที่ทางพระพุทธศาสนาของจังหวัด นอกจากนี้นครพนมยังมีท่วงทำนองดนตรีและการฟ้อนรำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดคือรำสี่โคตรบูรณ รำภูไทเรณูนคร รำเชิงของลาวและย้อ ตลอดจนการแสดงที่สื่อถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น แสกเต้นสากและลาวกระทบไม้ และยังมีการผลิตเครื่องดนตรีพื้นเมืองด้วย จังหวัดนครพนมจึงมีประเพณีวัฒนธรรมหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ โดยมีงานนมัสการพระธาตุพนมเป็นงานที่มีชื่อเสียงในระดับโลก มีประเพณีไหลเรือไฟและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน รวมถึงพิธีกรรมที่ผูกพันอยู่กับความเชื่อดั้งเดิม เช่น การบวงสรวง บายศรีสู่ขวัญ พิธีเลี้ยงผี เป็นต้น

๔.๑.๑๐ ด้านการตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ (ความสุขทางชีวิต)

การตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์หรือความสุขทางชีวิตเป็นองค์ประกอบในส่วนท้ายที่ส่งผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม ซึ่งจะกล่าวถึงตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาครัฐ ๔ ท่าน

ท่านแรกแสดงทัศนะไว้ว่า “เมื่อครอบครัวเป็นสุขสังคมก็มีความสุข เราก็มีความสุขด้วย เราต้องให้คุณค่าในความเป็นมนุษย์และต้องตระหนักรู้ความเป็นคน ความเสมอภาคและการมีสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน”^๕ ท่านต่อมากล่าวว่า “นครพนมมีการส่งเสริมความสุขทางใจมากกว่าการ

๑ สัมภาษณ์ นางสาวเสาวณี หลวงพล, นิสิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านธาตุพนมใต้ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ Mr. Todd Moon, เจ้าของบริษัท Patriot CBD-ช่างเครื่อง Colorado, USA, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ พระบรรพต สีดำ, นิสิตชั้นปีที่ ๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-วัดไตรรัตนาราม บ้านดอนแดง ตำบลคำเตย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นางนาง บุญน้อม, แม่ค้าขายข้าวจีและเครื่องดื่ม บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ส่งเสริมด้านวัตถุดิบตรา”๑ ส่วนอีกท่านเห็นว่า “การตระหนักรู้คุณค่าในตัวเองและผู้อื่นคือการรู้จักความถนัดความสามารถจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง เข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคลและมีความรับผิดชอบต่อสังคม”๒ เช่นเดียวกับท่านที่เห็นว่า “เห็นความสำคัญของการเป็นมนุษย์ด้วยกันทั้งหมด ไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่มี double standard ให้มีความเสมอภาคกันและเข้าใจในความแตกต่างของแต่ละคนก็จะทำให้สังคมเจริญ”๓ ความสุขที่เกิดจากการตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์หรือความสุขทางชีวิตเกี่ยวข้องกับความสุขทางสังคมและครอบครัว ทั้งในบริบทของส่วนรวมและปัจเจก คุณค่าของความเป็นมนุษย์ต้องอยู่บนพื้นฐานความเสมอภาคและการมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับจิตใจมากกว่าวัตถุ ทุกคนต้องตระหนักรู้คุณค่าความเป็นมนุษย์ของตัวเองและผู้อื่น เข้าใจความรู้ความสามารถและยอมรับในความแตกต่างของผู้อื่น ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยพื้นฐานคือเห็นความสำคัญของการเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน และไม่แบ่งแยกชนชั้นหรือเลือกปฏิบัติ ทั้งนี้หากยกระดับความคิดและการปฏิบัติในพื้นที่ได้ก็จะส่งผลให้สังคมเจริญรุ่งเรือง

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

สำหรับกลุ่มนี้ท่านแรกกล่าวว่า “ผู้เฒ่าผู้แก่ก็ยิ่งเชื่อ เขามาด้วยความเชื่อถือ มาขอให้สำเร็จผลทุกอย่างเพื่อให้ชีวิตมีความสุข สบายใจเมื่อได้มา ได้คุณค่าความเป็นคนที่อิงกับความเชื่อ”๔ อีกท่านแสดงทัศนะว่า “มีความสุขที่ได้ทำสิ่งต่างๆ ได้เป็นผู้สืบทอดสืบสานศิลปวัฒนธรรมให้แก่คนในชุมชนและคนต่างถิ่น เมื่อมีคนมาศึกษาดูงานเราก็มีความสุข บทบาทหน้าที่ที่ได้ทำในชุมชนนี้ดีแล้ว เป็นความสุขของชีวิตแล้ว”๕ ท่านต่อมากล่าวว่า “สุขภาพร่างกายอันดับหนึ่ง ร้องรำทำเพลงนี้แม้จะ

๑ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนม เขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โกพลรัตน์, เจ้าจำศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ปลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางสาวชนิษฐา ไชชนะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ร่วมตลอด มายั้มมาหัวเราะมาทำกิจกรรมกับเพื่อนชีวิตก็มีคุณค่า”^๑ ขณะเดียวกันบางท่านก็มองว่า “คุณค่าของความเป็นมนุษย์คือใช้ชีวิตอย่างมีความสุขกับที่ได้เกิดมา”^๒ ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์อีกท่านกล่าวต่างออกไปว่า “การตระหนักรู้คุณค่าความเป็นมนุษย์นี้แล้วแต่คน”^๓ กลุ่มต่อมานี้ก็กล่าวถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่อิงอยู่กับพิธีกรรมและความเชื่อ ซึ่งเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนในชุมชน บางท่านได้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เกิดความสุขทางใจและเกิดความภาคภูมิใจในการได้ช่วยเหลือสังคม บางโอกาสความสุขด้านนี้เกิดจากการได้ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างความบันเทิง คุณค่าความเป็นมนุษย์คือใช้ชีวิตให้มีความสุขสมกับที่ได้เกิดมา ส่วนบางท่านก็มองว่าเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละคน ความสุขจากการตระหนักรู้คุณค่าความเป็นมนุษย์จึงมีหลากหลายคำตอบ ทั้งที่ให้ความสำคัญกับปัจเจกซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดมนุษยนิยมและการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าเพื่อสังคมส่วนรวม

กลุ่มประชาชนในชุมชน ๖ ท่าน

ท่านแรกแสดงความเห็นว่า “ความสัมพันธ์ทางสังคมและคุณค่าของสิ่งต่างๆที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดคือสิ่งที่ทำให้เราภาคภูมิใจ”^๔ ท่านต่อมากล่าวว่า “ทุกวัดก็มีการแสดงธรรมก็พูดถึงไตรลักษณ์ ความตาย ความดีคือกุศล ความไม่ดีคืออกุศล ให้หมั่นทำความดีพิจารณาในกรรมว่าเราต้องตายแน่นอน เมื่อเข้าใจทุกข์ก็เป็นสุขได้ในกรอบของพุทธ”^๕ ส่วนอีกท่านมองว่า “ความสุขทางชีวิตคือการใช้ชีวิตที่จังหวัดนครพนมนี้รู้สึกมีความสุข เพราะว่าได้อยู่ดูแลพ่อแม่และไม่ต้องเจอความวุ่นวาย”^๖ ขณะที่ท่านต่อมาแย้งว่า “ฉันต้องไปพร้อมกับการยอมรับในความเป็นมนุษย์ เพราะถ้าเราทำ

๑ สัมภาษณ์ นายวธนภฤติ ล่องสีรส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นายพิษณุ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตั๋วบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮ้อย, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยและประธานหลักสูตรสาขาวิชาสังคมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านพระกลางใต้ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นายหมง อภัยโส, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นางสาวเสาวณี หลวงพล, นิสิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านธาตุพนมใต้ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

เราก็สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันและช่วยเหลือทุกคนได้ เพราะความสุขก็ช่วยเรื่องทั้งหมดนี้ได้ เช่นกัน นั่นเป็นคำถามที่ยาก” ๑ และอีกท่านก็กล่าวว่า “มีความสุขได้ใช้ชีวิตเต็มที่ ไม่มีกฎเกณฑ์อะไรยุ่งยากเพราะเป็นยุคใหม่ไปแล้ว กฎเกณฑ์ตามประเพณีดั้งเดิมก็มีอยู่ พัฒนาไปก็มี” ๒ สอดคล้องกับท่านที่ให้ทัศนะว่า “ความสุขในชีวิตคือการเป็นอิสระ ลูกก็เป็นครอบครัวได้ทำงาน เราก็พอแล้ว มีครบทุกอย่างแล้ว” ๓ จังหวัดนครพนมมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตีรวมถึงมีหลายสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ทำให้คนในพื้นที่เกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งเป็นความสุขทางชีวิตรูปแบบหนึ่ง ในมิติของศาสนาพุทธมีการนำเสนอหลักไตรลักษณ์ ความทุกข์และความตาย เมื่อเข้าใจทุกข์ชีวิตก็เป็นสุขได้ ในขณะที่การได้อยู่ดูแลครอบครัวก็เป็นความสุขเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการยอมรับในความเป็นมนุษย์ของทุกคน ประกอบกับการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคม โดยมีหลักปฏิบัติที่ยึดโยงอยู่กับประเพณีดั้งเดิมและความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ตลอดจนความสุขจากการมีชีวิตอย่างอิสระและพึ่งพาตัวเองได้

๔.๑.๑๑ องค์กรประกอบ ๑-๑๐ ท่านคิดว่าข้อใดสำคัญในชีวิตมากที่สุด

ความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมนี้ ผู้ให้ข้อมูลแสดงทัศนะแตกต่างกันดังมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาคีรัฐ ๔ ท่าน

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านแรกกล่าวไว้ว่า “ครอบครัวสำคัญสุดเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของทุกอย่าง เป็นเบ้าหลอมของเยาวชน ถ้าเยาวชนดีก็จะต่อยอดไปด้านอื่นได้” ๔ ท่านต่อมาเห็นว่า “สำคัญในทุกๆ ข้อ” ๕ ในขณะที่บางท่านก็มองว่า “ด้านการตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ (ความสุขทางชีวิต) สำคัญที่สุด เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่าและมีความสำคัญในการที่จะพัฒนาด้านอื่นๆต่อไป” ๖

๑ สัมภาษณ์ Mr. Todd Moon, เจ้าของบริษัท Patriot CBD-ช่างเครื่อง Colorado, USA, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ พระบรรพต สีดำ, นิสิตชั้นปีที่ ๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-วัดไตรรัตนาราม บ้านดอนแดง ตำบลคำเตย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางนาง บุญน้อม, แม่ค้าขายข้าวจีและเครื่องดื่ม บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

เช่นเดียวกับท่านสุดท้ายที่กล่าวว่า “ข้อที่ ๑๐ สำคัญสุด เนื่องจากว่าองค์พระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมจิตใจ คนมีหลากหลาย ผู้บริหารวัดหรือผู้หลักผู้ใหญ่ในจังหวัดต้องสร้างความเสมอภาคให้คนเท่าเทียมกัน ใครมาตรงนี่คือทัดเทียมกัน เช่น การเข้าไปกราบนมัสการภายในองค์พระธาตุพนม เข้าต้องได้เข้าหมด ไม่ใช่ให้แต่อภิสิทธิ์ชนเข้า ต้องลดลัทธิบูชาตัวบุคคล”^๑ กลุ่มแรกแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมตรงกัน ๒ ท่าน คือ เห็นว่าองค์ประกอบด้านการตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์หรือความสุขทางชีวิตสำคัญสุด แต่บางท่านกลับเห็นว่าด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวหรือความสุขทางครอบครัวสำคัญที่สุด ส่วนอีกท่านมองว่าสำคัญทั้ง ๑๐ องค์ประกอบ

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

ท่านแรกแสดงความคิดเห็นว่า “ข้อเก้าสำคัญที่สุด ความสุขทางศรัทธาโดยเชื่อว่าจะทำให้ปัญหาในชีวิตลดลง เน้นศรัทธาความเชื่อเป็นหลัก”^๒ ซึ่งต่างจากท่านต่อมาที่มองว่า “ความมั่นคงในการดำเนินชีวิตคืออาชีพสำคัญที่สุด รองลงมาคือครอบครัวและชุมชน”^๓ บางท่านก็กล่าวว่า “สุขภาพกายกับจิตสำคัญที่สุด อันดับแรกคือแข็งแรง เมื่อมีงานมีกิจกรรมแม้ๆที่นี้บริจาคเต็มที่”^๔ ท่านต่อมามองว่า “ด้านครอบครัวสำคัญที่สุด”^๕ ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลอีกท่านกลับเห็นว่า “ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนสำคัญที่สุด เพราะว่าถ้าคนในสังคมมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันจะทำให้สังคมมีความมั่นคงและยั่งยืน”^๖ กลุ่มต่อมาตอบคำถามเรื่องความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบไว้แตกต่างกัน โดยเรียงตามลำดับการให้ข้อมูลของทั้ง ๕ ท่าน ได้แก่ ด้านศาสนาและความเชื่อหรือความสุขทางศรัทธา ด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิตหรือความสุขทางอาชีพ ด้านกายภาพหรือความสุขทางกายกับด้านจิต

๑ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนม เขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โกพลรัตน์, เจ้าจำศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ปลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางสาวนิษฐา ไชชนะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายวธนฤติ ล่องสีรส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นายพิษณุ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตัวบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ภาพหรือความสุขทางใจ ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวหรือความสุขทางครอบครัว และ ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือความสุขทางสังคม

กลุ่มประชาชนในชุมชน ๖ ท่าน

กลุ่มนี้ท่านแรกมองว่า “ครอบครัวต้องมาก่อน ถ้าครอบครัวมีความสุขสังคมก็มีความสุขไปด้วย การทำงานก็เหมือนกัน ถ้าครอบครัวมีพร้อมก็ไม่ใช่หนี้สิน ไม่เจ็บป่วย ก็มีความสุข ทำงานก็มีความสุข”^๑ อีกท่านเห็นว่า “เรื่องจิตใจ ศาสนาและความเชื่อ จิตใจเบิกบานเป็นความสุขที่สุด”^๒ ท่านต่อมาแสดงทัศนะต่างออกไปว่า “องค์ประกอบด้านอาชีพ เพราะจะทำให้คนในชุมชนมีรายได้ไว้เลี้ยงครอบครัว บางคนเป็นหนี้สินก็จะไม่มีเงินไปปิดหนี้ ถ้าเปิดกว้างทางอาชีพมากกว่านี้เด็กจบใหม่ก็ไม่ต้องไปทำงานไกลบ้าน”^๓ บางท่านก็กล่าวว่า “ความจริงและความซื่อสัตย์ เมื่อเข้าใจแล้วยอมรับได้ ก็จะมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ”^๔ ส่วนท่านต่อมาแสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ด้านศาสนาและความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวกับเต๋าของชาวกะเลิง ถึงขั้นว่าในเขตพื้นที่ตำบลคำเตยไม่มีใครกินเต๋าเป็นอาหาร”^๕ และยังมีผู้ให้สัมภาษณ์อีกท่านที่กล่าวว่า “การมีครอบครัวอบอุ่นสำคัญในชีวิตมากที่สุด”^๖ กลุ่มสุดท้ายคิดเห็นตรงกัน ๒ ท่านว่าด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวหรือความสุขทางครอบครัวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด แต่อีก ๒ ท่านเห็นตรงกันว่าเป็นด้านศาสนาและความเชื่อหรือความสุขทางศรัทธา ในขณะที่ ๒ ท่านที่เหลือมองต่างกันตามลำดับคือด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิตหรือความสุขทางอาชีพ และด้านกายภาพหรือความสุขทางกายกับด้านจิตตภาพหรือความสุขทางใจ สรุปข้อมูลจาก ๓ กลุ่ม โดยมีผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด ๑๕ ท่าน รวม ๒๖ คำตอบ ซึ่งบางท่านไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าองค์ประกอบด้านใดด้านหนึ่งสำคัญที่สุด แต่ตอบ ๒ องค์ประกอบหรือทุก

๑ สัมภาษณ์ ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮอย, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยและประธานหลักสูตรสาขาวิชาสังคมศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านพระกลางใต้ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นายหมง อภัยโส, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางสาวเสาวณี หลวงพล, นิสิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านธาตุพนมใต้ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ Mr. Todd Moon, เจ้าของบริษัท Patriot CBD-ช่างเครื่อง Colorado, USA, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ พระบรรพต สีดำ, นิสิตชั้นปีที่ ๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-วัดไตรรัตนาราม บ้านดอนแดง ตำบลคำเตย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นางนาง บุญน้อม, แม่ค้าขายข้าวจีและเครื่องดื่ม บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

องค์ประกอบ เรียงลำดับการให้ความสำคัญของทั้ง ๑๐ องค์ประกอบจากมากไปหาน้อยได้ดังต่อไปนี้

- ๑) ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวหรือความสุขทางครอบครัว ๕ ท่าน
- ๒) ด้านศาสนาและความเชื่อหรือความสุขทางศรัทธา ๔ ท่าน
- ๓) ด้านกายภาพหรือความสุขทางกาย ๓ ท่าน
- ๔) ด้านจิตตภาพหรือความสุขทางใจ ๓ ท่าน
- ๕) ด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิตหรือความสุขทางอาชีพ ๓ ท่าน
- ๖) ด้านการตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์หรือความสุขทางชีวิต ๓ ท่าน
- ๗) ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือความสุขทางสังคม ๒ ท่าน
- ๘) ด้านความมีอิสระ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและประเพณีหรือความสุขทางบทบาท ๑ ท่าน
- ๙) ด้านธรรมชาติและนิเวศวิทยาของพื้นที่จังหวัดหรือความสุขทางภูมิศาสตร์ ๑ ท่าน และ
- ๑๐) ด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดหรือความสุขทางศิลปวัฒนธรรม ๑ ท่าน

๔.๑.๑๒ องค์ประกอบอื่นที่ท่านคิดว่ามีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

ในส่วนขององค์ประกอบอื่นที่มีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมมีหลายประเด็น ซึ่งแต่ละประเด็นก็มีความสำคัญแตกต่างกันออกไปตามบริบทของพื้นที่ โดยจะกล่าวถึงไปตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาครัฐ ๔ ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลท่านแรกแสดงทัศนะไว้ว่า “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ คนต่างถิ่นที่มาเที่ยวเขาชอบแบบนั้น เช่น วัดเล็กๆแต่มีความสงบ ไม่เหมือนวัดใหญ่ที่เขาเคยเจอตลอด”^๑ เช่นเดียวกับท่านต่อมาที่มองว่า “การมีสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของเมืองที่มีความสมดุลกับวิถีชีวิตของผู้คน”^๒ ส่วนอีกท่านกล่าวว่า “ด้านการขนส่งสาธารณะ ไม่ว่าจะเส้นทางเดินรถ จักรยาน รถสาธารณะเชื่อมต่อไปยังจุดต่างๆที่มีความสะดวกปลอดภัยทันสมัย”^๓ ในขณะที่บางท่านก็แสดงความเห็นไว้ว่า “เริ่มจากปลูกฝังให้คนมีความรู้ ให้คนพัฒนาตนเองให้ทันการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ให้เขารับรู้สิ่งที่เปลี่ยนแปลง พัฒนาโดยรวมซึ่งเริ่มต้นจากจุดเล็กไปหาใหญ่”^๔

๑ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนมเขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

องค์ประกอบอื่นที่มีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้ ได้แก่ การสร้างความหลากหลายทางวัฒนธรรม การรักษาสภาพแวดล้อมของเมืองน่าอยู่ การมีระบบคมนาคมขนส่งที่สะดวกและทันสมัย ตลอดจนการปลูกฝังให้ประชาชนมีความรู้ผ่านระบบการศึกษา เพื่อให้รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

กลุ่มต่อมาท่านแรกกล่าวว่า “ด้านเศรษฐกิจแฉกนี้ก็ดีขึ้นอยู่ อยากให้พัฒนาด้านเศรษฐกิจด้วย เสาร์อาทิตย์ก็มีการขายของ เทศกาลก็มีเงินหมุนเวียนในพื้นที่ ตอนนี่ก็กำลังจะเริ่มทำถนนคนเดิน”^๑ ท่านต่อมาเห็นว่า “ให้เพิ่มองค์ประกอบเรื่องการท่องเที่ยว เพราะว่ามีมรดกทางภูมิปัญญาที่นี้ครบทุกอย่าง มีกิจกรรมที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์พร้อมให้นักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้”^๒ อีกท่านสะท้อนปัญหาของหน่วยงานว่า “ขาดเรื่องงบประมาณบำรุงวัสดุครุภัณฑ์ นอกจากนี้แม้ๆก็ไม่ต้องการอะไร แม้ๆต้องการแค่ความสุขจากกิจกรรม ส่วนเรื่องเงินนั้นไม่ค่อยสำคัญ”^๓ บางท่านก็มีมุมมองว่า “การจะอยู่อย่างมีความสุขก็ต้องช่วยเหลือกันให้อภัยกันและกัน เน้นเรื่องความสัมพันธ์ที่ดีของมนุษย์ในสังคม”^๔ ส่วนอีกท่านเห็นว่า “องค์ประกอบอื่นไม่มีเพิ่มเติม”^๕ กลุ่มนี้มองว่าต้องพัฒนาองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจที่ดีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิม เน้นเรื่องการท่องเที่ยวบนฐานมรดกทางภูมิปัญญาของคนในชุมชน นอกจากนี้ก็มีเรื่องงบประมาณในการดำเนินการของบางหน่วยงานที่ยังขาดแคลน รวมไปถึงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ในขณะที่บางท่านเห็นว่าองค์ประกอบทั้ง ๑๐ ด้านครอบคลุมประเด็นการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมแล้ว

กลุ่มประชาชนในชุมชน ๖ ท่าน

ท่านแรกที่ให้สัมภาษณ์ในกลุ่มนี้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “นครพนมการคมนาคมและการขนส่งมีพร้อม รถไฟก็กำลังจะมาถึง ถนนหนทางสะดวกสบาย ที่สำคัญคือมีสะพานเชื่อมไทยลาวก็

๑ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โกพลรัตน์, เจ้าจ้ศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ปลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวนิษฐา ไชชะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นายวธนฤติ ล่องสิริส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณศิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายพิชญ์ ป้องทอง, พนักงานจำหน่ายตัวบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

สร้างความสะดวกสบายกับคนที่มาอยู่มาเที่ยว อันนี้ก็เป็นจุดเด่น”^๑ ขณะที่อีกท่านมองว่า “เรื่องผู้นำสำคัญ ทุกฝ่ายต้องเข้ากันได้ ชัดแจ้งก็จบ ต้องสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ให้มีความสำคัญกับระบบระเบียบ สร้างภาวะผู้นำ ขจัดลัทธิบูชาตัวบุคคล”^๒ ท่านต่อมาเสนอความคิดไว้ว่า “อยากชูพวกสินค้าจากชุมชนเล็กๆให้ได้เข้าไปจัดอยู่ในสินค้าระดับโอท็อป”^๓ นอกจากนี้ยังมีท่านที่แสดงทัศนะเชิงเปรียบเทียบ “ฉันเพิ่งไปอเมริกาได้สามเดือนก็กลับมา สหรัฐตอนนี้รุนแรงมาก ฉันรักทุกภาคของประเทศไทยจริงๆ ฉันรักคนไทยและทุกอย่างที่สร้างความสุขอย่างที่บอกไปแล้ว กฎข้อหนึ่งที่เราเห็นในสหรัฐอเมริกาที่ช่วยได้มากที่สุดคือสิ่งที่เราเรียกว่า หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของ EPA คนเหล่านี้คือคนที่ช่วยให้แน่ใจว่าสภาพแวดล้อมคงความสะอาด ผู้คนไม่ได้เผาพลาสติกและเพียงพยายามปกป้องโลก”^๔ ส่วนอีกท่านกล่าวไว้ว่า “ให้เน้นวัฒนธรรมความเป็นอยู่และด้านการศึกษา ความสะดวกโดยรวมคือดี สวัสดิการที่รัฐให้มากก็โอเค”^๕ เช่นเดียวกับผู้ให้สัมภาษณ์ท่านสุดท้ายที่ให้ข้อมูลในเรื่องนี้ว่า “องค์ประกอบอื่นไม่มี ครบหมดแล้ว เขาทำให้อยู่”^๖ การสร้างเมืองแห่งความสุขของของจังหวัดนครพนมกลุ่มนี้กล่าวถึงองค์ประกอบอื่น คือ เน้นเรื่องการคมนาคมและการขนส่งซึ่งเป็นจุดเด่นของพื้นที่ สร้างความเข้มแข็งขององค์กรเพื่อสลายอำนาจกลุ่มผู้มีอิทธิพลและลัทธิบูชาตัวบุคคล พัฒนาสินค้าในชุมชนขนาดเล็กไปสู่การเป็นสินค้าระดับโอท็อป การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ ตลอดจนการส่งเสริมวัฒนธรรมและการศึกษา ส่วนบางท่านไม่ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นองค์ประกอบอื่นที่มีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

๑ สัมภาษณ์ ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮ้อย, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยและประธานหลักสูตรสาขาวิชาสังคมศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านพระกลางใต้ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นายหมง อภัยโส, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางสาวเสาวณี หลวงพล, นิสิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-บ้านธาตุพนมใต้ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ Mr. Todd Moon, เจ้าของบริษัท Patriot CBD-ช่างเครื่อง Colorado, USA, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ พระบรรพต สีดำ, นิสิตชั้นปีที่ ๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม-วัดไตรรัตนาราม บ้านดอนแดง ตำบลคำเตย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๖ สัมภาษณ์ นางนาง บุญน้อม, แมค้าขายข้าวจีและเครื่องดื่ม บ้านดอนกลาง ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔.๒ การส่งเสริมการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

๔.๒.๑ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ

การส่งเสริมการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนหรือองค์กรรัฐวิสาหกิจและประชาชนในชุมชน แต่ละส่วนก็มีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป โดยมีเป้าหมายรวมคือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสร้างเมืองแห่งความสุขอย่างแท้จริง ซึ่งจะอธิบายไปตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาครัฐ ๔ ท่าน

กลุ่มภาครัฐนี้ท่านแรกให้ข้อมูลว่า “ผู้ว่าก็มีนโยบายอยู่ เดิมนครพนมเป็นเมืองรองแต่จะมีการยกขึ้นเป็นเมืองหลักให้ได้ แต่ก่อนนครพนมก็ไม่ได้ถูกกระตุ้นขนาดนี้ เราก็มีความสุขทางใจพร้อมกับการขยายศิลปวัฒนธรรมและความเชื่อ”^๑ ท่านต่อมา กล่าวว่า “การออกแบบวางผังเมืองรวมเมืองและผังเมืองรวมชุมชนที่รองรับการเจริญเติบโตและการขยายตัวของเมือง การจัดทำผังเมืองเฉพาะเพื่อพัฒนาเมือง”^๒ ส่วนอีกท่านก็อธิบายว่า “ขอยกตัวอย่างกระทรวงวัฒนธรรมที่มีการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ซึ่งมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นคนดี คนเก่งและมีคุณภาพ เพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมให้คนไทยมีพฤติกรรมที่สะท้อนการมีคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู”^๓ ขณะที่บางท่านให้ทัศนะไว้ว่า “หน่วยงานภาครัฐต้องออกไปศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่และสำรวจความต้องการของประชาชนก่อนที่จะออกไปพัฒนานโยบายต่างๆ ให้มีความรู้ความเข้าใจในทิศทางเดียวกันในการพัฒนาให้นครพนมเป็นเมืองแห่งความสุขก็จะมี standard living หรือคุณภาพชีวิตที่ดี”^๔ นโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมกำกับดูแลโดยผู้ว่าราชการ เพื่อยกระดับเมืองรองให้เป็นเมืองหลักโดยอาศัยองค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปวัฒนธรรมและความเชื่อ อีกทั้งยังมีการวางผังเมืองและออกแบบผังเมืองรวมถึงขยายผังเมืองให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ การขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมคุณธรรมให้กับคนในชุมชน โดยที่หน่วยงานภาครัฐ

๑ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวจิริพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุนมมารมหารวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนม เขต ๒ วัดพระธาตุนมมารมหารวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

จำเป็นต้องเข้าใจความเป็นอยู่และความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ ก่อนที่จะพัฒนานโยบาย แต่ละเรื่องเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในจังหวัดนครพนม

๔.๓ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนออื่น

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนออื่นที่เกี่ยวกับการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัด นครพนมมีหลายประเด็น โดยจะกล่าวถึงไปตามลำดับดังนี้

กลุ่มภาคีรัฐ ๔ ท่าน

สำหรับกลุ่มนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านแรกชื่อว่า “การคมนาคมยังไม่ได้รับการสนับสนุนเพียงพอเมื่อเทียบกับ จำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งก็ส่งผลถึงการค้าขายและเศรษฐกิจของจังหวัด อีกอย่างคือปัญหายาเสพติด เพราะที่นี่เป็นเมืองชายแดน แต่รัฐก็จัดการอยู่ ปัญหาที่ลดลงอยู่ ส่วนข้อเสนออื่นก็ไม่มี” ๑ ท่านต่อมา เสนอว่า “ควรส่งเสริมให้วัดและโรงเรียนเป็นศูนย์กลางชุมชน” ๒ อีกท่านมองว่า “มนุษย์เป็น ทรัพยากรที่มีคุณค่า แต่ในขณะที่เดียวกันการจะทำให้ทุกคนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ก็เป็นเรื่องที่ยาก” ๓ ขณะที่บางท่านแสดงทัศนะไว้ว่า “คนคิดไม่ได้ทำแต่คนทำไม่เข้าใจสิ่งที่นโยบายส่งลงมา เพราะฉะนั้น ต้องมีความเข้าใจว่าความเป็นอยู่เขาอยู่อย่างไร ถ้าไม่เข้าใจก็เหมือนเอาคนไปใส่ในงานที่เขาไม่ได้เรียนมา ภาคีรัฐต้องลงไปดูว่าอะไรคือความเหมาะสมถึงจะไปช่วยเหลือแต่ละกลุ่มกับแต่ละชุมชนได้ สิ่งที่เรา ส่งไปให้เขาต้องไม่ไปกระทบต่อการดำรงชีวิตของเขา ต้องเข้าถึงเข้าใจถึงจะพัฒนาได้ นโยบายต้อง เป็นแผนงานที่ง่ายและเข้าถึงได้จึงจะเอาไปพัฒนาได้” ๔ ปัญหาเบื้องต้นคือเรื่องการคมนาคมที่ยังไม่ สมดุลเมื่อเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจส่งผลให้การค้าและเศรษฐกิจในจังหวัดไม่พัฒนา เท่าที่ควร อีกปัญหาหนึ่งที่ขัดขวางการพัฒนาประเทศคือเรื่องยาเสพติดเนื่องจากจังหวัดนครพนมเป็น เมืองชายแดน ขณะที่บางท่านเห็นว่าควรส่งเสริมให้วัดและโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชน ประเด็น สุดท้ายคือนโยบายที่นำมาใช้ต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและต้องเป็นสิ่งที่ เข้าถึงง่ายสำหรับประชาชนทั่วไป

กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๕ ท่าน

๑ สัมภาษณ์ นายโกสินทร์ นิตยาคม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม อาคารการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัด นครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ, นักวิเคราะห์ผังเมืองชำนาญการพิเศษ สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครพนม ศาลากลางจังหวัดนครพนม (หลังใหม่) ชั้น ๔ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นางเมตตา เมืองบาล, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ อาคารการศึกษา การศาสนาและ วัฒนธรรม ชั้น ๑ ถนนอภิบาลบัญชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร-เจ้าคณะตำบลธาตุพนม เขต ๒ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ๖ มีนาคม ๒๕๖๗.

ผู้ให้ข้อมูลท่านแรกกลุ่มนี้กล่าวว่า “เรื่องงบประมาณตอนนี้ลำบาก กำลังสร้างศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร หลังใหม่ ต้องการงบประมาณหลักล้านบาท ทุกคนก็เป็นเจ้าของร่วมกัน อยากให้ทางการช่วยงบมาก็ดี แต่ทางการเขาก็มากราบไหว้อยู่ มารธรรมา อย่างอื่นก็ได้อยู่แล้ว ปู่ปลาจึงเป็นศูนย์รวมใจคู่กับชาวภูไทเรณูนคร”^๑ เช่นเดียวกับท่านต่อมาที่สะท้อนว่า “ปัญหาหลักคือยาเสพติดในชุมชน เรื่องงบประมาณสนับสนุนกลุ่มทอผ้าและไม่มียกไปศึกษาดูงานเรื่องการทอผ้าในพื้นที่อื่น ให้เน้นพัฒนาด้านการท่องเที่ยว อย่างอื่นโดยรวมก็ดีแล้ว”^๒ และอีกท่านที่กล่าวว่า “การดูแลของเจ้าหน้าที่ไม่ทั่วถึง ขาดบุคลากรและงบประมาณ อยากได้งบมาซ่อมวัสดุครุภัณฑ์และทำกิจกรรมในศูนย์ อย่างอื่นไม่มีโดยรวมก็ดีแล้ว”^๓ ขณะเดียวกันบางท่านกลับเห็นว่า “ปัญหาและอุปสรรคคือพูดคุยไม่เข้าใจกัน ข้อเสนออื่นไม่มี”^๔ ส่วนอีกท่านไม่ได้แสดงความเห็นโดยกล่าวว่า “ไม่มีอะไรเพิ่มเติม ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนออื่นก็ไม่มี”^๕ เรื่องงบประมาณถือเป็นปัญหาหลักในการพัฒนาพื้นที่ภายใต้ระบบทุนนิยมและบริโภคนิยม นอกจากนี้ยังมีปัญหายาเสพติดในชุมชน การดูแลประชาชนที่ไม่ทั่วถึงของเจ้าหน้าที่รัฐเนื่องจากขาดบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินการ ขณะที่บางท่านเห็นว่าการสื่อสารหรือพูดคุยที่ไม่เข้าใจกันเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาจังหวัดนครพนมให้เป็นเมืองแห่งความสุข

องค์ความรู้จากงานวิจัย

โครงการย่อยที่ ๑

องค์ความรู้จากงานวิจัยชิ้นนี้ มี ๒ ประเด็น

๑. องค์ความรู้เรื่อง **นโนทัศน์ดุลยภาพ ๑.๑)** ดุลยภาพของคนกับสิ่งแวดล้อม จากทัศนะของคนในชุมชนเรื่องสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากสังคมเมืองโดยเฉพาะประเด็นป่าไม้และสิ่งปฏิภูม ไม่ใช่ว่าคนชนบทเห็นความสำคัญหรือคุณค่าสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าสังคมเมือง แต่เพราะบริบททางสังคม

๑ สัมภาษณ์ นายสมวงศ์ โกพลรัตน์, เจ้าศาลเจ้าปู่ปลาเรณูนคร-สมาชิกสมาคมเจ้าปู่ปลาเรณูนคร บ้านเรณู ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๒ สัมภาษณ์ นางสาวนิษฐา ไชชนะนวน, แพทย์ประจำตำบล-สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองพระท่า วัดศรีเจริญสุข บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๓ สัมภาษณ์ นายวธนฤติ ล่องสิริส, นักพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม อาคารเจริญ-คุณหญิงวรรณศิริวัฒนภักดี ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๔ สัมภาษณ์ นายพิชญ์ ป็องทอง, พนักงานจำหน่ายตัวบริษัทนครชัยแอร์-บ้านนาคำ ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

๕ สัมภาษณ์ นางสาวศศิวิมล คมเฉียบ, รองผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

ที่สังคมชนบททำการเกษตรต้องแผ้วถางป่า เผาหญ้า เผาฟางเพื่อฆ่าวัชพืชและเพิ่มปุ๋ย (ตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูล) การถางป่า เผาพืชพืชเป็นการสร้างมลพิษในอากาศ แต่สำหรับคนที่อยู่อาศัยบริเวณนั้นคือการสร้างความปลอดภัยจากเห็บ ยุง และสัตว์เลื้อยคลาน การอนุรักษ์ในความหมายของคนชนบทคือการรักษาชีวิต ทำลายต้นไม้เพราะมันมากจนก่อให้เกิดอันตราย ส่วนการอนุรักษ์ของคนเมืองคือการรักษาต้นไม้และปลูกเพิ่มเพราะต้นไม้ขาดแคลน แต่ความหมายตรงกันคือ การรักษาคุณภาพโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางนั่นเอง บริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ พื้นที่ชนบทเป็นพื้นที่เป็นส่วน ไร่ นา เกือบทุกคนมีสวนและไร่นา หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง ชยะของคนชนบทคือปุ๋ย เมื่อทิ้งในที่นาหรือสวน พื้นดินจะซึมซับแล้วย่อยเป็นปุ๋ย ทัศนะต่อชยะ (โดยเฉพาะชยะอินทรีย์) ไม่ถือว่าเป็นชยะ ส่วนสังคมเมือง ทัศนะต่อของเศษเหลือจากการบริโภคคือชยะ สิ่งปฏิญญาเพราะหากทิ้งลงพื้นที่ปุ๋นจะเป็นสิ่งปฏิญญาและมลพิษ เฉพาะฉะนั้นสิ่งที่เป็นชยะหรือมูลพืชขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่นั้นๆ ๑.๒) คุณภาพทางสังคมและวัฒนธรรม สังคมชนบทดำเนินต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพราะสังคมมีสิ่งที่รักษาคุณภาพทางสังคม ก่อนหน้าสามสี่ปีคนที่ทำการเกษตรมักเป็นชาวนาหรือชาวสวน ทำเป็นอาชีพ สังคมชนบทมีโครงสร้างทางสังคมที่คล้ายกัน กล่าวคือครัวเรือนที่ประกอบขึ้นจากสมาชิกหลายคนฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจไม่แตกต่างกันมากนัก ความเป็นเครือญาติและความใกล้ชิดระหว่างกันสูง สมาชิกของสังคมได้พบปะกันอย่างสม่ำเสมอ ว่างเว้นจากการทำการเกษตรไปมาหาสู่กันเป็นปกติ ความขัดแย้งไม่ค่อยปรากฏ กล่าวได้ว่าสังคมมีความปกติสุข ส่วนสังคมเมืองมีความปัจเจกสูง และมีความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคม

๒. องค์ความรู้เรื่อง **โยงโยที่ซ่อนเร้น หรือมือที่มองไม่เห็น** ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ เมื่อชุมชนอยู่ร่วมกันแล้วมีพลังบางอย่างขับเคลื่อนของชุมชนไปสู่เป้าหมายผาสุกร่วมกัน พลังบางอย่างเป็นแรงขับเคลื่อนให้แก่ตนเอง ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันและสะท้อนออกทางประเพณีท้องถิ่นผสมผสานกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ลอยกระทง สงกรานต์ ทอดกฐิน ออกพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น การรวมตัวของคนเกิดค่านิยมและปทัฏฐานทางสังคมเป็นแบบประพฤติร่วมกัน เมื่อเกิดสิ่งที่พึงประสงค์ในองค์ความรู้ข้อที่ ๑ มาจากช่องว่างระหว่างสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ความแตกต่างก่อให้เกิดผลทั้งเชิงบวกและลบ ตัวพิธีกรรมประเพณีที่ก่อให้เกิดค่านิยมร่วมกัน เป็นการซึมซับปัญหาและละลายปัญหาระหว่างบุคคล คือการพูดคุย สนทนา ในช่วงพิธีกรรม ประเพณีและสร้างแรงบันดาลใจให้การดำเนินชีวิตของบุคคลและกลุ่มอย่างมีความสุข เฉพาะและมีความสุขร่วมกันได้

โครงการย่อยที่ ๒

การวิจัย เรื่อง “กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม” เป็นงานวิจัยแบบผสมแบบมีส่วนร่วม โดยใช้การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

เช่น หน่วยงานราชการ และชาวบ้าน เป็นต้น และได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยได้ผลการวิจัยตามข้อมูลข้างต้น ซึ่งได้ค้นพบแนวคิดใหม่จากการวิจัยได้ดังนี้

๑. พัฒนาตัวชี้วัดกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม จะเกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยเดียวไม่ได้ เพราะต้องอาศัยความเห็นจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนและสถานที่จริงเพื่อวิเคราะห์นำมาเป็นแนวทางในการสร้างตัวชี้วัด จากแบบสอบถามเพื่อการวิจัยเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมทั้ง ๔ ด้าน โดยเรียงลำดับส่วนที่เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามที่สุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๘ อยู่ในระดับ มาก ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง และ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนด้านที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๑ อยู่ในระดับ ปานกลาง

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ และได้ให้ลำดับความสำคัญของสิ่งที่ทำให้เกิดความสุข พบว่า ๑) ครอบครัว ๒) เงิน รายได้ ๓) สุขภาพแข็งแรง ๔) มีศีลธรรม จิตใจผ่องใส ๕) มีประเพณีดีงามเป็นของตนเอง ๖) สังคมสงบสุข และ ๗) มีเพื่อนบ้านที่ดี ชุมชนดี เป็นสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลลำดับความสำคัญ

หลังจากนี้ผู้วิจัยได้นำการลำดับความสำคัญของผู้สัมภาษณ์ ได้สร้างตัวชี้วัดความสุข และนำไปทำกิจกรรมสร้างความสุขให้ชุมชน โดยใช้พื้นที่วิทยาลัยสงฆ์นครพนมในการทำกิจกรรม และโครงการนั้นมุ่งเน้นในการทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกันแบบครอบครัวด้วยการทำบุญตามกำลังทรัพย์ที่เหมาะสมการสถานภาพ

๒. การตัวชี้วัดความสุขสู่การพัฒนาชุมชน โดยมีวิธีการดังนี้

๑. วิเคราะห์แนวทางการนำตัวชี้วัดไปสู่การดำเนินงานโครงการ
๒. ประชุมปรึกษาหารือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่จะดำเนินการ
๓. ประสานงานชุมชนเพื่อจัดกิจกรรม
๔. จัดกิจกรรมตามตัวชี้วัดที่ได้กำหนดขึ้น
๕. ประเมินความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม

อย่างไรก็ตามกิจกรรมสร้างความสุขตามตัวชี้วัด พบว่า ลำดับที่ ๑ ข้อ มีศีลธรรม จิตใจผ่องใส ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๒ ข้อ มีประเพณีดีงามเป็นของตนเอง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๓ ข้อ ครอบครัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๔ ข้อ เงิน รายได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๕ ข้อ สุขภาพแข็งแรง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๖ ข้อ สังคมสงบสุข ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๗ ข้อ มีเพื่อนบ้านที่ดี ชุมชนดี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ อยู่ในระดับ มาก

เป็นการแสดงให้เห็นว่าตัวชี้วัดจะสำเร็จผลได้นั้นต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และลักษณะของประชาชนในชุมชน

องค์ความรู้จากงานวิจัยย่อยที่ ๓

งานวิจัยเรื่องการส่งเสริมนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็น ๒ ข้อดังนี้

ข้อแรกงานวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความสำคัญขององค์ความรู้ด้านการบูรณาการความหลากหลายขององค์ประกอบที่ส่งผลต่อนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม โดยการสร้างกลุ่มหรือเครือข่ายเพื่อประสานบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจและประชาชนในชุมชน ซึ่งต้องนำแต่ละองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมของคนพื้นที่แต่ละอำเภอมาบูรณาการและดำเนินการให้เกิดรูปธรรม เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดนครพนม ทั้งด้านความสุขทางกายและความสุขทางใจ ตลอดจนองค์ประกอบอื่นที่มีผลต่อนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกัน ได้แก่ ควรให้ความสำคัญกับการสร้างความหลากหลายทางวัฒนธรรม การรักษาสภาพแวดล้อมของเมืองให้น่าอยู่ การมีระบบขนส่งที่สะดวกและปลอดภัยให้ประชาชนมีความรู้ผ่านการศึกษาร่วมกันเพื่อรู้ทันความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางสังคมในโลกยุคปัจจุบัน องค์ประกอบอื่นควรเน้นพัฒนาด้านเศรษฐกิจให้ดีขึ้น การท่องเที่ยวบนฐานมรดกภูมิปัญญาของชุมชน งบประมาณดำเนินการของบางหน่วยงานที่ยังขาดแคลนและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ และควรเน้นในเรื่องการคมนาคม สร้างความเข้มแข็งขององค์กรเพื่อสลายกลุ่มผู้มีอิทธิพลและการบูชาตัวบุคคล พัฒนาสินค้าของชุมชนขนาดเล็กสู่สินค้าโอท็อป ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติรวมถึงส่งเสริมวัฒนธรรมและการศึกษา การสร้างเครือข่ายและบูรณาการความรู้จากสภาพสังคมมีความจำเป็นและเป็นหลักประกันความสำเร็จของนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม นอกจากนี้เครือข่ายการสงเคราะห์ยังนำไปสู่การเรียนรู้การทำงานและการร่วมมือทางสังคมเพื่อช่วยเหลือประชาชนในสถานการณ์อื่นด้วย ความสลับซับซ้อนของสังคมที่มีหลายหน่วยงานดูแล หลายส่วนจึงบูรณาการและร่วมมือระหว่างหน่วยงานตามบทบาทหน้าที่เป็นองค์ประกอบในการส่งเสริมและพัฒนาให้มีความพร้อมในการทำงานแบบองค์รวมตามลักษณะของปัญหา โดยที่การพัฒนาชุมชนยุคใหม่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการองค์ความรู้และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพสังคมและบริบททางวัฒนธรรมของคนในชุมชน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

องค์ความรู้ที่เป็นข้อค้นพบอีกข้อคือการเข้าใจปมหลังทางความคิดและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนรวมถึงบริบททางสังคมที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม การสร้างเครือข่ายการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมต้องให้ความสำคัญกับการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลในแต่ละอำเภอของจังหวัดนครพนม สร้างความเข้าใจร่วมกันภายใต้การยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ท่ามกลางความหลากหลายของรูปแบบวิถีชีวิต ศาสนาความเชื่อและประเพณีของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมไปใช้กับคนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้การสร้างเครือข่ายในการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจและประชาชนในชุมชน เพื่อส่งเสริมนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม จึงต้องการเข้าใจปมหลังทางความคิดและบริบทพื้นที่ที่สอดคล้องกับการสร้างเมืองแห่งความสุข นอกจากนี้ยังต้องบูรณาการความหลากหลายขององค์ประกอบที่ส่งผลต่อนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขด้วย หลักการทำงานทั้งสองข้อข้างต้นเป็นหลักประกันความสำเร็จในภาพรวมของนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม ซึ่งมีความสัมพันธ์และส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่ของจังหวัดนครพนมส่งเสริมนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายและเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ สํารวจโครงสร้างประชากร ปัจจัยเงื่อนไขของจังหวัดนครพนม ไปสู่ความสุขและสังเคราะห์องค์ประกอบแห่งความสุขนั้น

๕.๑ สรุปผลวิจัย

แผนงานวิจัยประกอบด้วย ๓ โครงการย่อย สรุปผลวิจัย ดังนี้

สรุปผลวิจัยโครงการที่ ๑

สรุปผลวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ๒ ข้อดังนี้

๑) เงื่อนไข บริบท โครงสร้างทางสังคมกับความสุข โครงสร้างทางประชากร แยกตาม สามช่วงวัย (ตามแนวคิดประชากรศาสตร์) ได้แก่ วัยเด็กตั้งแต่อายุแรกเกิดก่อน ๑๕ ปี ช่วงที่สอง วัยแรงงาน ตั้งแต่อายุ ๑๕ ปีถึง ๕๙ ปีและวัยผู้สูงอายุ ตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป ในปีพ.ศ. ๒๕๖๕ ภาพรวมของโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๔๙ ของโครงสร้างประชากรทั้งหมด ถือว่าก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มตัว ขณะประชากรเด็กมีอัตราการเกิดลง ซึ่งประชากรเด็กชดเชยประชากรสูงอายุไม่ได้สัดส่วน อาชีพของคนจังหวัดนครพนมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร คือการทำนา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยราว ๒.๙ (หรือ ๓ คน) ต่อหนึ่งครัวเรือน หากคิดเป็นครอบครัวจะเหลือเพียงมีสมาชิกเพียง ๒-๓ ต่อครอบครัว (ครัวเรือนทุกคนที่อาศัยในบ้านหลังคาเดียวกัน ครอบครัวหมายถึงผู้สืบสายเลือดเท่านั้น) อัตราการตายในปี ๒๕๖๕ ย้อนหลังสามปี ตายด้วยโรคมะเร็งตับและน้ำดี ติดเชื้อในกระแสเลือดและโรคหัวใจวาย ส่วนอัตลักษณ์ของชาวนครพนมคือวัฒนธรรม ประเพณีที่โดดเด่นนอกเหนือจากประเพณีเฉพาะกลุ่ม เฉพาะที่ ประเพณีร่วมกันของจังหวัดคือไหลเรือไฟและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม

การศึกษาองค์ประกอบตัวชี้วัดของสำนักงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ใช้ ๖ องค์ประกอบ ดังนี้ ๑) สุขภาวะ ๒) เศรษฐกิจชุมชน ๓) ครอบครัว ๔) การบริหารจัดการชุมชน ๕) สภาพแวดล้อม และ ๖) ธรรมภิบาล งานชิ้นนี้ไม่ได้สร้างขึ้นใหม่ แต่เป็นการนำองค์ประกอบเหล่านี้มาใช้เพื่อแสดงถึงความสอดคล้องมากน้อยกับเงื่อนไขของบริบท โครงสร้างทางสังคม อาชีพ

ของชาวจังหวัดนครพนม ผลการศึกษาแยกระดับทัศนคติ (อาจจะไม่ตรงหรือไม่ตรงกับข้อเท็จจริง เพราะเป็นความเห็น) การให้ความสำคัญแต่ละองค์ประกอบสรุปได้ ๓ กลุ่ม

กลุ่มที่มีความสำคัญมาก ๑) ได้แก่ (๑) เศรษฐกิจชุมชน/เศรษฐกิจตนเอง รายได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งเงินสำคัญอันดับหนึ่ง โดยเฉพาะโครงสร้าง-เงื่อนไขสังคมเมือง ความพึ่งพากันน้อย ความมั่นคงของชีวิตจึงถือว่ารายได้มีความสำคัญ บางรายกล่าว ความจนเป็นสิ่งที่น่ากลัว (๒) ครอบครัว ครอบครัวสายเลือดที่อยู่ด้วยกันโดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรมที่พอกอยู่ในด้วยตลอดเพราะงานเกษตรกรรม ทำนา ปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชใช้ในครัวเรือน สมาชิกครอบครัวโดยเฉพาะหัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบสมาชิกในครอบครัวทุกเรื่อง เรื่องเศรษฐกิจ รายได้เป็นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนตัวเงิน (๓) สุขภาวะ ความหมายแคบที่สุดคือ สุขภาพทางกายและสุขภาพทางใจ เพราะเป็นสิ่งภายใน มีใช้สิ่งที่ภายนอกที่แสวงหาได้ ผู้ตอบคำถามเห็นว่าสุขภาพดีตลอดและสุขภาพแข็งแรงเป็นพื้นฐานการได้มาของความสุขภายนอกอื่นๆ (๒) ธรรมชาติ คือความโปร่งใส โครงสร้างของสังคมชนบทและสังคมเมืองในจังหวัดนครพนม มีหน่วยงานที่เป็นทางการ หน่วยงานไม่เป็นทางการ และหน่วยธรรมชาติของชุมชน ทั้งสามหน่วยทางสังคมมีความเกี่ยวข้องกับสมาชิกชุมชน ในฐานะผู้เสียและผู้ได้ประโยชน์ หน่วยที่เป็นทางการที่มาจากการเลือกตั้งถือว่าสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นน้ำ (เลือกตั้ง) ได้แก่ เทศบาล องค์การบริหาร นอกจากเลือกตั้งไปแล้ว ชุมชนมีส่วนร่วมเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ในเทศกาลสำคัญ ชุมชนได้ประโยชน์จากกิจกรรมสาธารณะที่หน่วยดังกล่าว ดำเนินการ เช่น จ่ายเบี้ยผู้สูงอายุ ปรับปรุงถนนในหมู่บ้าน เป็นต้น นอกจากกิจกรรมดังกล่าว สมาชิกชุมชนไม่ได้ติดตามการบริหารกิจการของหน่วยดังกล่าว หน่วยที่ไม่เป็นทางการที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรง เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนพัฒนาอาชีพ สมาชิกมีส่วนร่วมในผลประโยชน์สูง เพราะเป็นที่ฝากเงินและกู้ยืมเงิน ความโปร่งใสและความเป็นธรรมชาติจึงมีความสำคัญต่อความสุข ความสุขของคนในชุมชน ความเป็นธรรมชาติของหน่วยงานดังกล่าวในปัจจุบันมีประเด็นข้อพิจารณาในชุมชนระดับหนึ่ง หน่วยสังคมที่เป็นธรรมชาติ คือ สมาชิกในหมู่บ้าน ความผาสุกคือ เป้าหมาย ผลประโยชน์เป็นนามธรรมคือ การมีเพื่อนบ้านที่ดี มีกิจกรรมของชุมชนและวัด ทุกคนช่วยเหลือกัน (๓) การจัดการบริหารชุมชน การจัดชุมชนโดยเฉพาะชุมชนธรรมชาติ การบริหารอย่างเป็นธรรมชาติ คือ ผู้อาวุโสของชุมชนเป็นหลักของการปฏิบัติและคติดำเนินชีวิต หลักนี้เป็นแนวทางการปฏิบัติต่อกันให้สมาชิกมีความสามัคคีและอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น (๓) สิ่งแวดล้อม ผู้ตอบคำถามให้ความสำคัญน้อยที่สุด โดยเฉพาะสังคมชนบท เพราะพื้นที่ยังอุดมสมบูรณ์ การตัดและการเผาไม่ถือว่าเป็นการทำลายแต่เป็นการดำรงชีวิต ขยะและมลพิษกำจัดโดยวิธีการของธรรมชาติ หมายถึง ในเมืองการทิ้งขยะที่ย่อยสลายได้เองก่อให้เกิดความสกปรกและมลพิษ ในสังคมชนบทการทิ้งขยะที่ย่อยสลายเองได้เป็นปัญหาน้อยดี บริบท เงื่อนไข โครงสร้างทางสังคมเฉพาะจึงมีผลต่อปัจจัยที่ก่อความสุขได้

๒. วิเคราะห์ความสุขของชาวนครพนม ตามเงื่อนไขปัจจัยในข้อที่ ๑ องค์ประกอบทั้ง ๖ องค์ประกอบมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์ การมีรายได้ มีฐานะมั่นคง (เศรษฐกิจชุมชน) ทำให้มีความมั่นคงและมีความสุขในการดำเนินชีวิต สามารถซื้อหาสิ่งที่ต้องการได้ โดยเฉพาะสังคมเมืองรายได้ที่แน่นอน งานที่มั่นคงมีความสำคัญ และรายได้เลี้ยงครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความขัดแย้งน้อยลง ความขัดแย้งระหว่างคนในครอบครัวส่วนหนึ่งมาจากรายได้ นอกจากครอบครัวการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนมีความสำคัญ ความผูกพันและความไว้วางใจของคนในสังคมมีความหมายของการยอมรับโดยเฉพาะสังคมชนบท การแลกเปลี่ยน การซื้อขาย การจ้างงานมาจากการไว้วางใจ การไว้วางใจเป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจ และการพึ่งพาในแง่ของพื้นที่ทำมาหากินเชื่อมต่อกัน เช่น ที่นาติดกัน นาแปลงหนึ่งติดห้วย คลอง นาอีกแปลงของอีกคนอยู่ถัดออกไปไม่ติดกับห้วย คลองเมื่อน้ำหลาก นาที่ติดกับห้วยจะเป็นทางผ่านให้นาอีกแปลงระบายน้ำออกได้ บ้านไม่มีกำแพง ทุกคนเป็นหูเป็นตาแทนกันได้ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยชุมชนด้วยกันดูแลทั้งร่างกายและจิตใจ (เยี่ยมเยียน) สุขภาวะจึงไม่แยกออกจากมิติทางสังคม การปฏิสัมพันธ์แบบเอื้ออาทรต่อเป็นแบบแผนและยึดถือจนพัฒนามาเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกันองค์ประกอบทั้งหมดเข้าด้วยกัน ถือว่าเป็นชุมชนที่มีความสุขได้

อภิปรายผล

ความสุขของชาวจังหวัดนครพนม นอกจากองค์ประกอบทั้ง ๖ ข้างต้น สิ่งหนึ่งที่เชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบทั้ง ๖ ประการ คือ วัฒนธรรม ตามโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อความสุขความทุกข์ในองค์ประกอบเศรษฐกิจชุมชน ที่สภาพของชุมชนและพื้นที่การทำมาหากินเชื่อมต่อกัน ทำให้เกิดการพึ่งพากัน การพึ่งพาเพราะสภาพธรรมชาติของที่นาสวนบึงคับ ส่งผลต่อการปรับพฤติกรรมของคนในสังคมให้มีความอ่อนน้อมระหว่างกันเพราะต้องพอกันตลอดชีวิต การปฏิสัมพันธ์เชิงบวกเป็นฐานการมีมิตรภาพระหว่างกันและขยายไปสู่สมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน หากมีปัญหาระหว่างกันจะยอมกัน จะมีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ยอมรับ ของที่ถูกขโมยในชุมชน คือ ปลาในสระ ผลไม้ (มะม่วง) ขโมยไม้ (ไม้ที่ตัดและไว้ใช้ประโยชน์ ทำเสาไฟ เสากระต๊อบ) เครื่องสูบน้ำ คนที่ถูกขโมยจะทราบว่าเป็นผู้ขโมยเพราะคนในชุมชนจะรู้พฤติกรรมของคนในชุมชนแต่ละคนอย่างดี แต่ทุกกรณีไม่มีการแจ้งตำรวจ แต่จะบอกว่า ดูสภาพคนขโมยแล้วก็ไม่มีความเจริญ คนแบบนี้ไม่เจริญ แล้วก็กรรมจะตามสนองมันเอง

ประเพณีที่คนสมาชิกของชุมชนเข้าร่วมมากที่สุดและมีระยะเวลาของกิจกรรมนานหลายวัน คือ ประเพณีบุญประจำปีคือบุญบั้งไฟ บุญพระเวสสันดร บุญกองข้าวและบุญงานกฐินที่ชุมชนใช้เวลาจัดเตรียมกิจกรรมจนถึงวันงานมากกว่าหนึ่งสัปดาห์ งานประเพณี เช่น ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ มีกิจกรรมทางพิธีกรรมทุกเดือนตลอดปี เชื่อว่าประเพณีนั้นเป็นมาของความสุข การเชื่อในเรื่องผี

ปูตาของชาติพันธุ์ลาว เป็นต้น^๑ เป็นการสร้างความสุขภายในจิตใจ ที่เกิดจากความศรัทธาในอำนาจเหนือธรรมชาติ ทำให้ชีวิตมีหวัง มีแรงบันดาลใจ มีสิ่งที่เหนือกว่าปละบประโลม ชีวิตมีเป้าหมายและมีคุณค่า

ความเชื่อสร้างสังคมและสร้างการผูกมัดของคนในชุมชน สร้างอัตลักษณ์ร่วม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สังคมเข้มแข็ง^๒

คุณภาพขององค์ประกอบ คุณภาพของคนกับสิ่งแวดล้อม ทักษะของคนในชุมชนเรื่องสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากสังคมเมืองโดยเฉพาะประเด็นป่าไม้และสิ่งปฏิกูล ไม่ใช่ว่าคนชนบทเห็นความสำคัญหรือคุณค่าสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าสังคมเมือง แต่เพราะบริบททางสังคมที่สังคมชนบททำการเกษตรต้องแผ้วถางป่า เผาหญ้า เผาฟางเพื่อฆ่าวัชพืชและเพิ่มปุ๋ย (ตามทักษะของผู้ให้ข้อมูล) การถางป่า เผาพืชพืชเป็นการสร้างมลพิษในอากาศ แต่สำหรับคนที่อยู่อาศัยบริเวณนั้นคือการสร้างความปลอดภัยจากเห็บ ยุงและสัตว์เลื้อยคลาน การอนุรักษ์ในความหมายของคนชนบทคือการรักษาชีวิต ทำลายต้นไม้เพราะมันมากจนก่อให้เกิดอันตราย ส่วนการอนุรักษ์ของคนเมืองคือการรักษาต้นไม้และปลูกเพิ่มเพราะต้นไม้ขาดแคลน แต่ความหมายตรงกันคือ การรักษาคุณภาพโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางนั่นเอง บริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ พื้นที่ชนบทเป็นพื้นที่เป็นสวน ไร่นา เกือบทุกคนมีสวนและไร่นา หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง ขยะของคนชนบทคือปุ๋ย เมื่อทิ้งในที่นาหรือสวน พื้นดินจะซึมซับแล้วย่อยเป็นปุ๋ย ทักษะต่อขยะ (โดยเฉพาะขยะอินทรีย์) ไม่ถือว่าเป็นขยะ ส่วนสังคมเมือง ทักษะต่อของเศษเหลือจากการบริโภคคือขยะ สิ่งปฏิกูลเพราะหากทิ้งลงพื้นที่ปุ๋นจะเป็นสิ่งปฏิกูลและมลพิษ เฉพาะฉะนั้นสิ่งที่เป็นขยะหรือมลพิษขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่นั้นๆ ๑.๒) คุณภาพทางสังคมและวัฒนธรรมสังคมชนบทดำเนินต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพราะสังคมมีสิ่งที่รักษาคุณภาพทางสังคม ก่อนหน้าสามสี่คนที่ทำการเกษตรมักเป็นชาวนาหรือชาวสวน ทำเป็นอาชีพ สังคมชนบทมีโครงสร้างทางสังคมที่คล้ายกัน กล่าวคือครัวเรือนที่ประกอบขึ้นจากสมาชิกหลายคน ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจไม่แตกต่างกันมากนัก ความเป็นเครือญาติและความใกล้ชิดระหว่างกันสูง สมาชิกของสังคมได้พบปะกันอย่างสม่ำเสมอ ว่างเว้นจากการทำการเกษตรไปมาหาสู่กันเป็นปกติ ความขัดแย้งไม่ค่อยปรากฏ กล่าวได้ว่าสังคมมีความปกติสุข ส่วนสังคมเมืองมีความปัจเจกสูง และมีความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคม การปฏิสัมพันธ์จึงเกิดขึ้นน้อย เพราะค่านิยม วิถีชีวิตแตกต่างกัน ระยะหลังเมื่อสองปีที่ผ่าน

^๑ พระครูสิริเจติยานุกิจ.ผศ.,ดร. รายงานวิจัย เรื่อง “กระบวนการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อความสุขของชาติพันธุ์ ในกลุ่มจังหวัดสนุก,(สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐) หน้า ๓๙

^๒ พระครูศรีปริยัติการ รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิด ความเชื่อและหลักการปฏิบัติเพื่อความความสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก,(สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๖๐) หน้า ๘๘

มาสังคมชนบทมีโครงสร้างทางสังคมและการปฏิสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม กล่าวคือที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมร่ำรวยและเป็นข้าราชการบำนาญทำเกษตรเป็นงานอดิเรก ความเป็นปัจเจกกันที่ทำกินเป็นของส่วนบุคคล ขณะที่โคกระบือของสมาชิกชุมชนอื่นอาจจะละเมิดของเพื่อบ้านจะเป็นเรื่องปกติและให้อภัยกันแต่ละเมิดคนที่ฐานะทางสังคมจะถูกปรับสิน ชาวบ้านปรับตัวด้านการดำเนินชีวิตระมัดระวังมากขึ้นและปรับความดุลของชุมชนใหม่ คือ การรวมกลุ่มของกลุ่มเดิมแนบชิดกันมากคล้ายให้เกิดพลังในการรับสิ่งแปลกปลอมใหม่

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ เมื่อชุมชนอยู่ร่วมกันแล้วมีพลังบางอย่างจับเคลื่อนของชุมชนไปสู่เป้าหมายผาสุกร่วมกัน พลังบางอย่างเป็นแรงขับประโยชน์สุขให้แก่ตนเอง ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันและสะท้อนออกทางประเพณี ท้องถิ่นผสมผสานกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ลอยกระทง สงกรานต์ ทอดกฐิน ออกพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น การรวมตัวของคนเกิดค่านิยมและปทัฏฐานทางสังคมเป็นแบบประพฤติร่วมกัน เมื่อเกิดสิ่งที่พึงประสงค์ในองค์ความรู้ข้อที่ ๑ มาจากช่องว่างระหว่างสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ความแตกต่างก่อให้เกิดผลทั้งเชิงบวกและลบ ตัวพิธีกรรมประเพณีที่ก่อให้เกิดค่านิยมร่วมกัน เป็นการซึมซับปัญหาและละลายปัญหาระหว่างบุคคล คือการพูดคุย สนทนาในช่วงพิธีกรรม ประเพณีและสร้างแรงบันดาลใจให้การดำเนินชีวิตของบุคคลและกลุ่มอย่างมีความสุขเฉพาะและความสุขร่วมกันได้

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ เงื่อนไขของชุมชนรองรับและสอดคล้องกับแผนนั้น กล่าวคือชุมชนเป็นชุมชนที่มีรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตน ชุมชนมีความรักสามัคคีและเปิดรับนโยบายภายนอก ชุมชนมีองค์ประกอบดังกล่าวทำให้นโยบายเหล่านั้นบรรลุผลตามดัชนีตัวชี้วัดของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้สร้างไว้^๓

ค่านิยมร่วมของคนในสังคมอันเป็นฐานที่มาของกติกาการดำเนินชีวิตร่วมกัน ค่านิยมร่วมหมายถึง สิ่งที่คนในชุมชนหรือคนในสังคมยึดถือร่วมกัน อาจจะเป็นเป้าหมายร่วม (เช่นตายแล้ว จะขึ้นสวรรค์ถ้าทำดี ตกนรกถ้าตอนเป็นมนุษย์ทำชั่ว) เป้าหมายร่วมทำให้เกิดการดำเนินชีวิตบนกติกา ร่วมกัน การไม่ประพฤติผิดศีล ดำรงตนในทำนองคลองธรรม คุณค่าร่วมของคนในสังคมเป็นแกนหล่อลื่นให้มวลสมาชิกในสังคมดำเนินชีวิตประสานสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ความขัดแย้งกันของมวลสมาชิกในกลุ่มหรือในสังคมน้อยลง หรือหากมีก็มีคุณค่าร่วมเป็นแกนในการคลี่คลายได้ จะเห็นว่าพระธาตุฯ ก่อให้เกิดกิจกรรมร่วมของคนในชุมชน เช่น กิจกรรมบวงสรวง กิจกรรมเกี่ยวกับพญานาค กิจกรรมประจำปี กิจกรรมเวียนเทียนในวันพระ กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะใช้พระธาตุฯเป็นสถานที่ดำเนินการ กิจกรรมเปลี่ยนผ่านชีวิต การแต่งงาน การได้รับตำแหน่งใหม่ การได้เดินทาง

^๓ ศราวุฒิ คัมภักษ์, รายงานวิจัย เรื่อง นโยบายและกลไกการเสริมสร้างชุมชนเป็นสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐) หน้า บทคัดย่อ

ไปต่างประเทศ การรับปริญญา เป็นต้น การเปลี่ยนผ่านชีวิตนี้พระธาตุฯจะมีส่วนเกี่ยวข้องที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านที่ดีและเป็นมงคล^๔

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยสังคมอย่างไม่เป็นทางการ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนพัฒนาอาชีพ เป็นต้น ควรเป็นการดำเนินการของชาวบ้านที่เป็นสมาชิก ประกอบด้วยทุกภาคส่วนเป็นกรรมการบริหารงาน นักการเมืองท้องถิ่นควรเป็นที่ปรึกษาแต่ไม่ควรเป็นกรรมการมีอำนาจในการชี้แนะ

มัคทายก ผู้นำพิธีกรรมในวัดได้ขาดหายไป นัคนายก เป็นนักปราชญ์ท้องถิ่น เป็นผู้ที่ได้รับการนับถือด้านวิทยุคุณุฒิ เมื่อมีปัญหาในชุมชน มัคนายกมักเป็นผู้ประสานและทำให้เกิดการประนีประนอม และเป็นผู้สืบสารประเพณีท้องถิ่น หากหรือฟื้นหน่วยสังคมหน่วยนี้อาจจะสร้างความสมดุลใหม่แก่ชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงกิจกรรม

คุณภาพทางสังคม กิจกรรมการพัฒนาอาชีพที่รัฐส่งเสริม ควรเป็นกิจกรรมเชิงนิเวศ หมายถึง อาชีพที่เอื้อต่อการสร้างอาชีพอื่น ส่งเสริมและเกื้อกูลกัน เช่น อาชีพปลูกดอกไม้ เชื่อมโยงกับอาชีพบริการในโรงแรมนำดอกไม้ไปประดับ โรงแรมสัมพันธ์กับการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัด เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

มีงานศึกษาเกี่ยวกับความสุขของเมือง ความสุขของชุมชนจำนวนมาก ขณะเดียวกันสิ่งที่คู่กับความสุข คือ ความทุกข์ของชุมชน ควรศึกษาความทุกข์ของชุมชน โดยเฉพาะความขัดแย้งของคนในชุมชนว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร

สรุปผลการวิจัยโครงการที่สอง

การพัฒนาตัวชี้วัดกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม

๑. การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๓.๓๖ อยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๘ อยู่ใน

^๔ ลิขสิทธิ์ สิ่งหังอวยและคณะ, รายงานวิจัยเรื่อง การจัดการทุนทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวของจังหวัดนครพนม: กรณีศึกษาวัดที่มีพระธาตุประจำวันเกิด ๗ วัด (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘) หน้า ๙๓

ระดับ มาก ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง และ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนด้านที่ค่าเฉลี่ย น้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๑ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๑.๑ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๓.๑๑ อยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้ ๑. ท่านมีส่วนร่วมในการประชุม ปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ อยู่ในระดับ มาก ๒. ท่านมีส่วนร่วมกำหนดการใช้ทรัพยากรในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๔๕ อยู่ในระดับ ปานกลาง ๓. ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงานใน กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการณ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๑.๒ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๓.๒๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้ ๑. ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานกระบวนการสร้าง เมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ อยู่ในระดับ มาก ๒. ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรม กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม และ ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพย์สินเงินทองเพื่อใช้ในการ ทำกิจกรรมต่อกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๐ อยู่ในระดับ ปานกลาง ๓. ท่านมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรึกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการสร้างเมืองแห่ง ความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๕ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมประชุมและวางแผนการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๒.๘๐ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๑.๓ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้าน ภาพรวม เท่ากับ ๓.๖๘ อยู่ในระดับ มาก พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้ ๑. ท่านรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานกระบวนการสร้าง เมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ อยู่ในระดับ มาก ๒. ท่านได้รับการเคารพและการ ยอมรับในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ อยู่ในระดับ มาก ๓. ชุมชนท่านได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ อย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ อยู่ในระดับ มาก ส่วนข้อที่ ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่ง ความสุขแบบมีส่วนร่วม และ ท่านมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๘ อยู่ใน

ระดับ ปานกลาง

๑.๔ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายชื่อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้าน ภาพรวม เท่ากับ ๓.๓๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้ ๑. ท่านร่วมประชุมผลการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๑ อยู่ในระดับ มาก ๒. ท่านมีส่วนในการติดตามผลการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ อยู่ในระดับ มาก ๓. ท่านมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ อยู่ในระดับ มาก ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนต่อการดำเนินงานกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๗ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒. การลำดับความสำคัญของผู้สัมภาษณ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) ครอบครัว ๒) เงิน รายได้ ๓) สุขภาพแข็งแรง ๔) มีศีลธรรม จิตใจผ่องใส ๕) มีประเพณีดีงามเป็นของตนเอง ๖) สังคมสงบสุข และ ๗) มีเพื่อนบ้านที่ดี ชุมชนดี

หลังจากนี้ผู้วิจัยได้นำการลำดับความสำคัญของผู้สัมภาษณ์ ได้สร้างตัวชี้วัดความสุข และนำไปทำกิจกรรมสร้างความสุขให้ชุมชน โดยใช้พื้นที่วิทยาลัยสงฆ์นครพนมในการทำกิจกรรม และโครงการนั้นมุ่งเน้นในการทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกันแบบครอบครัวด้วยการทำบุญตามกำลังทรัพย์ที่เหมาะสมการสถานภาพ

๕.๑.๒ การนำตัวชี้วัดความสุขสู่การพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนมนำไปสู่ความสุขแบบยั่งยืน

ผู้วิจัยได้นำ “ตัวชี้วัดความสุขสู่การพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนมนำไปสู่ความสุขแบบยั่งยืน” ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เรื่อง กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม โดยชาวบ้านได้สละเวลาเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมประจำปีของวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ด้วยการทำบุญตักบาตร และสละสิ่งของตามกำลังทรัพย์เพื่อให้จิตใจได้เรียนรู้จักการสละสิ่งของ เกิดบุญนำส่งให้ไม่ยึดติดกับสิ่งที่หามาได้

หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้ ลำดับที่ ๑ ข้อ มีศีลธรรม จิตใจผ่องใส ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๒ ข้อ มีประเพณีดีงามเป็นของตนเอง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๓ ข้อ ครอบครัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๔ ข้อ เงิน รายได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๕ ข้อ สุขภาพแข็งแรง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๖ ข้อ สังคมสงบสุข ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๗ ข้อ มีเพื่อนบ้านที่ดี ชุมชนดี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ อยู่ในระดับ มาก

อภิปรายผล

๕.๒.๑ การพัฒนาตัวชี้วัดกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม

บ้านหนองสังข์ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในรัศมี ๕๐ กิโลเมตรของวัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จึงได้รับอิทธิพล ด้านวัฒนธรรม และศาสนาจากบริเวณใกล้เคียง และเมื่อพิจารณาจากผลสำรวจ ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เกี่ยวกับจังหวัดที่ประชาชน มีความสุข พบว่า ชาวจังหวัดนครพนมมีความสุขอันดับ ๑ ของประเทศติดกัน ๒ ปี ซ้อน โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ร่วมกับกรมสุขภาพจิต และสถาบันวิจัย ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล **เผยว่า จังหวัดนครพนม** ได้รับการสำรวจพบว่าประชาชนมีความสุขเป็นอันดับ ๑ ของประเทศไทยติดกัน ๒ ปีซ้อน แม้ว่าปัจจุบันการสำรวจทางสถิตินี้จะถูกลบไปแล้ว แต่ทั้งสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ รวมถึงหน่วยงานที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตที่พร้อม ก็ดูเหมือนจะทำให้พื้นที่นี้ยังคงรักษาอันดับความสุขไว้ได้

ความสุข เป็นความสุขกายและใจ ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลสามารถจัดการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับ **ราชบัณฑิตยสถาน**^๕ มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถอยู่ได้อย่างมีคุณค่าในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปความสุขมีขอบเขตการอธิบายด้านร่างกาย มีความเข้มแข็ง ไม่เจ็บป่วยทั้งด้านร่างกายและด้านอารมณ์ จิตใจ มีศักดิ์ศรี เคารพนับถือตน การเข้าถึงจุดสูงสุดทางศาสนา ความสุขยังบ่งบอกสังคมที่ดี มีความผาสุก ครอบครัวยอบอุ่น แต่การมีความพึงพอใจในชีวิตในระดับหนึ่ง มีอาชีพที่รัก ครอบครัวยอบอุ่น เพื่อนบ้านดี และสิ่งที่สำคัญที่สุดของชีวิต คือ **ครอบครัว** เพราะคือ รากฐานของชีวิต และเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหมาย สอดคล้องกับ **พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)**^๖

รายได้จัดเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญทำให้เกิดความสุขเพราะสรรพสิ่งของการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องใช้เงินในการจัดหาบริโภค และตอบสนองความต้องการของชีวิตช่วยให้สามารถจัดหาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และบริการด้านสุขภาพยกระดับคุณภาพชีวิต รายได้ที่เพียงพอจะช่วยให้บุคคลสามารถเข้าถึงสินค้าและบริการที่มีคุณภาพได้ ตำบลหนองสังข์ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนมเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่รายได้ต่ำแต่สามารถบริหารจัดการได้อย่างเพียงพอแก่การดำเนินชีวิต ด้วยความเกื้อกูลและสามัคคีของคนในครอบครัวทำให้สามารถแก้ปัญหาทางการเงินได้ไม่มีปัญหา แต่หากครอบครัวไม่ได้

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๐๑.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยายความ**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๓), หน้า ๑๐๘๔-๑๐๘๕.

ประกอบอาชีพเป็นชาวนา ก็จะประกอบอาชีพอย่างอื่น เป็นต้นว่า อาชีพพ่อค้าแม่ค้าที่หาของจากต่างถิ่นหรือสินค้าทางการเกษตรมาขายในชุมชนตำบลหนองสังข์ ที่มีตลาดสดสำหรับนำสินค้ามาจำหน่าย รวมถึงการเปิดร้านขายของชำโดยหวังให้ชุมชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^๗

สุขภาพ เป็นสิ่งสำคัญอีกประการที่จะทำให้ได้อยู่กับครอบครัว หารายได้มากขึ้น และได้เลี้ยงลูกหลาน ด้วยชุมชนเริ่มเข้าสังคมคนสูงวัย สุขภาพร่างกายย่อมมีโรคประจำตัว เช่น โรคความดันโลหิตสูง อาการปวดเมื่อยตามร่างกาย โรคเบาหวาน เป็นต้น และในชุมชนมีความเชื่อด้านการดูแลรักษาแบบอศัยผีที่เชื่อว่า พิธีเหยา (รักษาคนป่วยแบบโบราณ) โดย เหยา หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจกับผู้ป่วยเป็นหลัก เมื่อผู้ป่วยอยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิตหรือผู้ป่วยหายจากโรคและอาการเจ็บป่วยก็จะทำพิธีการเหยา ผู้ที่ทำพิธีการเหยาเรียกว่า **หมอเหยา**เป็นผู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยปู่ย่า ตายาย แม้ เป็นหมอเหยามาก่อนลูกก็จะสืบทอดการเป็นหมอเหยา ทั้งนี้ การเหยาเป็นการติดต่อสื่อสารของมนุษย์และวิญญาณ ซึ่งการติดต่อสื่อสารจะใช้ท่วงทำนองของดนตรีหรือที่ชาวผู้ไทยเรียกว่า กลอนลำ (หมอลำ) มีเครื่องดนตรีประเภทแคนประกอบการให้จังหวะ วิธีการติดต่อสื่อสาร กลอนลำและทำนอง เรียกว่า การเหยา

กำลังใจ หรือจิตใจผ่องใส นับว่าเป็นการรักษาตนจากโรคร้ายต่าง ๆ อีกประการหนึ่งโดยอศัยแนวคิดที่ว่า เมื่อสุขภาพจิตดี สุขภาพการก็ปราศจากโรคร้ายอันตราย เพราะจิตใจที่ดีทำให้การดำรงชีวิตดีขึ้นตามมาด้วย สอดคล้องกับ **พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)**^๘ และโรคที่เป็นผลพวงมาจากสุขภาพจิตไม่ดี ได้แก่ โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคมุมิแพ้ โรคระบบทางเดินอาหาร โรคระบบสืบพันธุ์ โรคระบบประสาท แม้แต่โรคร้ายแรงดังโรคมะเร็ง ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านในชุมชนตำบลหนองสังข์จึงให้ความสำคัญกับการรักษาจิตใจตามวิธีการที่ตนคุ้นเคย คือ การเข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัด ประเพณีบุญ ๑๒ เดือน หรือ ฮีต ๑๒ ประกอบด้วย ฮีตเข้ากรรม ฮีตคุณลาน ฮีตข้าวจี ฮีตพระเวส ฮีตสงกรานต์ ฮีตบั้งไฟ ฮีตข้าชะ ฮีตเข้าพรรษา ฮีตข้าวประดับดิน ฮีตข้าวสาก ฮีตออกพรรษา และ ฮีตกฐิน ที่ชาวบ้านได้ยึดถือปฏิบัติกันสืบมาตั้งแต่โบราณประเพณีไม่ได้ทำแล้วแต่ก็ได้ ถ่ายทอดให้รุ่นหลังได้รับรู้ มีประเพณีดีงามเป็นของตนเอง และยังเป็นกุศโลบายให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคีกันจากการทำกิจกรรมร่วมกัน เมื่อมีงานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

^๗ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ระหว่างปี ๒๕๕๐-๒๕๕๔**, (๒๕๕๐) หน้า ๑. (ออนไลน์), แหล่งที่มา : https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=๕๗๔๗&filename=develop_issue, (สืบค้นเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖).

^๘ อ้างถึงใน อภิชัย มงคล และคนอื่นๆ รายงานวิจัยการศึกษาดัชนีชี้วัดความสุขของคนไทย. (ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมขันธ์.๒๕๕๔ ข) หน้า ๕๙.

ทุกชุมชนนอกจากจะมีความสุข ก็ย่อมมีปัญหาเป็นของคู่กัน ปัญหาอาชญากรรมในชุมชน ปัญหาผู้ติดยาในชุมชนมีแต่เล็กน้อยเพราะคนในชุมชนร่วมกันป้องกันไม่ให้เกิดการกระจายเป็นวงกว้าง ซึ่งวิธีแก้ไขของคนในชุมชนตำบลหนองสังข์นั้นคนในหมู่บ้านมักจะช่วยกันสอดส่องดูแล และช่วยกันป้องกันไม่ให้เยาวชนเสพยาเสพติด หากมีคนในหมู่บ้านติดยาเสพติด ทางหมู่บ้านก็จะร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ สาธารณสุข และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อแก้ไขปัญหา

๕.๒.๒ การนำตัวชี้วัดความสุขสู่การพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนมนำไปสู่ความสุขแบบยั่งยืน

ผู้วิจัยได้นำ “ตัวชี้วัดความสุขสู่การพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนมนำไปสู่ความสุขแบบยั่งยืน” ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เรื่อง กระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดนครพนม โดยชาวบ้านได้สละเวลาเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมประจำปีของวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ด้วยการทำบุญตักบาตร และสละสิ่งของตามกำลังทรัพย์เพื่อให้จิตใจได้เรียนรู้จักการสละสิ่งของ เกิดบุญนำส่งให้ไม่ยึดติดกับสิ่งที่หามาได้

หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการ วิทยาลัยสงฆ์นครพนม โดยสามารถสรุปได้ดังนี้ ลำดับที่ ๑ ข้อ มีศีลธรรม จิตใจผ่องใส ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๒ ข้อ มีประเพณีดีงามเป็นของตนเอง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๓ ข้อ ครอบครัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๔ ข้อ เงิน รายได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๕ ข้อ สุขภาพแข็งแรง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๖ ข้อ สังคมสงบสุข ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ อยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ ๗ ข้อ มีเพื่อนบ้านที่ดี ชุมชนดี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ อยู่ในระดับ มาก

ข้อเสนอแนะ

๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษามิติด้านความสุข ในเชิงนโยบาย

ควรประเมินสิ่งที่ชาวบ้านตำบลหนองสังข์ได้รับผลกระทบจากด้านความทุกข์ และควรมีกระบวนการจัดการอย่างไร

๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาองค์ประกอบความสุข ในแต่ละองค์ประกอบเพียงองค์ประกอบเดียว ศึกษาในแง่อุปสรรคและปัญหาการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่ความสุขนั้น

สรุปผลวิจัยโครงการที่ ๓

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม” จากการศึกษา นโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มภาครัฐ ๒) กลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ ๓) กลุ่มประชาชนในชุมชน มีดังนี้

๕.๑.๑ องค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

ความเห็นของกลุ่มภาครัฐ

ภาครัฐทุกท่านเห็นตรงกันว่าความสุขทางกายสัมพันธ์กับปัจจัย ๔ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต ความสุขเกิดจากการมีปัจจัย ๔ เพียงพอต่อความต้องการและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ความสุขทางใจผูกพันกับพระพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นโดยมีพระธาตุพนมเป็นศูนย์กลาง ซึ่งความสุขทางใจกับทางกายสัมพันธ์กันและเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงในการดำรงชีวิตเป็นแบบพอเพียง มีรายได้ตลอดปี ประกอบอาชีพสุจริตและถูกต้องตามศีลธรรม ความสุขของครอบครัวมาจากความสุขทางกายและทางใจ ความสัมพันธ์ที่ดีและการช่วยเหลือเกื้อกูลส่งผลให้มีความสุข ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนมีวัดเป็นศูนย์กลางรวมใจ มีพื้นที่ร่วมกิจกรรมและปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนช่วยเหลือกันเพื่อให้เกิดสันติสุข ความสุขตามบทบาทหน้าที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ การมีอิสระทางความคิดและการแสดงออกทางการเมือง ธรรมชาติและนิเวศวิทยามีการบริหารจัดการดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ด้านศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์มีหลากหลายโดยมีพระธาตุพนมเป็นศูนย์กลางและมีศิลปวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านศาสนาและความเชื่อมีวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ ส่งเสริมวัดเชิงท่องเที่ยวและมีการนับถือผีปู่ตาคู่กับศาสนาพุทธเพื่อสร้างกรอบความประพฤติของคนในชุมชน ความสุขจากการตระหนักรู้คุณค่าความเป็นมนุษย์เกี่ยวข้องกับความสุขทางสังคมและครอบครัว บนพื้นฐานความเสมอภาคและการมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบมีสองท่านเห็นตรงกันว่าด้านการตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์สำคัญที่สุด บางท่านเห็นว่าด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ส่วนอีกท่านมองว่าสำคัญทั้ง ๑๐ องค์ประกอบ และองค์ประกอบอื่นควรให้ความสำคัญกับการสร้างความหลากหลายทางวัฒนธรรม การรักษาสุขภาพแวดล้อมของเมืองให้น่าอยู่ การมีระบบขนส่งที่สะดวกและปลูกฝังให้ประชาชนมีความรู้ผ่านการศึกษาเพื่อให้อุตสาหกรรมเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางสังคมในโลกยุคปัจจุบัน

ความเห็นของกลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ

ความสุขทางกายของภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจนอกจากเกี่ยวข้องกับปัจจัย ๔ แล้วยังมีเรื่องการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ พัฒนาอาชีพในชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อขับเคลื่อนชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ความสุขทางใจอยู่ในบริบทศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม การได้รวมกลุ่มทำกิจกรรมและใช้ชีวิตอิงอยู่กับธรรมชาติ ด้านอาชีพเกี่ยวข้องกับการพัฒนางานให้เหมาะสม

และสัมพันธ์กับชุมชน ตลอดจนการรวมกลุ่มสร้างอาชีพสุจริตเพื่อให้มีความปลอดภัยในชีวิต ความสุขในครอบครัวเกิดจากสัมพันธ์ภาพที่ดี แบ่งหน้าที่รับผิดชอบและช่วยกันดูแล ส่งเสริมให้ลูกหลานเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความสุขในครอบครัว ความสุขทางสังคมเกี่ยวกับความสามัคคีในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองได้ สร้างจิตสำนึกในการช่วยเหลือและร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชน ด้านประเพณีและวัฒนธรรมได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายโดยมีเป้าหมายให้สังคมเจริญ มีอิสระในชีวิต บางกลุ่มไม่สนับสนุนให้ฝึกฝนการเมืองแต่สนับสนุนให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ความสุขทางธรรมชาติและนิเวศวิทยามีการบำรุงรักษาธรรมชาติซึ่งอาศัยความร่วมมือจากประชาชน ธรรมชาติที่สวยงามและห่างไกลมลพิษจึงเป็นความสุข ด้านศิลปวัฒนธรรมมีทั้งดนตรี การละเล่น ศิลปะการแสดงและการต่อสู้ พระธาตุสำคัญ การแข่งเรือ ฟ้อนรำ ฟ้อนผีและศิลปะอื่น ความสุขด้านศาสนาและความเชื่อเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ศาสนาคริสต์ การนับถือภูตผีปีศาจ และบวงสรวงบูชาศาลหลักบ้านหลักเมือง ด้านคุณค่าของความเป็นมนุษย์ผูกพันกับพิธีกรรมและความเชื่อของคนแต่ละชุมชน ความภาคภูมิใจที่ได้สืบทอดภูมิปัญญา การได้ร่วมกิจกรรมที่สร้างความบันเทิงและได้ใช้ชีวิตให้มีความสุข ความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบมีหลายทัศนะตามลำดับ ได้แก่ ด้านศาสนาและความเชื่อ ความมั่นคงในการดำรงชีวิต ด้านกายภาพกับจิตภาพ ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวและด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ส่วนองค์ประกอบอื่นควรเน้นพัฒนาด้านเศรษฐกิจให้ดีขึ้น การท่องเที่ยวบนฐานมรดกภูมิปัญญาของชุมชน งบประมาณดำเนินการของบางหน่วยงานที่ยังขาดแคลนและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

ความเห็นของกลุ่มประชาชนในชุมชน

สำหรับกลุ่มประชาชนในชุมชนนอกเหนือจากปัจจัย ๔ ความสุขทางกายยังเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน บริบทเฉพาะของพื้นที่และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความสุขทางใจยึดโยงกับพระพุทธศาสนา การมีน้ำใจของผู้คน การตระหนักและปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักศีลธรรมโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งหลัก ความสุขด้านทางอาชีพส่วนมากอิงเกษตรกรรมและการทำมาหากินตามธรรมชาติในแม่น้ำโขง มีสินค้าโอท็อปฝีมือชาวบ้านและบางท่านชี้ถึงปัญหาของอาชีพค้าขาย ความสุขในครอบครัวเกี่ยวกับการกินดีอยู่ดีและการมีสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การเห็นอกเห็นใจและสามัคคีกันรวมถึงการรับผิดชอบชีวิตของตัวเองโดยไม่รบกวนผู้อื่น ความสุขทางสังคมเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนและต่างชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลและรู้จักแบ่งปัน ความสุขทางบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการมีอิสระ มีส่วนร่วมทางการเมืองและประเพณีโดยมีเทศกาลสำคัญเป็นตัวเชื่อม ตลอดจนการให้ความร่วมมือตามบทบาทภายใต้ปัญหายืดติดตัวบุคคลโดยเฉพาะช่วงเลือกตั้ง ด้านธรรมชาติและนิเวศวิทยาถือว่าได้เปรียบเนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ อากาศและอุณหภูมิเหมาะสม แต่ยังมีปัญหาขาดแคลนน้ำบางพื้นที่ ด้านศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับชนเผ่า พระธาตุประจำวันเกิดที่อิงพุทธพาณิชย์ ทำนองดนตรีและการฟ้อนรำ การแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์และการผลิตเครื่องดนตรี

พื้นเมือง ไทลื้อเรือไฟและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน รวมไปถึงพิธีกรรมที่ผูกพันกับความเชื่อเดิม ความสุขด้านศาสนาและความเชื่อแนบแน่นกับชีวิตคนในพื้นที่ โดยเฉพาะพระธาตุพนมที่มีความสำคัญในสองฝั่งโขงและยังมีการบูชาเต่าเป็นสัญลักษณ์สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ในบางพื้นที่ ความสุขจากการตระหนักรู้คุณค่าความเป็นมนุษย์เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี การได้ดูแลครอบครัวและมีหลายสิ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ภาคภูมิใจ เข้าใจกฎไตรลักษณ์ความทุกข์และความตาย ยอมรับความเป็นมนุษย์ของทุกคน ช่วยเหลือกันโดยอิงกับประเพณีและความเปลี่ยนแปลงของโลก รวมทั้งมีชีวิตอิสระและพึ่งตัวเองได้ ความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบกลุ่มนี้เห็นตรงกันสองท่านว่าด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวสำคัญที่สุด อีกสองท่านเห็นว่าด้านศาสนาและความเชื่อ ส่วนสองท่านที่เหลื่อมมองต่างกันคือด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิตและด้านกายภาพกับจิตตภาพ ขณะที่องค์ประกอบอื่นควรเน้นในเรื่องการคมนาคมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเพื่อสลายกลุ่มผู้มีอิทธิพลและการบูชาตัวบุคคล พัฒนาสินค้าของชุมชนขนาดเล็กสู่สินค้าโอท็อป ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติรวมถึงส่งเสริมวัฒนธรรมและการศึกษา

๕.๑.๒ การส่งเสริมการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม

ความเห็นของกลุ่มภาครัฐ

นโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขกำกับดูแลโดยผู้ว่าราชการ มีการวางผังเมืองให้เหมาะสมกับพื้นที่และขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน โดยภาครัฐต้องเข้าใจความเป็นอยู่และความต้องการของคนพื้นที่ก่อนจะพัฒนานโยบายให้ชีวิตมีคุณภาพ เพื่อยกระดับเมืองรองให้เป็นเมืองหลักต่อไป ส่วนสมาคมหอการค้าไทยจีนและไทยเวียดนามถือเป็นกลุ่มเอกชนที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน ต้องช่วยกันส่งเสริมและกระตุ้นเศรษฐกิจเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง มีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชนและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อนำมาเป็นต้นทุนสร้างอาชีพและรายได้ ซึ่งประชาชนในชุมชนมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนา ทุกเรื่องต้องอาศัยประชาชนโดยมีหลักพื้นฐานเกี่ยวกับคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความรับผิดชอบต่อสังคมและคุณธรรมหรือจริยธรรมสำคัญ ทุกคนต้องร่วมแรงร่วมใจพัฒนาบ้านเมือง มีคุณธรรม รู้ทันเทคโนโลยี รู้จักนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในชุมชนมาสร้างอาชีพเพื่อให้มีรายได้และเกิดความสุขขึ้นในชีวิต

ความเห็นของกลุ่มภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ

หน่วยงานรัฐต้องให้ความสำคัญและเห็นความจำเป็นเรื่องงบประมาณ ช่วยเหลือองค์กรที่มีบทบาทในการสร้างเมืองแห่งความสุขให้เป็นรูปธรรม เข้าใจบริบททางวัฒนธรรมและร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภายนอก รวมถึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมผู้ยากไร้และสนับสนุนงบการท่องเที่ยว โดยเอกชนมีส่วนช่วยเรื่องงบประมาณในการพัฒนาสังคมหลายด้าน ทั้งร่วมสร้างสิ่งก่อสร้างในชุมชนรับซื้อและจัดจำหน่ายสินค้าหรือบริการของชุมชน ช่วยเหลือเรื่องอาชีพซึ่งเกิดประโยชน์กับผู้ยากไร้

และผู้ด้อยโอกาส ภาคเอกชนต้องกระตุ้นการลงทุนเกี่ยวกับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งความสำเร็จของทุกเรื่องต้องอาศัยความร่วมมือกับประชาชนและภาครัฐ ในชุมชนต้องมีความสามัคคี โดยอาศัยพระสงฆ์เป็นตัวเชื่อมกิจกรรมชุมชนในสังคมพุทธ ทุกคนต้องรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทและความสามารถที่มี ช่วยกันเท่าที่ช่วยได้โดยเฉพาะการช่วยเหลือคนยากจน ขณะเดียวกันประชาชนก็ต้องให้ความร่วมมือกับนโยบายภาครัฐและสนับสนุนกิจการของเอกชน ตลอดจนแสดงความคิดเห็นเป็นประโยชน์เพื่อยกระดับเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคนในสังคม

ความเห็นของกลุ่มประชาชนในชุมชน

รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายเกี่ยวกับงบประมาณในการพัฒนาเมืองแห่งความสุขสำรวจเอกลักษณ์ของแต่ละอำเภอแล้วส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ ซึ่งต้องอาศัยเจ้าหน้าที่รัฐในชุมชนสนับสนุนและประสานงาน บางท่านสะท้อนปัญหาที่นอกระบบให้รัฐบาลช่วยแก้ไข ส่วนภาคเอกชนต้องมีบทบาทส่งเสริมหรือสนับสนุนนโยบายร่วมกับรัฐบาล โดยเฉพาะเรื่องการผลิตสินค้าและการตลาดเพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้ บางท่านกล่าวถึงสินค้าและบริการในจังหวัดที่อยู่ในระดับดี แต่ที่พัทหรือธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะช่วงเทศกาลสำคัญ เอกชนจึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมหลายด้าน ซึ่งการสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนมจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชน ความสามัคคีของหมู่คณะที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและการปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ในสังคม งานทุกอย่างต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชน ขณะเดียวกันก็มีหน่วยงานรัฐให้การดูแลและประสานงานกับประชาชนในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมแต่ละด้าน

ข้อเสนอแนะ

๑. มหาวิทยาลัยในพื้นที่ควรกำหนดนโยบายหรือกรอบการวิจัย การบริการวิชาการที่เชื่อมโยงการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างเมืองแห่งความสุขของจังหวัดนครพนม จากโจทย์ปัญหาของภาคประชาชน

๒. จังหวัดนครพนม ควรทบทวนแผนพัฒนาจังหวัดโดยอาศัยข้อมูลจากแผนพัฒนาตำบลเป็นฐานข้อมูลในการวางกรอบนโยบายในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ชุมชน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาหมกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฏ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กนิษฐา นิตศพัฒนา. ตัวชีวิตเมืองน่าอยู่. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

กิตติพงศ์ ไพเมือง. การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่

อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้กระบวนการ AIC, ๒๕๕๒.

โกวิท พวงงาม. การปกครองท้องถิ่นไทย : หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน,

๒๕๕๙.

จงจิต เลิศวิบูลย์มงคล. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลการได้รับการสร้างเสริมพลังอำนาจใน

งานแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำการ. วิทยานิพนธ์

พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

จารุวรรณ แก้วมะโน. บทเรียนชุมชนเข้มแข็งเปลี่ยนบ่อขยะเป็นป่าชุมชนที่แพร่. กรุงเทพมหานคร :

สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.

ชนินทร์ วะสีนนท์. คนรุ่นใหม่กับความอยู่รอดอย่างยิ่งยืนของชุมชน. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ

สกลนคร; ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๕ : มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๔.

ไชยยันตร์ กัมปนาทแสนยากร. แนวคิดและหลักการดำเนินงานเมืองน่าอยู่. กรุงเทพฯ ฯ : กรมอนามัย

กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๐.

ทวิทอง หงส์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์,

๒๕๒๗.

ทอพลอร์. อัลวิน. เขียน สุภิญญา ตีระวนิช แปล. คลื่นลูกที่สาม. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลักษณ์ นาน

มีบีคส์, ๒๕๓๓.

ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช. การสงเคราะห์ : มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง, ๒๕๔๕.

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: ประชาคม ประชาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
ขอนแก่น: คลังนาวิทยา, ๒๕๔๓.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล,
๒๕๒๗.

บุรกรณ์ บริบูรณ์. รายงานวิจัยรูปแบบการนำตนเข้าไปผูกพันกับชุมชนของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหา
สังคม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระครูธรรมธรครรชิต คุณวโร. การพัฒนาความสุขในพุทธธรรม. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัย
นครสวรรค์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มีนาคม ๒๕๕๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. พุทธธรรม ฉบับปรับขยายความ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____. ความสุขที่แท้จริง ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป เจริญจิตใจไปสู่หนทางที่ดีงาม.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๕๗.

พระมหาวรรณชัย ชยวณโณและคณะ. รายงานวิจัยการสืบสานเครือข่ายของพระสงฆ์ในการสืบทอด
ประเพณีท้องถิ่นและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๖.

พลตำรวจโท ดร.ณรงค์ กุลนิเทศ และคณะ. การจัดการความรู้ทางด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการ
ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานในพื้นที่ ๓
จังหวัดชายแดนภาคใต้. สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖.

พินิจ รัตนกุล. สวดมนต์ สมာธิ วิปัสสนา รักษาโรคได้. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี : เพชรรุ่งการพิมพ์,
๒๕๔๗.

พนิต ภูจินดา. คู่มือการออกแบบพื้นที่สุขภาวะในเขตพื้นที่ประกอบการอุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์, ๒๕๖๑.

พิสิษฐ์ พิริยาพรรณ และ เวธกา กลิ่นวิจิต. พัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุที่เป็นโรคเบาหวานโดยใช้
กระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน. วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัยบูรพา. ปีที่
๑๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑.

มงคล จันท์ส่อง. **ระดับความรู้และการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล.**

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔.

ระพันธ์ นันทรทัศนพันธ์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านผานกกก ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒.

วรรณ วลัยวานิช. **รูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคล.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.

ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการประเมิน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ และคณะ. **สุขภาพจิตตามการรับรู้ของคนอีสาน.** วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๖.

สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. **คู่มือการประเมินเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทจันวาณิช ซีเคียวริตี้พรีนทติ้ง, ๒๕๖๓.

สุพัฒน์ สุระदनัย. **“เครื่องชี้วัดความผาสุกของครอบครัวชนบทในจังหวัด.”** ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔.

อนกพงศ์ อิทธิจันทร์. **ความสุขของครอบครัว ภายใต้บริบทการอยู่ร่วมกันในสถาปัตยกรรมที่พักอาศัย.** กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๖๔.

อภิชัย มงคล และคนอื่น ๆ. **รายงานวิจัยการพัฒนาและทดสอบดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตของคนไทยฉบับใหม่.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น : โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์, ๒๕๔๗.

อภิชัย มงคล และคนอื่น ๆ. **รายงานวิจัยการศึกษาดัชนีชี้วัดความสุขของคนไทย.** ขอนแก่น: โรงพิมพ์พระธรรมขันธ์, ๒๕๔๔.

อนันท์ ปันยารชุน. **มุมมองของนายอานันท์.** กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๑.

(๓) มัลติมีเดีย(เว็บไซต์) :

Uma Phanita Surinta. **แนวคิดเมืองน่าอยู่.** ออนไลน์. แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/eEiay>. สืบค้นเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

กรมอนามัย. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://advisor.anamai.moph.go.th/main.php?filename=cities๐๒>. สืบค้นเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ความหมายของเป็นสุข. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://www.aprendendoingles.com.br/ebooks/republic.pdf>. สืบค้นเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ความหมายของความสุขของชุมชน. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://www๓.cdd.go.th/phanomphrai/GVH.pdf>. สืบค้นเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ธรรมรัตน์ แววศรี. **วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน**. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://thammarat๕๒๖๓.blogspot.com/>. สืบค้นเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **๒๕๔๖. เมื่อนำอยู่ ชุมชนนำอยู่**. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://www.nesdb.go.th/Interestingmenu/City/rightbar new.html>. สืบค้นเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ระหว่างปี ๒๕๕๐-๒๕๕๔**. ออนไลน์. แหล่งที่มา : https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=๕๗๔๗&filename=develop_issue. สืบค้นเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

สุรพล พรหมกุล, **การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน**
๑. ออนไลน์. แหล่งที่มา : http://www.mcukk.com/e-book/files/๙_๒_๔surapol.pdf. สืบค้นเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

อัจฉรา สโรบล. **ชุมชนกับการพัฒนา**. เอกสารประกอบการบรรยาย. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://www.human.cmu.ac.th/ebook>. สืบค้นเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Capra. F. **The Web of Life**. New York: Anchor Book, 1996.

Charles Montgomery. **Happy City** แปล โดยพินดา พิสิฐบุตรง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ broccoli, ๒๕๖๓.

Durkhiem. **The Elementary of Religious Life**. New York: Free Press, 1965.

Emile Durkheim. **Suicide: A Study in Sociology**. Trans. John A. Spaulding & George Simpson. New York: Macmillan, 1979.

Gottdiener. M. and Budd. L. **Key Concepts in Urban Studies**. London: Sage. Heywood. A. 2002. Politics. 2nd ed. York: Palgrave, 2009.

Kotler. Philip. **Marketing Management**. 11th ed. Upper Saddle River.NJ:Prentice –Hall 2003.

Putnam. R. D. **Bowling Alone: America's Declining Social Capital**. The Journal of Democracy. 6:1, 1995

Thic Nhat Hanh. **The heart of understanding: Commentaries on the Prajnaparamita**

Heart Sutra. Press California: Parallax Press, 1988

Thich Nhat Hanh. **Interbeing: Fourteen Guidelines for Engaged Buddhism.**
California:Parallax Press, 1993.

Tsouros. **Healthy Cities Project : A Project Becomes a Movement.** Copenhagen: FADL..
Publisher, 1995.

Wilber. Ken. **A Brief of Everything.** Dublin: Gill&MacMillan, 2001.